मुनीन्द्रोरःस्थलीमध्ये या विभाति विकस्वरम् ।
करे पद्ममिवाङ्केन धात्री तां नौमि देवताम् ॥८॥
परोपदेशप्रवणो मादृशोऽपि प्रजायते ।
यत्प्रभावात्प्रणम्येभ्यः सद्गुरुभ्यो विशेषतः ॥९॥
इत्थं कृतनमस्कारः शान्तविघ्नविनायकः ।
विवक्षितार्थमत्रात्र रचयिष्ये निराकुलः ॥१०॥
इहातिदुर्लभं प्राप्य मानुष्यं भव्यजन्तुना ।
सत् कुलादिसामग्रीमासाद्य शुभकर्मणा ॥११॥
हेयं हानोचितं सर्वं कर्तव्यं करणोचितम् ।
श्लाघ्यं श्लाघोचितं वस्तु श्रोतव्यं श्रवणोचितम् ॥१२॥
यत् किञ्चिच्चित्तमालिन्यकारणं मोक्षवारणम् ।
मनोवाक्कायकर्मेह हेयं तत्त्वविमेषिणा ॥१३॥
हारनीहारगोक्षीरकुन्देन्दुविशदं मनः ।
कृत यत् कुरुते कर्म कर्तव्यं तन्मनीषिणा ॥१४॥
श्लाघनीयं पुनर्नित्यं विशुद्धेनान्तरात्मना ।
त्रिलोकनाथस्तद्धर्मो ये च तत्र व्यवस्थिताः ॥१५॥
श्रोतव्यं भावतः सारं श्रद्धासंशुद्धबुद्धिना ।
निःशेषदोषमोषाय वचः सर्वज्ञभाषितम् ॥१६॥
तदत्र प्रस्तुतं तावत्तदेव जगते हितम् ।
श्रोतव्यमिति संचिन्त्य वचः सर्वज्ञभाषितम् ॥१७॥
ततस्तदनुसारेण महामोहादिसूदनी ।
निर्दिष्टभवविस्तारा कथेयमभिधास्यते ॥१८॥

तथाहि ॥

पञ्चाश्रवमहादोषा हृषीकाणां च पञ्चकम् ।
महामोहसुतानां च कषायाणां चतुष्टयम् ॥१९॥
मिथ्यात्वरागद्वेषादिरूपं पद्माकर बलम् ।
महोपद्रवकं सर्वं तत्र सम्प्रभावितम् ॥२०॥

तथा ॥

ज्ञानदर्शनचारित्रमनोवचनमात्मकम् ।
तपःसंयमसत्यादिभटकोटिसमाकुलम् ॥२१॥
चक्राकारं बलं तस्य गुणसंभारगौरवम् ।
सर्वत्राप्य जैनेन्द्रबलं हि पदे पदे ॥२२॥

तथा ॥

एकेन्द्रियादिभेदेन तु सकलप्रमाणकम् ।
भवमध्ये जैनेन्द्रं बलं कापथदकम् ।२३॥
अनन्तं भिन्नमादित्य माहात्म्यापि कल्पितम् ।
चाक्य जैनेन्द्रसिद्धान्तनिष्पन्न इति भावनाम् ॥२४॥

इत्थं च ॥

अर्थं कामं च धर्मं च तथा सर्वोपकल्पनाम् ।
आश्रित्य वर्तते लोक कथा तावच्चतुर्विधा ॥२५॥
सामादिधातुवादादिकृष्यादिप्रतिपादिका ।
अर्थोपादानपरमा कथार्थस्य प्रकीर्तिता ॥२६॥
या स्त्रीवित्तरसुमायाप्यपवन्धकारिका ।
तेन दुर्गतिबन्धा प्रापके प्रवदा सता ।२७॥

कामोपादानगर्भाया वयोदाक्षिण्यसूचिका ।
अनुरागेङ्गिताद्युत्था कथा कामस्य वर्णिता ॥१८॥
सा मलीमसकामेषु रागोत्कर्षविधायिका ।
विपर्यासकरी तेन हेतुभूतैव दुर्गते ॥१९॥
दयादानक्षमाद्येषु धर्माङ्गेषु प्रतिष्ठिता ।
धर्मोपादेयतागर्भा बुधैर्धर्मकथोच्यते ॥२०॥
सा शुद्धचित्तहेतुत्वात्पुण्यकर्मविनिर्जरे ।
विधत्ते तेन विज्ञेया कारणं नाकमोक्षयोः ॥२१॥
त्रिवर्गसाधनोपायप्रतिपादनतत्परा ।
यानेकरससारार्था सा सङ्कीर्णकथोच्यते ॥२२॥
चित्राभिप्रायहेतुत्वादनेकफलदायिका ।
विदग्धताविधाने च सा हेतुरिव वर्त्तते ॥२३॥
श्रोतारोऽपि चतुर्भेदास्तासां सन्तीह मानवाः ।
तेषां सक्षेपतो वक्ष्ये लक्षणं तन्निबोधत ॥२४॥
मायाशोकभयक्रोधलोभमोहमदान्विताः ।
ये वाञ्छन्ति कथामार्थीं तामसास्ते नराधमाः ॥२५॥
ये रागग्रस्तमनसो विवेकविकला नराः ।
कथामिच्छन्ति कामस्य राजसास्ते विमध्यमाः ॥२६॥
मोक्षकाङ्क्षैकतानेन चेतसाभिलषन्ति ये ।
शुद्धां धर्मकथामेव सात्त्विकास्ते नरोत्तमाः ॥२७॥
ये लोकद्वयसापेक्षाः किञ्चित्सत्त्वयुता नराः ।
कथामिच्छन्ति सङ्कीर्णां ज्ञेयास्ते वरमध्यमाः ॥२८॥

तथैव स्थिते ॥

रजस्तमोगुणग्रस्ताः स्वयमेवार्थकामयोः ।
रज्यन्ते धर्मशास्तारमवधूय निवारकम् ॥३९॥
रागद्वेषमहामोहरूपं तेषां त्रिदोषजम् ।
अर्थकामकथापथ्यासङ्गत्या वर्द्धते परम् ॥४०॥
केकायितं मयूराणां यथाम्बुदरवर्द्धनम् ।
पापेषु वर्द्धितोत्साहा कथा कामार्थयोस्तथा ॥४१॥
कथां कामार्थयोस्तस्मान्न कुर्वीत कदाचन ।
कः क्षते क्षारनिक्षेपं विदधीत विचक्षणः ॥४२॥
परोपकारशीलेन कार्यं तत्त्वगवेषिणा ।
हितं समस्तजन्तुभ्यो येनेह स्यादमुत्र च ॥४३॥
तेन यद्यपि लोकानामिष्टा कामार्थयोः कथा ।
तथापि विदुषा त्याज्या येन पथ्यादाहृता ॥४४॥

तदेतदवगम्य ॥

इहामुत्र च जन्तूनां सर्वथाऽमृतोपमाम् ।
शुद्धां धर्मकथां धन्याः कुर्वन्ति हितकाम्यया ॥४५॥
आक्षेपकारिणीं मत्वा सङ्कीर्णामपि सत्कथाम् ।
मार्गावतारकारित्वात् केचिदिच्छन्ति सूरयः ॥४६॥
किञ्चात्र यो यथा जन्तुः शक्यते बोधभाजनम् ।
कर्तुं तथैव तद्बोधे विधेयो हितकारिभिः ॥४७॥
तथादौ मुग्धबुद्धीनां धर्मो मनसि भासते ।
कामार्थकथनात्तेन तेषामाक्षिप्यते मनः ॥४८॥

आक्षिप्तास्ते तत शक्या धर्मं ग्राहयितु नरा ।
विक्षेपद्वारतस्तेन संकीर्णा सत्कथोच्यते ॥४९॥
तस्मादेषा कथा शुद्धधर्मस्यैव विधास्यते ।
भजन्ती सद्गुणापेक्षां क्वचित्संकीर्णरूपताम् ॥५०॥

अन्यच्च ॥

संस्कृता प्राकृता चेति भाषे प्राधान्यमर्हतः ।
तत्रापि संस्कृता तावद्दुर्विदग्धहृदि स्थिता ॥५१॥
बालानामपि सद्बोधकारिणी कर्णपेशला ।
तथापि प्राकृता भाषा न तेषामपि भासते ॥५२॥
उपाये सति कर्तव्यं सर्वेषां चित्तरञ्जनम् ।
अतस्तदनुरोधेन संस्कृतेयं करिष्यते ॥५३॥
न चेयमतिगूढार्था न दीर्घवाक्यदण्डकैः ।
न चाप्रसिद्धपर्यायैस्तेन सर्वजनोचिता ॥५४॥
कथाशरीरमेतस्या नाम्नैव प्रतिपादितम् ।
भवप्रपञ्चो व्याजेन यतोऽस्यामुपमीयते ॥५५॥
यतोऽनुभूयमानोऽपि परोक्ष इव लक्ष्यते ।
अयं संसारविस्तारस्ततो व्याख्यानमर्हति ॥५६॥

अथवा ॥

स्मृतिबीजप्रबोधनम् ।
[illegible] ॥५७॥

प्रस्तावप्रस्तावदत्रैव विधास्यन्ते परिस्फुटाः ।
प्रत्यक्ष तेषु वक्ष्यामि योऽप्यत्र मे निबन्धने ॥१९॥
प्रस्ताव प्रथमे नानाविधवृद्धा पर हेतुना ।
इष्ट कर्ता मयद्भुत स हेतु प्रतिपादने ॥२०॥
द्वितीये भव्यपुरुषा मानुष्य प्राप्य सुन्दरम् ।
यथात्महितजिज्ञासु समासाद्य सदागमम् ॥२१॥
तदन्तिकस्य संसारिजीवस्य चरितं यथा ।
कुमारशीलमहत्ताद्यागतानेव सूचितम् ॥२२॥
निपुण्यबन्धनाबहु मार्दं प्रतारिताख्या ।
विचारयति निरूप तदिदं प्रतिपादने ॥२३॥
कुलकम् ॥

तथा तृतीयप्रस्ताव हिंसाक्रोधवशानुग ।
स्पर्शनेन्द्रियसंबद्ध यथा दुःखैर्विबाधित ॥२४॥
संसारिजीव संसारे भ्रान्तो मानुष्यजन्मनि ।
इदं संसारिजीवस्य ध्रुवमेव निवेदने ॥२५॥
युग्मम् ॥

चतुर्थप्रस्ताव मानजिह्वानमनुगो ।
एष संसारिजीवोऽसौ यथा दुःखे प्रपीडित ॥२६॥
भुवदानमनपारमपार दुःखपूरित ।
यथा भ्रान्त इह सर्वं चरितं निवेदने ॥२७॥
युग्मम् ॥

प्रस्तावे पञ्चमे त्वत्र विपाकः स्तेयमाययोः ।
उक्तः संसारिजीवेन तथा घ्राणेन्द्रियस्य च ॥६८॥
तथात्र षष्ठप्रस्तावे लोभमैथुनचक्षुषाम् ।
विपाको वर्ण्यते तेन योऽनुभूतः पुरात्मना ।६९॥

युग्मम् ॥

प्रस्तावे सप्तमे सर्वं महामोहविजृम्भितम् ।
परिग्रहस्य श्रोत्रेण सहितस्येह वर्णितम् ॥७०॥

किंतु ॥

तृतीयात्सप्तमं यावदत्र प्रस्तावपञ्चके ।
यत्संसारिजीवस्य वृत्तान्तकदम्बकम् ॥७१॥
तत्किंचित्तस्य सपत्र किंचिदन्यैर्निवेदितम् ।
तथापि तत्प्रतीतत्वात्सर्वं तस्येति वर्णितम् ॥७२॥

युग्मम् ॥

अष्टमे मीलितं सर्वं प्रस्तावे पूर्वसूचितम् ।
तेन संसारजीवेन विहितं चात्मने हितम् ॥७३॥
यच्च संसारिजीवस्य हृत्तं भवविरञ्जनम् ।
आकर्ण्य भव्यपुरुषः प्रबुद्ध इति कथ्यते ॥७४॥
तथा संसारिजीवेन भूयो भूयः प्रणोदिता ।
बुद्धायप्रतीतसंकेता छद्मेणातिनिवेद्यते ॥७५॥
आचार्य निमन्त्राचार्यं केवलालोकभास्करम् ।
समस्तोऽप्यात्मवृत्तान्तः पृष्टः प्रियतोऽवधारित ॥७६॥

यथा महानगादूर्ध्वमुखो भूप चिरोत्थित ।
एव मार्दवम् एव सम्भीम प्रतिपादितम् ।।७७।।

अन्यद् ।।

इहाभ्युदयकामानां प्राप्य भक्तौ समागमम् ।
विकासो ममुमत्यादि सत्त्व बध्निर्न हृष्टा ।।७८।।
मा च दृष्टा न विज्ञेया पतोऽपीह ह्युदाहृतम् ।
अन्यादातान ध्वनौ बोधाय या निवेदिता ।।७९।।

यथा ।।

प्रत्याख्यानादिष्टं पूर्वनो यत्र दृश्यते ।
धर्मार्थकामोपभोग नाद्रुाभोऽनुपलभ्यते ।।८०।।

तदपि पदावल्यां ।।

काव्येन सुदर्शनेन दुःखनाशनं च ।
स्तुहि पर्याद बोधादा नागदूतकथानके ।।८१।।

यथा ।।

पिप्पलपत्राणां मर्दनं कथितं निजवेदितम् ।
अकराकर्णनेनैव पठितं सुखसम्पदे ।।८२।।
सगरदनुसारेण सर्वं यदभिधास्यते ।
तथापि युक्तियुक्तं सर्वमिदमुपमा यत ।।८३।।
तदेतदलङ्कारा शरीरं प्रतिपादितम् ।
अविरुद्धकथायास्तु शरीरमिदमुच्यते ।।८४।।
पुरविदेह मन्मथो सुकल्पविजयप्रभु ।
क्षेमपूर्णा समुद्भूतदम्भस्यसुन्दर ।।८५।।

स च स्वायुष्कपर्यन्ते निजदेशदिदृक्षया ।
विनिर्गतो विलासेन प्राप्तः शङ्खपुरेऽन्यदा ॥८६॥
तत्र चित्तरमोद्याने मनोनन्दननामके ।
जैने समन्तभद्राख्याः सूरयो भवने स्थिताः ॥८७॥
अभूच्च तत्समीपस्था महाभद्रा प्रवर्त्तिनी ।
तथा सुललिता नाम राजपुत्री सुमुग्धिका ॥८८॥
तथान्यः पौण्डरीकाख्यः समीपे राजदारकः ।
आसीत्समन्तभद्राणां तदा समच पुष्कला ॥८९॥

ततश्च ॥

कृतभूरिमहापापं दृष्ट्वा तं चक्रवर्त्तिनम् ।
ज्ञानालोकेन ते धीराः सूरयः प्राहुरीदृशम् ॥९०॥
यश्च कोलाहलो लोके श्रूयते सौधतेऽधुना ।
सपारिजीवनामाय तस्करो वध्यधामनि ॥९१॥
एतच्छ्रुत्वैव सुता महाभद्रा व्यचिन्तयत् ।
कश्चिन्नरकगाम्येष प्रोक्तो योऽसावि सूरिभिः ॥९२॥
ततः सा करुणापेता तत्समीपमुपागता ।
तद्दर्शनाच्च सञ्जातं ज्ञानं तस्य स्वगोचरम् ॥९३॥
ततो विज्ञाय वृत्तान्तं तस्कराकारधारकः ।
भूत्वा वैक्रियलब्ध्यासौ तया सार्द्धं समागतः ॥९४॥
ततः सा राजपुत्री तं पप्रच्छ विदितान्तरम् ।
स्वमेवचौर्यवृत्तान्तं साधुज्ञानेन सूरिणा ॥९५॥

अत्रप्रपञ्चमानायां मया बोधविधित्सया ।
उपमाद्वारतः प्राह तीव्रसंवेगकारणम् ॥९६॥
श्रुत्वा च तं प्रबुद्धोऽसौ लघुकर्मतया स्वयम् ।
पौण्डरीक यथादेव प्रसङ्गश्रवणादपि ॥९७॥
या पुनः कथितेऽप्युच्चैः प्राचीनमलदोषतः ।
अबुध्यमाना तेनैव भूयो भूयः प्रबोधिता ॥९८॥
अथ कृच्छ्रेण सापीव प्रबुद्धा विहितं ततः ।
मद्वैरवात्मन पश्य गतानि च मित्राशयम् ॥९९॥
कथाशरीरमेतच्च धारणीयं स्वमानसे ।
प्रस्तावे चाष्टमे सर्वमिदं व्यक्तीभविष्यति ॥१००॥

एवं स्थिते ॥

यतः सर्वज्ञसिद्धान्तवचनामृतसागरात् ।
निष्यन्दबिन्दुभूतेयमाकृष्टा परमा यत ॥१॥
ततो दुर्जनवर्गोऽस्याः श्रवणं नाप्तुमर्हति ।
कालकूटविषं नैव युज्यतेऽमृतबिन्दुना ॥२॥
अतो दुर्जनवर्गस्य नेह दोषविचारणम् ।
क्रियते पापकारित्वात् पापानां कथयाप्यलम् ॥३॥
स्तुतोऽपि दुर्जनः काव्ये दोषमेव प्रकाशयेत् ।
निन्दितस्तु विशेषेण युक्तातोऽस्यावधीरणा ॥४॥

अथवा ॥

निन्दायामात्मदौर्जन्यं सर्वेऽप्यनृतभाषणम् ।
भवेद्दुर्जनवर्गस्य ततो युक्तापकर्णना ॥५॥

[illegible] वीरनीरधिसन्निभा ।
[illegible] मदा [illegible] ॥६॥
[illegible] न [illegible] मपि [illegible] ।
[illegible] कारणम् ॥७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८॥

[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१०॥
[illegible] ।
[illegible] ॥११॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१२॥

[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥१३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१४॥
[illegible]
[illegible] ॥१५॥

रौरौन्ध्रमारकुन्दिराम दुस्तरे ।
वाममार्गो मह.घोरनारकोपनिवेदन ॥१७॥
इत्यादन मतो दुःखो दारुणान ममागिनाम् ।
यान्ति ताः कोटिमायामी बुभान्त पापकर्मणाम् ॥१८॥
यन्नेऽपि वहव सन्ति रौरामत्र महापुरे ।
केवलं तादृशः पापो नास्ति निभाग्यगोचर ॥१९॥
तत्र तत्र ग्रहे मत्तो मिथ्यामिथ्यादि निमायम् ।
ध्यानमापूरयन् रौद्र निरुन्ध्याकुलमानस ॥२०॥
न किञ्चिदेव लभते केवल परितप्यति ।
बहुपलेशमाव तु राज्यमाप्य तुष्यति ॥२१॥
ययशया जनेदश भुञ्जानमात्मकदर्थकम् ।
प्रकाशेऽपि विभोग्युधैरयमेतदपनोष्यति ॥२२॥
दग्धिस्तेनापि नैवाप्य बुभुक्षा वर्द्धते परम् ।
नीयमानोऽयलेन हन्ता वातविसूचिकाम् ॥२३॥
अन्यच्च सर्वरोगाणां निदानं तदुदाहृतम् ।
तदेव पूर्वरोगाणामभिवृद्धिकर परम् ॥२४॥
स च तन्मन्यते चाह वराकोमान्यदीयते ।
सुस्वादुभोजनास्वादो न स्वप्नेऽप्यस्य गोचरः ॥२५॥
उच्चावचेषु गेहेषु नानाकारासु वीथिषु ।
बहुग्रामपुरे तेन भ्रान्तमभ्रान्तचेतसा ॥२६॥
एवं पर्यटतस्तस्य महापापहतात्मन ।
न ज्ञायते कियान् कालो दुःखयतस्य क्षपित ॥२७॥

कोटीकोटी पुराणां ये पालयन्ति निराकुला ।
ग्रामकरानसङ्ख्यांश्च व्याप्त तादृगनियुक्तके ॥४८॥
येऽत्यन्तवत्सला भक्तेगाढ विक्रमशालिन ।
आकीर्ण तादृशैरन्त सूरिभिस्तत्त्ववर्गिके ॥४९॥
प्रमत्तप्रमदालोकनिवारणपरायणे ।
निवृत्तविषयासङ्गे राजते स्थविराजने ॥५०॥
अनेकभटसघातैराकीर्ण तत्समतत ।
सद्दिलासिनीसार्थैर्निर्जितामरधामकम् ॥५१॥
कलकण्ठे प्रयोगज्ञैर्गायद्भिर्गायने परे ।
वीणावेणुरवोन्मिश्रे श्रोत्रानन्दविधायकम् ॥५२॥
विचित्रचित्रविन्यासैश्चित्ताक्षेपविधायिभि ।
सद्रूपैरतिसौन्दर्यात्सिद्धलीहतलोचनम् ॥५३॥
चन्दनागरुकर्पूरमृगनाभिपुर सरे ।
अतिगन्धोद्धुरैर्द्रव्यैर्घ्राणमोदनकारणम् ॥५४॥
कोमलाद्युकतूल्यादिस्पर्शनालोकयोगत ।
सम्प्रमुदितायेषतयोग्यजनवृन्दकम् ॥५५॥
मन प्रीतिसमुत्पादकारणे रसनोत्सवे ।
सल्लीभूताखिलप्राणिसघात भोजने परे ॥५६॥
समस्तेन्द्रियनिर्वाणकारण वीक्ष्य तत्पत ।
स रक्तङ्यिमयत्येव किमेतदिति विस्मित ॥५७॥
योन्मादस्मात्र जानाति विशेष तस्य तत्त्वत ।
तथापि हृदयाकूते स्फुरति सम्यचेतस ॥५८॥

कन्दिह दृश्यते राजभवन मनोहरम् ।
द्वारपालस्मयाहीन न मया दृष्टपूर्वकम् ॥९॥
अद्य कि वद पूर्वमन्ये दासि परिभ्रमन् ।
द्वारपालैर्धावयाप्य मम मनो निराहत ॥१०॥
यथा निष्कुटकोऽस्मीति छन्द देवदुर्लभम् ।
न दूर मार्ग न चोपायो दृश्यते मया त्वत् ॥११॥
चतुर्विधेन स एव मोक्षायतनमेव ।
शिवमायामयमद्यापि कीदृशं राजमन्दिरम् ॥१२॥
निर्ग्रन्थतापि कृपया शिवाद्वैतविधायकम् ।
अद्य मे परमो बन्धुर्दीनेह दर्शित मम ॥१३॥
एते पञ्चमहा कोशा पञ्चभूतविवर्जिता ।
मनोहरिता मोदन्ते यत्र चैव मन्दिरे ॥१४॥
यावत्स्व विमलात्मेव दृश्यतो मध्यचेतन ।
नावरणं पञ्चम नन्दिद्वारे निवारण ॥१५॥
प्रासादशिखरे रम्ये यस्मिन् मणिकानले ।
तत्रास्ति श्रीजगदीश स राजा परमेश्वर ॥१६॥
अधस्तादपि मध्ये नानाभ्यासपरमप्रभा ।
नगरं सततानन्दं समस्तादवलोकयन् ॥१७॥
न किञ्चिदपरं तत्र बहिरन्तु वर्तते ।
वस्तु यत्र भवेद्दृष्टिरीश्वरस्य पश्यतः ॥१८॥
यत्र प्रविष्ट न रोग नादबीभत्सदर्शनम् ।
महारोगभराक्रान्त शिष्याणां करुणाप्रदम् ॥१९॥

न दृष्टपूर्वं रात्रौ च [illegible] ।
[illegible] ॥१००॥
धर्मोपदेशो [illegible] ।
न राजपुत्रि [illegible] ॥१०१॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१०२॥
तत्र पुत्र [illegible] ।
सुखे विस्मयदायिनि न राजा [illegible] ॥१०३॥
अथ तु द्वयमो [illegible] ।
[illegible] ॥१०४॥
[illegible] पुनः ।
[illegible] ॥१०५॥
स ज्ञानमेव [illegible] निरीक्षण ।
[illegible] ॥१०६॥
सकलविश्वदाय नायतोऽपि नवकारक ।
तेनाय राजराजेन [illegible] ॥१०७॥
यस्य पक्षपातोऽस्य भवने यस्य जायते ।
परमेश्वरपादानां स प्रियत्वं प्रपद्यते ॥१०८॥
यस्य च मेघरोगेण नितरां परिपीडितम् ।
एतद्विदुषयाप्यमुक्तिमपत्येव लोचने ॥१०९॥
दयनादस्य सहसा गाढबीभत्सदर्शनम् ।
प्रमोदाददन मन्ये लभते दर्शनीयताम् ॥११०॥

येन दृष्टानि शास्त्राणि सूक्ष्मोक्तिनिरामयम् ।
मनोऽनुरागो भावोऽस्य भवने तेन कीर्तने ॥८१॥
मदन कुमारकार विभाको ऽप्यभुना स्फुटम् ।
राजापतोरमादव बहुन प्रतिपद्यते ॥८२॥
इदानीक्ष्य मन्थानी कल्याणवक्तोऽभवत् ।
यस्य गङ्गपने क्रोडे यथा राजा तथा प्रजा ॥८३॥
कन्यादरवाराकूर्प तस्य गृहमुपागमत् ।
एतेहि देवन शुभ्रशिखरे नमस्तोषन ॥८४॥
अदम्यामृगादाना पद्याकदा सुराङ्गना ।
दुर्लभक्षिता वै तस्य दृष्टा न ते पलायिता ॥८५॥
लिलावलोकिते दृष्टे च न लोला पथश्च ।
धमवाधकरणश्च दानाय जनमादिशत् ॥८६॥
अस्त्यस्ति मदना नाम दुहिता मम सुन्दरा ।
या मदनममाकरू प्रयत्नेन समुत्थिता ॥८७॥
वनमार्गनिर्वाणि वर्णाश्च पुष्पितद्रुमम् ।
सुगन्धि परम स्निग्ध देवैरपतिदुर्लभम् ॥८८॥
नरावस्थारूपं नाम परमाख्य मनोहरम् ।
या तदारात्र वनेन तत्समीपमुपागता ॥८९॥
इतस्थ गोपमानाऽपो द्रुमस्य पर्यचिन्तयत् ।
सुख्याभिप्रायतस्तत्र शकुनाकुलमानय ॥९०॥
यस्य मां समाश्रय पुरुषो भवति ध्रुवम् ।
भिवाय किल भवैतत् सुन्दर मम भाषते ॥९१॥

क्लेशं विना सदाकालं प्रयच्छामि यथेच्छया।
परमान्नमिदं तुभ्यं गृहाण त्वमनाकुलः ॥५८॥
समूलकाषं कषति सर्वव्याधीनिदं हि ते।
तुष्टिं पुष्टिं बलं वर्णं वीर्यादीन् वर्द्धयत्यपि ॥५९॥
किं वानेनाक्षयो भूत्वा सततानन्दपूरितः।
यथायमास्ते राजेन्द्र स्वास्थ्यमेतद्दयाकथा ॥६०॥
ततो मुञ्चापदं भद्र त्यजेदं रोगकारणम्।
गृहाणेदं महानन्दकारणं परमौषधम् ॥६१॥
स प्राह त्यक्ष्यमाचेऽस्मिन् म्रियेऽहं स्नेहविभ्रमात्।
भट्टारक ततो देहि मह्यमस्मिन्नौ स्वभेषजम् ॥६२॥
ततो विज्ञाय निर्बन्धमितरं पर्यकल्पयत्।
नैवास्य शिक्षणोपायो विद्यते ऽन्योऽधुना स्फुटम् ॥६३॥
ततोऽत्र विद्यमानेऽपि दीयतामिदमौषधम्।
पश्चाद्विज्ञातसद्भावः स्वयमेव विहास्यति ॥६४॥
इत्याकलय्य तेनोक्तो गृह्यतां भद्र साम्प्रतम्।
परमान्नमिदं सद्यो गृहीत्वा चोपयुज्यताम् ॥६५॥
एवं भवतु तेनोक्ते भक्षिता तेन तद्दया।
दत्तं तया गृहीत्वा तत्तेन तत्रैव भक्षितम् ॥६६॥
ततस्तदुपयोगेन बुभुक्षा शान्तिमागता।
नष्टा इव गदास्तस्य येऽस्य सर्वाङ्गसम्भवाः ॥६७॥
यावदस्य समुत्पाद्य या च सा भक्तिसम्भवा।
तुष्टिरभिका च तस्य सामन्तगुणतां गता ॥६८॥

यन्न दुष्टबुद्धिनिश्चयेन प्रमोहित ।
स न ममाद नाम्नोऽपि नाम्नो न सहनो विना ॥६९॥
यतोऽनुपश्चैनैव सर्वद्भिर्भास्वतेश्वित ।
तत् सर्वधर्मोऽप्येवमनाविदनुकपित ॥७०॥
इदं प्राह पदवमुपविश्य यथ मया ।
कृपनां यदस्व वंकि कुता नव समाचर ॥७१॥
यत्रोपविष्टे विदम्य नक्षिप्य प्राह वाहमि ।
मम प्रदादपक्षस्य वचोभिर्हितकाम्यया ॥७२॥
यदभ्यधायि भवता नाद्योऽन्यो नास्ति मेऽधुना ।
तव वाच्य यत स्वामी नव वर्धा नृपोत्तम ॥७३॥
यत् हि भरवाभावो भुवनेऽपि चराचरे ।
विदित पुनर्यत्र भवने सन्ति सम्भव ॥७४॥
येऽत्र विवरतां यान्ति नरा कल्याणभागिन ।
तेषामथन कालेन भुवन किकरायते ॥७५॥
येऽत्यन्तपापिन यथा येनैव सुखभाजनम् ।
ते वराका नरेन्द्रस्य नामाप्यस्य न जानते ॥७६॥
ये भाविभद्रा दृश्यन्ते मद्गेऽस्य महात्मन ।
तेषां सम्मविशरो ददात्येव मवेप्सितम् ॥७७॥
यद्गत मतिपद्यन्ते तेऽस्य नाश्यव भगव ।
विशेषाज्जानते मुग्धा यथाहे कथित मया ॥७८॥
तदेव नापश्ले भद्र जात एव नरेश्वर ।
यत प्रभृति पश्येऽस्मिन् प्रविष्टस्त्व सुपुण्यत ॥७९॥

केवलं तु विशेषेण मद्वचः प्रपद्यताम् ।
यावज्जीवमयं नाथो भवता शुद्धचेतसा ॥८०॥
विशेषतः पुनर्येऽस्य गुणास्तानवबोद्धुमे ।
यथा यथा गदा देहे यास्यन्ति तव तानवम् ॥८१॥
अथ च तानवोपायोऽमीषां नाशे च कारणम् ।
भेषजत्रितयस्यास्य परिभोगः क्षणे क्षणे ॥८२॥
तत्सौम्य स्वीक्रियतामद्य भवने सुकृतत्रयम् ।
त्वया त्रयमिदं युक्त्या भुञ्जानेन प्रतिक्षणम् ॥८३॥
ततस्त्वं दलिताशेषरोगव्रातो नरेश्वरम् ।
विशेषतः समाराध्य भवितासि नृपोत्तम ॥८४॥
इयं च तद्दया तुभ्यं दास्यत्येतद्दिने दिने ।
किमत्र बहुनोक्तेन भोक्तव्यं भेषजत्रयम् ॥८५॥
तत्र माह्लादितः स्वान्ते वचनैस्तस्य कोमलैः ।
स्वाकूतमुररीकृत्य स एव द्रमकोऽब्रवीत् ॥८६॥
इदं नाद्यापि शक्नोमि पापस्यास्य कदन्नकम् ।
त्यक्तुं यत्तया किञ्चित् कर्त्तव्यं तत्समादिश ॥८७॥
तच्छ्रुत्वा स्फुरितं चित्ते धर्मबोधकरे तदा ।
भुज्येद् यथामिद्युक्तं किमेष बत भाषते ॥८८॥
अथ ज्ञातमेव तुच्छत्वादेव चिन्तयते यदि ।
भोजनत्यागनार्थो मे मत्तोऽयं विभ्रमा गिराम् ॥८९॥
क्लिष्टचित्तो जगत्सर्वं मन्यते दृष्टमानसम् ।
शुद्धाभिसन्धयः सर्वे शुद्धचित्ता विजानते ॥९०॥

ततो विरक्तचित्तेन साभेदोऽभेद किंचन ।
नाथ त्वत्प्रसादोदयमपि निराकुल ॥८१॥
त्वदागत्य एव नवैव दिनकान्तदा ।
यदि मो दोषन तुभ्यं तुभ्यं भावोऽस्य मे मन ॥८२॥
यथैतदुपदिष्टं ते मा विकल्पतया मया ।
तदेव भवता किंचित् किं मन्दगवधारितम् ॥८३॥
कोऽसौ चैव तथापि किंचिज्ज्ञानपि मया ।
वक्ष चेतसा कायेनापिवचोभिः स्थितो हृदि ॥८४॥
त्वत्प्रसादमार्गेऽपि मतो गुण तस्वनी ।
देवोऽसि सुन्दरत्वेन योऽप्यन्येव दैविणाम् ॥८५॥
त्वच्च चेतसो ध्यान नयने तव समुखे ।
विराटेन दर्शनं यतो यातीतरेण मे ॥८६॥
तदाच मनसा नाथ वैधुर्यं मम कारणम् ।
तत्रापि भयापायान् कथयामि निराकुल ॥८७॥
यदा त्वाकारित एव भवद्भिः करुणापरे ।
त्वत्पादपद्मनाथे तदा मे हृदि वर्तते ॥८८॥
लाञ्छितेव पविघोला भामक भाजन नर ।
तदाधुनवशाद्धाद ध्यात्वा चेतनतो गत ॥८९॥
यदा प्रबोधितः पदाटनेन सुवत्सले ।
भवद्भिर्विचिन्त्य तदा मध्यामीति तदा मया ॥९०॥
यदा तु तावपानेन शीतोष्ण्य वपुमत ।
तन समाधान मार्येन्दा विश्रमागत ॥९१॥

चिन्तितं च मया योऽयं ममैवमुपकारकः ।
स महाभूतिसंपन्नः कथं स्यादपहारकः ॥२॥
विमुखेद् यदाणेदं यदा नाथे प्रजल्पितम् ।
तदा किं करवाणीति चिन्ताकुलतां गतः ॥३॥
नैव तावत्त्वयं त्याज्यं त्याजयत्येव केवलम् ।
त्यक्तुं नैतच्छक्नोमि किं वदामि तदुत्तरम् ॥४॥
सत्यस्मिन् देहि मे भोज्यमित्युक्ते दापितं त्वया ।
तदास्वादात्पुनर्जातं ममायमतिवत्सलः ॥५॥
तत् किमस्य वचः कुर्वन् मुञ्चामीदं स्वभोजनम् ।
मरिष्ये न तु मुक्तेऽस्मिन् मूर्च्छयाकुलचेतनः ॥६॥
अथ वक्ति हि तत्त्वेन शक्तोऽस्म्यस्य न मोचने ।
अहो व्यसनमापन्नं ममेदमतिदुस्तरम् ॥७॥
एवमाकुलचित्तस्य यन्नाथेनऽभाषितम् ।
तन्मे भूतघटस्येव लुठित्वा पार्श्वतो गतम् ॥८॥
नाधुना त्याजयामीति भवद्भिर्ज्ञातमानसैः ।
इदानीं पुनरादिष्टे मनाग् जातो निराकुलः ॥९॥
तद् ब्रूत सांप्रतं नाथाः कर्तव्यं पापकर्मणा ।
यन्मयेदृशचित्तेन येनाहमवधारये ॥१०॥
तदाकर्ण्य दयाढ्येन यदुक्तं प्राक् समासतः ।
सविस्तरतरं तस्मै तत्पुनः प्रतिपादितम् ॥११॥
ततोऽञ्जनजलाख्याना नरेन्द्रस्य विशेषतः ।
प्रायोऽज्ञातगुणं ज्ञात्वा तं प्रतीदमभाषत ॥१२॥

ये नादित प्रपद्यन्ते बलाद्येषां विगाह्यते ।
कालक्षेपेण ते ज्ञेया कृच्छ्रसाध्यास्त्वयानुगा ॥२४॥
येभ्यो न रोचतेऽत्यर्थं न क्रामति नियोजितम् ।
द्वेष्टारो दायकेऽप्यस्य ते त्वसाध्या नराधमा ॥२५॥
तदेतद्राजराजेन मम यत्सम्प्रदापितम् ।
तेन ते कृच्छ्रसाध्यत्व लक्षणेन विभाव्यते ॥२६॥
अन्यच्च ये प्रपद्यन्ते भवतोऽमु नरेश्वरम ।
यावज्जीव विशेषेण नाथ नि शङ्कमानसा ॥२७॥
अचिन्त्यवीर्यसम्पूर्णा नि शेषगदबर्हिणी ।
तेषामेव गुण धत्ते मदीया भेषजक्रिया ॥२८॥
अतस्त्व प्रतिपद्यस्व नाथत्वेन नृपोत्तमम् ।
भावसार महात्मानो भक्तिग्राह्या यत स्मृता ॥२९॥
असंख्याताप्त रोगार्त्ता भक्तितोऽमु नृपोत्तमम् ।
प्रपद्य स्वामिभावेन दृष्टा जाता' कृतक्रिया ॥३०॥
प्रलिनप्तावका रोगा अपथ्ये लम्पट मन ।
महायत्न विना नाथ भवति गदक्षय ॥३१॥
तदस्म प्रयतो भूत्वा इत्वा त्व निदम मम ।
स्थिता निराकुलाऽत्रैव वितते राजमन्दिरे ॥३२॥
सादराथ कम्कारम्नाम्पुत्ताम क्षणे क्षणे ।
भेषजत्रयमेतच्च सुखस्वाराध्यमात्मन ॥३३॥
तदभ्युपति भावेन गृहीत तेन तद्वच ।
तेनापि तदया तस्य विहिता परिचारिका ॥३४॥

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥

[illegible]

क्वचिच्छूलं क्वचिद्दाहः क्वचिन्मूर्च्छा क्वचिज्ज्वरः ।
क्वचिच्छर्दिः क्वचिज्जाड्यं क्वचिद्दृत्पार्श्ववेदना ॥४६॥
क्वचिदुन्मादसन्तापः पथ्ये क्वचिदरोचकः ।
तै रोगैर्विक्रियापन्नै शरीरस्य प्रजायते ॥४७॥
कदाचित्तद्दया दृष्ट्वा न विकारैरुपद्रुतम् ।
आक्रन्दन्त कृपोपेता संचिन्त्येत्यमभाषत ॥४८॥
कथितं तात तातेन यदस्य तव वल्लभम् ।
एतन्निमित्तका सर्वे रोगास्तवशरीरके ॥४९॥
तथापि दृष्टवृत्तान्ता माभूदाकुलता तव ।
तद्भक्षयन्तं दृष्ट्वापि भवन्तं नैव वारये ॥५०॥
परमस्वास्थ्यहेतौ ते प्रेषिष्ये भेषजत्रये ।
एतत्तु रोचते तुभ्यं सर्वसन्तापकारणम् ॥५१॥
अधुना सुन्दरो नास्ति हेतुः स्वास्थ्यस्य कारकः ।
अपथ्येऽप्यस्य यत्नानां न लगत्येव भेषजम् ॥५२॥
अपराद्धो ममाप्येष यतस्ते परिचारिका ।
प्रत्यहं न च शक्नोमि कर्तुं स्वास्थ्यं तवाधुना ॥५३॥
इतरः प्राह यद्येवं वार्योपक्षयामुत ।
अभिलाषातिरेकेण न त्यक्तुं क्षममुत्सहे ॥५४॥
कदाचित्तत्प्रभावेन लोकलोक विमुच्यत ।
तत्स्नानेऽपि शरीरं मे कदस्य भविष्यति ॥५५॥
साधु साध्विति भद्र पुत्रमेनत्ववादृयाम् ।
इत्युक्ताधिकमन्नं सा कदन्नं न्यवारयत् ॥५६॥

तत्कालदिवारेव रोगा यान्त्यद्य नाशतम् ।
न च दत्तेऽपि वा पीडा जायते न भेषजम् ॥ ७॥
वेदना या दृशाभर्ती नदा यद्येन तिष्ठति ।
अपथ्यसम्पन्नानि जायते तेन यातना ॥ ८॥
यदा तु सा निवृत्ता जायदारमकरवकम् ।
भूरि निर्भिन्न योऽपि तेनाजोर्णेन पीड्यते ॥ ९॥
इत्थं तदया तेन धर्मबोधकरेण वा ।
सर्वाणिषतोकस्य पालयते नियोजिता ॥१०॥
यावज्जयप्रद्वारवयोगादकारणोयता ।
सद्भूते कविद्वेषाणे देवराज यथुक्तक ॥११॥
अपथ्यभक्षणात्मक च वैभविदधाति ।
विकारैर्वाध्यते भूयते दराये च मेदका ॥१२॥
यदाशिष्योऽजिनो दृष्टो धर्मबोधकरेण च ।
योऽवादीत् किमिद भद्र च चाद्येय न्दवेदयन् ॥१३॥
इद हि तदया नित्य न मात्वाद्वेऽवतिष्ठते ।
तदेवकाय मे रोगा प्रभवन्ति विशेषत ॥१४॥
तथापारायाणया पूय कुरुध्व यथुक्तमम् ।
यदा पीडा न मे दृष्टे ध्यानानोऽप्युपजायते ॥१५॥
न माद यथा ते पीडा जायतेऽपथ्यसेवनात् ।
इद तु तदया यथा कर्मान्तरनियोगत ॥१६॥
या वारय विधत्ते मे सदैवापथ्यभञ्जन ।
यदि ज्ञात्वापूर्णो काचित् क्रियते परिचारिका ॥१७॥

भद्रे किमिदमाश्चर्यं शरीरं मम वर्त्तते ।
एतद्दुःखाकरं पूर्वं यत्सुखाकरतां गतम् ॥९०॥
सा प्राह जातमेतत्ते सम्यक्पथ्यनिषेवणात् ।
समस्तदोषमूलेऽस्मिन्ह्रसिते लौल्यव्यसनात् ॥९१॥
मत्सान्निध्याच्च ते भद्र भुञ्जानस्य कदन्नकम् ।
प्रागभ्यासवशाच्चित्ते लज्जात्यर्थं प्रजायते ॥९२॥
लज्जया तस्य सम्भोगोऽकार्यरूपः प्रकाशते ।
ततश्च स्वल्पयोगेन कामचारो निवर्त्तते ॥९३॥
ततस्तद्भुक्तमपथ्यं नात्यर्थं रोगवर्द्धनम् ।
तेनैषा ह्लादसंवेद्या जाता तव सुखासिका ॥९४॥
इतरस्त्वाह यद्येवं सर्वथापि त्यजाम्यहम् ।
भद्रे कदन्नं मे येन जायते सुखमुत्तमम् ॥९५॥
सा प्राह युज्यते किन्तु सम्यगालोच्य संत्यज ।
माभूत्ते खेददोषेण प्रागिवाकुलता पुनः ॥९६॥
यदि त्यक्ते पुनस्तेऽत्र स्नेहाभ्यासोऽनुवर्त्तते ।
ततोऽत्यागो वरः कस्मात् स्नेहोऽभिष्वङ्गबन्धकः ॥९७॥
अभ्यासमन्ततोऽप्येतद्विषयस्य निषेवणात् ।
सांप्रतं याप्यता तेऽस्ति सापि चात्यन्तदुर्लभा ॥९८॥
सर्वत्यागं पुनः कृत्वा यस्तावदभिलाषुकः ।
याप्यतामपि नाप्नोति स महामोहदायकः ॥९९॥
तदेतत्सम्यगालोच्य यदि चेतसि भासते ।
ततोऽस्य सर्वथा त्यागो युज्यते कर्त्तुमुत्तमे ॥१००॥

मद्बुद्धेरत्र कुमा मनाग् होनापित मन ।
मम किं करवाणीति माधि मम्दन् विनिद्रय ॥१॥
बन्दरा परिशुष्कोदैमराबकारक वपु ।
ननु कदय ममकेन प्रार्थित भोजया किम ॥२॥
मम मदकदम्मान् मद्बुद्धे प्रदधामत ।
ममद निर्दुष्टदिने मदानो प्रतिभासते ॥३॥
मतो दुर्दिनमन्दय ज्वलनीय मनाविलम् ।
भोजना विरच निम्न मदोपोपभाजनम् ॥४॥
इव मे भोजन मोषयापि न निवमते ।
मैतत्त्यागादृते मन्ये निवृत्य दुःखमाप्यते ॥५॥
त्वमेऽपि पुत्रमौकेन कदाचिन्मे प्रतिभवेन् ।
मद्बुद्धा चापि दुग्धोपकारिणीति निवेदितम् ॥६॥
त्वत्कृते दुग्धजलधौ मवदा क्षेपमवधा ।
मद्य किं करोमीति पापोऽत्र समर्पितः ॥७॥

पवा ॥

किमेते म्रियते मोहाद्राज्ञमात्र विचिमने ।
मुग्धानि ममपापोद पल्लाव तद्रविध्यति ॥८॥
यदा किमव पल्लाव न भवदेव मे स्मृति ।
को नाम राज्यमासाद्य क्षेमाक्षकल्पताम् ॥९॥
एव निविम तेनोक्ता मद्बुद्धि पालयस्व मे ।
अहं भाजनमेतत्र विना मयकदयकम् ॥ ॥

तयोक्तं पृच्छ्यतां तावद्धर्मबोधकरस्त्वया।
कालेन विक्रियां याति सम्यगालोच्य यत् कृतम् ॥११॥
ततः सहैव सद्बुद्धा धर्मबोधकरान्तिके।
गत्वा सर्वोऽपि वृत्तान्तस्तेन तस्मै निवेदितः ॥१२॥
साधु साधु कृतं भद्र धर्मबोधकरोऽब्रवीत्।
केवलं निश्चयः कार्यो येन नो यासि हास्यताम् ॥१३॥
सोऽवादीत् किमिदं नाथो भूयो भूयो विकथ्यते।
एष मे निश्चयस्त्यक्तमनोऽपि प्रवर्त्तते ॥१४॥
ततोऽग्रियजनैः सार्द्धं पर्यालोच्य विचक्षणः।
भद्याजयस्य तत्पात्रं सम्यक्तैः पर्यशोधयत् ॥१५॥
महाकल्याणकस्याद्यैस्ततपुनः पर्यपूरयत्।
प्रमोदातिशयात्तत्र दिने वृद्धिमकारयत् ॥१६॥
धर्मबोधकरोऽदृष्टतद्दया प्रमदोद्धुरा।
सद्बुद्धिवर्द्धितानन्दा मुदितं राजमन्दिरम् ॥१७॥
प्रवृत्तश्च जने वादो योऽयं राज्ञावलोकितः।
धर्मबोधकरश्चैष्टद्दयापरिपालितः ॥१८॥
सद्बुद्ध्याधिष्ठितो नित्यमपथ्यत्यागकारकः।
भेषजत्रयसेविस्याद्गोधेमुक्तकल्पकः ॥१९॥
स नो निष्पुण्यकः किन्तु महात्मैव सपुण्यकः।
ततश्चैव जनात् नामास्येति सपुण्यकः ॥२०॥
पुनः पुण्यविशेषाणां सामग्री भवतीदृशी।
सकदारिद्र्यभाग् नैव सकदागमभाजनम् ॥२१॥

अबुद्धिपूर्वकाद्योगात्मिहते राजमन्दिरे ।
तत प्रयाति यत्नेन चपल नरियोधन ॥१२॥
अपथ्यागमवती नास्ति पीडा देव परिस्फुटा ।
ऐश्वर्याभ्यवहारा च यदि स्यात्पुनरीदृशा ॥१३॥
तत तत्र समाचारो लोकव्यापारसम्भवी ।
विधत्त विमलालोक नेत्रयोरञ्जनं सदा ॥१४॥
सम्यौलिकर मोर्च पिबम्यहाणामागम ।
सदाचाराक्रान्त भुक्ति ममाद्यसमागतम् ॥१५॥
तता वन ऽति ... कामिनीश प्रसन्नता ।
बुद्धिपाटवमवाप्ता वर्द्धते ऽस्य प्रतिक्षणम् ॥१६॥
मातापि सम्प्रगाढोऽस्य बन्धाद्रोगवर्जिते ।
जायते केवल देहे विरोधो दृश्यते महान् ॥१७॥
च प्रेमभङ्ग मागत्सौहार्द बीभत्सदर्शन ।
च नादेय भयदो मानुषाकारधारक ॥१८॥
चि रोरभावे भावा प्रागभ्यस्तो न सम्मतम् ।
तुष्यता कौतुका लोक्य ग्रोकसोऽभ्युदय ॥१९॥
वपोपभोगाग्रे सर्वं सदप्रायतया सदा ।
न बाधका समाग् जातास्तेनासौ स्फीतमानस ॥२०॥
अन्यगात्मनाप्राप्ता सद्बुद्धि परिरक्षति ।
भद्रे चयमिह काम्य सर्वतत् येन कम्पया ॥२१॥
तयोक्त तात सम्भ्रमेषु सर्वैद्या दुःखपूर्वका ।
इति वचोऽतिने तेन दृष्टमेतत् कथितया ॥२२॥

तत सञ्चिन्तयत्येव वितीर्णं यदि लभ्यते ।
इदं सकलकल्याणकारण भेषजत्रयम् ॥२३॥
इदानीं पात्रपात्रेभ्य प्रयच्छामि विशेषत ।
पुनर्जन्मान्तरे येन सम्पद्येतेदमक्षयम् ॥२४॥
तस्य चायमवष्टम्भो राजराजावलोकित ।
धर्मबोधकरश्चेष्टस्तद्दयापरिपूजित ॥२५॥
श्लाघित सर्वलोकेन सद्बुद्धेर्गाढवल्लभ ।
अहं सपुण्यकस्तेन लोके वर्त्ते किलोत्तम ॥२६॥

ततश्च ।

यदि मां कश्चिदागत्य प्रार्थयिष्यति मानव ।
तद्दास्यामीति मन्वानो दित्सुरद्यैव तिष्ठति ॥२७॥
अत्यन्त निर्गुणोऽप्यत्र मत्सद्मि कृतगौरव ।
नून सञ्जायते गर्वी यथाय द्रमकाधम ॥२८॥
तत्र ये मन्दिरे लोकास्ते सर्वे पथ्यभोजना ।
तद्वशादेव निश्चिन्ता सञ्जाता परमेश्वरा ॥२९॥
प्रविष्टमात्रा विद्यन्ते तादृशा येऽपि नि स्वका ।
तेऽन्येभ्य एव तद् भूरि लभन्ते भेषजत्रयम् ॥४०॥
ततो न कश्चित्तन्मूले तदर्थमुपतिष्ठते ।
स दिक्षु निक्षिपच्चक्षुर्याचमान प्रतीक्षते ॥४१॥
स्थितापि काल भूयांसमलब्धप्रार्थकस्तत ।
सद्बुद्धि पुनरप्येव तदर्थं परिपृच्छति ॥४२॥
सा प्राह भद्र निर्गत्य घोषणापूर्वक त्वया ।

जीवन्तौ यदि पश्येयं केचित्तावदितः परम् ॥४१॥
ततोऽवदो योगनन्दवैतद्दीय भेषजवयम् ।
जीवन् स्नेहेन स्नेहेन मन्ये नन्दिवदाप्यते ॥४२॥
तत पूर्वमनन्यादृग्स्नेहोऽपुरनितुच्छका ।
य तव नदिधा केचिदन्येषां तु यदि स्थितम् ॥४३॥
ययौ याम् दृष्टाद्रियो दोर्दोर्यं मन्त्रतां गत ।
राजवल्लभेनाप्याम् पायपत्ताभेषजम् ॥४४॥
तत केचिद्धृयन्दुपे केचिदुपायपन्ति तम् ।
अन्ये पराङ्मुखीभूय तिष्ठन्ति विगतादरा ॥४५॥
अथ तं तादृशं वीक्ष्य दासीभावविबाधकम् ।
जनप्रायपरमागत्य यद्बुद्धं कथयामि ॥४६॥
स्वपन्ति दुमका यद्रे न स्वपन्ति महाजना ।
मनेच्छा यदि यवँयामितैवासुपयुज्यते ॥४९॥
पर्याप्नोषि दृढ पटवो वस्त्रे विमलेयये ।
तद्य हेतुविधेन यायखेऽस्य महात्मनाम् ॥५०॥
तदाकर्णं महाचार्यं नियुक्तारमनेन भो ।
विन्तयन्ती महाध्यान प्रविष्टा या विषयया ॥५१॥
अथ निद्रित्य गर्भाय कायस्थेत्यममायत ।
एक यथाप हेतु स्यादु यायथे यवनमय ॥५२॥
राजाजिरे विधायेद काष्ठपाद्यां जनाकुले ।
यद्दयय विभ्रमायां तिष्ठ विमथ्यमानय ॥५३॥
स्वयमेव परीक्ष्यन्ति ग्रन्थ दृढा तदयित ।

जानन्तो रोरभावं हि तत्प्रकारासौ न दृश्यते ॥५४॥
आदद्यात् कश्चिदेकोऽपि यदि तद्गुणो नरः ।
तेन व्याख्यातितो मन्ये यत एतदुदाहृतम् ॥५५॥
किञ्चिज्ज्ञानमयं पात्रं किञ्चित्पात्रं तपोमयम् ।
आगमिष्यति तत्पात्रं यत्पात्रं तारयिष्यति ॥५६॥
ततोऽसौ वर्द्धितानन्दस्तस्या वचनकौशलैः ।
विधत्ते तत्तदेवेति तदेदमभिधीयते ॥५७॥
प्रयुक्ता तादृशेनापि ये ग्रहीष्यन्ति मामतः ।
ते भविष्यन्ति नीरोगा यन्मयं तत्र कारणम् ॥५८॥

अन्वयः ।

यावदर्थं निष्पुण्यकाद् दृष्टान्ते तदनुष्ठितम् ।
अनुक्रमात्परस्यैव संबन्धं ज्ञातुमर्हति ॥५९॥
एष तावत्समासेन दृष्टान्तः प्रतिपादितः ।
अधुनोपनयं स्पष्टं वक्ष्यमाणं निबोधत ॥६०॥
अदृष्टमूलपर्यन्तं यच्च कथितं पुरम् ।
सोऽत्र संसारविस्तारोऽनुरूपः प्रतीयताम् ॥६१॥
महामोहहतात्मत्वाद् दुःखमानो बुभुक्षितः ।
पुरे महीयसीत्थं च स रोर इति मन्यताम् ॥६२॥
मिथ्यात्वमलसंछन्नं यत्नश्च परम्परम् ।
तदापुण्यवदैश्वर्याभावदर्शनमिष्यते ॥६३॥
दिक्षु दुर्भिक्षपरीता चेष्टा कर्मविपाकतः ।
रोगा रागादयो ज्ञेया कर्मोऽथ कर्मसंचय ॥६४॥

भोगाः पुण्यफलप्राया यत्र संसारकारणम् ।
तज्जीवस्याहितहेतुत्वात् कदशनमभिधीयते ॥६५॥
यश्चासौ सुस्थितो नाम महाराजः प्रकाशितः ।
आसीत परमात्मासौ सर्वज्ञः स जिनेश्वरम् ॥६६॥
यच्च तन्नित्यानन्द गदितं राजमन्दिरम् ।
अनन्तभूतिरूपं तज्ज्ञेयं जिनशासनम् ॥६७॥
स्वकर्मविवरो नाम यः प्रोक्तो द्वारपालकः ।
आत्मीयकर्मविच्छेदो यथार्थोऽसावुदाहृतः ॥६८॥
ये चान्ये सूचितास्तत्र द्वारपालप्रवेशकाः ।
ते मोहाज्ञानलोभाद्या विशेषाल्लब्धविघ्नकैः ॥६९॥
आचार्यास्तत्र राजान उपाध्यायाः सुमन्त्रिणः ।
गीतार्थवृषभा योद्धा गणचिन्तानियुक्तकाः ॥७०॥
सामान्यभिक्षवः सर्वे विज्ञेया भृत्यवर्गिकाः ।
आर्यास्तु तत्र मद्गेहे प्रशान्ता स्थविरा जनाः ॥७१॥
भटौघा श्राद्धवर्गास्तद्भावबद्धमानसाः ।
ज्ञेया विलासिनीतुल्या भक्तास्तत्प्रमदागणाः ॥७२॥
शब्दादिविषयानन्दवर्णनं पुनरत्र यत् ।
तदेवमत्र सद्धर्माज्जायन्ते तेऽपि सुन्दराः ॥७३॥
धर्मबोधकरो ज्ञेयः सूरिर्यो मम बोधकः ।
तद्दया तत्र या जाता ममोपरि महाकृपा ॥७४॥
ज्ञानमञ्जनमुद्दिष्टं सम्यक्त्वं जलमुच्यते ।
चारित्रमत्र विज्ञेयं परमान्नं मनीषिभिः ॥७५॥

सद्बुद्धिः शोभना बुद्धिः सन्मार्गे या प्रवर्त्तिका।
काष्ठपात्री यथाकारा वक्ष्यमाणा कथोच्यते ॥७६॥
एषा समासतस्तावत् कृता सामान्ययोजना।
विशेषयोजनाव्यक्तं गद्येनोदाहरिष्यते ॥ ४७७ ॥

तचेह तावत्तत्वविदुषामेष मार्गो यदुत तेषां कल्याणाभिनिवेशितया निष्प्रयोजनो विकल्पो न चेतसि विवर्त्तते। अथ कदाचिद् भावितावस्थाया विवर्त्तेत तथापि ते न निर्णिमित्तं भाषन्ते। अथ कदाचिदतत्त्वज्ञजनान्तर्गततया भाषेरन् तथापि न निर्हेतुकं चेष्टन्ते यदि पुनस्ते निष्कारणं चेष्टेरन् ततोऽतत्त्वज्ञजनसार्थादविशिष्टतया तत्त्वविदत्ता विशीर्येत तस्मात्तत्त्ववेदिनात्मनोऽन्तर्भावमभिलषता सकलकालं सर्वेण स्वविकल्पजल्पाचरणानां सार्थकत्वं यत्नतः परिचिन्तनीयम्। तद्वेदिनां च पुरतः कीर्त्तनीयम् ते हि निरर्थकेष्वात्मविकल्पजल्पव्यापारेषु सार्थकत्वबुद्धिं कुर्वन्तमनुकम्पया वारयेयुरिति। अतो मयापि स्वप्रवृत्तेः सार्थकत्वमावेदयते भासुपमितिभवप्रपञ्चाभिधानां कथामारभ्युकामेन कथानकं दृष्टान्तद्वारेण निवेदितं तदेतद्यदवधारितं भो भव्यास्ततो मदनुरोधेन विहाय विक्षेपान्तरमस्य दार्ष्टान्तिकमयमाकर्णयत। तत्र यत्तावददृष्टमूलपर्यन्तं नाम नगरमनेकजनाकुलं सदास्थायुकमाख्यातं सोऽयमनादिनिधनोऽविच्छिन्नरूपोऽनन्तजन्तुव्रातपूरितः संसारो द्रष्टव्यः।

तथाहि।

युज्यतेऽस्य नगरस्य नगरता कल्पयितुं यतोऽत्र धवलगृहायन्ते देवलोकादिस्थानानि। हट्टमार्गायन्ते परापरजन्मपद्धतयः।

यद्बुद्धिः शोभना बुद्धिः सम्यक्
काष्ठपात्री यथाकारा वक्ष्यमाणा ।
एषा समासतस्तावत् कृता सामान्य
विशेषयोजनात्र गद्येनोदाहरिष्यते ॥

तत्रेह तावत्तत्त्वविदुषामेष मार्गो यदुत [illegible] स्थितया निष्प्रयोजनो विकल्पो न चेतसि वि[illegible] भावितावस्थायां विवर्त्तते तथापि ते न निदि[illegible] कदाचिदनल्पजल्पजालान्तर्गततया भाषेरन् तथापि यदि पुनस्ते निष्कारणं चेष्टेरन् ततोऽनल्प[illegible] तत्त्वविदस्ता विशीर्यन्त तस्मात्तत्त्वविद्भिः[illegible] जनानां यदेव परिस्पन्दव्यापाराणां सार्थकत्व मीयत। तदेवेदं च पुनः कीर्त्तनीयम् ते वि[illegible] स्पन्दनव्यापारेषु सार्थकबुद्धिः [illegible] [illegible] कदापि [illegible] सार्थकतामावेदयते [illegible] [illegible] [illegible] महदनुरोधेन । [illegible] । तथ [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] ।

[illegible]

[illegible]

नगरेऽपरापरजन्ममन्दिरेषु उद्यानेषु गेहेषु विषयकण्टकारण्यान्त-
र्वर्तीकृतोऽशरण भ्रमतीति। यद्गुणस्य भित्त्याधार घटघट-
माख्यात तदस्य जीवद्रुमकल्पादुच्य विचिन्त्य यतएव तद्रूपभक्ष्य
विषयकदर्थादेवारित्रमहाकल्पाण्कादिवायश्चो वर्त्तते। यतश्च तदेव
शरीरा भुपाभुधोऽक्षिन् संसारसागरेऽप जीव पतटीति।
ये तु तस्य द्रुमकस्य दुर्दान्तविषयपाता यदिसुदिमरामात्
मद्यारि क्षणे क्षणे नाशयन्त शरीर जर्जरयन्तीति निदर्शितान्यस्य
जीवस्य सुविकल्पानल्पपाटका सुलकल्पान्मप्रणेतारो वा कुर्मोदिवा
विज्ञेया। ते हि यदा यदाऽमु जीव वराक पश्यन्ति तदा तदा
कुत्सितमसुरधानप तैरव तमाभिमुखरूप शरीर जर्जरयन्ति।
ततश्च तैर्जर्जरितशरीरोऽयं जीवो न जानीते कार्याकार्यविचार न
जानाति भक्ष्याभक्ष्यविभाग न कलयति पेयापेयस्वरूप नावबुध्यते
हेयोपादेयविभाग नावगच्छति स्वपरयोगुणदोषविशेषविज्ञानि
ततोऽसौ कुलक्रमागतविनयविलयति नास्ति परलोक न विचि-
कुशलाकुशलकर्मणो फल न मन्यते सम्यग्मार्गो नोपपद्यते बाल्य
न घटते तद्यदिष्टो मार्गः इति। ततोऽसावनर्थजननविस्त-
विषयो हिनस्ति प्राणिनो भाषतेऽलीकवादनो परधन हरति
मैथुने परदारेष वा रमते परिग्रह न करोति पैशाचिरत
भक्षयति मांसमाभाद्यति मद्य न रक्षति वद्य र प्रकारेण
कुमार्गे निन्दति वन्दनीयान वन्दते वन्दनीयान गच्छति अपाको
गुणदोषविनिमयकारिणि वदति पराकृत्यादरमाचरति यतस्ततथा
नीति। ततो बध्नाति निविड कर्मबन्धनं यतश्च जीवो

मिथ्यात्व पटुदृष्टिरूपतया गृह्णाति । नरकपातहेतुभूतामप्यविरतिं प्रमोदकारणमाकलयति । अनेकानर्थसार्थप्रवर्त्तकमपि प्रमादवृन्दकमत्यन्तस्निग्धमिवबृन्दमिव पश्यति। धर्मधनहारितया चरटकल्पानपि दुष्टमनोवाक्कायययोगान् पुत्रानिव बहुधनार्जनशीलान् मन्यते । निबिडबन्धनोपमानमपि पुत्रकलत्रधनकनकादीनाह्लादातिरेकहेतून् पर्यालोचयतीति। यथाऽसौ द्रमको दारिद्र्योपहतस्तथायमपि जीव सद्धर्मवराटिकामात्रेणापि शून्यत्वाद्दारिद्र्याक्रान्तमूर्त्ति । यथासौ रोर पौरुषविकलस्तथायमपि जीव स्वकर्महेतूच्छेदवीर्यविकलतया पुरुषकाररहितो विज्ञेय । यथाऽसौ द्रमक क्षुत्क्षामशरीरस्तथायमपि जीव सकलकाल विषयबुभुक्षानिवृत्तेरत्यन्तकर्षितशरीरो ज्ञातव्य । यथाऽसौ रोरोऽ नाथ कथितस्तथायमपि जीव सवज्ञरूपनाथाप्रतिपत्तेरनाथो द्रष्टव्य । यथाऽसौ द्रमको भूमिशयनेन गाढ घृष्टपार्श्वचिक प्रतिपादितस्तथायमपि जीव सदातिपरुषपापभूमिविलोटनेन नितरा दलितसमस्ताङ्गोपाङ्गो द्रष्टव्य । यथासौ द्रमको धूलिधूसरसर्वाङ्गो दर्शितस्तथायमपि जीवो बध्यमानपापपरमाणुधूलिधूसरसमस्तशरीरो विज्ञेय । यथासौ रोरश्चीरिकाजालमालितो गदितस्तथायमपि जीवो मोहकलाक्षणाभिन्नपुचेलपताकाभि समन्तात्परिकरितमूर्त्तिरतीवबीभत्सदर्शनो वर्त्तते। यथासौ द्रमको निन्द्यमानो दीनशालास्तथायमपि जीवोऽवासविवेकैर्निन्द्यते सम्यि भयशोकादिक्लिष्टकमपरिपूर्णतया चात्यन्तदीनो विज्ञेय । यथाचासौ तत्र नगरेऽनवरत गृहे गृहे भिक्षां पर्यटनौत्सुक्यस्तथायमपि जीव ससार-

परोत्कर्षदर्शनेन क्षीयते प्रागभवकृतप्रमादस्मरणेन दन्दह्यतेऽस्वाधीनामरसुन्दरीप्रार्थनेन म्लायते नदिदानीन्चिन्तनेन स्विद्यते महर्द्धिकदेववृन्देन विलपत्यात्मनश्च्यवनदर्शनम् आक्रन्दति गाढप्राप्तासन्नमृत्यु' पतति समस्ताशुचिनिदाने गर्भकलमले इति।

एवं स्थिते। यदुक्तं वर्णयताऽप्यधायि यदुत महाग्निप्रमहाघातप्रतापानुगतचेतन क्व मातस्त्रायतामित्थ दैन्यविक्रोशविक्रीव इति। तदत्रापि जीवस्य तुल्यमेव द्रष्टव्यम्। तस्मादस्या अवस्था महानर्थपरम्परायायात्मगता कुविकल्पमात्रसम्पादका कुदर्शनप्रायास्तत्प्रणेतारश्च कुतीर्थिका कारणमिति। यदुक्तमादावनन्तश्च द्रमकस्य रोगा निर्दिष्टास्तश्च जीवस्य महामोहादयो विज्ञेया। तत्र मोहो मिथ्यात्वं तदुन्माद इव वर्तते समस्ताकार्यप्रवृत्तिहेतुतया ज्वर इव रोग. सर्वाङ्गीणमहातापनिमित्ततया शूलमिव द्वेषो गाढहृदयवेदनाकारणतया पामेव कामश्रीविषयाभिलाषकण्डूकारितया गलत्कुष्ठमिव भयशोकारतिसम्पाद्य दैन्यम्। जनजुगुप्साहेतुतया चित्तोद्वेगविधायितया च नेत्ररोग इवाज्ञानं विवेकदृष्टिविघातनिमित्ततया जलोदरमिव प्रमाद. सद्गुणानोत्साहघातकत्वेति। ततश्च जीवो मिथ्यात्वादिभिरेतैर्भावरोगैर्विह्वलीकृतो न किञ्चिच्चेतयते। ततश्च यदेतत् आत्मनमेव न जानीते भक्ष्याभक्ष्यमित्याद्यनध्यवसायरूप महातम. प्रतिपादितम्। ये च नास्ति परलोक इत्यादयो विपर्यासविकल्पा प्रतिपादितास्तेऽप्य द्वयस्याप्युत्पत्तौ बाह्या कुतर्कग्रन्थादय सहकारिकारणभावमात्रादका। एते तु रागद्वेषमोहादय आन्तरा उपादान-

नरकेषु। तत्र च पतितः पच्यते कुम्भीपाकेन विपाट्यते क्रकचपाटनेन आरोह्यते वज्रकण्टकाकुलासु शाल्मलीषु पाय्यते सन्दंशकैर्मुखं विदार्य कलकलायमानं तप्तं त्रपु भक्ष्यते निजमांसानि भ्रज्यतेऽत्यन्ततप्तभ्राष्ट्रेषु तार्यते पूयवसारुधिरक्लेदमूत्रान्त्रकलुषां वैतरणीं छिद्यतेऽसिपत्रवनेषु स्वपापभरप्रेरितैः परमाधार्मिकसुरैरिति।

तथा समस्तपुद्गलराशिभक्षणेऽपि नोपशाम्यति बुभुक्षा। निःशेषजलधिपानेऽपि नापगच्छति तृट्। अभिभूयते शीतवेदनया दह्यते तापातिरेकेण तथोदीरयन्ति च तदन्यनारका नानाकाराणि दुःखानि। तदेवायं जीवो गाढतापानुगतो हा मातरा नाथात्कादर्थं पापध्वमिति विस्वरमाक्रोशति न चास्य तत्र त्राणदायकः कश्चिद्विद्यते।

कदाचिदुद्वृत्तोऽपि नरकाद्विबाध्यते तिर्यक्षु समागतः। कथं वाह्यते भारं कुट्यते लकुटादिभिः छिद्यन्तेऽस्य कर्णपुच्छादयः दह्यते दुर्दमाग्निना म्रियते बुभुक्षया क्लिश्यते पिपासया तुद्यते नानाकारयातनाभिरिति।

तथा कदाचित्प्राप्तमनुष्यभावोऽप्ययं जीवः पीड्यत एव दुःखैः। कथं तदुच्यते। छेदयन्ति रोगसङ्घाता जर्जरयन्ति जराविकारा दूयन्ते दुर्जनाः विप्रलम्भयन्तीष्टवियोगाः परिदहन्त्यनिष्टसंप्रयोगाः विलुम्पन्ति धनहरणानि च क्षपयन्ति व्यसनमरणानि विडम्बयन्ति नानादुःखयोनीति।

तथा। कदाचित्सुरत्वं विबुधभवनादेव जीवाः पीड्यन्त एव नानाप्रकारैः। तथा हि। ईर्ष्यादिना विषाद मदादिभिः छिद्यन्ते

स्तस्य धर्माख्यपुरुषार्थसाधनविकलस्य कीदृशी खल्वस्य पुरुषतेति तेषामनादरदृष्टिः । तथा ।

बालानां मिथ्यात्वाध्मातचेतसां तथाविधलोकानां कथञ्चिद्वा-ऽविषयसुखसम्पन्नानां भवन्त्येवाथ पापिष्ठजीव पीडमावासो दृश्यन्ते हि धनगर्वोद्धुरचित्तास्तथाविधकष्टकराटयो नानाप्रकारं विजृम्भ-माणाः । तथा पापकर्मणां फलप्ररूपणावसरे भवत्येव विधौ जीवो दृष्टान्तः । तथा हि । भगवन्तः पापकर्मणामपि दर्शयन्तो भव्यजन्तूनां संवेगजननायमीदृशजीवानेव दृष्टान्तयन्तीति । यत्पुनरवाचि यदुत ।

अन्येऽपि बहवः सन्ति रोरास्तत्र महापुरे ।
केवलं तादृशः प्रायो नास्ति निर्भाग्यशेखरः ॥

तदेतदात्मीयजीवस्यात्यन्तविपरीतचारितामनुभवताभिहितं म-या । योऽयं मदीयजीवोऽधरितजात्यन्धभावोऽस्य महामोहोऽप-हसितनरकतापोऽस्य रागः । उपहासितवैरानलोऽस्य परेषु द्वेषः । अपहसितवैश्वानरोऽस्य क्रोधो न्यक्कृतमहाशैलराजोऽस्य मानो विनिर्जितभुजङ्गवनितागतिरस्य माया दर्शितस्वयम्भूरमणसागर-लघुभावोऽस्य लोभः स्वप्नपिपासाकारकोऽस्य विषयमात्रस्य भाग-दुःसमासौ प्रागाभीस्वपवेदनमिद्धुरेतत् । एवमेव तत्रापि नैव मुक्तदोषतामायोऽन्यजीवानां यथा चैतत्सोपपत्तिकं भवति तथो-त्तरत्र प्रतिबोधावसरे विस्तरेणाभिधास्याम ।

यच्चोक्तं यथाऽसौ रोरस्तत्राद्रष्टमूलपर्यन्ते नगरे प्रतिभवनं भिक्षा-मटन्नेवं चिन्तयति । यदुत अमुकस्य देवदत्तस्य बन्धुमित्रस्य जिन-दत्तस्य च गृहेऽहं स्निग्धां मृष्टां बह्वीं पुष्कलां भिक्षां लप्स्ये तदाहं

कारणभावेन जनकास्तस्मात्पूर्वोक्ता सर्वानर्थपरम्परा परमार्थतो गाढतरमेतन्मन्यापि विज्ञेया । किञ्च क्षुधास्तम्भस्कारादय कादाचित्का एते तु रागादयस्तदुत्पादने सकलकालभाविन । अन्यच्च । क्षुदृष्णश्रवणादयो भवन्तोऽपि भवेयुरानर्थपरम्पराकारणं न वेति व्यभिचारिण । एते तु रागादयो भवन्तोऽवश्यतया महानर्थगर्त्तपात कुर्वन्त्येव नास्त्यत्र व्यभिचारो यतस्तैरभिभूतोऽयं जीव प्रविशति महातमोऽज्ञानरूप विधत्ते नानाविधविपर्यासविकल्पान् अनुतिष्ठति कष्टानुष्ठानशतानि सञ्चिनोति गुरुतरकर्मभार ततस्तत्परिणत्या क्वचिज्जायते सुरेषु क्वचिदुत्पद्यते मानुषेषु क्वचिदासादयति पशुभाव क्वचित्पतति महानरकेषु । ततश्च । तदेव प्राक्प्रतिपादितस्वरूप महादुःखमयानन्तसंसारघटीयन्त्रन्यायेनानन्तशोऽनुभवद्भिरेव पर्यटयन्तीति । यच्च स्थिते पदार्थकथने प्रत्यपादि यदुत लोलोऽनन्तरागक्षुत्पिपासाद्युपद्रवैर्बाध्यमानो महाघोरनरकादिवेदन इति । तदत्र जीवरोरे समस्तमपि समायुक्तमिति । तत एव च यदुक्त यन्नायो द्रमक ।

कृतान्त सना दृष्टो यास्याम न जानिनाम् ।
काल मां क्रोडन यासो दृष्टा पापकर्मणाम् ॥

तच्चापि जीव दृष्ट्वा योजनीयम् । तथाहि । अनन्तकाल कन्दिशातदर्ज्य च जीवा दृश्यमानान्यसमानानभिनवमनुपरमानां भवन्तो सद्धूर्ता भवन्त क्षाग्यान क्रियमाणेषु सकलकाल दलदलामलामान्दिलमानेषां तथा मानिनामिव सौरवपान तदनुरूपकरचादलवनीमा वरामयतानां भद्दैनाय जीवा यथा-

स्तोत धर्मार्थपुरुषार्थसाधनविकलस्य कीदृशी चास्य पुरुषतेति सैवाक्रमाटरदृष्टे । तथा ।

यासामपि मिथ्यात्वाध्मातचेतसां तथाविधलोकानां कथञ्चिदशाप्रविषयधनलवानां भवन्त्येवाथ पापिष्ठजीव क्रीडनावासो दृश्यन्ते हि धनगर्वाङ्कुरचित्तास्तथाविधकर्मकरादयो नानाप्रकारं विडम्ब्यमानाः । तथा पापकर्मणां फलप्ररूपणावसरे भवत्येव विधो जीवो दृष्टान्तः । तथा हि । भगवन्तः पापकर्मणामपि दर्शयन्तो भव्यजन्तूनां संवेगजननायमीदृशमेवानेव दृष्टान्तयन्तीति । यत्पुनरवाचि यदुत ।

अन्येऽपि बहवः सन्ति रोरास्तत्र महापुरे ।
केवलं तादृशः प्रायो नास्ति निर्भाग्यशेखरः ॥

तदेतदात्मीयजीवस्यात्यन्तविपरीतचारितामनुभवताभिहितं मया । योऽयं मदीयजीवोऽधरितशात्यस्वभावोऽस्य महामोहोऽपहसितनरकतापोऽस्य रागः । उपमागोचरातीतोऽस्य परेषु द्वेषः । अपहसितवैश्वानरोऽस्य क्रोधो लघूकृतमहाशैलराजोऽस्य मानो विनिर्जितभुजङ्गवनितागतिरस्य माया दर्शितस्वयम्भूरमणसागरलघुभावोऽस्य लोभः स्वप्नपिपासाकारतस्य विषयलाम्पट्य भगवढ्ढमसमाप्ते प्रागामीत्स्वसंवेदनसिद्धमेतत् । बहुमेव तकयामि नैवमुल्बणदोषतामायाऽन्यजीवानां यथा चैतस्योपपत्तिकं भवति तथोत्तरत्र प्रतिपादनावसरे विस्तरेणाभिधास्यामः ।

यदुक्तं यथाऽसौ रोरस्तत्राऽदृष्टमूलपर्यन्ते नगरे प्रतिभवनं भिक्षामटन्नेव चिन्तयति । यदुत अमुकस्य देवदत्तस्य बन्धुमित्रस्य जिनदत्तस्य च गृहेऽद्य विशिष्टा गोष्ठी भक्तौ, घृतपूर्णां भिक्षां लप्स्ये नाद्यारम्

कूर्ममादाय यथान्ये द्रमका न पश्यन्ति तथैकान्ते यास्यामि। तत्र किञ्चिन्मात्रमपि भोक्ष्ये शेषमन्यदिनाय स्थापयिष्यामि। ते तु द्रमकाः कदाचित्कुतश्चिन्निमित्तान्मां लब्धलाभं ज्ञास्यन्ति तदा तद् याचमाना मामुपद्रवयिष्यन्ति। ततश्च याच्यमानेनापि मया न दातव्यं किं तेभ्यः। ततस्ते बलात्कारेण ग्रहीष्यन्ति। ततोऽहं तैः सह योद्धुं प्रारभे। ततस्ते मां यष्टिमुष्टिलोष्टादिभिस्ताडयिष्यन्ति। ततोऽहं महामुद्गरमादाय तानेकैकं चूर्णयिष्यामि [illegible] दृष्टानि मम पापा [illegible] न पुनरमी वराका [illegible] किञ्चिद्दोषजातमासादयन्ति। मनुज [illegible] तिष्ठते। यत कथयिष्ये [illegible] [illegible]

पुरुषानन्यानपि न लपयिष्यन्ति मम कदाचिदाशां करिष्यन्ति मे सतत चित्तानन्दातिरेकं प्रसादयिष्यन्ति मां इमितहसितकोपविकार विधास्यन्ति कामोत्कोचकरचस्वनि चाटुमतानि प्रकटयिष्यन्तीङ्गिताकारैर्मे हृदयहाव हरिष्यन्ति नानाविकारविभ्रमैर्मे मानस हरिष्यन्ति नाममन्त्रस ता: परस्परेर्ष्यया साभिलाषं कटाक्षविक्षेपैरिति । तथा भविष्यति मे विनीतो दक्ष शुचि सुवेशोऽनुरक्तो हृदयग्राही सम्मतुरक्त समस्तोपचारकुशल प्रौढोदार्यसम्पन्न सकलकलाकौशलाधिक प्रतिपत्तिनिपुणोऽपचितप्रकृपरिकर परिकर इति । तथा । भविष्यन्ति मे निजपदशुभ्रसुधाधवलतया स्फटिकमणिभा ऋद्धतया च हिमगिरिसन्निभा विविधचित्रोज्ज्वला विलासमालोपशोभिता प्राज्ञभङ्गिकारानेकजनमानन्दकारिरूपरचनाकलिता बहुविधशाला विशाला नानाप्रकारप्रकोष्ठविन्यासा अतिविस्तीर्णनिकाकारप्राङ्गणमण्डपपरिकरिता समन्तात्प्राकारपरिक्षिप्ता अपहसितविबुधाधिपालया सप्तभूमिकाद्यो भूयांस प्रासादा । तथा करिष्यन्ति मे भवने सतत प्रकाश मरकतेन्द्रनीलमहानीलकर्केतनपद्मरागवज्रवैडूर्यचन्द्रकान्तसूर्यकान्तज्ञानविपुष्परागादिरत्नराशय । तथा विराजिष्यन्ते मम मन्दिरे समन्तात्पीतोद्यानमाद्यन्तो वाटककुटा । तथा भविष्यन्ति मम मदन्तःपुरकतया हरिणधान्यकुड्यादिकमगान्याङ्गणम् । तथा सन्दर्शयिष्यन्ति मे हृदय मुकुटाङ्गदकुण्डलप्रालम्बादयो भूषणविशेषा । तथा अलङ्करिष्यन्ति मे चित्तरति चीनांशुकपट्टांशुकदेवांशुकप्रमुखयो वस्त्रविस्तारा । तथा वर्द्धयिष्यन्ति मे मानसानन्द मणि-

कुटुम्बमायां प्राप्य कदाचिन्नन्दति । कश्चिन्नृपेष्वराजकन्याप्रमुख-
मपि राज्यमप्यभिषिक्तमात्मानं मन्यते । कश्चित्कामकुलटामपरसुन्दरीं
कल्पयति । कश्चिद्दैवविरूपमप्यात्मानं मकरध्वजं चिन्तयति ।
कश्चिन्नागकूपाटवाकारमप्यात्मानं स्वर्गपरिवारमिव पश्यति ।
कश्चिद्दरिद्रोऽपि विपुलानां महाराजानां सतां विभूतीनामुप-
भोगानपि कथं चोटीदारमवगच्छति । कश्चित्पद्मरागानपि
ध्यानद्रोणानक्षुपांश्च धनदविभवतुल्यान् मन्यते । कश्चित्स्वल्पकुटुम्ब-
भरणमपि महाराज्यभरमिव मन्यते । कश्चिद्दुर्गन्धदरीपूर्णमपि महो-
त्सवागारं मन्यते । कश्चिद्भिक्षाशनमपि जीवितावधि निधि-
मीति । कश्चिदन्यः शब्दादिविषयोपभोगनिरतमुदीक्ष्य नाना-
विध रूपोऽयं देवोऽयं धन्योऽयं पुण्यभागयं महात्मायं पुरुषा
इति मन्यमानोऽपि विषयासक्तोऽहमप्येवं भविष्यामीति चिन्ता-
मत्यन्तमाप्नोति । तथाविधाकृतिविडम्बितश्च नृत्यत्करोति भ्रूभङ्गं
केषां पठत्यपि नाम सदा हसति विमल वदान्यकुले शोका-
मानोऽपि रमते तेषु रमत्सु मत्पालकाशानत्वपुत्रवत्सकवर्गोऽपि
रोदिति तेषु वदत्सु निजसूनुरपि मौनि मदभिमतान् खपरम-
सुहृदोऽपि निन्दति तद्दृष्ट्वा धावति पुरतो रागिदिव मर्दयति
चिक्कटोऽपि तस्करान् याचयत्यनुचितानानि विधत्ते तदप-
कार्यमन्यकर्माणि प्रविशति हस्तान्यादमकुञ्जर इव रणमुखे मल-
यति करवालादिधारासमाहत्य पिपते धर्मकामाऽपूर्ण-
काम एव वराक । तथा आरभते हर्षी पिपते मद्यमहोरात्र
नाटयति हस्त च भस्मपट्यां पशुभाव विगाहयति नानाप्रकारान्

प्राणिनः परितप्यते हृष्यभावेन बाध्यते बीजनाशेन तथा विधत्ते वाणिज्यं भाषतेऽलीकं मुष्णाति विश्रब्धमुग्धलोकान् याति देशान्तरेषु सहते शीतवेदनां क्षमते तापसन्तापं तितिक्षते बुभुक्षां न गणयति पिपासामनुभवति श्रामायासादीनि दुःखशतानि प्रविशति महारौद्रसमुद्रे प्रणीयते यानपात्रभङ्गेन भवति भक्ष्यं जलचराणां तथा भ्रमति गिरिकन्दरोदरेषु आस्कन्दत्यसुरविवराणि निभालयति रसकूपिका भक्ष्यते तदा रचराचमे तथाऽवलम्बते महासाहसं याति रात्रौ श्मशानेषु वहति मृतकलेवराणि विक्रीणाति महामांसं साधयति विकलवेतालं निपात्यते तेन कुपितेन। तथाऽभ्यस्यति खन्यवादं निरीक्ष्यते निधानलक्षणानि तुष्यति तद्दर्शनेन ददाति रात्रौ तदुद्धरणार्थं भूतबलिं दूयते तदङ्गारभृतभाजनवीक्षणेन। तथानुशीलयति धातुवादं समुपसरति नरेन्द्रवृन्दं गृह्णाति तदुपदेशं मीलयति मूलजालानि समाहरति धातुमृत्तिका समुपढौकयति पारदं क्रियते तस्य जारणचारणमारणकरणेन धमते रात्रिन्दिवं पूत्करोति प्रतिक्षणं क्षयति पीतश्वेतक्रिययोर्लेशसिद्धौ खादत्यहर्निशमाशामोदकान् व्ययीकरोति तदर्थं शेषमपि धनमत्र साध्यते दुःसाधितकमविभ्रमेण। तथा विषयोपभोगसम्पत्तये धनार्थमेव चायं जीवः कुरुते चौर्यं रमते द्यूतमाराधयति यक्षिणीं परिजपति मन्त्रान् गणयति ज्योतिषं प्रयुङ्क्ते निमित्तं आवर्जयति लोकहृदयं अभ्यस्यति सकलं कलाकलापं किं बहुना यदास्ति यत्र करोति तत्र विद्यते यत्र वदति तत्र सम्भवति यत्र चिन्तयति न च तथाप्ययमनवरतमितश्चेतश्च

तद्वद् भ्रम्यमाणः प्राग्विहितपुण्याहृते समभिलषितार्थस्य तिल-तुषविभागमात्रमपि प्राप्नोति केवलं स्वचित्तसन्तापमार्तरौद्रध्याने गुरुतरकर्मभारं तद्द्वारेण दुर्गतिं चात्मनोऽभिवर्द्धयतीति । यदि पुनः कथञ्चित्पूर्वविहितपुण्यलवः स्यात् ततोऽयं जीवस्तदुदयेन धनधान्या-दिकं वा अभिमतभार्यां वा स्वशरीरसौन्दर्यं वा विनीतपरिजनं वा धान्यसञ्चयं वा कतिचिद्ग्रामप्रभुत्वं वा राज्यादिकं वा प्राप्नुयादपि । ततश्च । यथाऽसौ द्रमकः कदन्नलेशमात्रलाभात्तुष्टस्तथायमपि जीवो माद्यति हृदये मदसन्निपातपरवशहृदयश्च नाकर्णयति विज्ञापनानि न पश्यति शेषलोकं न नामयति ग्रीवां न भाषते प्रगुणवचनं अकाण्ड एव निमीलयति चक्षुषी अपमानयति गुरुसंहतिमपि अतोऽयमेवंविधतुच्छाभिप्रायकलुषरूपो जीवो ज्ञानादिरत्नभरप-रिपूर्णतया परमेश्वराणां भगवतां मुनिपुङ्गवानां क्षुद्रद्रमककल्पोऽध-मतमः कथं न प्रतिभासते । यदा पशुभावे नरकेषु वा वर्त्ततेऽयं जीवस्तदा विशेषतो द्रमकोपमामतिलङ्घयति यतो विवेकधनानां महर्षीणां च एते किल शक्रादयो देवा महर्द्धयो महाद्युतयो नित्यप्रवरितशब्दादिविषयोपभोगभाजनं द्राघीयःस्थितिकास्तेऽपि यदि सम्यग्दर्शनरत्नविकलाः स्युस्तदा महादारिद्र्यभराक्रान्तमूर्त्तयो विद्युल्लताविलसितचटुलजीविताश्च प्रतिभासन्ते किं पुनः शेषा संसारोदरविवरवर्त्तिनो जन्तव इति । यथा चासौ द्रमकोऽपथ्या कमेदन्नं तत्कदन्नं भुञ्जानः शङ्कादपि शङ्कते यदुतायं ममैतद्दा-पयिष्यति । तथायमपि जीवो महामोहोपहतस्तद्विषयकलत्रादिकं कथञ्चित्तावता क्लेशजालेनोपार्जितं यदानुभवति तदा बिभेति

तस्करेभ्य त्रस्यति नरपतिभ्य कम्पते भयेन दायादेभ्य उद्विजते याचकेभ्य किं बहुनात्र अस्थितेनात्मजनितगृहसुनिपुत्रेभ्योऽपि शङ्कते । यदुतैते महता वचनरचनाटोपेन मां प्रताप्य नूनमेतद्ग्रहीतुमिच्छन्ति तथाविधगाढमूर्च्छाविषाभिभूतचित्तश्चिन्तयत्येव हन्त धक्ष्यते ममैतद्द्रविणजातं चित्रभानुना प्लावयिष्यते वा सलिलप्रवाहेन हरिष्यते वा चौरादिभि अत सुरक्षितं करोमि ततोऽसहायश्चोपजनाविश्रम्भितया रात्रावुत्थाय खनत्यतिदूरं भूतलं निधत्ते तत्र च निभृतमङ्गारं पुन पूरयित्वा गर्तं कुरुते समं भूतलं विकिरति तस्योपरि धूलिकचवरादिकं सम्पादयति किलालक्ष्य त्वाकृतेन मा पुनर्न ज्ञास्यामि स्वदेशमिति विधत्ते विविधानि चिह्नानि प्रयोजनान्तरेण तद्देशेन सञ्चरन्तमपरं जनं मुहुर्मुहुर्निभालयति कथञ्चित्तद्देशे यान्तीं तद्दृष्टिं शङ्कते स्म ज्ञातमेतेनातो मूर्च्छादन्दह्यमानमानसो न लभते रात्रौ निद्रां पुनरुत्थाय तत्प्रदेशात्तदुत्खनति निधत्ते च प्रदेशान्तरे निरीक्षते पुन पुनर्दिगन्तरेषु सभय निक्षिपश्चक्षु । यदुत मा कश्चिद्द्रक्ष्यतीति व्यापारान्तरमपि स केवलं कायेन करोति चेतस्तु तत्प्रतिबन्धबन्धनबद्धं तत स्थानादन्यत्र पदमपि न चलतीति । अथ कथञ्चित्तथाविधयत्नशतैरपि तेन रक्ष्यमाणमपरो लक्षयेत् गृह्णीयाच्च ततोऽसावकाण्डवज्रपातनिर्दलितशरीर इव हा तात हा मातर्हा भ्रातरिति विक्लवमाराध्यमान सकलविवेकिलोकं करुणापरीतचित्ततां प्रापयति । अतिमूर्च्छाव्याघ्राघ्रातचेतनो म्रियते वा । तदिदं धनलवप्रतिबद्धचेतोवृत्तीनां विलसितमुपदर्शितम् । तथा गृद्धिणीप्रतिबन्धग्रहग्रहीतवि-

यतोऽप्येषानन्यचित्तवृत्तिमानमानव तस्मिन् जीवनाशा परवीतरागव-
पावनिकं मम निःसरति गेहात् । न स्वपिति रजन्यां त्यजति
मातापितरौ निर्दिशयति बन्धुजनान् न ददाति परमसुहृदोऽपि
स्वप्ने ढौकम् । अवधीरयति धर्मकार्याणि न गणयति लोकव-
चनीयतां केवलं तस्या एव सुमसमनवरतमीक्षमाणस्यामेव च परमा-
त्ममूर्त्तिमिव योगी निरुद्धाशेषव्यापारो ध्यायन्नेवास्ते । तस्य च
यदेव सा कुरुते तत्सुन्दरं यदेव सा भाषते तदेवानन्दकारि
यथा चिन्तयति तदेवेङ्गिताकारैर्विज्ञाय तस्याः सम्पादनाय
मन्यते । एवमाकलयति जीवविडम्बिनेन मनसा । यदेव सा-
सुरता हितकारिणी न चान्यादृशी सौन्दर्योदार्यसौभाग्य दिग्ग-
कलापकलिता जगति विद्यते । अथ कदाचिन्ना मानेन भवि
नीति दैवतेभ्योऽपि मन्दभाग्य परो सीदते तदोऽसौ मोहात्
मुह्यतीव विरलीभवतीव मूर्च्छतीव खिद्यत इव किं करोमीति न
जानीते । अथ सा विमुच्यते खिद्यते वा तदोऽभावधारन्ति
परिदेवते खिद्यते वा अथ सा कथञ्चिद् गौरवतया परपुरुषधा-
रिणी स्यात् परपुरुषा वा भवान्ते तदा कस्य हन्तीयं । तदोऽसौ
महामोहविभ्रमो यावज्जीवं हृदयदाहेन जीवन्ते प्राणैर्वा वियुज्यते
दुःखभिरातिर्नेत्रोति । तदेवमेकैकवस्तुप्रतिबन्धबद्धहृदयो-
जीवो दुःखपरम्परामासादयति । तथापि । विषयतृष्णया तद्वत्-
प्रवणात्मा सर्वदा प्रवर्त्तते वनेऽवनाय वरिष्यामीति । यदा च
तस्य रोरस्य तेन कदर्शनोदरपूरणमात्रापि न प्राप्नि सम्पद्यते ।
तदा प्रतिक्षणं सुतरां बुभुक्षाभिभूय रतुरकम् । तदाऽपि

जीवस्यानेन धनविषयकलत्रादिना कदन्नप्रायेण पूर्यमाणस्यापि नाभिलाषविच्छेदः किन्तर्हि गाढतरमभिवर्द्धते तत्तर्षः। तथाहि यदि कथञ्चिद्दविणशतं सम्पद्यते ततः सहस्रमभिवाञ्छति। अथ तदपि सम्पद्यते ततो लक्षमाकाङ्क्षति तत्सम्पत्तावपि कोटीमभिलषति तल्लाभे राज्यं प्रार्थयति। अथ राजा जायते ततश्चक्रवर्तित्वं मृगयते तत्सम्भवेऽपि विबुधत्वमन्विच्छति। अथ देवत्वमप्यास्कन्देत्तत शक्रत्वमन्वेषयते। अथेन्द्रतामपि लभते ततोऽप्युत्तरोत्तरकल्पाधिपतित्वपिपासापर्याकुलितचेतसो नास्त्येवास्य जीवस्य मनोरथपरिपूर्त्तिः। यथा हि गाढग्रीष्मे समन्ताद्दवदाहतापितशरीरस्य पिपासाभिभूतचेतनस्य मूर्च्छया पतितस्य कस्यचित्पथिकस्य तत्रैव स्वप्नदर्शने सुबहून्यपि प्रबलकल्लोलमालाकुलानि महाजलाशयकदम्बकानि पीयमानान्यपि न तृषापकर्षकं मनागपि सम्पादयन्ति। तथास्यापि जीवस्य धनविषया दौर्निः। तथाह्यनादौ संसारे विपरिवर्त्तमानेनानन्तशः प्राप्तपूर्वादेव भवेषु निरुपचरितशब्दाद्युपभोगा आसादितान्यनन्तानर्घ्यरत्नकूटानि विलसितं खण्डितरतिविभ्रमैः सह विलासिनीसार्थैः क्रीडितं त्रिभुवनातिशायिनीभिर्नानाक्रीडाभिः। तथाप्येष जीवो महाबुभुक्षाक्षामोदर इव शेषदिनभुक्तवृत्तान्तं न किञ्चिज्जानाति केवलं तदभिलाषेण शुष्यतीति। यदुक्तं यदुत तत्कदन्नं तेन द्रमकेण लौल्येन भुक्तं जीर्यति जीर्यमाणं पुनर्वातविसूचिकां विधाय तं रोरं पीडयतीति। तदेवं योजनीयम्। यदा रागादिपरीतचित्तोऽयं जीवो धनविषयकलत्रादिकं कदन्नकल्पं स्वीकरोति तदास्य कर्मसञ्च-

चलचयमजीर्णं सम्पद्यते । ततश्च । यदा यदुदयद्वारेण जीर्यति तदा नारकतिर्यङ्नरामरभवभ्रमणलक्षणां वातविसूचिकां विधायेन जीवं नितरां तत्कदर्थयति । यथा च तत्कदन्नं तस्य सर्वरोगाणां निदानं पूर्वोत्पन्नरोगाणां चाभिवृद्धिकारणमत्यन्तमभिहितं तथेदमपि रागग्रस्तचित्ततामात्रेण जीवेनोपभुज्यमानं विषयादिकं महामोहादिलक्षणानां प्रागुपवर्णितानां समस्तरोगाणां भविष्यतां कारणं पूर्वनिर्वर्णितानां पुनरभिवृद्धिहेतुभूतं वर्तते । यथा च स द्रमकस्तदेव कुभोजनं चारु मन्यते सुस्वादभोजनास्वादं तु स्वप्नान्तेऽपि वराको नोपलब्धवान् इत्युक्तम् । तथायमपि जीवो महामोहवशवर्तितया यदिदमशेषदोषराशिदूषितमुपवर्णितमिहत्या विषयधनादिकं तदेवातिसुन्दरमात्महितञ्च चेतसि कल्पयति यत्पुन पारमार्थिकं स्वाधीनमिरतिशयानन्दसन्दोहदायकं महाकल्याणभूतसदाचारिष्वरूपं परमान्नं तदयं वराको महामोहनिद्रातिरोहितसद्विवेकलोचनयुगलो न कदाचिदास्वादयति । तथा हि यदयमनादौ भवभ्रमणे प्रवृत्तः तत् कथञ्चिदल्पत ततोऽपि यद्वेयराशिच्छेदलक्षणमोक्षावाप्तिर्यावन्न जाता यावत्संसारगहने पर्यटय न्नतदास्वादमद्यापि वभ्रमीति । ततो नानेन मदीयजीवेन सच्चरणरूप सद्भोजनं प्रागवाप्तमिति निश्चीयते । यत्पुनरभ्यधायि । यथा तद्दृष्टमूलपयन्त नगरसुखावहेषु गेहेषु भिक्षातुच्छकचवरादिषु नानारूपासु च रथ्यासु पर्यटन्नानवरतमश्रान्तचेतसा रौद्रेणात्मना पराभवितमिति । तदपि सकलं समानं विज्ञेय यतोऽयमपि जीवनानादितया कालस्य भ्रमतानन्तपुद्गलपरावर्त्ताः पर्यन्तं नीता ।

यदा च तस्य भ्रमतो द्रमकस्य तत्र नगरे न ज्ञायते कियान् कालो व्यतीत इत्युक्तं तदा जीवभवभ्रमणकालकलनमपि न प्रतीतिगोचरचारितामनुभवति निरादितया तत्परिच्छेदस्य कर्तुमशक्तेरिति। तदेवमत्र संसारनगरोदरे मदीयजीवद्रमकोऽपि कुविकल्पकुतर्कदुर्नीतिकसमयदुर्दान्तडिम्भकघातैरत्यभिमुखरूपे शरीरे विषयसमुत्थदुःसहया ताडनया प्रतिदिनं ताड्यमाने महामोहादिरोगव्रातग्रस्तशरीरस्तद्वशेन नरकादियातनास्थानेषु महावेदनोदयदलितसर्वाङ्ग इव विवेकविकलीभूतचेतनो दुःखान्यनुभवन् पौनःपुन्येन विह्वलाक्रन्दनतया महाविबोधविगलितोऽत्र एव प्राय नरजीवेभ्यो [illegible] इव धनविषयादिरूपकदन्नकुत्सितभोजन कथ- [illegible] दोषात्पापसमुद्भवमरणम् [illegible] [illegible] च महीननिबिडगुरुतरापकारकर्मभाररूपानि- [illegible] [illegible] रोगगणपीडित- [illegible] [illegible] इति। [illegible] पुनरस्य [illegible] [illegible]। २१ च। [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

वस्तूनि विचारेण साधवो यथावस्थितवस्तुविमर्शकेति । तत्र योऽसौ तत्त्वगततया समस्तभुवनव्यापारव्यापृतदृष्टेः प्रख्यात-कीर्तिनिलयनगरे सुस्थिताभिधानो महानरेन्द्रो दर्शितः स इह परमात्मा जिनेन्द्रो भगवान् सर्वज्ञो विज्ञेयः । स एव हि प्रशमिताशेषक्लेशराशितयाऽनन्तज्ञानदर्शनवीर्यतया निरुपचरितस्वाधीन-निरतिशयानन्तानन्दसन्दोहस्वरूपतया च परमार्थेन सुस्थितो भवितुमर्हति न शेषा अविद्यादिक्लेशराशिपरवशीभूता असुस्थि-तत्वात्तेषाम् । स एव च भगवान् समस्तभुवनस्यापि सुखकर-णोपदेशदायितयाऽशेषमोक्षप्रापणप्रवणप्रवचनप्रणेतृतया च स्वभावे-नैवाभिवशमपदस्य । स एव च प्रख्यातकीर्तिः निःशेषासुरनरवि-द्याधरैः पुरुहूतचक्रवर्त्यादिभिः । यत स एव समस्तमनोवाञ्छाय-व्यापारपरायणैरनवरतमभिष्टूयते । अत एव चायमशेषाविमल महा-राजशब्दमुद्वोढुमर्हति । यथा च स रोरः प्रकटस्य मन्दिरद्वार कथञ्चित्प्राप्तः । तत्र च स्वकर्मविवरो नाम द्वारपालस्तिष्ठति तेन च कृपालुतया तत्र राजभवने प्रवेशित इत्युक्तम् । तदेवमिह योज-नीयम् । तत्र यदास्य जीवस्यानादिमतः यथाप्रवृत्तनाम्ना करणेन कथञ्चिद् घर्षणघूर्णनन्यायेन क्षपितानि सन्ति कर्मप्रकृतीनां स्थितौ समस्ता अपि सागरोपमकोटीकोट्यः पर्यन्तवर्तिनीमेकां सागरोपमकोटीकोटिं विहाय क्षयमुपगता भवन्ति । तस्या अपि कियन्मात्रे क्षीणे तदाऽयं जीवस्तस्य भूपतेः सन्निधिं यदेतदा-चारादिदृष्टिवादपर्यन्तद्वादशाङ्गपरमागमरूपं तदाधारभूतचतुर्वर्ण-श्रमणसंघलक्षणं वा मन्दिरं तस्य द्वारि प्राप्तोऽभिधीयते । तत्र च

[illegible] [illegible] कर्मणो विरते [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]। [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] न [illegible] [illegible]। तदा [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]। [illegible] [illegible] तव [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] भाति [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] तथापि
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] भाति। [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] इति [illegible]। तथा
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

सम्यग्विभाराराधकबहुविधानपोषिता । तदा जनयन्ति चित्ता-
ह्लादातिरेकमत्र पारमेश्वरे मते शीलोच्चलाङ्गुकोशोपावलम्बिनो-
निकायकूलकल्पनागारविन्यासौ रचनापीठप्रयागमधारचरणकरणा-
रूपा गुणाकरगुणा । तदाविधेऽत्र जैनेन्द्रदर्शने वर्तमानानां धन्यानां
सद्गमौद्गन्धोत्कटचित्तानन्दातिरेकमुदारतामुपलक्षिम मत्यवच-
नम् । तदा व्याप्नुवन्ति गम्भीरभोत्कथाव दिक्चक्रवालमत्र भाग-
वते मते मुनिमधुकरनिकरप्रमोदहेतुतया विविधभक्तिविन्यास-
दर्शिततया मन्दारादिकुसुमसमवायाकारधारकाण्यष्टादशशीलाङ्गसह-
स्राणि । तदा निर्वापयन्ति मिथ्यात्वकषायसन्तापानुगतानि भव्य-
सत्त्वशरीराणि गोशीर्षचन्दनादिविलेपनमन्दादिदेश्यतां दधानमत्र
पारमेश्वरदर्शने सम्यग् दर्शनं यतदाय सर्वज्ञप्रणीते सम्यग्ज्ञानदर्शनचा-
रित्रप्रधाने प्रवचने वर्तन्ते ये जीवास्तैर्महाभागधेयैः त्यजितो नर-
कान्धकूपः । अपास्तिप्रातिचारकावासः । निर्दलितानि कुमानुष-
सदुःखानि । विमर्दिता कुदेवत्वमानसमन्तापाः । प्रलय नीतः
मिथ्यात्ववेतालः । निष्पन्दीकृता रागादिग्रहवः । जरितप्राय कर्म
निचयाजीर्णम् । अपकर्षिता जराविकारा । अपहस्तित मृत्युभ-
यम् । करतलवर्त्तीनि सम्पादितानि स्वर्गापवर्गसुखानि । अथवा
इधोरितानि तैर्भगवन्मतसेवीवे सधारिकसुखानि । गृहीतो
देवबुद्ध्या समस्तोऽपि भवप्रपञ्चः । इति साधैकतानमन्तःकरणम् ।
न च तेषां परमपदप्राप्तिं प्रति व्यभिचाराशङ्का । न ह्युपाय उपे-
यव्यभिचारी । उपायश्चाप्रतिहतशक्तिक परमपदप्राप्ते सम्यग्ज्ञानदर्श-
नचारित्रात्मको मार्गः । स च प्राप्तोऽस्माभिरिति । सञ्जाते च

तल्लाभे तेषामिति निश्चिता बुद्धिरास्ते परं प्राप्तमिवाक-
लय्य विहित प्रतिपूर्णमनोरथ चेत । अत एव तेषां पारमेश्वर-
मतवर्त्तिनां जन्तूनां नास्त्येव शोको न विद्यते दैन्य प्रलीनमौत्सुक्य
व्यपगतो रतिविकारः जुगुप्सनीया जुगुप्सा अपभ्रष्टो चित्तोद्वेग
अतिदूरवर्त्तिनी तृष्णा समूलकाषकषित भयम किन्तर्हि तेषां
मनसि वर्त्तते धीरता कृतास्पदा गम्भीरता अतिप्रसन्नमौदार्यं निर-
तिशयोऽवष्टम्भः स्वाभाविकप्रशमसुखामृतास्वादनजनितचि-
त्तोल्लसानां च तेषां प्रबलरागकलाविक्रमाणामपि प्रवर्द्धते रतिप्रकर्षे
विनिहतमदनमानानामपि विजृम्भते चेतसि इव समतायां चन्दनकल्पा-
नामपि न प्रशान्त्यानन्दविच्छेद । ततश्च औत्सुक्यशमशालिनो
भवन्तः स्वाभाविकस्वानुभवमोदितचित्ततया गायन्ति प्रतिपद
पदपदे रमणीयतरवचनाजेन कुन्दचन्द्रादिशुभ्रविधवैयाकरणा-
नुकारेण वचांसि जिनगणाभिषेकमहामहोत्सवयात्रादिभि-
स्तदनन्तरपरतया तत्पत्तिचिह्नादीनि चित्तानन्दकारीणि
प्रदर्शन परमाभिनिवेशकरणचतुरमाविष्कारा । किञ्चसमरे
सम्यग्दर्शनप्रकाशेन स्वयमेव भगवतामनन्यसाधारणगुणाना
निरूपणेषु पश्चात् सह कल्याणकारिषु । तथापि च सौभाग्य
प्रवचन इत्यादिक्व प्रभावनाप्रकाशेन न चालेन जीवन कथिंचित्
सम्यक्त्वे भगवत्तया सद्धर्मसमुद्रान्तरं निर्यापते । भावसार
केनचिदपि हि प्रमोद सत्पात्रे यदपि तत्तत्र यशस्त्रासभाजन
कल्याणक कविदर्शनसंपदायाः । यस्मादुत्कृष्टगुणगणस्मितिनिश-
म्यपर्याप्ति । तत्रापि पारम्पर्यगमनप्रवृत्तं दर्शितम् । तस्मात्

यद्रक्ष राजमानमहायोधनिपुणकनकवर्णकैरधिष्ठितमिति तद्-
व्यापि विरचय्य निदर्श्यते । तथैव भगवद्धाममन्दिरे राजान
इत्यो विज्ञेया । त एव हि यतोऽत्यन्तता महातपस्विना प्रल-
योभूतरागादिरिपुवर्गा यविष्ठ प्रशान्तव्यापारतया कमदामन्दत्व-
त्व । स एव शृङ्गारद्वयपरिपूर्णलोकमध्ये मनुष्ययोगितया निरूपण-
रितराजपद्धत्या । तथा सन्निकोऽप्योपाध्याया द्रष्टव्या । यतस्ते
विदितवीतरागागमपारतया साक्षाद्भूतसमग्रभुवनव्यापारा महाया-
नगारागादिवैरिरूपा राहुलिप्तमन्येषु कौशलप्रालिततया सम-
स्तनीतिप्रागल्भ्या दृश्यन्ते । स एव च सुबुद्धिविभवपरितुलित-
भुवनतया अविकलसमाधिमन्द्रगुरुत्वो दृश्यन्ते । तथा महायोधा
इत्यत्र गीतापदपदमा दृश्या । यतस्ते सत्त्वभावनाभावितचित्ततया
न क्षुभ्यन्ति दैविकाद्युपसर्गेषु न बिभ्यति पारपरीषहेभ्य । किञ्च-
ष्टमा । वैश्लगत्वहासमपि परमुपद्रवकारिणं पुरोऽभिवीक्ष्य न चा-
समुपगच्छन्ति । अत एव ते गच्छकुलगणसद्मानो द्रव्यक्षेत्रकालाप-
दपेक्षमाणा परपरावरणद्वारेण निस्तारकारिण इति चेतोमहा-
योधा प्रोच्यन्ते । निपुणका पुनरत्र गणचिन्तका ग्राह्या । त एव
यतो बालवृद्धग्लानप्राघूर्णकाद्यनेकाकारासहिष्णुपरिपाल्यपुरुषसमा-
कुला कुलगणसङ्घपा पुरकोटीकोटीगच्छरूपाद्यानद्ग्यपरामा-
कराम् गीतार्थतयाऽऽगमापवादयो स्थानविनियोगनिपुणा प्राशुकैष-
णीयभक्तपानभेषज्योपकरणपात्राश्रयप्रदानद्वारेण सकलकाल निरा-
कुला पालयितु क्षमा । त एव चातिपरीतस्थिता आशायमि-
योगकारिणा निपुणकध्वनिनाभिधेया भवितुमर्हन्ति । तलवर्गिका

[illegible]

[illegible] प्रत्यक्षो भगवद्भवने [illegible] । तस्मात् यदि तत्र मोनीन्द्रवर- [illegible] मध्ये [illegible] प्रति- बद्धा मुक्ता वा निवसन्ति । या पुनरेवंविधा न भवन्ति यद्यपि कथञ्चित्तन्मध्यावासिना दृश्येरन् तथापि परमार्थतस्तो बहि- र्भूता विज्ञेया । भावग्राह्यं चेदं भागवतगमनभवनं यावत् बहिर्व्यापारदृष्ट्या प्रविष्ट परमार्थत प्रविष्टो भवतीति विज्ञेय तथा यथा तद्राजभवन निरपवरितप्रस्त्यादिविषयोपभोगविमर्दसुन्दर तथेदमपि विज्ञेयम् । तथा हि । सर्वेऽपि देवेन्द्रास्तावदेतन्मध्य- पातिनो वसन्ते । ये चान्येऽपि महर्द्धिकामरवधामास्तेऽपि प्रायो न भगवद्भवनादबहिर्भूता भवितुमर्हन्ति । ततश्च । तथाविध-

निबुधाधारभूतत्वाच्च निरुपचरितशब्दादिविषयोपभोगविमर्दसुन्दरता न दुरुपपादा। तद्गमनेन चैतल्लक्षणीय यदुत भोगास्तावत्पुण्योदयेन सम्पद्यन्ते किन्तु तदेव पुण्यं द्विविधं पापानुबन्धि पुण्यानुबन्धि च। तत्र ये पुण्यानुबन्धिपुण्योदयसम्पाद्याः शब्दाद्युपभोगास्त एव सुसंस्कृतमनोहरपथ्याशनसुन्दरविपाकतया निरुपचरितशब्दादिभोगवाच्यतां प्रतिपद्यन्ते। ते हि भुज्यमाना स्फीततरमाशयमुत्पादयन्ति ततश्चोदाराभिप्रायोऽसौ पुरुषो न तेषु प्रतिबन्धं विधत्ते। ततश्चासौ तान् भुञ्जानोऽपि निरभिष्वङ्गतया प्राग्बद्धपापपरमाणुसञ्चयं शिथिलयति पुनश्चाभिनवं शुभतरविपाकं प्राग्पुण्यभारमात्मन्याधत्ते स चोदयप्राप्तो भवविरागसम्पादनद्वारेण सुखपरम्परयोत्तरक्रमेण मोक्षकारणत्वं प्रतिपद्यत इति हेतौ सुन्दरविपाकान्तेऽभिधीयन्ते। ये तु पापानुबन्धिपुण्योदयजनिता शब्दादिविषयानुभवास्ते सद्योघातिविषोपदिग्धमोदकवद्दारुणपरिणामतया तत्त्वतो भोगा एव नोच्यन्ते यतस्ते मरुमरीचिकाजलकल्लोला इव तदुपभोगाय धावतः पुरुषस्य विफलश्रमसम्पादनेन गाढतरं तृष्णामभिवर्द्धयन्ति न तु शमयन्ति। कथञ्चित्सम्प्राप्ता अपि ते भुज्यमाना क्लिष्टमाशयं जनयन्ति। ततश्च। तुच्छाभिप्रायोऽसौ पुरुषोऽन्धीभूतबुद्धिस्तेषु नितरां प्रतिबन्धं विधत्ते। ततस्तान् कतिपयदिवसभाविनो भुञ्जानस्तत्सम्पादकं प्रागुपनिबद्धं पुण्यमत्र व्यवकलयति। पुनश्चोदयगुरुतरपापभरमात्मन्याधत्ते। ततश्च तेनोदयप्राप्तेनानन्तदुःखजलचराकुलं संसारसागरमनन्तकालं स जीवः पर्यावर्त्तते। तेन ते पापानुबन्धिपुण्यसम्पाद्याः शब्दादयो

दारुणपरिणामा इत्यभिधीयन्ते । येषां तु महारौद्रविवरवर्त्तिनां जन्तुसङ्घातानामवग्नतया ये शब्दादिविषयोपभोगाः सुन्दरपरिणामास्ते नियमतो भगवच्छासनमन्दिरादुक्तन्यायेन न बहिर्भूता वर्त्तन्ते । तस्मादन्यैरपि प्रेक्षापूर्वकारिभिराक्षेपेण मोक्षप्रापकेऽत्र भगवन्मन्दिरे भावतः स्थेयम् । अत्र स्थितानामनुषङ्गत एव तेऽपि सुन्दरतया भोगादयः सम्पद्यन्ते न तेषामपि सम्पादकोऽन्यो हेतुरित्युक्तं भवति । अत एवेदं परमेश्वरदर्शनसदनमप्रतिपातिसुखपरम्पराकारणतया सततोत्सवमभिधीयते । तदेवं यथा यावद्विशेषणकलापयुक्तं च तद्राजमन्दिरं तेन कथानकोक्तेनावलोकितं तथा तावद्विशेषणकलापोपेतमेवानेनापि जीवेनेदं सर्वज्ञशासनसदनमवलोकितमिति स्थितम् । यथा च स कथानकोक्तः सततानन्दं तद्राजभवनमुपलभ्य किमेतदिति विस्मितश्चिन्तयति न चासौ सौम्यादृतया तद्विशेषगुणांस्तत्त्वतो जानातीत्युक्तम् । तथायमपि जीवः सर्वज्ञशासनं सम्यक्कर्मविवरं कथञ्चिदुपलभ्य किमेतदिति जिज्ञासते न चायं मिथ्यात्वादिरुन्मादकल्पैरनुवर्त्तमानैस्तच्छासनच्छायामस्य जिनमतक्षेमे विशेषगुणांस्तत्त्वतो जानीते । यथा च तस्य कथानकोक्तस्य तात्पर्येण सचेतसः सतो हृदयाकूते परिस्फुरितं यदुत यदेतद्राजमन्दिरं सकलाश्चर्यधामास्य सकलविवरद्वारपालस्य प्रसादेन मयाधुना दृश्यते । अत्र नूनमेतस्य मया कदाचित्पूर्वं दृष्टम् । प्राप्तोऽहमस्य द्वारदेशे बहुश एव केवलं मम मन्दभाग्यतया येऽन्ये द्वारपालाः पापप्रकृतयस्तत्राभूवंस्तैरहं प्राप्य प्राप्य कदर्थयित्वा निर्घाटित इति । तदेतदत्र जीवेऽपि समानम् । तथा हि । अयम

प्रासादस्थभविष्यद्भद्रस्य कथञ्चिदुपलभ्य सर्वज्ञशासनमविदितसद्गुणवि-शेषमपि मार्गानुसारितया भवाटवीविशेषोऽभिमताय । यदुतात्यद्भुत-मिदमद्भुतं यतोऽत्र तिष्ठन्ति ये लोकास्ते सर्वेऽपि सुहृद इव स्वात्मया इवैकपदोत्कृता इव समर्पितहृदया इवैकात्मका इव परस्पर वर्तन्ते । तथामृततृप्ता इव निरुद्वेगा इव निरौत्सुक्या इव सोत्सवा इव परिपूर्णमनोरथा इव समस्तजन्तुप्रधानविनोदनचेतसश्च सक-लकालं दृश्यन्ते । तस्मात्सुन्दरमिदमहो मया विज्ञातं न पूर्वं विमर्शाभावात् । स्वल्पाश्च लोकोऽनन्तवारानत्र प्रदेशे यावन्मात्रो न चानेन तद्वेद्वारेण कथञ्चिदपि सकलप्रासादसमूहाकिल यतो रागद्वेषमोहादिभिः क्रूरद्वारपालकल्पैर्भूयो भूयो निरस्त इतोता-वतोऽधुनेदमुपदर्शितं न पुनरस्मात्स्वकीयायामनु विभागमवाप्य जीवो जातीति दिमयति वा । यथा च । अस्य कथानकोक्तस्य पर्यालो-चनपरायणस्त्वं मत पुनरिद परिस्फुरित यदुत येन मया दृष्टमिदं सदानन्दकारि राजभवनं न दृष्टं न वापि दर्शनार्थं कश्चिदुपाय प्राप्तिकृत सोऽहं सर्व निष्पुण्यक एव । कीदृश राजमन्दिरमिति निश्चायामायमपि ममाऽधन्यस्य कदाचिदपि पूर्वं नासीत् । येन चानेन महात्मना स्वकर्मविवरद्वारपालेन कृपापरीतचेतसा भाग्यकलाविकलस्यापि ममेदं दर्शितं सोऽयं मे परमबन्धुभूतो वर्तते । एते च धन्यतमा जना येऽत्र राजमन्दिरे सदा निःशेषद्वन्द्वरहिताः प्रमुदितचेतसोऽवतिष्ठन्ते तदेतदपि समस्तमत्र जीवे योजनीयम् । तथा हि । शुभध्यानविशुध्यमाना-ध्यवसायस्याद्यापि जीवस्य विवर्तते चेतसीदं सर्वं सर्वज्ञागमगोचर

दारुणपरिणामा इत्यभिधीयन्ते । येषां तु ममारोदरविवरवर्तिनां जन्तुसंघातानामवश्यतया ये शब्दादिविषयोपभोगाः सुन्दरपरि- णामास्ते नियमतो भगवच्छासनमन्दिरादुपायेन न बहिर्भूता वर्तन्ते । तस्मादन्यैरपि प्रेक्षापूर्वकारिभिरात्वेषेण मोक्षनापेक्षेण भगवन्मन्दिरे भावत स्थेयम् । अत्र स्थितानामनुपस्कृत एव तेऽपि सुन्दरतया भोगादय सम्पद्यन्ते न तेषामपि सम्पादकोऽन्यो हेतुरि- त्युक्तं भवति । अत एव चेदं परमेश्वरदर्शनमदनमप्रतिपातिसुख परम्पराकारणतया सततोत्सवमभिधीयते । तदेवं यथा यावदि- हैवंकल्पमत्र च तद्राजमन्दिरं तेन कथानकोक्तेनाख्यातिम् तथा सार्वज्ञीयमतमपि दैनमेतावतापि सौवेनेदं सर्वमप्रमत्तद- [illegible] दृष्टिगोचरतया [illegible] । यथा च स कथानकोक्त सततामन्द महा- [illegible] [illegible] न [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] दृश्यते । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] मन्दभाग्यतया [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] । [illegible]

मत्यासन्नभविष्यद्भद्रस्य कथञ्चिदुपलभ्य सर्वज्ञशासनमविदिततद्गुणवि-
शेषस्यापि मार्गानुसारितया भवत्येवंविधोऽभिप्रायः । यदुताद्भुत-
मिदमदृष्टपूर्वं यतोऽत्र तिष्ठन्ति ये लोकास्ते सर्वेऽपि सुहृद इव
बान्धवा इवैकप्रयोजना इव समर्पितहृदया इवैकात्मका इव परस्परं
वर्तन्ते । तथाऽमृततृप्ता इव निरुद्वेगा इव निरौत्सुक्या इव सोत्साहा
इव परिपूर्णमनोरथा इव समस्तजन्तुसङ्घातहिताधानचेतसश्च सत्-
लक्षणाश्च दृश्यन्ते । तथा सुन्दरमिदमद्य मया विज्ञातं न पूर्वं
विमर्शाभावात् । अन्यथाऽयं जीवोऽनन्तवारानन्यिमदर्शं प्रायशः प्राप्तो
न चानेन तद्द्वारेण क्वचिदपि सर्वज्ञशासनमवलोकितं यतो
रागद्वेषमोहादिभिः क्रूरद्वारपालकल्पैर्भूयो भूयः निरस्त इत्येतत्
सतादिमेतदुपदर्शितं न पुनस्तस्यामवस्थायाममुं विभागमद्यापि जीवो
जानीते दिव्यपति वा । यथा च । तत्र कथानकेऽस्य पर्यालो-
चनपरायणस्ते मम पुनरिदं परिस्फुरितं यदुत येन मया
पूर्वमिदं मथनानन्दकारि राजसदनं न दृष्टं न चास्य दर्शनार्थं
कश्चिदुपायः मार्गितः सोऽहं सत्यं निष्पुण्यक एव । कीदृशं
राजमन्दिरमिति जिज्ञासामात्रमपि ममाऽधन्यस्य कदाचिदपि
पूर्वं नासीत् । येन चानेन महात्मना स्वकविवरद्वारपालेन
कृपापरीतचेतसा भाग्यकलाविकलस्यापि ममेदं दर्शितं सोऽयं मे
परमबन्धुर्भूतो वर्तते । एते च धन्यतमा जना येऽत्र राजमन्दिरे
सदा निःशेषद्वन्द्वरहिताः प्रमुदितचेतसोऽवतिष्ठन्ते तदेतदपि
समस्तमत्र जीवे योजनीयम् । तथा हि । शुभध्यानविशुध्यमाना
ध्यवसायस्यास्यापि जीवस्य विज्ञाते चेतसीदं सर्वं सर्वज्ञदर्शनगोचर

दारुणपरिणामा इत्यभिधीयन्ते । येषां तु संसारोदरविवरवर्त्तिनां जन्तूनां घातानामवश्यतया ये शब्दादिविषयोपभोगा सुन्दरपरिणामास्ते नियमतो भगवच्छासनमन्दिरादुत्कान्यायेन न बहिर्भूता वर्त्तन्ते । तस्मादन्यैरपि प्रेक्षापूर्वकारिभिराक्षेपेण मोक्षप्रापकेऽत्र भगवन्मन्दिरे भावत स्थेयम् । अत्र स्थितानामनुषङ्गत एव तेऽपि सुन्दरतया भोगादय सम्पद्यन्ते न तेषामपि सम्पादकोऽन्यो हेतुरित्युक्तं भवति । अत एव चेदं परमेश्वरदर्शनसदनमप्रतिपातिसुखपरम्पराकारणतया सततोत्सवमभिधीयते । तदेवं यथा यावद्विशेषणकलापयुक्तं च तद्राजमन्दिरं तेन कथानकोक्तेनावलोकितं तथा तावद्विशेषणकलापोपेतमेवानेनापि जीवेनेदं सर्वज्ञशासनसदनमवलोक्येति स्थितम् । यथा च स कथानकोक्तः सततानन्दं तद्राजभवनमुपलभ्य किमेतदिति विस्मितश्चिन्तयति न चाशेषोन्मादतया तद्विशेषगुणांस्तत्त्वतो जानातीत्युक्तम् । तथायमपि जीवः सर्वज्ञशासनं सञ्जातकर्मविवरः कथञ्चिदुपलभ्य किमेतदिति जिज्ञासते न चायं मिथ्यात्वांशैरुन्मादकल्पैरनुवर्त्तमानैस्तस्यामवस्थायामस्य जिनमतस्येमे विशेषगुणास्तांस्तत्त्वतो जानीते । यथा च तस्य कथानकोक्तस्य तात्पर्यवशेन लब्धचेतसः सतो हृदयाकूतं परिस्फुरितं यदुत यदेतद्राजमन्दिरं सकलाद्भुतधामास्य स्वकर्मविवरद्वारपालस्य प्रसादेन मयाधुना दृश्यते । नूनं नैतन्मया कदाचित्पूर्वं दृष्टम् । प्राप्तोऽहमस्य द्वारदेशे बहुश एव केवलं मम मन्दभाग्यतया येऽन्ये द्वारपाला पापप्रकृतयस्तत्राभूवंस्तैरहं प्राप्तः प्राप्तः कदर्थयित्वा निर्धाटित इति । तदेतदत्र जीवेऽपि समानम् । तथा हि । अयम्

मयास्य भविष्यद्भद्रस्य कथञ्चिदुपलभ्य सर्वज्ञशासनमविदिततद्गुणविशेषस्यापि मार्गानुसारितया भवत्येवंविधोऽभिप्रायः । यदुताद्भुतमिदमहद्भवनं यतोऽत्र तिष्ठन्ति ये लोकास्ते सर्वेऽपि सुहृद इव बान्धवा इवैकप्रयोजना इव समर्पितहृदया इवैकात्मका इव परस्परं वर्त्तन्ते । तथाऽस्ततृष्णा इव निरुद्वेगा इव निर्गतौत्सुक्या इव सोत्साहा इव परिपूर्णमनोरथा इव समस्तजन्तुसङ्घातहिताधानचेतसश्च सकलकालं दृश्यन्ते । तस्मात्सुन्दरमिदमत्र मया विज्ञातं न पूर्वं विमर्शाभावात् । अन्यच्चायं जीवोऽनन्तवारान्ग्रन्थिदेशं यावदागतो न चानेन तद्भेदद्वारेण कदाचिदपि सर्वज्ञशासनमवलोकितं यतो रागद्वेषमोहादिभिः क्रूरद्वारपालकल्पैर्भूयो निरस्त इत्येतावतांशेनेदमुपदर्शितं न पुनस्तस्यामवस्थायामसु विभागमवाप्य जीवो जानीते विकल्पयति वा । यथा च । तस्य कथानकोक्तस्य पर्यालोचनपरायणस्यैतत् मम पुनरिदं परिस्फुरितं यदुत यन्मया पूर्वमिदं नयनानन्दकारि राजसदनं न दृष्टं न चास्य दर्शनार्थं कश्चिदुपायः समाविहितः सोऽहं सर्वथा निष्पुण्यक एव । कीदृशं राजमन्दिरमिति जिज्ञासामात्रमपि ममाऽधन्यस्य कदाचिदपि पूर्वं नाभूत् । येन चानेन महात्मना स्वकर्मविवरद्वारपालेन कृपापरीतचेतसा भाग्यकलाविकलस्यापि ममेदं दर्शितं सोऽयं मे परमबन्धुभूतो वर्त्तते । एते च धन्यतमा जना येऽत्र राजमन्दिरे सदा निःशेषद्वन्द्वरहिताः प्रमुदितचेतसोऽवतिष्ठन्ते तदेतदपि समस्तमत्र जीवे योजनीयम् । तथा हि । शुभध्यानविशुध्यमाना ध्यवसायस्थानापि जीवस्य विचरते चेतसीदं सर्वं सर्वज्ञदर्शनोदर्द

च्छिमात्रे वर्तते । स एव हि परमेश्वरो युगपदशेषसंसार-विस्तारं विविधनगरव्यापाराकारमलोकाकाशञ्च तद्विभागकल्प केवलालोकेन करतलगतामलकन्यायेनावलोकयति । स एव चान-न्तवीर्यसुखपरिपूर्णतया सततानन्दो लीलया ललते नापरो भव-गर्तमध्यपतितजन्तुलोकालम्बनस्य परमार्थतो विलम्भनाद्यत्वात् । यथा च स कथानकोक्तेन महाराजेन महारोगभराक्रान्ततया गाढबीभत्सदर्शन इति कृत्वा करुणया विशेषेणावलोकित इत्युक्तम्। तदेवं द्रष्टव्यम् । यदायमात्मा निजभव्यतादिपरिपाकवशादेता-वतीं कोटिमध्यारूढो भवति तदास्य भवत्येव भगवदनुग्रह न तद्व्यतिरेकेण यतो मार्गानुसारिता उपपद्यते । तदनुग्रहेणैव भवति भावतो भगवति बहुमानो नान्यथा । स्वकर्मक्षयोपशमादीनां जीव-हेतूनामप्रधानत्वात् । ततोऽयमात्मा तस्यामवस्थायां वर्तमानो-ऽमुष्य द्रमकस्य भगवता विशेषेणावलोकित इत्युच्यते । स एव परमेश्वरोऽचिन्त्यशक्तियुक्ततया परमार्थकरणैकतानतया चास्य जीव-स्य मोक्षमार्गप्रवृत्तेः परमो हेतुरित्युक्तं भवति । समस्तजगद्-नुग्रहप्रवणं हि भगवतां निष्कलमपि रूपमिति परिभावनीय-मेतत् तथापि तत्तज्जीवभव्यता कर्मकालस्वभावनियत्यादिकं च सहकारिकारणकलापमपेक्ष्य जगदनुग्रहे व्याप्रियते तेन न योग-पद्येन समस्तप्राणिनां समारोपकार इत्याक्षेपणीयमेतदागमानुसारे-णेति । तस्माद्भवत्येव भाविकल्याणस्य भद्रकभावे वर्तमानस्यास्य जीवस्य भगवदवलोकना । यथा च तां महाराजदृष्टिं तत्र रोरे निपतन्तीं धर्मबोधकराभिधानो महानसनियुक्तो निरीक्षितवानि-

तुष्ट मया परमेश्वरावलोकना मन्त्रीवे भवतो धर्मबोधकराख्योऽसौ धर्मबोधकर इति यथार्थाभिधानो सन्मार्गोपदेशक सूरिः स निरीक्षते स्म । तथा हि । सद्ध्यानबलेन विमलीभूतात्मानः पर हितैकनिरतचित्ता भगवन्तो ये योगिनः पश्यन्त्येव देशकालव्यवहितानामपि जन्तूनां कुशलावस्थायामपि वर्त्तमाना दत्तोपयोगा भगवदवलोकनाया योग्यतां पुरोवर्त्तिनां पुनः प्राणिनां भगवदागमपरिकर्मितमतयोऽपि योग्यतां लक्षयन्ति तिष्ठन्तु विशिष्टज्ञाना इति । ये च मम सदुपदेशदायिनो भगवन्तः सूरयस्ते विशिष्ट ज्ञाना एव यत कालव्यवहितैरनागतमेव तैर्ज्ञातं समस्तोऽपि मदीयवृत्तान्तः सर्ववेदनसिद्धमेतदस्माकमिति । यत्पुनस्तेन धर्मबोधकरेण साकूतमाननेन सता तदनन्तरं चिन्तितं यदुत किमेत दाश्चर्यं मयाधुना दृश्यते यतोऽयं सुस्थितो महानरेन्द्रो यस्योपरि विशेषेण दृष्टिं पातयति स पुरुषस्त्रिभुवनस्यापि द्रागेव प्रभु सञ्जायत इति सुप्रसिद्धमेतत् । अयं पुनर्योऽधुनास्य राज्ञो दृष्टेर्गोचरचारितामनुभवन्नुपलभ्यते स द्रमको दैन्योपहतो रोगग्रस्तदेहोऽलक्ष्मीभाजनभूतो मोहोपहतात्मातिबीभत्सदर्शनो जगदुद्वेगहेतुस्तत्कथं समस्तदोषराशेरस्य परमेश्वरदृष्टिपातेन सार्द्धं सम्बन्ध पौर्वापर्येण विचार्यमाणो न युज्यते न कदाचनापि दीर्घतरदौर्गत्यभाजिना गेहेषु अनर्घ्यरत्नवृष्टयो निपतितुमुत्सहन्ते । तत्कथमेतदिति विस्मयातिरेकाकुलं चेतः । तदिदं सर्वमत्रापि जीवविषये सद्बुद्ध्यायचेतसि वर्त्तमानं योजनीयम् । तथा हि । यदायं जीवो नितरां गुरुकर्मतया प्रागवस्थाया समाचरति सम-

त्पाणकानि भासते निरीक्षमाणस्यालोकरचनानि न तृप्यतेऽनवरत रौद्रध्यानेन च इव चाकाशन्न इव कुतश्चिद्भिमिताम्बुभरमाधार इव धर्माभिषवद् इव प्रमत्तचित्त इव पुनर्वर्तते तदा भावेन पौर्वापर्यपर्यालोचनचतुराणां विवेकिनां मनसि वितर्को यदुत न तावत्सुन्दरा मनोवाञ्छाप्रवृत्तिः बहुमताधिका भगवदनुग्रह-व्यतिरेकेण कथंचिदुपपद्यते अथ चेह भव एवातिक्लिष्टमनोवाञ्छाप्र-सरोऽवधारितोऽस्माभिः । तदिदं पूर्वापरविरुद्धमिव प्रतिभासते । यतः कथमेवंविधपापोपहतमतेर्भगवद्दर्शनोत्कता प्रवर्तते । सा हि प्रवर्तमाना जीवस्य मोक्षमव्यादकलेन त्रिभुवननाथस्य प्रसादेन जन-यति । तत्सामान्य तस्य मकरो लक्ष्यते । यतश्चास्य सुन्दरमनोवाञ्छा प्रवृत्तिलेशो दृश्यते ततोऽन्यथानुपपत्त्या भगवद्दर्शनोत्कतया महा बोऽपि निर्दीयते । तदिदमत्रस्थ सन्देहविच्छेदकारणम् । अस्माकं मनो दोलायते किमिदमाश्चर्यमित्याकुले । यथा च । तेन तात्प-र्येण पर्यालोचयता महामतिनियुक्तकेन यथाविचिन्तितम् । यदुत भवतोऽस्य द्रमकस्य द्वे कारणे महानरेन्द्रावलोकनाभावेन युक्ति-युक्त एवास्य परमेश्वरस्य पारमेश्वरी दृष्टिपातनमस्य । यस्मादेष सुपरीक्षितकारिणा स्वकर्मविवरेण द्वारपालेनास्य भवने प्रवेशित तेनोचित एवास्य विशिष्टदृष्टेरित्यैक कारणं यथा यथैतद्भवनमा-लोक्य नरस्य मनःप्रमोदो जायते स महानरेन्द्रस्यात्यन्तवल्लभ इति प्रागेव विनिश्चितमिदं मया यस्माच्चास्य मनःप्रमोदो लक्ष्यते यतो नेत्ररोगपीडाभराक्रान्ते अपि लोचने भवनदिदृक्षया प्रतिक्षण-मयमुन्मीलयति तद्दर्शनेन बीभत्सदर्शनमप्यस्य वदनं सहसा प्रसाद-

सम्पत्तेर्दर्शनीयतामासादयति धूलिधूसराणि चास्य सर्वाङ्गोपाङ्गानि पुलकोद्भेदभाञ्जि दृश्यन्ते। न चैतदन्तर्विवर्त्तमानहर्षव्यतिरेकेण सम्पद्यते तस्मादिदमस्य नृपभवनपक्षपातलक्षणं परमेश्वरावलोकनाया द्वितीयं कारणमिति। तदेतत्सर्वं सद्धर्माचार्या अपि जीवविषयं पर्यालोचयन्तः परिकल्पयन्त्येव। तथा हि। यो जीवो हेतुभिर्लक्ष्यते यथा सञ्जातकर्मविवरोऽयं तथा भगवच्छासनमुपलभ्य यस्य प्रादुर्भवति मनःप्रसादः स च भगवन् लक्ष्यते प्रतिपच नेत्रोन्मीलनकल्पया जीवादिपदार्थजिज्ञासया विभाव्यते सवच-साधनत्वाधिगमे विकसितवदनकमलेन संवेगदर्शनेन निश्चीयते च धूलिधूसरिताङ्गोपाङ्गरोमाञ्चाकारेण सदनुष्ठानलेशप्रवृत्तिविलोकनेन तस्य जीवस्य सम्पत्ता भगवदवलोकनेति निर्णीयते। तस्मादिहापि निश्चयकारणे तदस्येव हेतुद्वयं यदुत सञ्जातकर्मविवरता भगवच्छासनपक्षपातश्चेति। यथा च तेन महानसनियुक्तकेन द्रमकगोचरमेतच्चिन्तितं यदुत यद्यपीदानीमेष रोराकारमाबिभर्त्ति तथापि महानरेन्द्रावलोकनादेवोत्तरोत्तरक्रमेण सम्भवत्कल्याणपरम्परः कालान्तरे वपुल प्रतिपत्स्यते खल्वेष नास्त्यत्र सन्देह इति। तथा सद्धर्मगुरवोऽपि परमात्मावलोकनां जीवे विनिश्चित्य तस्य भविष्यद्भद्रतां विगतसन्देहाः स्वहृदये स्थापयन्त्येव। यथा चासौ महानसनियुक्तकस्तत्र द्रमके महानरेन्द्रावलोकनां निर्णीय तदनुवृत्तिवशेन करुणापरवशः सम्पन्नः। तथा जीवेऽपि परमात्मावलोकनामाकलय्य सद्धर्मगुरवस्तदाराधनपरायणतयैव करुणापरवशमानसाः सम्पद्यन्ते। तदनुकम्पया तैरपि भगवानाराधितो भवतीत्यत्र।

[illegible]

[illegible] यदि [illegible] वा [illegible] वा

[illegible] वा यदि वा [illegible] वा [illegible]-

कारुण्यापकम्पितभुवनो जरामरणविकारविकल काय धर्म एव समस्तसामन्तार्धशुभसम्पद्दानचतुर जीव धर्म एव भुवनालोकनचक्षुः रन्ध्रापदर्शने जीवने धर्म एव मनःप्रमोदहेतवोऽनर्घ्या रत्न-राशय धर्म एव चित्ताह्लादविधायिनो विषयातिशायिगुणोपेता कनककूटा धर्म एव परनिराकरणदक्षं चतुरङ्गं बलं धर्म एवानन्त-रतिसागरावगाहनहेतुभूतानि विलासस्थानानि । किं बहुना अभिप्रेतेन धर्म एवैको निर्विघ्नानन्तसुखपरम्पराकारणं नापरं कि-ञ्चिदपीत्येवं च कथयति मधुरभाषिणि भगवति धर्मगुरौ भग-वतस्य जीवस्य सभाम् चित्ताक्षेप तद्येन विस्फारयन्नीलोत्पल दयति वदनमण्डलं त्यजति विकथादीनि विषयान्तराणि कचि द्राविनदद्यो विधत्ते वक्षित पक्षपुटं ददाति मधुमक्षिका ततो भगवता सूरयो सभाम् प्रविष्टस्य तथा कथमप्येतदभिदधते । यदुत जीव स धर्मश्चतुर्विधो भवति । तद्यथा दानमय शीलमयस्तपोमयो भावनामयश्चेति । अतो यदि भवतोऽस्ति सुखाकाङ्क्षा ततोऽयम-मुष्मात् चतुर्विधोऽपि युज्यते । भवता दीयतां सुपात्रेभ्यो यथाशक्त्या दानं क्रियतां समस्तपापेभ्यो वा स्थूलपापेभ्यो वा प्राणातिपाताद्वा मृषावादाद्वा चौर्यकरणाद्वा परदारगमनाद्वा अपरिमितग्रहणाद्वा रात्रिभोजनाद्वा मद्यपानाद्वा मांसभक्षणाद्वा सजीवफलास्वादनाद्वा मित्रद्रोहाद्वा गुरुतल्पगमनाद्वा अन्यस्माद्वाऽकार्यपरिहारा विरति तथा विधीयतां यथाशक्ति कश्चित्तपोविशेष भाव्यतामनवरत शुभभावना भवता येन ते सद्धर्मो निःसंशयमिहामुत्र च सकल कल्याणानीति । तदनेन यत्तदुक्तमासीत्कथानक यथा महात्मनि

पुत्रकस्तु रोरं समाहूय भिक्षाचरोचिते भूभागे स्थापितवान्। ततस्तद्भिक्षादानार्थं परिजनमादिष्टवान्। तदनन्तरं तद्दया नाम तद्दुहिता या परमान्नमादायातिसुन्दरं त्वरया तद्दानायोपस्थितेति तत्सर्वं योजितं विज्ञेयम्। तथा योऽयं धर्मगुणवर्णनेन जीवस्याकारणबन्धुत्वं विज्ञेयं तच्चित्ताक्षेपो भिक्षाचरोचितभूभागस्थापनतुल्यो द्रष्टव्यः धर्मभिक्षादापनपरिजनादेशसदृशं मन्तव्यं तस्यैव गुरोर्या जीवस्योपरि दया सैव तद्दया नाम्नी दुहिता विज्ञेया। यदपि धर्मस्थानकारणं सुन्दरपरमान्नसदृशमानं विज्ञेयं तच्च सद्धर्म[illegible] तमप्येव जीवं समुपढौकयति नापरो हेतुरिति विज्ञेयम्। यत्पुनरभिहितं यदुताकारणमनन्तरं न तथाभूतमथा-[illegible] स रोरश्चिन्तयति स्म यथा मामनया भिक्षां प्रायेण [illegible] निराकरोति तिरस्कारपूर्वं वा किञ्चिद्ददाति। [illegible] पुनरेव [illegible] तदाकारं पुनरेव [illegible] [illegible] [illegible] इति च [illegible] तत्किमिदं [illegible] [illegible] परिस्फुरितं [illegible] मम [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]। [illegible] किं मयाधुना [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] मम [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] किं वा [illegible] पुनः [illegible]

न जाने यावदेव निहितकुविकल्पमालाकुलचेता विचिन्तयति ताव-त्तस्य प्रवर्धते प्रबलं भयं प्रसर्पति तृष्णा शुष्यति हृदयं विक्लवीभ-वत्यन्तरात्मा ध्यानातिरेकाभिभूतचित्तस्य मरणानुबन्धि प्रादुर्भूतं महारौद्रध्यानं निरुद्धं करणग्रामप्रसरं मीलिते विलोचने तदा चेतना न जानीते क्वाहं गतः क्व वा स्थितः केवलं निखात-शङ्कुकील इवोर्ध्वाकारोऽवतिष्ठते सा तु तद्दया महादेवी भोज-नमिति भूयो भूयः समाकुला व्याहरति स्म । तथापि स निष्पु-ण्यको द्रमकः स्वरोगकरं तुच्छं स्वकमात्मीयं कदन्नं तत्संरक्षणा-नुबन्धेन महात्मा तां कन्यकां समस्तरोगहरामृतास्वादपरमान्नदा-यिनीं व्याहरन्तीं वराको नावबुध्यते तदिदं समस्तं जीवेऽपि समा-नमवगन्तव्यम् । तथा हि । यदाऽस्य हितचिकीर्षया भगवन्तः सद्धर्मगुरवो विस्तरेण धर्मगुणानुपवर्ण्य पुनस्तद्विधधर्मानुष्ठानमुप-दिशन्ति तदाऽयं जीवो मिथ्याज्ञानमहातमःपटलतिमिर-कामसावलेपलुप्तविवेकलोचनयुगलदीधितिप्रसरोऽनादिभवाभ्यस्तम-हामिथ्यात्वोन्मादसन्तापविधुरितहृदयः प्रबलचारित्रमोहनीयरोग-कदम्बकविह्वलचेतनस्तत्र विषयधनकलत्रादिकथा गाढमूर्च्छयाभिभूत-चित्तवृत्तिः सदैव चिन्तयति यावदयं पूर्वं धर्माधर्मविचारपर्यवर्णा नावय तावदेते श्रमणाः क्वचिदुपलभ्यमाना अपि न मम वार्तामपि पृच्छन्तो यद्यपि कथञ्चित् क्वचिदवसरे मां धर्मगोचरं किञ्चिद् ब्रूयुः तथाप्यनादरेण वचनं वा दे वा इदानीं पुनर्मां धर्माधर्म-जिज्ञासापरमवगम्य गतायमस्माकमादेशगोचरमिति मत्वा स्वगत-लाभक्षोभमवगणय्योद्वेजितमना महता वचनरचनाटोपेन स्वयमदृष्ट

एवैष लोकनकाम श्रमणो मम पुरतो धर्मं [illegible]
मांसादिनिषिद्धमुपलभ्य दान दापयति शील पालयति तपश्च
रयति भावनां भावयति तदियतोऽकाण्ड एव स्फुटाटोपकृत
रता को गमाय कस्मातमस्ति मे सुन्दरकमलमञ्जर शिरो
[illegible]काराते द्रविणनिचय समभवति भरिकपो धान्यागभार
[illegible] सम्पूर्ण वस्त्वलङ्कारादिक पूर्ण तदागमनेतेन तदेवोऽत्र
[illegible] यदुन रोषा ते रोषने रजसो पातने बीजराशे
[illegible] कुर [illegible] गुरुपादपूजनम् [illegible]
[illegible] गुरुपादेभ्य । पुनरेतेनुकम्पमनु-
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] हि माभैष [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] दान यदि पुनर्गौरि
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] मे [illegible] । [illegible] ।
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

सुद्धधर्मप्रदानेन एष मे सुवर्णोऽचिराद् सुन्दरं भविष्यतीत्येव वाचालविरचितमायाजालेनात्मीयशास्त्रसन्दर्भेण रञ्जयित्वैव मां विप्रतार्य नियतमेव श्रमणो मदीयमवश्यं धनमभिकाङ्क्षति । यदा । विधत्ते मद्धनं भोग्यमात्मपयो दीयतां सुन्दरस्वादानि उपनीयन्तां सुखसेवनानि दानमेव श्रेयसः परमो धर्म मम एव सपादने ममारोपकार इत्येव मामनुपयन्नोऽस्य स्वशरीरपोषणपरो दिगम्बर इव मदीयधनमेव श्रमणो निर्वाहयिष्यति । अन्यथा कथमेवंविधोऽस्य ममोपरि प्रपञ्चकथनरूपोऽत्यादरः आस्तदिदमिह तत तावदेवैते सुन्दरा श्रमणा यावन्नोपलभ्यन्ते यावदेवैतेषां न वशवर्तिभिर्भूयते वशवर्तिन पुनस्तुष्यजन श्रद्धामनुगम्यैते मायाविनो नाना वचनरचनया विप्रतार्य मदीयसर्वस्वमपहरन्ति नास्त्यत्र सन्देह । ततो मयाऽधुनानेन श्रमणेन प्रारब्धेन सता किं विधेयमित्यालोचयामि । किमदत्तप्रतिवचन समुत्थाय गच्छामि । उत नास्त्येव धर्मानुष्ठानकरणे मम शक्तिरिति दीपयामि । आहोस्विच्चौरहरणादिभिः प्रलीनं मे द्रव्यजातं नास्त्येवाधुना किञ्चिन दीयते पाथेय इत्येव प्रत्युत्तरयामि । उताहो न कार्यं मे तावकधर्मानुष्ठानेन न पुनस्तस्य किञ्चिद्भवता कथनीयमित्येवमेव श्रमण निराकरोमि किं वा अकाण्डकथनजनितक्रोधसूचिकां भ्रुकुटिं जनयामीति । न जाने कथमेष श्रमणो मद्वचनप्रवणमना निवर्त्यामादुरध्यवसायान्मम मोक्षं दास्यतीति । न पुनरसौ वराको गाढमूढात्मतया लक्षयति यथैते भगवन्त सद्धर्माचार्या विदितभुवनस्थितयो मारमारणभावा अनुसरणीयास्तत्त्वप्राप्ता करुणा अशरण-

विषयविषविषमविपाका मोक्षकाङ्क्षितानेन चैतथा सर्वत्र समवृत्त-
तयाऽत्यन्तनिःस्पृहतया च सन्मार्गोपदेशदाने प्रवर्त्तमाना सन्तो न
देवेन्द्रद्रमकयोर्विशेषं लक्षयन्ति न महर्द्धिविबुधनिर्द्धनपुरुषयोर्वि-
भागं कल्पयन्ति न चक्रेश्वररोरयोरन्तरं दर्शयन्ति नोदारपरमेश्वर
कर्पटनरयोरादरानादराभ्यां प्रवर्त्तन्ते समानमेषां चेतसि वित्तते
परमैश्वर्यं दारिद्र्येण तुल्या महार्हरत्नराशयो जरठपाषाणनिकरेण
सदृशा उत्तप्तहाटककूटा लोष्टपूगेन सदृशा हिरण्यस्तोमा धूलि
पुञ्जेन सन्निभो धान्यनिचयः क्षारराशितुल्यः चतुष्पदकुप्यादिक
निःसारकचवरेण न विशेषो निर्जितरतिरूपाभिरपि ललितलल
नाभिः सह जरत्काष्ठस्तम्भानामिति। एवञ्च स्थिते। नैतेषां
परहितकरणैकव्यसनिनां विशुद्धापरसदुपदेशदाने प्रवर्त्तमानानां
कारणमुपलभ्यते। यतः स्वार्थसम्पादनमपि परमार्थतः स्वाध्याय-
ध्यानतपश्चरणकरणादिना द्वारान्तरेणैव सम्पद्यत एव। न तदर्थ-
मप्येतेषामत्र प्रवृत्तिः। दुरापास्ताश्च ख्यातिलाभादिका शेषाकाङ्क्षा।
न चैतद्देशकोऽध्यात्मीकृतबुद्धिर्जानीते। ततोऽयं जीवोऽनवगतवस्तु-
द्वारात्मीयोऽयमनुष्ठानविषदुष्टताऽनुमानेन तद्वित्तमपि तथारूप
परिकल्पयन् महामोहवशेन तानन्तदर्शने शैवद्विजातिभी रक्तभिक्षु-
दिगम्बरादिभिस्तुल्यान् कल्पयति। सम्भवन्ति च भिन्नकर्मग्रन्थैरपि
दर्शनमोहनीयपुद्गलबहुलत्वेन यथा पुनर्मिथ्यात्वपुञ्जे वर्त्तते,य
श्चैवंविधा कुविकल्पा इति। ततश्च। तेरामुम्भीकृतहृदयस्याप्य
स्य पुनः प्रवर्त्तते मिथ्यात्वमिव ततस्तद्भ्रंशोऽयं जीव निधिप-
र्यन्ते मैत्रीमद्दर्शनपक्षपात विधूयति पन्थानमज्ञानामपरोधयति

सद्धर्मनिरतं जनं मूढमन्यते निर्विचारकलोकं प्रमादयति प्राग् प्रवृत्तं सत्कर्मस्वशेषं परित्याजयति मद्यकभावं रमयते नितरां विषयेषु पातयति तत्त्वबुद्ध्या तत्साधनं धनकनकादिकं ग्राहयति तथोपदिष्टम् गुरुं वञ्चकबुद्ध्या नाकर्णयति तद्वचनं भाषते धर्मापवादान् उद्घट्टयति धर्मगुरूणां मर्मस्थानानि जनयति प्रतीपं कुटवादैन निराक्रियते पदे पदे गुरुभिः। ततश्चासौ चिन्तयति सुरचित-धर्मपक्षा एते श्रमणा न निराकर्तुं मादृशं पार्यन्ते ततो मामेते कविकल्पजालेन विप्रतार्य पुनः करिष्यन्ते मायाविनस्तमस्वभस्य स्थानमतो दूरत एव मयैते वर्जनीया मत्स्यादाचारणीया दृष्टा अपि न सम्भाषणीया नामापि न ग्रहीतव्यमेतेषामित्येवं कटुककल्प-धनविषयकलत्रादिके मूर्च्छितहृदयस्तत्संरक्षणपरायणोऽयं जीवः सदुप-देशदायकान् महामोहवशगो वञ्चकत्वेन कल्पयन् रौद्रध्यानमा-पूरयति ततो नष्टविवेकचेतनस्तो सद्धर्माचार्यैस्तथाकारमित्यालकाष्ठ-कीलककल्पो लक्ष्यते। अत एव च तेषां सन्निधिन्या दयया दीय-मानं तदानीं सुन्दरपरमान्नकल्पं सदनुष्ठानोपदेशं वराकोऽयं जीवो न जानीते न चेतयते विषकिनीं विघ्नायकरमन्नि। यदेव जीवो महानरकगमपातहेतौ धनविषयादिके सञ्चातानन्दसुखमोहादेव-कारणं सदनुष्ठानं सद्गुरूपदेशोपनीतमवधीरयति। यथा च तेन महानमनियुक्तकेन तत्पाथःभूतमन्नमाप्य घातिकर्मवशमोक्ष्य चिन्तितं यदुत किं पुनरेव रोरो दीयमानमादरेणेदं परमान्नं न गृह्णाति नूनमयमस्य पापोपहतात्मतया न योग्य इति। तदत्रापि तुल्य विधेयम्। तथा हि। सद्गुरूणामपि न तथाविधं विचारधर्मोप-

देशनयाऽन्यथा वा विनष्टभद्रकभावं विपरीतचारिणं जीवमुपलभ्य भवत्येवंभूतो भावो यदुत न भाजनमेषोऽकल्याणभाजनतया भगवद्धर्मस्य नोदितो कुगतिगामितया सुगतिगमनस्य न परिकर्मणीयो दुर्दमकन्दतया सद्धर्मचेतसो ततोऽत्र मोहोपहतचेतसि विफलो मे परिश्रम इति। यथा च पुनर्विमृशता तेन रसवतीपतिना चिन्तितं यदुत नास्य वराकस्याय दोषः यतो बहिरन्तर्वाय रोगजालेन परिवेष्टित इति कृत्वा वेदनाविह्वलो न किञ्चिच्चेतयति। यदि पुनरेष नीरोगः स्यात् ततो योऽयं कदन्नलवलाभेनापि तुष्यति सोऽस्मदास्वादमेतत्परमान्नं दर्शमानं कथं न श्लाघयेदिति। तदेतदाचार्यस्यापि यथालोचयतो मनसि वर्तत एवेति। यदुत। यदेव जीवो ग्रथ्नाति विषयादिषु गच्छति कुमार्गेण नादत्ते ऽभिमानं सदुपदेशं नैषोऽस्य वराकस्य दोषः किं तर्हि मिथ्यात्वादीनां भावरोगाणां तैर्विप्लुतचेतनोऽयं न किञ्चिज्जानीते यदि पुनरेष नीरोगः स्यात् तत्कथमात्मनो हितं विमुच्याहिते प्रवर्तेत। यच्च तेन महानसनियुक्तेन पर्यालोचितं। यथा कथं पुनरेष द्रमको नीरोगः स्यात् ततो मनसि निरूपयता तेन पुनः पर्यकल्पि। अस्ति त्रितयमत्र रोगनिराकरणोपायः। यतोऽस्ति मम चाद्यमेव अवन्ध्यं सदा एकं तावद्विमलालोकं नाम परमाञ्जनं सविधानेन सुप्रयुक्तं सकलनेत्ररोगनाशकमपि। सूक्ष्मव्यवहितातीतभाविभावविशेषदर्शनस्य हेतुं प्रसाधयति। तथा द्वितीयं तत्त्वप्रीतिकरं नाम उदकं इदं तत्पुनर्विधिना आदीयमानं समस्तरोगतानवकरं तथा। दृष्टेव सदोषीताकरणक्षमं कुक्षं विशिष्टं पुनरस्यानुग्रह

इति इतोऽथ पुनरेतदेव अन्त्योपान्त्ये महावस्थानक नाम पर-
मात्मानमपूर्व सम्यक् निर्देशमात्र निवृत्तिगत सम्यक्त्वार्थं कथति।
तथा शुद्धि जनयति इति वर्द्धयति सम्यग्दर्शनयति सर्वमुत्थापयति
सामग्र्यादि उत्पादयति सदशम विषयी मर्यादा करोति चौजित्य
प्रयत्पति विस्पष्टता चनरात्मरूपमपि निमर्वेदमेनमविधापयति
तथादर्शनीयमवदेन सम्यगुपलब्धेन तथाज्ञान व्याधिभ्यो मोक्षया-
मीति तेन सर्वमपि सिद्धान्त व्यापित । तदेतत्प्रयुक्तार्थोऽपि
जीवगोचर समस्त विस्मयते । तथा हि । यदा निर्दिष्ट तेन
सम्यग्दर्शनादन यदा अथोऽथ जीव करण प्रथमकर्मकला-
पुञ्जितचेता सम्यागात्परिग्रहणदा भवति तुरीयममभिप्राय यथा
च पुनरेषोऽपाद्धाणस्यानीयात् कामाग्नस्योद्वर्त्ते पर्याप्तोचयतद
मायपर्याकुलेन चेतसा सुदूरमपि गत्वा पुनरेतदेव ज्ञानदर्शन-
चारित्रलक्षण भेषजत्रयकस्य तत्सोपमापाय प्रतिभाषते तापद।
तथेह ज्ञानमयम विशेष तदेव परिस्फुटदर्शितया विमलालोक
मुच्यते तदेव च नयनगदमन्दोदकस्पसज्ञानमुन्मूलयति तदेव च
भुवनमङ्गलविभावस्वभावाविर्भावनचतुर जीवस्य विवक्षणु सपाद्-
यति दर्शन पुन स्पर्शादिक वाङ्मय तदेव जीवादिपदार्थगोचर-
श्रद्धानहेतुतया तत्त्वश्रीतिकरमभिधीयते । यतश्च तदुदयसमये
सप्तकर्मणामपि सागरोपमकोटीकोटिमात्रमवतिष्ठते समुत्पन्न पुन
प्रतिक्षण तस्यानि तनूकुरुते तेन समस्तगदतामवकारक कर्मणामिह
दानकत्वात् तदेव दृष्टिमयस्य ज्ञानस्य यथावस्थितार्थग्रहणचातुर्य-
माधत्ते । तदेव च मयोन्मादादग्र मिथ्यात्वमुद्दमयतीति । चारित्र

पुनरत्र परमात्ममवगन्तव्य तस्यैव सदनुष्ठान धर्म सामयिक विरतिरित्यादय पर्याया। तदेव मोक्षलक्षणमहाकल्याणाव्यवहितकारणतया महाकल्याणकमिति गीयते। तदेव च रागादिमहाव्याधिकदम्बक समूलघात हन्ति। तदेव च वर्णपुष्टितिबलमन-प्रमादौजित्यवय स्तमसवीर्यतातुल्याभात्मगुणान् समस्तानाविर्भावयति। तथाहि। तज्जीवे वर्त्तमान प्रभावो धैर्यस्य कारणमौदार्यस्याकरो गांभीर्यस्य शरीर प्रशमस्य स्वरूप वैराग्यस्यातुल्यहेतुर्वीर्योत्कर्षस्य आश्रयो निर्द्वन्द्वताया कुलमन्दिर चित्तनिर्वाणस्य उत्पत्तिभूमिरित्यादिगुणरत्नाना किं चानेन यत्तदनन्तज्ञानदर्शनवीर्यानन्दपरिपूर्णमक्षयमव्ययमव्याबाध धाम तदपि तत्सम्पाद्यमेवेति अतोऽजरामरत्वमपि तज्जनयतीत्युच्यते। तस्मादेनमनेन ज्ञानदर्शनचारित्रत्रयेण सम्यगुपक्रम्य जीव क्लिष्टकर्मकलाजालान्मोचयामीति सद्धर्मगुरुरपि चित्तेऽवधारयति। ततो यथा तेन रसवतीपतिना शलाकाग्रे तदञ्जन विन्यस्य तस्य द्रमकस्य गाढमाधूनयतो ग्रीवामञ्जिते लोचने तदनन्तरमेव तेन प्रल्हादकतया शीततयाऽचिन्त्यगुणयोगितया चाञ्जनस्य पुनश्चेतना लब्धा ततश्चोन्मीलित चक्षु प्रशान्ता मनाङ्मेचबाधा विस्मितेन च तेन किमेतदितिचिन्तितम्। तदत्र योजनीय यदाऽय जीव प्रथम प्रतिपद्य भद्रकभाव रोचयित्वा भगवच्छासन समस्तान्याहदिमानि पर्युपास्य साधुलोक विधाय धर्मपदार्थजिज्ञासा कृत्वा दानादिप्रवृत्तिमुत्पाद्य धर्मगुरूणामात्मविषया पात्रबुद्धि पुन क्लिष्टकर्मोदयेन विस्तरधर्मदेशनादिक किञ्चिन्निमित्तमासाद्य परिभ्रष्टपरिणामो भवति। ततश्च न गच्छति

चैत्यालये नाक्रीयते साधूपाश्रये न गम्यते दृष्टानपि साधुलोकान् नालपयति श्रावकजनं निवारयति स्वयञ्च दानादिप्रवृत्ति पलायते दूरदूरेभ्योऽपि धर्मगुरुभ्य विधत्ते पूत्कारावर्णवादादिक तदा तथाभूत महाविवेकचेतनमवगम्य गुरव स्वबुद्धिप्रभाकार्या तस्यापि बोधोपायमेव चिन्तयन्ते। कथं बहिर्भूम्यादौ कथंचिदकाण्डदृष्टस्य कुर्वन्ति धिषणभावेन दर्शयन्ति चित्तवृद्धि प्रत्यायनवाक्यप्रभाव-शुग्पाद्यन्तविमतारकमतय पुरुषविशेष तद्भाव बोधकत्व वदन्ति च भद्र किं नागम्यते साधूपाश्रये किमु विधीयते भवतामहित किं विकलीक्रियते मनुष्यभवः किमु विस्मर्यते शुभाशुभविशेष किमेवानुभूयते पशुभावो भवता अथ हि भवत एवेद पथ्यमिति भूयोभूयोऽभिदध्मह तदिद भव प्रमाकाद्यमध्यापकत्व विशेष सम्यग्ज्ञानहेतुतया कारणकार्योपचारादिति। तदेतदाकर्ण्य ततोऽपा-वष्टोत्तराणि विरचयन्नेव ब्रूयात् भो भो श्रमणा गाढमघटिकाऽह न घटते मे भगवत्समीपमागच्छतो निर्व्यापाराणां हि धर्मचिन्ता भवति मादृशां पुनरन्यकर्मतानां सीदति कुटुम्बादिकं न प्रवर्तते प्रदेशनिकमयोति न वहति वाणिज्यं न सम्पद्यते राजसेवा विस्म-रयति कृषिकर्मादिकमिति। तदेतत्सकल शिरोधूननमभिधीयते। ततस्तद्वचनमाकर्ण्य करुणापरीतहृदया सद्गुरवो यान्त्येव वराकोऽकृतपुण्यकर्मा दुर्गतिमियर्ति नोपेक्षणीय इत्यालोच्यैत्य-मादरेण वच यद्यपि तथापि मदनुरोधेन क्रियतां चैत्ये वन्दि। तद्वचनमेक दृष्ट्वा तत्काल्पोरानमथ्येऽन्य तथोपाश्रयमागत्य सहस्रा धर्म इति। अन्यतामभिधत्ते नान्यदहं किंचिदपि भवता भवि

ष्यामि। ततोऽसौ का गति प्रतिप्रवेशे पतित इत्यालोच्य तमभिपश्य ग्टहीयात्। तदिद सद्गुरुवचनप्रतिपत्तिकरण सम्यक्शोधनाञ्जनपातन-तुल्य बोद्धव्य ततस्तत्प्रभृति तदुपाश्रय गच्छत प्रतिदिन सुसाधु-सम्पर्केण तेषा निष्कृत्रिमानुष्ठानदर्शनेन निस्पृहतादिगुणानालोकयतो निजपापपरमाणुदलनेन च तस्य याविवेककला सम्पद्येत सा नष्टा सती चेतना पुनरागता इत्यभिधीयते। यत्तु। भूयो भूयो धर्मपदार्थजिज्ञासन तच्चयनोन्मीलनकल्प विज्ञेय यस्तु प्रतिक्षणम-ज्ञानविलय स नेत्ररोगबाधोपशमतुल्यो मन्तव्य । य पुनर्बोधसद्भावे मनाक् चित्ततोष स विस्मयाकारोऽवगन्तव्य । यथा च तावति व्यतिकरे सम्पन्नेऽपि यत्तस्य द्रमकस्य तद्विचारचपलतणमाकृत-सङ्कालाभ्यामाभिनिवेशनप्रवर्त्तमान न निःशेषतयाद्यापि निवर्त्तते। तद्वशीभूतचित्तश्च न पुरुष तद्रक्षितया पुन पुन शङ्कते ततो मद्दुमभिलषति तदिहापि समवतीत्यवगन्तव्यम्। तथा हि। यावदेषोऽद्यापि जीव प्रशमसंवेगनिर्वेदानुकम्पास्तिक्याभिव्यक्तिलक्षण-माधिगमजसम्यग्दर्शनमाप्नोति तावद्धर्मद्वारत श्रुतमात्रप्राप्तावपि स्वल्पविवेकतयाद्याप धनविषयकलत्रादिके कदन्नकल्पे परमार्थ-बुद्धिर्न व्यावर्त्तते तदभिभूतचेतसश्च स्वचित्तानुमानेनातिनिःस्पृह-हृदयानपि सुनिपुङ्गवान्मामेते प्रत्यासन्नवर्त्तिन किञ्चिन्मार्गयिष्यन्ति इत्येव मुहुर्मुहुराशङ्कते ततस्तै सह गाढपरिचय परिजिहीर्षन् तत्समीपे चिर तिष्ठतीति। यत्पुनरभिहित यदुत स महानस-नियुक्तकल्प द्रमकमग्ननसाधाक्येन भुक्तासचेतनमुपलभ्याभिहितवान् भद्र पिबेदमुदक येन ते स्वस्थता सम्पद्यते स तु न जानेऽनेन

पीतेन मम किं सम्पत्स्यत इति शङ्काकुलाकृतमनस्तमस्ततापोपशम-कारणमपि तत्त्वप्रीतिकरं तोयं न पातुमिच्छति स्म। ततस्तेन कृपापरीतचित्तेन बलात्कारेणापि हितं विधेयमिति मत्वा स्वसामर्थ्येन मुखमुद्घाट्य तस्य तत्सलिलं पायितं तत्पानाह्लादन-समनन्तरं तस्य महोन्मादो नष्ट इव शेषरोगास्तानवं गता इव दाहादिरुपशान्ता चेति कृत्वा स्वस्थचित्त इवासौ विभाव्यते स्म तदिदं जीवेऽपि समानमवगन्तव्यम्। तत्र यदा गृहीतमस्य सुधा-धूपाञ्जनमागच्छन्ति तत्प्रभावेन सदसद्वस्तुसमवेततया सञ्जातविवेक-स्य विशिष्टतत्त्वश्रद्धानविकलस्य धनविषयादिषु परमार्थदर्शिन संमूर्च्छया सुधामपि तन्मार्गणतया प्रवर्तमानस्यैव प्रबन्धधर्म-कथाकथनं परिहरन्तस्तेन जीवमुपलभन्ते धर्मगुरवः। यदा तेषां दयालुतया भवेदभिमतिः यथैष विशिष्टतरगुणभाजनं सम्पद्यते ततस्ते कञ्चित्समीपवर्तिनं समागम्य तस्याकर्णयतोऽन्यं जनमुद्दिश्य सम्यग्दर्शनगुणान् वर्णयन्ति तस्य च दुर्लभतां प्रख्यापयन्ति तदङ्गी-कुर्वतां स्वर्गापवर्गादिकं फलमुपदर्शयन्ति इह लोकेऽपि परमचित्त-निर्वाणकारणतां तस्य सूचयन्ति तदिदमत्र पश्चात्तत्त्वप्रीतोदक-निमन्त्रणकल्पं विज्ञेयं ततोऽसौ तद्धर्मगुरुवचनं निशम्य दोलाय-मानबुद्धिरेव चिन्तयेदेवं श्रमणा यस्मादमी सम्यग्दर्शनस्य गुण-जातमुपवर्णयन्ति केवलं यदीदमहमङ्गीकरिष्ये ततो मामात्म-वशवर्तिनमवबुध्य धनादिकं प्रार्थयिष्यन्ति तत् किं प्रयोजनं ममानेनादृष्टप्रत्ययादृष्टत्यागलक्षणेनात्मवञ्चनेनेति विचिन्त्याकर्णितमश्रुतं कृत्वा न तथाङ्गीकुरुते तदिदमुदकनिमन्त्रणस्य तत्पानानिच्छासमान

भवबोद्धव्यम्। ततो धर्मगुरवश्चिन्तयन्ति क पुनर्बोधोपायोऽस्य भविष्यतीति। ततः पर्यालोचयन्तः निजहृदये विनिश्चित्यैव विदधते। कश्चिदवसरे त साधूपाश्रयमागामुकमवगम्य जनान्तरोद्देशे नातिमतरां प्रारभन्ते मार्गदेशना यदुत भो भो लोका विमुच्य विक्षेपान्तरमाकर्णयत यूयम्। इह चत्वारः पुरुषार्था भवन्ति तद्यथा अर्थः कामो धर्मो मोक्षश्चेति। तत्रार्थ एव प्रधानः पुरुषार्थ इति केचिन्मन्यन्ते। अत्रान्तरे स आगच्छेत्ततस्तदाकर्णयतो वदन्ति गुरवः। तथा हि। अर्थनिचयकलितः पुरुषो लोके जराजीर्णशरीरोऽपि उन्मत्तपञ्चविंशतिकतरुणनराकारः प्रतीयते। अतिकातरहृदयोऽपि महासमरमङ्गनिर्व्यूढसाहसोऽतुलबलपराक्रम इति गीयते। सिद्धमातृकापाठमात्रशक्तिविकलबुद्धिरपि समस्तशास्त्रावगाहनचतुरमतिरिति बन्दिभिः पठ्यते। कुरूपतया नितरामदर्शनीयोऽपि चाटुकरणपरायणैः सेवकनरैरवजितमकरकेतुरिति हेतुभिः ख्याप्यते। अविद्यमानप्रभावगन्धोऽपि समस्तवस्तुसाधनप्रवणप्रभावोऽयमिति मत्वा तद्धनमुग्धबुद्धिभिः प्रकाश्यते। जघन्यघटदासिकातनयोऽपि प्रख्यातोत्तमवंशप्रसूतोऽयमिति प्रपञ्चिजनैः स्तूयते। आपन्नसकलबन्धुतासम्बन्धविकलोऽपि परमबन्धुबुद्ध्यारोपणसमस्तैर्दृश्यते तदिदं समस्तमर्थस्य भगवतो विलसितम्। किञ्च। समाने पुरुषत्वे समस्तावयवाः पुरुषा यदेते दृश्यन्ते भावे यदुत एके दायका अन्ये तु याचका तथैव नरपतयोऽन्ये पदातयः तथैव निरतिशयसम्पदुपभोगभाजनमन्ये तु दुष्पूरोदरदरीपूरणकरणेऽप्यक्षमाः तथैव पोषका अन्ये पोष्या इत्यादयो

निषेधविरोधी निष्प्रत्यूहावाप्त्यावाप्त्याभ्यामर्थमेव कथयन्ती तस्मादर्थ एव प्रधानं पुरुषार्थः ।
अत एवोक्तम् ॥

अर्थस्य पुरुषार्थोऽयं प्रधानं प्रतिभासते ।
तृणादपि लघुं लोके धिगर्थरहितं नरम् ॥

तदेतदाचार्यवदनविनिर्गतमर्थवचनमनुश्रुत्य च लौकिकचिन्तयेत् अर्थे शोभनं प्रभातं प्रारभ्य कथयितुं ततोऽवहितः शृणुयात् शृण्वन् बुधेन बुध्यमानः अवबोधसूचनार्थं ग्रीवां चालयेत् लोचने विस्फारयेत् वदनं विकासयेत् साधु साध्विति शनैः शनैरभिदध्यात् । ततस्तेनिश्चे अज्ञातमध्यमपथकर्तृदूषणमिति भगवतो धर्मसूत्रकस्य कथयतु । तत आदरतरं पृच्छते ब्रूयुः भो भो लोकाः काम एव प्रधानं पुरुषार्थं दृष्टान्ते मन्यन्ते । तथा हि । न खलु ललितललनावदनकमलमकरन्दास्वादनचतुरचञ्चरीकतामाचरणमन्तरेण पुरुषः परमामपि पुरुषतां स्वीकुरुते । किं चार्थनिचयस्य कलाकौशलस्य धर्माजनस्य जन्मनश्च काम एव वस्तुतः परमं फलम् । कामविकले पुनः किमेतैः सुन्दरैरपि क्रियते । अन्यच्च । कामासेवनपरचेतसां पुरुषाणां तत्सम्पादका धनकनककलत्रादयो योग्यतया स्वत एवोपतिष्ठन्ते यतन्ते भोगिनां भोगा इति गोपालबालाबलादीनां सुप्रसिद्धमिदम् ।
अपि च ॥

श्रियं न लवेन वशो न कोटिभि-
न कोटिलक्षैः प्रतिमासमाचितम् ।

अवाप्यते ऽन्यैरदयोपगूहन
न कोटिकोटयापि तदस्ति कामिनाम्॥
अत किञ्च पर्याप्त तेषां तस्मात्काम एव प्रधान पुरुषार्थ।
अत एवाभिहितम्॥
कामाख्य पुरुषार्थोऽय प्राधान्येनैव गीयते।
नीरस काष्ठकल्प हि धिक्कामविकल नरम्॥

तदेतदाकर्ण्य स जीवो हर्षप्रकर्षेण स्वहृदयादुत्कलित प्रकाममेव ब्रूयात् साधु साधूदित भट्टारकै बहो कालादद्य सुन्दर व्याख्यानमारब्ध यद्येव दिने दिने कथयथ ततो वयमचणिका अपि सन्तोऽवहितचित्ततयाकर्णयाम इति। तदेतद्भगवद्भि स्वसामर्थ्येन तस्य जीवस्य मुखमुद्घाटितमित्यवगन्तव्यम्। एव च वदति तस्मिन् जीवे धर्मगुरूणामिद मनसि वर्त्तते। यदुत पश्यताहो महामोहविजृम्भित यदेते तदुपहता प्राणिन प्रसङ्गकथितयोरर्थकामकथयो रज्यन्ते न पुनर्यत्नतोऽपि कथ्यमानायां धर्मकथायाम्। तथा ह्येतावद्भिरर्थकामप्रतिबद्धचेतसा क्षुद्रप्राणिनामभिप्रायो वर्णित। अय तु वराकस्तत्रैव सुन्दरताबुद्धि विधत्ते। तथाप्यस्य श्रवणाभिमुखीकरणेन सफलोऽस्मत्परिश्रम यतया मच्चिन्तितप्रतिबोधोपायबीजेन मुक्तोऽङ्कुरो भविष्यत्यस्य मार्गावतार इत्येव स्वचेतस्यवधाय तैरभिधीयते। भद्र वय यथावस्थितवस्तुस्वरूपप्रकाशन क्षम एव नालीक जल्पितु जानीम। ततोऽसौ प्रत्यायितचित्ततया ब्रूयादेवमेतद्भगवन्नास्त्यत्र सन्देह गुरवोऽभिदध्यु यद्येव भद्र तत्किमवधारित भवतार्थकामयोर्माहात्म्य सोऽभिदधीत

दारकस्थापित ततो रम्यो वर्द्धते जीर्यते चन्द्र पुत्रवादी
वर्द्धितेषु अष्ट मा गतेषु ततो चक्षुरधिनिकपुना हतोपचा-
गोत्रैव तद्दर्भविनिता अग्रावगवीय च वदद्ध दन्ताव
गोऽपि चन्दनु आरका । ततो गुरवो बुद्ध । भो लोका
एम एव प्रथम पुरवाद दृष्ट्वा गच्छति । तदा वि । तत्रो
जीवमे विनिर्ग्धे पुत्रा कुलकमारमद्विलोपचितेषु गुरुगर-
विमानस्थगस्थमयासु निर्गमनस्थलेषु कुसुमपूपमाचको
विनिर्गत यामे पुत्रा एव धनगन्धगन्धविश्वेषु भगवद्दृश
भरमाजेषु भवनविश्वनीयेषु कुसुमरूपदभो । तदा किमिदक-
कनकजनकत्या पारेदरयोपमपोद दृष्टो पुत्रयोरेव विशेषो
दृष्टो यदुभिवपयोमध्ये पदेप गौतमकेनमायते प्रधानतया सुनि
जायते बुद्धिविभवेनाभयकुमारायते गम्भीरतया क्षीरनीरेश्वरायते
स्थिरतया सुमेरुगिरिरायते शौर्येण धनञ्जयायते धनेन धनदायते
दानेन कर्णायते नीरोगतया वज्रशरीरायते प्रमुदितचित्ततया
मर्द्धिबिबुधायते । ततदेव निमेषवज्रकाकलापकलितोऽभो
वक्षजननयनमनोनन्दनो भवति । द्वितीय पुनर्मातृद्विषततया
भुवनमुद्वेजयति दुष्टचेष्टतया मातापितरावपि सन्तापयति मूष-
कचौरतया इष्टौ विजयते तुच्छलघाकमाच्छलीहसमतिमेने चपलतया
वानरलीला विडम्बयति कातरतया मूषककदम्बकमधरयति निर्घृण
तया रोराकारमाविभर्ति रूपचलतया ककमालैयामतिलङ्घयति
मदारोमभराकान्ततया विकर्ष मन्द्रमातो जगतोऽप्यात्मनि कारुण्य-
मुत्पादयति दैन्यादिगण्डाकायुपनतचित्ततया घोरमहानरकाकारं

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] पुरुषे प्रमाणं धर्म [illegible] एव प्रधान
इति [illegible]
[illegible] पुरुषाः । [illegible]
[illegible] च प्रधान एव तथापि [illegible]
[illegible] परमार्थभूत [illegible] धर्म
एव प्रधान पुरुषार्थ इति दर्शित भवति । तथा [illegible] भगवता
धर्मो धर्मार्थिनो धन कामार्थिनो [illegible] धर्म एवापवर्गस्य
परम्परैक साधक इति । तत्र प्रमाणतर किञ्चिदप्युच्यते ।

धर्माख्य पुरुषार्थोऽयं प्रधान इति गम्यते ।
[illegible] [illegible] धर्मरहित परम् ॥

[illegible] न [illegible] भगवद्भक्तो तावद्यकामो
[illegible] योऽपि पुरुषभगवद्विपक्षो [illegible] न [illegible]
[illegible] । ततो [illegible] स्वरूपमिति । ततो धर्म[illegible]
[illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] न पश्यन्ति विवक्षितो पुन

सन्तापं स्वीकुरुते ततश्चैन समस्तदोषभाजनतया लोके पापिष्ठो-
ऽदृष्टोऽयमिति निन्द्यते ।

अन्यच्च ।

द्वयोः पुरुषयोरनुपहतमलबुद्धिपौरुषपराक्रमयोर्निःशेषविशेषै-
स्तुल्यरूपयोरर्थोपार्जनार्थं प्रवर्त्तमानयोः किमित्येको यद्यदारभते
कृषिं पाशुपाल्यं वाणिज्यं राजोपसेवामन्यद्वा तदस्य कर्म तत्तत्स-
फलतामुपगच्छति । इतरस्य पुनस्तदेव कर्म न केवलं विफलं सम्पद्यते
किन्तर्हि पूर्वपुरुषोपार्जितमपि धनलवं वैपरीत्यापत्त्या प्रत्युत
निःशेषयति । अन्यच्चेदमपि चिन्तनीयं यदुत द्वयोरेव पुरुषयो-
र्निरुपचरिताः पञ्चप्रकाराः शब्दादिविषयाः क्वचिदुपनमन्ते तत्र
तयोरेकः प्रकामप्रसक्तिः प्रवर्द्धमानप्रीतिस्तानवरतमनुभवति । द्विती-
यस्य पुनरकाण्ड एव किमिति कापच्यरोगादिकं कारणमुत्पद्यते येन
वाञ्छन्नपि तानेव भोक्तुं न शक्नोतीति । न चैवंविधानां विशेषाणां
जीवेषु जायमानानां परिदृष्टं किञ्चित्कारणमुपलभ्यते न चाकारणं
किञ्चिद्भवितुमर्हति यदि पुनरकारणा एवंविधा विशेषा भवेयु-
स्ततः सदा भवेयुः यथाकाशं न वा कदाचिद्भवेयुर्यथाशशविषा-
णादयः यतश्चैते कश्चिद्भवन्ति कश्चिच्च भवन्ति तथाश्चैते निष्कारणा
इति गम्यते । अथान्तरे प्रतीतार्थः स जीवो ब्रूयात् भगवन् किं
पुनरेतेषामुत्पादकं कारणं ततो धर्मगुरवो वदेयुः भद्राकर्णय
समस्तानामपि जीवगतानां सुन्दरविशेषाणां धर्म एवान्तरङ्गं कारणं
भवति । स एव हि भगवानेनं जीवं सुकुलेषूत्पादयति निःशेष-
शुभमन्दिरतां नयति समस्तानुष्ठानाध्यक्षं सक्षमयति उपनतभोगा-

[illegible]

साधक इति । तत्र प्रमाणम् किञ्चिदुच्यते ।

धर्मश्च पुरुषार्थेषु प्रधान इति कथ्यते ।
पापयुक्ता पशुतुल्या धिग् धर्मरहिता नराः ॥

तदिदमाकाण्ड च जीवोऽभिदधीत भगवद्भक्तो नावद्यकामो [illegible] पुरुषार्थद्वयस्य बलिन च मायाभि [illegible] । ततो निरस्तसामर्थ्य सत्त्वरूपमिति । ततो धर्मस्फूर्ति [illegible] । अतः मायात्मा [illegible] न पश्यति विवेकिनो पु

सन्ताप स्वीकुरुते ततश्चैन समस्तदोषभाजनतया लोके पापिष्ठोऽदृष्टोऽयमिति निन्द्यते।

अन्यच्च ॥

द्वयो पुरुषयोरनुपहतमलबुद्धिपौरुषपराक्रमयोर्निर्विशेषे-ष्वन्यकृतयोरर्थोपार्जनार्थं प्रवर्त्तमानयो किमित्येको यद्यदारभते कृषि पाशुपाल्य वाणिज्यं राजोपसेवामन्यद्वा तद्य कर्म तत्तत्-फलतामुपगच्छति। इतरस्य पुनस्तदेव कर्म न केवल विफल सपद्यते किन्तर्हि पूर्वपुरुषोपार्जितमपि धनलव वैपरीत्यापत्त्या प्रत्युत निर्नाशयति। अन्यच्चेदमपि चिन्तनीय यदुत द्वयोरेव पुरुषयो-निरुपचरिता पञ्चप्रकारा शब्दादिविषया कथिदुपनमन्तो तत्र तयोरेक प्रयत्नशक्ति प्रवर्द्धमानप्रीतिस्तानवरतमनुभवति। द्वितीयस्य पुनरकाण्ड एव किमिति कापथ्यरोगादिक कारणमुत्पद्यते येन वाञ्छन्नपि तानेव भोक्तु न शक्नोतीति। न चैवविधानां विशेषाणां जीवेषु जायमानानां परिदृष्ट किञ्चित्कारणमुपलभ्यते न चाकारण किञ्चिद्भवितुमर्हति यदि पुनरकारणा एवविधा विशेषा भवेयु तत सदा भवेयु यथाकाश न वा कदाचिद्भवेयुर्यथाशशविषाणादयो यतश्चैते कचिद्भवन्ति कचिच्च भवन्ति तस्मान्नैते निष्कारणा इति गम्यते। अत्रान्तरे गृहीताय स जीवो ब्रूयात् भगवन् किं पुनरेतेषामुत्पादक कारण ततो धर्मगुरवो वदेयु भद्राकर्णय समस्तानामपि जीवगतानां सुन्दरविशेषाणां धर्म एवान्तरङ्ग कारणं भवति। स एव हि भगवानेष जीव सुकुलेषूत्पादयति निवेश-यत्यमन्दिराणां नयति समस्तानुष्ठानान्यथ्य सक्तमयति उपनतभोगा-

मवरत भोजयति अन्यांश्च समस्तशुभविशेषान् सम्पादयति तथा सर्वेषामपि जीवगतानामशुभविशेषाणामधर्म एवान्तरङ्ग कारण स एव हि दुरन्तोऽमुं जीवं दुःखकूलेषूपादयति निःशेषसन्तोषनिवा-सतां प्रापयति सर्वव्यवसायानस्य विफलयति उपनतभोगोपभोग-विघ्नभूत प्रतिबन्धं जनयति अपराधमन्तरेणानन्तान् विरोधानस्य जीवस्याधर्मो तस्मादवलेयैता समस्तसम्पद् स एव धर्मं प्रधान पुरुषार्थः अर्थकामौ हि वाञ्छतामपि पुरुषाणां न धर्मव्यतिरेकेण सम्पद्येते धर्मवतां पुनरनर्थितौ स्वत एवोपनमेते। अतोऽर्थकामा विभिः पुरुषैः परमार्थतो धर्म एवोपादातुं युक्तस्तस्मात् एव प्रधान इति यद्यप्यनन्तज्ञानदर्शनवीर्यानन्दात्मकजीवस्वरूपावस्थानलक्षण-श्चतुर्थोऽपि मोक्षरूपः पुरुषार्थः निःशेषक्लेशराशिविच्छेदरूपतया स्वाभाविकस्वाधीनानन्दात्मकतया च प्रधान एव तथापि तस्य धर्मकार्यत्वात् तत्प्राधान्यवर्णनेनापि परमार्थभूत सकलसम्पादको धर्म एव प्रधान पुरुषार्थ इति दर्शितं भवति। तथा चाभ्यधायि भगवता धर्मदो धनार्थिनां धन कामार्थिनां सर्वकामदो धर्म एवापवर्गस्य पारम्पर्येण साधक इति। मात प्रधानतर किञ्चिदस्तीत्युच्यते।

धर्माख्यः पुरुषार्थोऽयं प्रधान इति गम्यते।
पापप्रसक्त पशोस्तस्य धिग् धर्मरहितं नरम्॥

तदिदमाकर्ण्य स जीवोऽभिदधीत भगवन्नेतौ तावदर्थकामौ साक्षादुपलभ्येते योऽयं युष्मभगवद्भिर्धर्मो वर्णितः स नास्माभि रुपलब्धः। ततो निर्दिश्यतामस्य यत्स्वरूपमिति। ततो धर्मसूरि राचक्षीत। भद्र मोहान्धाः चक्षुषा न पश्यन्ति विवेकिनः पुन

प्रत्यक्ष एव धर्मः। तथा हि। सामान्येन तावद्धर्मस्य चीण्येव रूपाणि द्रष्टव्यानि भवन्ति। तद्यथा। कारणं स्वभावः कार्यं च। तत्र सदनुष्ठानं धर्मस्य कारणं तद् दृश्यत एव। स्वभावः पुनर्द्विविधः साश्रवोऽनाश्रवश्च। तत्र साश्रवो जीवे शुभपरमाणुप्रचयरूपः। अनाश्रवस्तु पूर्वोपचितकर्मपरमाणुविलयमाचलक्षणः। स एष द्विविधोऽपि धर्मस्वभावो योगिभिर्दृश्यते अस्मादृशैरप्यनुमानेन दृश्यत एव। कार्यं पुनर्धर्मस्य यावन्तो जीवगताः सुन्दरविशेषास्तेऽपि प्रतिप्राणिप्रसिद्धतया परिस्फुटतरं दृश्यन्त एव। तदिदं कारणस्वभावकार्यरूपचयं पश्यता धर्मस्य किं न दृष्टं भवता येनोच्यते न दृष्टो मया धर्म इति। यस्मादेतदेव त्रितयं धर्मध्वनिनाभिधीयते केवलमेष विशेषो यदुत सदनुष्ठानं कारणे कार्योपचाराद्धर्म इत्युच्यते। यथा तन्दुलान् वर्षति पर्जन्य इति। स्वभावस्तु यः साश्रवो निगदितः स पुण्यानुबन्धिपुण्यरूपो विज्ञेयः। यः पुनरनाश्रवः स निर्जरात्मको मन्तव्यः। स एष द्विविधोऽपि स्वभावो निरुपचरितः साक्षाद्धर्म एवाभिधीयते।

यत्त्वमी जीववर्त्तिनः समस्ता अपि सुन्दरविशेषास्ते कार्ये कारणोपचाराद्धर्मशब्देन गीयन्ते यथा ममेदं शरीरं पुराणं कर्मेति। ततः पुनरेष जीवो ब्रूयात् भगवन्नत्र चये कतमत्पुनः पुरुषेणोपादेयं भवति। ततो धर्मगुरुरभिदधीत। भद्र सदनुष्ठानमेव तस्मिन्नेवेतरद्वयमस्मादलात्। स ब्रूयात्। किं पुनस्तत्सदनुष्ठानम्। ततः सद्धर्मसूरयोऽभिदधीरन्। सौम्य साधुधर्मो गृहिधर्मश्च। तस्य पुनर्द्विविधस्यापि मूलं सम्यग्दर्शनम्। ततोऽयं जीवो वदेत्।

भगवदुपदिष्टमार्गोदितसम्यग्दर्शनेन भाव्यमाना किन्तु यदा यथा भावधारिणि तद्गुणा जयन्ति किमस्य स्वरूपमिति । तत्र संक्षेपेण यथा.यद्योतिनमस्य पुरतो धर्मगुरव सम्यग्दर्शनस्वरूपं कथयेयुः । यथा च यो रागद्वेषमोहादिरहितोऽनन्तज्ञानदर्शनवीर्यानन्दा-त्मकः समस्तजगदनुग्रहप्रवणः सकलनिष्कलरूपः परमात्मा स एव परमार्थतो देव इति बुद्ध्या तस्योपरि दृढभक्तिकरणं तथा तेनैव भाषिता ये जीवा जीवपुण्यपापाश्रवसंवरनिर्जराबन्धमोक्षाख्या नवपदार्थास्ते अवितथा एवेति या प्रतिपत्तिस्तथा तदुपदिष्टे ज्ञान दर्शनचारित्रात्मके मोक्षमार्गे ये प्रवर्तन्ते साधवस्त एव गुरवो वन्दनीया इति या बुद्धिस्तदेतत् सम्यग्दर्शनं तत्पुनर्जीवे वर्तमानं प्रशम-संवेगनिर्वेदानुकम्पास्तिक्याभिव्यक्तिलक्षणैर्लिङ्गैर्लक्ष्यते तथा तद्-युक्तस्य जीवस्य सम्यग्गुणाधिकक्लिश्यमानाविनयेषु मैत्रीप्रमोदका-रुण्यमाध्यस्थ्यानि समाचरणीयानि भवन्ति तथा स्थिरता भगवदा-यतनसेवा आगमकुशलता भक्तिः प्रवचनप्रभावना इत्येते पञ्चभावाः सम्यग्दर्शनं दीपयन्ति । तथा शङ्काकाङ्क्षाविचिकित्सापरपाषण्ड-प्रशंसासंस्तवा एते तु तदेव दूषयन्ति तदेव सकलकल्याणावहो दर्शनमोहनीयकर्मक्षयोपशमादिनाविर्भूतः स्वात्मपरिणाम एव विशुद्धसम्यग्दर्शनमभिधीयते । एतच्च कथयता भगवता धर्मसूरिणा सम्यक्प्रत्यायितमानसस्तदनुभावादेव विमलीकृतैकमनसा सा इयं जीव सम्यग्दर्शनं प्रतिपद्येत । ततश्चैतत्सर्वौषधोदकमिव तत्पीति-कर धर्मसूरिवचनाज्ञाभिनिर्मितमित्यवबोध्य यतश्च सम्यग्दर्शनं तत्प्रतिपत्तौ मिथ्यात्वं यदुदीर्णमासीत् तत्क्षीणं यच्चानुदीर्णं तदुपशान्तावस्थां

[illegible] एव धर्मः । [illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] । तत्र [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] धर्मः किं न दृष्टं भवता [illegible] न दृष्टो
मया धर्म इति । [illegible] धर्मधर्मिणाभिधीयते
[illegible]
[illegible] । यथा [illegible] धर्म इति । [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible] द्विविधोऽपि [illegible]
निरूपयति [illegible] यथाभिधीयते ।

यस्मिन् श्रोत्रर्जितं समस्ता अपि सुन्दरविशेषाणि कार्यकार-
णोपपत्त्याङ्गमङ्गेन गौतमो यथा ममेद शरीर पुराण कर्मेति ।
तत पुनरेव श्रोत्रो ब्रूयात् भगवन्न यदि कतमत्पुन पुरुषेणोपा
देय भवति । ततो धर्मगुरुरभिदधीत । भद्र सदनुष्ठानमेव तदे-
तेतरद्वयसम्पादकत्वात् । स ब्रूयात् । किं पुनस्तत्सदनुष्ठानम् । तत
सद्धर्मरक्षयोऽभिदधीरन् । सौम्य साधुधर्मो द्विविधस्य । तत्र
पुनर्द्विविधस्यापि मूल सम्यग्दर्शनम् । ततोऽय श्रोत्रो वदेत् ।

भगवमुपदिष्टमासीदेतत्सम्यग्दर्शनं भ्राम्यता किन्तु तदा मया नावधारितं तदधुना कथयत किमस्य स्वरूपमिति। तत संक्षेपेण प्रथमावस्थोचितमस्य पुरतो धर्मगुरवः सम्यग्दर्शनस्वरूपं वर्णयेयुः। यथा भद्र यो रागद्वेषमोहादिरहितोऽनन्तज्ञानदर्शनवीर्यानन्दात्मकः समस्तजगदनुग्रहप्रवणः सकलनिष्कलरूपः परमात्मा स एव परमार्थतो देव इति बुध्वा तस्योपरि यद्भक्तिकरणं तथा तेनैव भाषिता ये जीवा जीवपुण्यपापास्रवसंवरनिर्जरा बन्धमोक्षाख्या नवपदार्थास्ते अवितथा एवेति या प्रतिपत्तिस्तथा तदुपदिष्टे ज्ञानदर्शनचारित्रात्मके मोक्षमार्गे ये प्रवर्तन्ते साधवस्त एव गुरवो वन्दनीया इति या बुद्धिस्तत्सम्यग्दर्शनं तत्पुनर्जीवे वर्तमानं प्रशमसंवेगनिर्वेदानुकम्पास्तिक्याभिव्यक्तिलक्षणैर्लिङ्गैर्लक्ष्यते तथा तद्गृहीतं जीवं सम्यग्गुणाधिकमिच्छमाना विनयेषु मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्यस्थ्यानि समाचरणीयानि भवन्ति तथा स्थिरता भगवदायतनसेवा आगमकुशलता भक्तिः प्रवचनप्रभावना इत्येते पञ्चभावा सम्यग्दर्शनं दीपयन्ति। तथा शङ्काकाङ्क्षाविचिकित्सापरपाषण्डप्रशंसासंस्तवैस्तु तदेव दूषयन्ति तदेव [illegible] दर्शनमोहनीयकर्मक्षयोपशमादिनाविर्भूतं [illegible]परिणाम [illegible] विशुद्धसम्यग्दर्शनमभिधीयते। एतच्च कथ्यमाना भव्यात्मा धर्मगुरुणा सम्यक्तत्त्वादिप्रेक्षमाणस्तदनुभावादेव विलीनक्लिष्टकर्मकलङ्कः स च जीवः सम्यग्दर्शनं प्रतिपद्येत। तदनेन बोधिकरणेन [illegible] कर सम्यग्[illegible] [illegible] सिद्धान्त [illegible]

गतं केवलं तदपि प्रदेशानुभवेनानुभूयते तदेव चात्र महाकाद स्तस्मात्स नष्टप्रायो नैकान्तेन नाद्यापि नष्ट इति बोद्धव्यं सम्यग्दर्शनलाभे समस्तान्यपि शेषकर्माणि तनुतां गच्छन्ति तानि च गदभूतानि। अतोऽयं जीवस्तत्प्राप्तौ सञ्जातान्यगदतानव लक्ष्यते। यतश्चराचरजन्तुसङ्घातदुःखदाहदलनलादत्यन्तशीत सम्यग्दर्शनपरिणामोऽयमतस्तत्सम्पत्तावयं जीवो विगतदाहातिः स्वमानसो लक्ष्यत इति। यथा च तेन रोरेण स्वस्थीभूतचेतसा चिन्तितं यदुतायं पुरुषो ममात्यन्तवत्सलो महानुभावस्तथापि मया मोहोपहतेन पूर्ववञ्चकोऽयं हरिष्यत्यनेन प्रपञ्चेन मामकं भोजनमिति कल्पितस्ततो धिङ्मां दुष्टचिन्तकम्। तथा हि। यद्ययं हितोद्यतमतिर्न स्यात् तत किमित्यञ्जनप्रयोगेण मम पटुदृष्टितां विहितवान् किमिति वा तोयपानेन स्वस्थतां सम्पादितवान् न चायं मत्तः कथञ्चिदुपकारमपेक्षते किं तर्हि महानुभावतैवैकास्य प्रवृत्तिकेत्युक्तं तदेतज्जीवोऽपि सञ्जातसम्यग्दर्शनः सम्यगाचार्यगोचरं चिन्तयत्येव। तथा हि। यथावस्थितार्थदर्शितया तदायं जीवो विमुञ्चति रौद्रतां रहयति मदान्धतां परित्यजति कौटिल्यातिरेकं विजहाति गाढलोभिष्टतां शिथिलयति रागप्रकर्षं न विधत्ते द्वेषस्वरूपं अपक्षिपति महामोहदोषम्। ततोऽस्य जीवस्य प्रसीदति मानसं विमलीभवत्यन्तरात्मा विवर्द्धते मतिपाटवं निवर्त्तते धनकनकक्षत्रादिष्वपि परमार्थबुद्धिः सञ्जायते जीवादितत्त्वेष्वभिनिवेशः ततो भवन्ति निःशेषदोषाः ततोऽयं जीवो विजानीते परगुणविशेषं लक्षयति स्वकीयदोषजालमनुस्मरति प्राचीनामात्मावस्थामवबुध्यते तत्काल-

ऽर्थिक इदं विविक्तमद्यप्रभृत्यपि समारोपकल्पितमात्मयोग्यतां
ततो यो जीवो मादृशः मानव्यक्तिसंपरिणामतया धनगृहादि-
विषयग्रहणबुद्धिरप्रवर्त्तनपरायणः स तदा सदसद्विवेकविकलमायति
रुद्रकाले मे पापिष्ठता अहो मे महामोहान्धता अहो मे निर्भा-
ग्यता अहो मे कार्पण्यातिरेक अहो ममाविचारकता येन मया-
त्मनस्तुच्छधनलवादिकं निबद्धानि करणेन मता च एते भगवन्त
स्तदा परहितकरणनिरतमनसो निर्दोषसमोपपोषितवपुषो मोक्ष
सुखमनुभवन्ति धर्मधर्मज्ञाज्ञप्रवणा करुणाद्यमुपदेशेन मारमार-
विकारदर्शिन अशरीरत्वयोऽपि ममत्वबुद्धिरहिता मदीयधन
गृहादिकं याचन्ति ते परिपालनसमर्थेन ममानेन धनकनकादिसमर्पणेन
मर्ठतया मां विनाशयन्ति ते धनकनकादिकमिति प्रागसकृत्
परिकल्पिता । ततो धिक् मामधमाधमदुष्टविकल्पकमिति । यदि
ह्येते भगवन्तो मां प्रति परमोपकारकरणपरायणा न स्युस्तत्
किमिति दुर्गतिनगरगमनपथप्रस्थानदुर्गमव्यभिचारिणं मामनादिप्र-
वृत्त सम्यग्ज्ञानदानेन महानरककर्दमनिमज्जनपथेनोपेक्षन्ते मां
निवारयन्ति च किमिति वा विपर्यासपर्याकुलचेतसो मे सम्यग्-
दर्शनसम्पादनद्वारेण निजदेहमुद्धत्य निःशेषदोषमोषविधेय विशेषतो
विरम्भयन्ति च । न चैते निःस्पृहतातिशयेन समस्तोपद्रवादिका पर-
हिताचरणव्यसनितया प्रवर्त्तमानाः कदाचिदुपकार्यात्मकामात् कञ्चि
त्प्रत्युपकारमपेक्षन्ते । न चैतेषां परमोपकारकारिणां भगवतां
मादृशैः स्वजीवितव्ययेनापि प्रत्युपकारः कर्तुं पार्यते चास्तां धन-
धान्यादिनेति । तावदेव जीवस्तदा सञ्जातसम्यग्भाव पूर्वविहित-

गत मेवञ्च तदपि प्रदेशानुभवेनानुभूयते तदेव चात्र महामाद
स्ताश्चास्य नष्टप्रायो नैकान्ते नाद्यापि नष्ट इति बोद्धव्य यतः
सम्यग्दर्शनलाभे समस्तान्यपि शेषकर्माणि तनुतां गच्छन्ति तान्येव
च गदभूतानि। अतोऽस्य जीवस्तत्प्राप्तौ सञ्जातान्यगदतानव इत्य-
च्यते। यतश्चराचरजन्तुसंघातदुःखदाहदलनत्वादत्यन्तशीत सम्यग्
दर्शनपरिणामोऽयमतस्तत्सम्पत्तावेव जीवो विगतदाहार्त्ति स्वस्थ
मानसो भवत इति। यथा च तेन रोरेण स्वस्थीभूतचेतसा
चिन्तित यदुताय पुरुषो ममात्यन्तवत्सलो महानुभावस्तथापि
मया मोहोपहतेन पूर्ववञ्चकोऽयं हरिष्यत्यनेन प्रपञ्चेन मामक
भोजनमिति कल्पितस्ततो धिङ्मां दुष्टचिन्तकम्। तथा हि।
यद्ययं हितोद्यतमतिर्न स्यात् तत किमित्यञ्जनप्रयोगेण मम पटु-
दृष्टितां विहितवान् किमिति वा तोयपानेन स्वस्थतां सम्पादितवान्
न चायं मत्त कथञ्चिदुपकारमपेक्षते किं तर्हि महानुभावतैवैकास्य
प्रवृत्तिहेतुरुक्त तदेतज्जीवोऽपि सञ्जातसम्यग्दर्शन सदाचार्यगोचर
चिन्तयत्येव। तथा हि। यथावस्थितार्थदर्शितया तदायं जीवो
विमुञ्चति रौद्रतां रहयति मदान्धतां परित्यजति कौटिल्यातिरेकं
विजहाति गाढलोभिष्टतां शिथिलयति रागप्रकर्षं न विधत्ते द्वेषो-
त्कर्षं अपक्षिपति महामोहदोषम्। ततोऽस्य जीवस्य प्रसीदति मानसं
विमलीभवत्यन्तरात्मा विवर्द्धते मतिपाटवं निवर्त्तते धनकनकक-
लत्रादिषु परमार्थबुद्धिः सञ्जायते जीवादितत्त्वेष्वभिनिवेशः तनूभ-
वन्ति निःशेषदोषाः ततोऽयं जीवो विजानीते परगुणविशेषं लक्षयति
स्वकीयदोषजातमनुस्मरति प्राचीनामात्मावस्थामवबुध्यते तत्काय-

स्वकीयदुश्चरितानुस्मरणेन पश्चात्तापमनुभवति सम्यग्गदादिनां च गुरूणामुपरि विपरीतसंज्ञां विरचयति तदानेनैतदुक्तं भवति। इमे खल्वमी कुविकल्पाः प्राणिनो भवन्ति। तत्रैके कुशास्त्रश्रव-णवासनाजनिताः। यदुताण्डसमुद्भूतमेतत्त्रिभुवनं ब्रह्मादिकृतं प्रकृति विकारात्मकं क्षणविनश्वरं विज्ञानमात्रं शून्यरूपं वा इत्यादयस्ते ष्वाभिनिवेशकारिका इत्युच्यन्ते। तथान्ये सुखमभिमन्यन्तो दुःख द्विषन्तो द्रविणादिषु परमार्थबुद्धिमाधायिनोऽत एव तत्संरक्षणप्रवण-चेतसोऽदृष्टतत्त्वमार्गस्यास्य जीवस्य प्रवर्तन्ते यैरेष जीवोऽग्रहणीयानि गृह्णाति अचिन्तनीयानि चिन्तयति अभाषितव्यानि भाषते अना-चरणीयानि समाचरति। ते तु कुविकल्पाः सहजा इत्यभिधीयन्ते तथाभिनिवेशकारिकाः प्रथमसद्गुरूपदेशाभावादेव कदाचिन्निवर्त्ते-रन्नेते पुनः सहजा यावदेष जीवो मिथ्यात्वोपप्लुतबुद्धिस्तावत्त कथञ्चिन्निवर्तन्ते। यदि परमधिगतसम्यग्दर्शनमेव प्रादुर्भूतमेता न्निवर्तयतीति। यत्पुनरभिहितं यदुत तस्य द्रमकस्य तस्मिन्नपथ्य वस्तुत्यागके पुरुषे सञ्जातविश्रम्भस्यापि महोपकारिता चिन्तयत ऽप्यदापि तथात्मीये कदन्ने यात्यन्तमूर्च्छा सा गाढं भावितमात्र कथञ्चिन्निवर्तत इति। तदत्र जीवेऽपि योजनीयम्। तथाहि। यद्यपि क्षयोपशमगतं ज्ञानावरणं दर्शनमोहनीयं च समुत्पन्नं सम्यग्ज्ञानं सम्यग्दर्शनं च। अतएव निःसृता भवप्रपञ्चगोचरा तत्त्वबुद्धिः सञ्जातो जीवादितत्त्वाभिनिवेशः गृहीता परमोपकार कारितया सम्यग्ज्ञानदर्शनादिना भगवन्तः सद्गुरवः। तथा ऽप्यस्य जीवस्य प्रारम्भे समुत्पन्ने कषायदशादौ यावत् प्रवचनमपि

न्ते [illegible] [illegible] [illegible] प्रवृत्तमात्रेषु धर्मविषयकथादिषु [illegible] जीवो न विचारयितुं पश्यति यतोऽस्य जीवस्य [illegible] [illegible] भवन्ति। ए व यस्य यदि धर्मादिषु परमार्थदर्शिनः [illegible] [illegible] गुणादिषु [illegible] [illegible] कदाचिदपि प्रादुर्भवन्ति ते मरुमरीचिकावद्दृश्यमाना इव उप- [illegible] निष्प्रयोजनाः। [illegible] [illegible] न्ते। य पुनरेव धर्मविषयादिषु [illegible] मोक्षं [illegible] यतोऽस्य [illegible] इव [illegible]। [illegible] हि मोहितोऽस्य जीवो [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]। [illegible] [illegible]। [illegible] [illegible]। [illegible] जीवस्य [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]। [illegible] [illegible] [illegible]

भवन्त्यन्येऽपि पापिनो रोरा केवल भवता सदृशोऽन्यो निर्भाग्यो नास्तीति मे वितर्कः। यत्त्वमत्र तुच्छे कदन्नके प्रतिबद्धचित्त सन्नमृतास्वादमेतन्मया दाप्यमानमपि परमान्न न गृह्णाति। अन्यच्च। यतस्त्वमत्र भवने प्रविष्टस्तथेदं दृष्ट्वा मनागाह्लादित एव मेश्वरेण चावलोकित तेन कारणेन भवन्त प्रत्यादरोऽस्माकं ये पुनरस्मात्सद्मनो बहिर्वर्त्तन्ते जन्तवो ये चेद विलोक्यमान मोदन्ते ये च राजराजेन न निरीक्षितास्तेषां वय न वार्तामपि पृच्छामो वय हि सेवकधर्ममनुवर्त्तमानाय एव कश्चिन्महानृपतेर्बहुमतस्तत्रैव बालभ्यमाचराम। अथ चास्माकमवष्टभोऽभूत्किल्मामूढलक्ष्योऽय राजा न कदाचनापात्रे मति कुरुते यावता सोऽयमस्मदवष्टभोऽधुना भवता विपरीतचारिणा वितथ इव सम्पादित। तदिदमवगम्य त्यजेद वैपरीत्य छिन्देद कदन्न गृह्णीयाद परमान्न यच्छाल्यैनैते पश्य सर्वेऽत्र सद्मनि वर्त्तमाना जन्तवोऽमृतदृप्ता इव मोदन्त इति एतदपि समस्तमत्र जीवव्यतिकरे सुगुरुराचरत्येव। तथाहि। यदाय जन्तुराविर्भूतज्ञानदर्शनोऽपि कर्मपरतन्त्रतया न स्तोकमात्र मपि विरति प्रतिपद्यते तदामु तथाभूत विषयेषु गाढ मूर्छित चित्ततयाभिरममाणमुपलभ्य सद्धर्मगुरवो भवन्त्येवविधोऽभिसन्धि। यदुत कैयमस्यात्मवैरिता किमित्यय रत्नद्वीपप्राप्तनिर्भाग्यपुरुष इवानिर्घयरत्नराशिसदृशानि व्रतनियमाचरणान्यवधीय जरत्काचशकलकल्पेषु विषयेषु प्रतिबन्ध विधत्ते। ततस्ते गुरव प्रादुर्भूत प्रणयकोपा इव त प्रमादपर जीवमित्यमाचक्षते। अयि ज्ञानदर्शनविदूषक कैय भवतोऽनात्मज्ञता किमिति प्रतिक्षणमस्माभि-

पापच्यमानान् स्वाय मन्यति दृष्ट्वा अथवा ऽस्माभिरन्वेषकच्छाय-
भाजनभूता मारिष केवलं तेषामपि मध्ये निरापित भवता
यतस्त्वं जानास्यपि भगवन्तं श्रद्दधानोऽपि जीवादिपदार्थान्
विद्यमानेऽपि मादृशे मोक्षावहे रत्नत्रयेऽप्युद्यमसामग्र्या सुदुर्लभतां
भावयस्यपि संसारदुरन्ततां परिकलयस्यपि कर्मदारुणतां बुध्यमानो-
ऽपि रागादिरौद्रतां तथापि समस्तानर्थसाधनकेषु कतिपय-
दिवसवर्तिषु तुच्छसुखैर्निःसारेषु विषयेषु सततं रज्यसे न पुनरस्मा-
भिरनवरतमभिहितां भागवतीं दययोपदिश्यमानामेनां सकल-
क्लेशद्रावविरेककारिणीं भागवतीं समस्तपापविरतिं भवानवहेल-
यसि विजानासि यद्येतदपि न रुचितं भवता यदर्थमेषो-
ऽस्माकं भवन्तं प्रति महानादरः तदाकर्ण्य कथयामि तत्कारणं
यतस्त्वं सज्ज्ञानदर्शनयुक्ततया सकलमानवानामभ्यन्तरभूतो वर्त्तसे। यतश्च
प्रथमावसरेऽपि भगवच्छासनमवलोक्य जातस्ते प्रमोदः। तद्दर्शनेन च
लक्षिताऽस्माभिस्त्वयि भवतो परमात्मावलोकना ततो वयं भगवदनु-
गृहीतोऽयमिति कृत्वा तवोपर्यादरवन्तः। युज्यते च भगवदनुचराणां
तदभिमतेषु पक्षपातं कर्त्तुम्। ये तु जीवाः सर्वज्ञशासनमन्दिर-
मद्यापि नावगाहन्ते कथञ्चित्प्रविष्टा अपि तत्र न तद्दर्शनेन
हृष्यन्ति त एव च परमात्मावलोकनाया बहिर्भूता वर्त्तन्ते
साम्प्रताभूतानन्तानपि जीवान् पश्यन्तोऽपि च यदुदासीनभाव
भजामहे नोचितास्ते सम्पादरकरणस्य। अथ येऽद्य काल याव-
द्रवदग्धाभ्यासकमासीत्। किन्तु गुणपातेन योग्या सन्मार्गावतर-
मर्हेति निर्दीयते। ते न कस्यचन रुचिमिवरन्ति यावता भवता-

ऽयमनेकशस्त्वेषु सुनिश्चितोऽप्यस्माभिरुपायो विपरीतमाचरता कवि
धारितो वर्तते। ततो भो दुर्मते मैत्र विधेहि कुरुष्वानुग्र
यदहं वच्मि परित्यजेदं दौर्मौख्यं विहाय दुर्गतिपुरीवर्तनीरूप-
मविरतिमुररीकुरु निर्द्वन्द्वानन्दसन्दोहदायिकां सर्वज्ञोपज्ञां ज्ञान-
दर्शनयोः फलभूतां विरतिमितरथा परमार्थतो ज्ञानदर्शने अपि
निष्फले सम्पद्येते। एषा हि भागवती प्रव्रज्या सम्यक्पाल्यमाना
सकलकल्याणपरम्परां सम्पादयति। यदि वा तिष्ठन्तु तावत् पार-
लौकिककल्याणानि किं न पश्यति भवानिदानीमेवैते भगवद्भ-
विरतिरतचित्ताः सुसाधवो यदनन्यसाधारणमहात्म्या इव स्वस्था वर्त-
मानमेवावेदयितारो विषयाभिलाषजनितानां कामविकलतयोत्सु-
कतादिर्यविरहवेदनानामनभिज्ञातारो लोभमूलानां निष्कषायतया
धनार्जनरक्षणादिदुःखानां वन्दनीयास्त्रिभुवनस्य संसारसागरा-
दुत्तीर्णमेवात्मानं मन्यमाना सदा मोदन्ते। तदेवं भवतुर्वि-
रतेः किमात्मवैरितया नादीयते भवतेति। तदेतद्दुर्मुख
वचनमाकर्ण्य यथार्थी द्रमकस्तामिस्त्रूपे सञ्जातविषादोऽपि
सदर्भाविर्भवन्निर्णयोऽपि यथायथमविज्ञातकारो ममायं पुरुष इति।
तदपि तस्य कदन्नस्य त्यागवचनेन विह्वलीभूतो दैन्यम-
वलम्ब्येदमभिहितवान्। यदुत यद्भवद्भिर्मां वोपकारकमभिहितं
तत्सर्वं मे चेतसि। केवलमेकं वचनं विज्ञापयामि तदाकर्ण-
यन्तु पूज्याः सम्यक् त्यागवचसा भवकाननाभिलाषो यथोदितम
न्तरेणैतदेव यथार्थं बोधयित सन्ततं च क्रिडन सर्वेऽनुपा-
येन किं च कामार्थेन निरादरे सर्वेतद्वचनोदितं पुनर्नासनम

न जानीहि स्वरूपं किं ध्यानेन ममैकदिनभाविनेति। तस्मिन्नेव चक्षुषा लक्षितेन एव मे निश्चयो नैवेद्य भोजनं मात्रञ्च यदि विद्यमानेऽप्यस्मिन्नात्मीय भवद्भिर्भोजनं दातुं युक्तं ततो दीपतामित-रथा विनैव तेन चरिष्यतीति। तथायमपि जीवः कर्मपरतन्त्रतया-विद्यमानचरणपरिणामसङ्कुमगुरुकर्णामयत ममतामपीदृश जन्मन्येव चक्षुरेव सदास्य गुरवः विषम मध्यातो नागदमनन्यासेन सततम्। तथापि न निवर्तते धनादिभ्यो गाढमूर्च्छा धनगुरवश्चापि च याहयन्त्रस्त्याग कारयन्ति। ततोऽस्य जीवस्य सञ्जायते दैन्य ततोऽस्य मूर्ते यत्नमेतत्सर्वं यदाप्नापयन्ति भगवन्त। किन्तु श्रूयतां भवद्भि-रेका मदीया विज्ञप्तिका यद्योऽयमात्मा मदीयो गाढ धनविषया-दिषु न शक्यते तेभ्यः कथञ्चिन्निवर्तयितुं प्रियेऽस्य त्यागे शून्ये तेषाम्। महता च क्लेशेन अर्यते समुपार्जितास्तत्कथमहमेतानकाण्ड एव मुञ्चामि। किं च। मादृशा ममादिना न युष्माभिरुपदिष्टाया विरतेः स्वरूपमवबुध्यन्ते। किन्तर्हि मादृशामिदमेव कालान्तरेऽपि धनविषयादिक चित्ताभिरतिकारणं युष्मदीय पुनरनुष्ठानं राधा-वेधकल्पं किं तेन मादृशां भगवतामपथ्येन एवाय निबन्ध।

तथाहि।

महतापि प्रयत्नेन तत्त्वे शिष्टेऽपि पण्डितैः।
प्रकृतिं यान्ति भूतानि प्रयासस्तेषु निष्फलः ॥१॥

यद्येवमपि स्थिते भगवतामाग्रह ततो दीपतामेतेषु धन-विषयादिषु विद्यमानेषु यदि देयमात्मीय चारित्रमितरथा पर्याप्त ममानेनेति। ततश्चैव वदति स्वस्थचित् जीवे यथा तेन रथवती

पतिना तं द्रमकं परमान्नग्रहणपराङ्मुखमवलोक्य चिन्तितं यदुत पश्यताहो मोहसामर्थ्यं यदेष रोरः सर्वव्याधिकरेऽत्र कदन्ने बद्धबुद्धिर्मामकं परमान्नमवधीरयति निश्चितं च प्रागेव मया यथा नास्य वराकस्यायं दोषः किं तर्हि चित्तवैधुर्यकारिणां रोगाणाम्। अतः पुनरेनं शिक्षयामि विशेषेण वराकं यथायं प्रत्यागतचित्तः परमान्नमिदं गृह्णीयात् ततोऽस्य महानुपकारः सम्पद्यतेति। तथा सद्धर्मगुरवोऽपि चिन्तयन्ति यदुतापूर्वरूपोऽयमस्य जीवस्याहो महामोहः यदायमनन्तदुःखहेतौ रागादिभावरोगवृद्धिकरेऽस्मिन्विषयधनादिके विनिविष्टबुद्धिर्जानन्नपि भगवद्वचनमजानान इव श्रद्दधानोऽपि जीवादितत्त्वमश्रद्दधान इव न मयोपदिश्यमानां निःशेषक्लेशविच्छेदकारिकां विरतिमुररीकुरुते। यदि वा नास्याव तपस्विनो दोषः किन्तर्हि कर्मणामिति। तान्येवैनं जीवं विडम्बयन्ति। अतो नास्माभिरेतत्प्रतिबोधनप्रवृत्तैरस्याविधेयतामुपलभ्य निर्वेदः कार्यः।

तथाहि।

अनेकशः कृता कुर्याद्भावना जीवयोग्यताम्।
यथा स्थानमाधत्ते शिलायामपि सङ्घटः ॥१॥
यः संसारगतं जन्तुं बोधयेज्जिनदेशिते।
धर्मे हितकरस्तस्मान्नान्यो जगति विद्यते ॥२॥
विरतिः परमो धर्मः सा चेज्जन्तोऽस्य जायते।
ततः प्रपन्नसाफल्यं किं न लब्धं मया भवेत् ॥३॥

अन्यच्च।

सदाज्ञामयमाश्रित्य यो विधत्ते परिश्रमम् ।
तत्सिद्धौ तस्य तोष स्यादसिद्धौ वीरचेष्टितम् ॥४॥
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पुन प्रत्याय्य पेशलै ।
वचनैर्बोधयाम्येन गृहचित्तेऽवधारयेत् ॥५॥

ततो यथा तेन सूपकारेण तस्मै भिक्षाचराय निवेदिता पुनर्विशेषत कदन्नदोषा उपपादिता तस्य युक्तितस्तत्स्वरूपता दूषितं कालान्तरे तदभिप्रेत तस्य निवारकत्व प्रकाशितमात्मीय परमार्थ प्रकटित तस्य महता दान समुत्पादिता महाप्रभावाञ्जन-सलिलदायकत्वनिदर्शनेनात्मविश्रान्तिरेको ऽभिहितश्चासौ द्रमक किं बहुनानेन सुमिष्ट स्वभोजन रुचाच्छेदमाहात्म्यकत्व मदीयमन्न-मिति । तथा सद्गुरवोऽपि सर्वं कुर्वन्ति ।

तथाहि ।

तेऽपि जीवाय निवेदयन्ति धनविषयकलत्रादि रागादिहेतुतां दीपयन्ति कर्मसञ्चयकारणतां प्रकाशयन्ति दुरन्तानन्तसंसार-निमित्ततां वदन्ति च यथा भद्र यत एव क्लेशेनोपार्ज्यन्ते एते धनविषयादय क्लेशेन चानुभूयन्ते पुनश्चागामिन क्लेशस्य कारण-भाव भजन्ते । अत एवैते परित्यागमर्हन्ति । अन्यच्च । भद्र तथाप्येते मोहविपर्यासितचेतसि सुन्दरबुद्धिं जनयन्ति यदि पुनस्त्व चारित्ररसमास्वादयसि ततोऽस्माभिरुक्त एव नैतेभ्यो मनागपि स्पृहसि को हि घृतपूर्णकान्न विहाय विषमभिलषति यत्पुनरस्म-दीयोपदेशप्रदानस्य चारित्रपरिणामस्य कादाचित्कत्वेनानिर्वाहकत्व धनविषयकलत्रादिषु प्रकृतिभावगमनेन यदा भावितया च निर्वाह-

कम मन्ये तदपि सा कथा यतो धनादयोऽपि धर्मादि[illegible] न [illegible]भाविनो भवन्ति भाव्योऽपि न [illegible] निराकरणचेष्टाकर्तव्या न हि [illegible]कोपनहेतुत्वम् [illegible]मपि निराकर्तुमिष्यते [illegible] तदर्थेषु सुतरां निराकरणबुद्धिः न चैव [illegible] [illegible]सम्यग्धर्मोऽपि जीव । [illegible] तु [illegible] [illegible]ऽपि जीवः कर्मसञ्चनितो [illegible] [illegible]। [illegible] परिणामोऽपि [illegible] [illegible] जीवस्य तदभावे पुन [illegible] [illegible] तथैव यत्नो विधेय । तदर्थमेव [illegible] [illegible] परीषहोपसर्गान् [illegible] धनादि [illegible] कर्मजाल [illegible] [illegible] । किं च । [illegible] [illegible] किं वा [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

प्रत्यहमेव धनविषयादिकं कदन्नं भोक्तुं पारयामि यदत्र विद्य-मानेऽपि भवति किञ्चिद्वाञ्छितं तन्मे दीयतामिति। ततो यथा विज्ञाय तस्य रोगापचयविशेषं च सुरिर्दिदृक्षयति स्म तद्देशादानी-मस्य किञ्चापायोऽपि ततोऽस्मिन् सत्येव दीयतां यथाज्ञान-मदीयामस्य स्वयमेवैतत्कदन्नमेव विहास्यति। एवं च विचिन्त्य दापितं तयेन शुक्लमितरेव तदुपयोगेन शान्ता बुभुक्षा तनूभूता रोगाः सर्वहिंसादयजनमणिवकलनिनादधिकतरं सुखं जातो मन-प्रसाद् प्रादुर्भूता तद्दायके तत्र पुरुषे भक्तिः अभिहितश्चासौ तेन यथा भवानेव मे नाथो येनाहं भाग्यविकलोऽप्येवमनुकम्पित इति। तथा धर्मगुरवोऽप्येवं सद्भावनेनानुष्ठति धनविषयादि-कमपि जीवे परिकलयन्ति न प्रत्यजते तावदयमिदानीं सर्वविरतिं ग्राहयितुं तदेव स्थिते देशविरतिमात्रदानं दीयतां तत्पालनेनोप-लब्धगुणविशेषः स्वयमेव सर्वसङ्गपरित्यागं करिष्यतीत्याकलय्य तथैव कुर्वन्ति तद्देशेनैतदुक्तं भवति।

अयमत्र क्रमः प्रायः प्रथमं प्रयत्नतः सर्वविरतिं तत्र सर्वथा तत्करणपराङ्मुखमुपलभ्य जीवं देशविरतिः प्ररूपणीया देया वा प्रथमं पुनर्देशविरतिप्ररूपणे क्रियमाणे तस्यामेव प्रतिबन्ध विदध्यादयं जीवः साधोश्च सूक्ष्मप्राणातिपातादावनुमतिः स्यादिति तत्प्राप्त्या देशविरतेः पालनं परमाप्तेन प्रभवणतुल्यं विज्ञेयं तदुप-योगेनैवास्य जीवस्य प्रशाम्यति महान् विषयाकाङ्क्षालक्षणा बुभुक्षा तनूभवन्ति रागादयो भावरोगाः प्रवर्द्धते ज्ञानदर्शन-सम्पादितान् समनन्तरं स्वाभाविकस्वास्थ्यरूपं प्रशमसुखं प्रजायते

सद्भावनया मनःप्रसादः प्रादुर्भवति तद्दायकेषु गुरुषु परमोपकारिणो ममैते इति भावयतो भक्तिः अभिधत्ते च तानयं जीवस्तदानीम्। यदुत यूयमेव मे नाथा यैरहमेव दुष्टाशयतया गाढमकर्मण्योऽपि स्वसामर्थ्येन कर्मण्यतां प्राप्य गुणभाजनतां नीत इति।

ततस्तदनन्तरं यथा तेन सूदेन त वनीपकमुपनेतुं मधुरवचनैस्तस्य मनःप्रह्लादयता वर्णिता महाराजगुणा दर्शितश्चात्मनोऽपि तद्भृत्यभावः पादितः सोऽपि विशेषतस्तदनुचरत्वं समुत्पादितं तस्य महानृपतेरेव विशेषगुणेषु कुतूहलं कथितस्तत्परिज्ञानहेतुश्चाभितनुभावः प्रकाशितं तस्यापि कारणं भेषजत्रयं समादिष्टं प्रतिपन्नं तस्य परिभोगं दीपितं तत्परिभोगबलेन महानरेन्द्राराधनं प्रतिपादितं महानरेन्द्राराधकानां तत्समानमेव महाराज्यमिति। तथा धर्मगुरवोऽपि ज्ञानदर्शनसंपन्नं प्रतिपन्नदेशविरतिमयेन जीवमुपलभ्य विशिष्टतरस्थैर्यसम्पादनाय समस्तमेतदाचरन्त्येव।

तथाहि। ते त प्रत्येव ब्रूयुः यथा भद्र यदुक्तं भवता यदुत यूयमेव मे नाथा इति युक्तमेतद्भवादृशां किन्तु साधारणं नैव वक्तव्यं यतो भवतोऽस्माकं च परमात्मा सवज्ञ एव भगवान् परमो नाथः स हि चराचरस्यास्य त्रिभुवनस्य पालकतया नाथो भवितुमर्हति विशेषतः पुनर्यः तत्प्रणीतेऽत्र ज्ञानदर्शनचारित्रप्रधाने दर्शने वर्तन्ते जन्तवस्तेषामसौ नाथः। अस्यैव किङ्करभावं प्रतिपद्य महात्मानः स्वराज्यापादनेन भुवनमप्यात्मकिङ्करं कुर्वन्ति। ये पुनः पापिष्ठाः प्राणिनस्तेऽस्य भगवतो नामापि न जानते। भाविभद्रा एव सत्त्वा

स्वकर्मविवरेणास्य दर्शनमासादयन्ति । यतश्च लसेनावती कोटि-
मध्यारूढोऽसत्स्तथा प्रतिपन्न एव भावतो भगवान् । केवल मार-
तम्यभेदेन सङ्ख्यातीतानि तस्य प्रतिपत्तिस्थानानि तेन विशेषप्रति-
पत्तिनिमित्तमेषोऽस्माक यत्र यत्न सामान्येन जानतेऽप्येष भगवन्त
मन्तव । सुगुरुसम्प्रदायमन्तरेण न विशेषतो जानते तदेव ते
तरवस्थस्य जीवस्य पुरतो भगवद्गुणान् वर्णयन्ति तथात्मानमपि
तत्किङ्कर दर्शयन्ति न च जीव विशेषतो भगवन्त ज्ञापयन्ता
ग्राहयन्ति भगवद्विशेषगुणेषु तस्य कौतुकमुत्पादयन्ति तस्यामो-
पायभूत रागादिभवरोगतानत्र कथयन्ति तस्यापि कारण ज्ञान-
दर्शनचारित्ररूपमय दीपयन्ति तस्य च प्रतिघ्नमासेवनमुपदिशन्ति
तदासेवनेन भगवदाराधन निवेदयन्ति भगवदाराधनेन परमपद-
प्राप्ति महाराज्यावाप्तिकल्पा प्रतिपादयन्ति । एवमपि कथयति
हितकारिणि सर्वोत्तमगुणस्थिरताविधायिनि भगवति धर्मसूरौ
यदाऽसौ जीवक सुपकारवचनमवगम्यात्मीयाकूतवशेनेदमभिदि-
तवान । यथा भाषा किमनेनोक्तेन न शक्नोम्यह कथञ्चनेद कर्तु-
मोग्यमिति । तथायमपि जीवश्चारित्रमोहनीयेन कर्मणा विरक्तो
भूतबुद्धिरेव चिन्तयन् । यदे यदेव महता प्रबन्धेन पुन पुनरेते
भगवन्तो मम धर्मदेशना कुर्वन्ति तथून मा धनविषयकलत्रादि-
कमेतदेते त्याजयन्ति न चाह त्यक्तु शक्नोमि तत्कथयाम्येषा स्फुटाव
यन निष्कारण भूयो भूयो भगवन्त खनलानुप्रेक्षसेते क्रिद्यते
ततस्तथैव च जीव साभिप्राय दृष्ट्वा कथयेदिति । ततो यथा
तेन स्वदत्तोपनिना चिन्तित न तथाय ह्यमाजमशान भाति

किन्तर्हीदं भेषजत्रयमात्रैवस्वेत्युपसक्तिकमेवमेव भाषते । अथ स्वाभिप्रायविडम्बितोऽयं जानीते मदीयाभ्यत्याजननिमित्तमेतत् समस्तं वाग्डम्बरमिति । ततो विहस्य तेनोक्तं भद्र निराकुलो भव नाधुना भवन्तं किञ्चित्त्याजयामि तवैव पथ्यमेतत्त्यजनमितीत्था वयं ब्रूमो यदि पुनर्भवते ऽरोचते ततोऽचार्यं अत प्रभृति तूष्णीमासिष्यामहे यत्पुनरेतदनन्तरमेव तव पुरतोऽस्माभिर्महा-राजगुणवर्णनादिकं विहितं कर्त्तव्यतया च तव किञ्चित्समादिष्टं तत्त्वया किं किञ्चिदवधारितं वा न वेति । तथा धर्मगुरवोऽपि सर्वमिदं चिन्तयन्ति वदन्ति च तच्च स्पष्टतरमिति स्वबुद्ध्यैव योजनीयं ततो यथाऽसौ वनीपकोऽवादीत् यथा नाथ न मया किञ्चिदत्र भवत्कथितमुपलक्षितं तथापि तावकैः कोमलालापैरुल्लसितो मनाग् मनसि प्रमोदः निवेदितश्च तेन वनीपकेन नाधुना किञ्चित्त्याजया-मीदं भवन्तं भोजनमिति सूदवचनश्रवणान्नष्टभयाकूतेन सता स्वचे-तसो वैधुर्यकारणभूतस्तस्य सूदस्य समक्षमादितः प्रभृति समस्तो-ऽप्यात्मवृत्तान्तः अभिहितश्चासौ सूपकारो यदुतैवं स्थिते यन्मया विधेयं तदाज्ञापयन्तु नाथा येनाधुनावधारयामीति । तथापि विदिततच्चित्ता यदा धर्मगुरवो वदन्ति । यदुत न वयं भवन्तम-प्रगुणं सर्वमङ्गत्यागं कारयामः केवलं यदिदं भवतः स्थिरीकरणाय मनेकशो भगवद्गुणवर्णनादिकं वयं कुर्मः । यच्च सम्यग्दर्शनज्ञाना-दिचारित्राणामङ्गीकृतानामेव भवता सातत्यमनुपालनादिकमुपदि-ष्टम् । तदपि भवान् किञ्चिदवधारयति वा न वेति । तदा वदत्येव जीवो भगवन्नाहं सम्यक्किञ्चिदवधारयामि । तथापि यौष्माकीण-

पेशलवचनैर्मोदितचित्तो यदा यदा कथयन्ति भगवन्तस्तदा तदा शून्यहृदयोऽपि विस्फारितेक्षणः किल बुध्यमान इवेत्याकर्णयन्तिष्ठामि कुत पुनर्मादृशो विशिष्टतत्त्वाभिनिवेशो यतोऽहं महतापि प्रयत्नेन तत्त्वमार्गं व्याचक्षाणेषु भगवत्सु सुप्त इव मत्त इवोन्मत्त इव सम्मूढमना इव शोकार्त इव मूर्च्छित इव सर्वथा शून्यहृदयो न किञ्चिच्चेतयामि यच्च मे चेतसो वैमनस्यकारणं तदाकर्णयन्तु भगवन्तः । मत महातपस्तापापोऽयं जीवो गुरुसमक्षं गर्हते स्वदुश्चरितानि जुगुप्सते स्वदुर्भाषितानि प्रकटयति पूर्वकाल-भावि समस्तमपि कुविकल्पजालं निवेदयत्यादितः प्रभृति निःशे-षमात्मवृत्तान्तमिति । वदन्ति च जानन्त्येव भगवन्तो मम हितकर-णलालसा यत्नो यत्नो निन्दन्ति विषयादिकं वर्णयन्ति सद्ध्यानं प्रशंसन्ति तपस्यामो प्रशमसुखातिरेकं श्लाघन्ते तत्त्वायभूतं परमपदं तथापि कर्मपरतन्त्रतयाहं भवितव्यतामाहितपदधिष्ठितालोकमयात इव निद्रां पीतासवपूर्णतीमविष इव विह्वलतां धनविषयादिस्पृहा-दिभवाभ्यासवशेन भवन्तो मूर्च्छां न कथञ्चिन्निवारयितुं पारयामि । तथा च विह्वलीभूतचेतसो मे भगवतां सम्बन्धिनी धर्मदेशना महानिद्रावष्टब्धहृदयस्येव पुरुषस्य प्रतिबोधकनरालापिनी स्वप्नपर-परा समाकर्णयतोऽपि गाढसुदनकारिण्येव प्रतिभासते । कथं च । तस्या माधुर्यं गाम्भीर्यमुदारता परिणामसुन्दरता च यथावस्थित पुनरन्तरान्तरा चित्ताह्लादोऽपि भवति । एतदपि पूर्वोक्तं यद् भगवद्भिरभ्यधायि यदुत नास्त्यत्र भवन्त कथ सद्ध्यान कारणम् इति । ततो मया सद्भाववैदुर्येण भगवतां पुरतः कथितम्

शङ्कितमितरथा यदा यदा भगवन्तो देशनायां प्रवर्त्तन्ते स्म तदा
तदा मम चेतसि विकल्पः प्रादुरभूत्। अये स्वयं निस्पृहास्तावदेते
केवलं मां धनविषयादिकं त्याजयन्ति न चाहं त्यक्तुं शक्नोमि
तदेष व्यर्थकः प्रयासोऽमीषामित्येवं चिन्तयन्नपि भयातिरेकात्
स्वाकूतमपि प्रकटयितुं पारितवानिति। तदेवं स्थिते यन्मया
विधेयमेवंविधप्रक्रिना तत्र भगवन्तः प्रमाणमिति। ततो यदासौ
पौरोगवस्तस्मै वनीपकाय पुनः प्रपञ्चतो निवेद्य प्राचीनमशेष-
मथ ततः स्वकीयभेषजत्रयस्य योग्यायोग्यविभागं पूर्वं महा-
नरेन्द्रप्रदापितमाचष्टे। स चोवाच यथा भद्र त्वत्साध्यस्त्वमतो
महायत्नमन्तरेण न रोगोपशमस्ते दृश्यते तस्मादत्रैव राजमन्दिरे
प्रयतो भूत्वा ध्यायन्ननवरतमेनं समस्तगदोद्दलनक्षमवीर्यातिशयं
महाराजेन्द्रं भेषजत्रयोपभोगं चाहर्निशं कुर्वाणस्तिष्ठ। इयं च
तद्दया तव परिचारिका ततः प्रतिपन्नं समस्तं तेन स्थितं कियन्त-
मपि कालं विधायैकदेशे तद्भिक्षाभाजनमनारतं तदेव पालयन्निति
तदिदमत्रैव योजनीयम्। यदायं जीवः प्रागुक्तन्यायेन निवेद्य
स्वाभिप्रायं गुरुभ्यः पुनरुपदेशं याचते तदा ते तदनुकम्पया
पूर्वोक्तं पुनरपि समस्तं प्रतिपाद्य पश्चात्तस्य व्युत्पादनार्थं येनायं
कालान्तरेणापि न व्यभिचरतीति धर्मसामग्र्याः सुदुर्लभतां दर्श-
यन्तो रागादीनां च भावरोगाणामतिप्रबलतां ख्यापयन्तः स्वा-
तन्त्र्यापरिजिहीर्षया चात्मनः सांशयमित्थमाचक्षते यथा भद्र
यादृशो भवादृशो भवत उपमा नाधन्यानामीदृशो कथञ्चन संपद्यते
न हि वयमपात्रे प्रयासं कुर्मः यतो भागवतीयमाज्ञा योग्येभ्य एव

जीवेभ्यो ज्ञानदर्शनचारित्राणि देयानि नायोग्येभ्य अयोग्यदत्तानि हि तानि न स्वादुपथ्यकानि सम्पद्यन्ते प्रत्युत वैपरीत्यापादनादनर्थसम्पत्तिं घटयन्ति ।

तथा चोक्तम् ।

धर्मानुष्ठानवैतथ्यात्प्रत्यपायो महान् भवेत् ।
रौद्रदुःखौघजननो दुष्प्रयुक्तादिवौषधात् ॥११॥

अत्र आज्ञाभिभगवदादिष्टसुगुरुपारम्पर्यात् ज्ञात भगवत्प्रसादादेव तदुचितानुचितानां जीवानां लक्षणं यतस्तेनैव हि ज्ञानदर्शनचारित्राणि भगवता तेषां जीवानां सद्भवपरिच्छेदकारकाणि प्रतिपादितानि तत्र येषामाद्यावस्थायामपि कथ्यमानानि तानि प्रीतिं जनयन्ति तत्त्वविषयाश्च प्रतिभासन्ते ये च सुखेनैव तानि प्रतिपद्यन्ते येषां सेव्यमानानि च द्रागेव विशेषं दर्शयन्ति ते लघुकर्माणः प्रत्यासन्नमोक्षाः सुदारुवद्रूपनिष्पादनस्य तेषां योग्यास्तथा भावरोगोच्छेदं प्रति सुसाध्यास्ते विज्ञेयाः । येषां पुनराद्यावसरे प्रतिपाद्यमानानि तानि न प्रतिभान्ति तदनुष्ठानपरायणानन्यान् येऽवधीरयन्ति बहुतरविचिन्तनप्रयत्नेन च ये प्रतिबुध्यन्ते । तथा सेव्यमानानि तानि येषां कालक्षेपेण विशेषं दर्शयन्ति पुनः पुनरतिचारकालुष्येण ते गुरुकर्माणो व्यवहितमोक्षा मध्यमदारुवद्रूपनिष्पादनस्य बहुतरपरिशीलनया ते योग्यतां प्रतिपद्यन्ते । तथा भावरोगोपशमं प्रति ते कृच्छ्रसाध्या मन्तव्याः । येषां पुनरेतानि निवेद्यमानानि न कथञ्चन रोचन्ते प्रयत्नशतैरपि सम्पाद्यमानानि येषु न लगन्ति तदुपदेष्टारमपि प्रत्युत ये द्विषन्ति ते

महापापा अभव्या अत एवैकान्तेन तेषामयोग्या । तथा भाव व्याधिनिबर्हणे प्रत्यमाख्यास्तेऽवगन्तव्या इति। तदिदं सौम्य यद् भगवत्पादप्रसादेनास्माभिर्लक्षणमवधारितमनेन लक्षणेन यथा समात्मस्वरूपं कथयसि यथा च वयं भवत्स्वरूपं लक्षयाम तथा न परिशीलनागम्य कृच्छ्रसाध्ये वर्त्तसे एवं च स्थिते न भवतो महाप्रयत्नव्यतिरेकेण रागादिरोगोपशमसुपलभामहे तस्मादत्र यद्यपि न भवतः सर्वसङ्गत्यागशक्तिर्विद्यते ततोऽत्र विततं भागवते प्रवचने कृत्वा भावतोऽविचलमवस्थानं विहायाशेषकाङ्क्षाविशेषान् भगवन्तमेवाचिन्त्यवीर्यातिशयपरिपूर्णतया निःशेषदोषशोषणसहिष्णुमनवरतं चेतसि गाढभक्त्या व्यवस्थापयन् देशविरत एवावतिष्ठस्व केवलमनवरतमेतदेव ज्ञानदर्शनचारित्ररूपत्रयमुत्तरोत्तरक्रमेण विशिष्टं विशिष्टतरं विशिष्टतमं भवता यत्नेनासेवनीयमेवमाचरतस्तेन भविष्यति रागादिरोगोपशमो नान्यथेति। या चेयमीदृशी सदुपदेशदाने प्रवर्त्तमानानां भगवता सद्धर्मगुरूणामस्य जीवस्योपरि दया सैवास्य परमार्थतः परिपालनक्षमा परिचारिका विज्ञेया। ततोऽयं जीवः प्रतिपद्यते तदानीं तद्गुरुवचनं करोति यावज्जीवं मयैतदेव कर्त्तव्यमिति निश्चयं तिष्ठति देशविरतः कियन्तमपि कालमत्र भगवन्मतमन्दिरे पालयति धनविषयकुटुम्बाद्याधारभूतं भिक्षापात्रकल्पं जीवितस्य तस्मिन्नवसरे। एवं च तिष्ठतस्तस्य यो वृत्तान्तः सोऽधुना प्रतिपाद्यते। तत्र यदुक्तम्। यदुत सा तद्या ददाति तस्मै तस्मिंस्तयमहर्निशं केवलं तत्र कदन्ने मूर्च्छितस्य तस्योपकल्य न तस्मिन्नादर इति। तदिहापि तुल्यमेवा-

मपथ्य सेवते तदा ते रोगा कचिदान्तीर्य विकार दर्शयन्त शूलदाहमूर्च्छारोचकादीनि जनयन्ति ततस्तेरमी बाध्यत इति। तदत्रापि जीवे समानमवबोद्धव्यम्।

तथा हि। यथा कश्चिदवसरे चातुर्मासकादौ दयापरीतचित्ता गुरवोऽस्य जीवस्य पुरतो विशिष्टतरविरतिग्रहणार्थमणुव्रतविधि विस्फारयन्ति तदायमय जीव प्रबलचारित्रावरणतया मन्दवीर्यो लाभस्तीव्रसंवेगेन कानिचिदेव व्रतानि गृह्णाति तदिदं स्तोकभक्षणमभिधीयते। कानिचित्पुनर्व्रतानि दयापरीतगुरूपरोधेन मनसोऽनभिप्रेतान्यप्यङ्गीकरोति सोऽय शेषस्य भोजने निक्षेपो द्रष्टव्य। तत्र व्रताङ्गीकरणे मन्दसंवेगेनापि क्रियमाणमनुषङ्गत एव विषयधनादीन्यत्र भवे भवान्तरे वाभिवर्द्धयति तदिदं परमान्न-सन्निधानेनेतरस्याभिवर्द्धनमभिहितम्। ते च तत्प्रभावसम्पन्ना विषयादयो दृढकारणतयानवरतं भुञ्जानस्यायस्य जीवस्य न निष्ठां प्रतिपद्यन्ते। ततोऽय जीव सुरनरभवेषु वर्त्तमानस्ता तथाभूता-मात्मविभूतिमुपलभ्य हर्षमुद्वहति। न चाय वराको लक्षयति यथैते धनविषयादयो धर्ममाहात्म्येन समोपनमन्ते तत्किमत्र हर्षेण स एव भगवान धर्म कर्त्तुं युक्त इति ततोऽयमलक्षितसद्भाव-स्तेषु विषयादिषु प्रतिबद्धचित्तो ज्ञानदर्शनदेशचारित्राणि शिथि-लयति। केवल ज्ञानस्यज्ञानान इव मोहदोषेण निरर्थकं काल-मतिवाहयति। एवं चास्य वर्त्तमानस्य द्रविणादिषु प्रतिबद्धमान-सस्य धर्मानुष्ठाने मन्दादरस्य भूयसापि कालेन रागादयो भाव-रोगा नैव सक्षियन्ते किं तु तावतापि सदनुष्ठानेन गुरूपरोधतो

मन्दमन्दवेगतयापि विधीयमानैरेतावान् गुणः सम्पद्यते । यदुत ते
भावरोगा याप्यतां नीयन्त इति । य [illegible] रयं जीवोऽनात्मज्ञ-
तया गाढतरं विषयधनादिषु गृद्धिं विधत्ते ततश्चाढ्ये भूरिपरि-
ग्रहं समारभते महाजालकल्पं वाणिज्यं समाचरति कृष्यादिकं
विधापयति तथाविधमन्यञ्च महारम्भं तदा ते रागादयो
भावरोगाः प्रबलसहकारिकारणकलापमासाद्य नानाकारान् विका-
रान् दर्शयन्त्येव नानादरविहितमनुष्ठानमात्रं तत्र त्राणम् । तत-
श्चायं जीवः कश्चित्पीड्यते अकाण्डशूलकल्पया धनव्ययचिन्तया
कश्चिद्दन्दह्यते परैश्वर्यदाहेन कश्चिन्मुमूर्षुरिव मूर्छामनुभवति मदज्व-
रवेगेन कश्चिद्बाध्यते कामज्वरसन्तापेन कश्चिच्छर्दिमिव कार्यते
बलादुत्तमर्णैर्दीनमधननिर्यातनां कश्चिच्छ्वासमिव रुध्यते जानतो-
ऽप्यस्यैवंविधा प्रवृत्तिरिति प्रवादेन लोकमध्ये मूकत्वं कश्चित्ताम्यति
धनापचयदुःस्थतया इष्टवियोगानिष्टसम्प्रयोगादिपीडया कश्चित्प्रभ-
वति प्रमत्तस्य पुनरपि मिथ्यात्वोन्मादसन्तापः कश्चिद्भवति सदनु-
ष्ठानलक्षणे पथ्ये अत्यन्तमरोचकं तदेवमेवंविधैर्विकारैस्तावन्तो
कोटिमध्यारूढोऽपि दुःखेन जीवोऽपथ्यसेवनासक्तो बाध्यत इति ।
ततश्चानन्तरं यद्यपि यदुत स वनीपकतया विकारैरुपहतो
दुष्टाहारतया ततोऽपथ्यभोजितामधिकत्वोपलम्भतया तेनाक नाथ
अभिप्रायातिरेकेण स्वयमेतत्परित्यक्तुमुत्सहे । ततोऽमुनोऽपथ्यसेवना-
द्वारचौर्योऽस्य भवत्या । प्रतिपन्नं तया ततस्तद्वचनश्रवणेन ज्ञातमस्य
तस्मात् विशेषं कथय सा यदाऽभ्यर्णे तदैवासौ तदपथ्यं परिहरति
नान्यदा । सा चानेकसत्त्वप्रतिजागरणाकुलेति न सदा तत्सन्निधौ

भवति। ततोऽसौ मुत्कलोऽपथ्यमासेवमान पुनरपि विकारै पीड्यत एव। तदेतदत्र जीवव्यतिकरे सदृश वर्त्तते। केवल गुरोर्या जीवस्योपरि दया। सैव प्राधान्यात्पाथकेन कथौ विवक्षिता। ततश्चाथ परमार्थस्ते गुरवो दयापरीतचित्ता प्रमादिनमेन जीव-मुपलभ्यानेकपीडापर्याकुलतया क्रन्दन्तमेवमुपालभन्ते। यथा भो कथितमेवेद प्रागेव भवतो। न दुर्लभा खलु विषयासक्तचित्तैर्मन सन्तापा। न दूरवर्त्तिन्यो धनार्जनरक्षणप्रवणाना नाना व्यापद। तथापि भवतस्तत्रैव गाढतर प्रतिबन्ध। यत्पुनरेतद्रोगपक्षोन्मूलि-महाऽजीर्णविरेककारितया परमस्वास्थ्यकारण ज्ञानदर्शनचारित्रत्रय तदनादरेणावलोकयसि त्व। तदत्र कि कुर्मो वय। यदि किञ्चिद् ब्रूमस्ततो भवानाकुलीभवति। ततो दृष्टवृत्तान्ता वय भवन्तमनेकोप-द्रवैरुपद्रूयमान पश्यन्तोऽपि तूष्णीमास्महे। न पुनराकुलताभया-द्भवन्तममार्गे प्रस्थितमपि वारयाम। आदरवतामेव पुसा विरुद्ध-कर्माणि परिहरता ज्ञानदर्शनदेशचारित्राण्यनुतिष्ठतां तानि विकारनिवारणक्षमा नानादरवताम्। यदा चास्माक पश्यतामपि त्व रागादिरोगैरभिभूयसे तदा भवद्गुरव इति कृत्वा वयमप्यु-पालम्भभाजन लोके भविष्याम इति। सोऽय तद्यार्विहितस्तदु-पालम्भ इत्युच्यते। ततोऽय जीवो गुरुवचनभिदधीत भगवन्नादि-भवाभ्यस्ततया मां मोहयन्ति मे तृष्णालोल्यादयो भावा सतत-दर्शनोऽहं न सदारम्भपरिग्रह जानन्नपि तद्दोषविपाक मोक्तु शक्नोमि। ततो भगवद्भिनाहमुपेक्षणीयो निवारणीयो यत्नतो-ऽसत्प्रवृत्तिं कुर्वाण कदाचिद्भवत्साहाय्येनैव मे लोकलोको

दोषविकारैः कृतं परिणतिविशेषेण यद्दोषप्रकोपेऽपि प्रति
भवन्त इति । तत्र प्रतिपदमेव तदेव गुरव । योऽयमपि प्रमा
दन् अविरतमपरे मदने प्राक् प्रतिपीडोपशम तदेवकरणेन
प्रवृत्ते रागादयो गुणागमप्रभावेन योऽयं तद्यावचनकरणेन
मनागारोग्यस्य अज्ञाते विशेष उपलभ्यते । केवलमय कोऽपि
विशिष्टपरिपाकविलम्बनया यदैव मे योऽयमपि तदैव अविरतमनु-
वर्तते तदोद्गमाभावे पुन प्रतिदिनमपि मत्कार्य प्रवर्तते निर्भर
भूयो मदारम्भपरिहारकरणैः । तद्दोषयन्ति रागादयो जनयन्ति
मनःशरीरविविधबाधा । ततश्चरमैव विश्रमेनेति तेषां तु भगवती
गुरूणाम् । यथाय मन्त्रतोऽत्र यथोद्गमादानहारेण परिपाकतया
वक्ष्योऽन्येऽपि तथाविधा विषमे । ततश्च यमप्रथानुपदयमात्रे
कदाचिदेव विषविनष्टो यथोद्गमामायन्ति प्रयुक्तास तु शुश्रूषतया
अविरतमनुतिष्ठमानेन न कश्चिद्वारयति । ततदायमतमत्सरोऽहोऽयम्
भवत इति । योऽयं तद्यामविधानविरहादपथ्यसेवनेन पुनः
रोगविकाराविर्भाव इत्यभिधीयते । ततो यथा पुनस्तेन द्रुमकेण
तस्मै सुहृदाय स्वहस्तान्त निवेदयेदमभिहित यद्गुत मायाकथा यतश्च
यदा न मे स्वप्रान्तेऽपि पीडा जायते ततश्चेतोऽलम् । इय तद्या
व्यवस्था न सम्यक् तथापथ्यनिवारण विधत्ते तत करोम्येनां
निमर्यां तव परिचारिकां केवलं तद्वचनकारिणा भवता भाव्य
तत प्रतिपद्य तेनेदं दत्ता तस्मै निःसाधारणा सद्बुद्धिनामपरि-
चारिका स्वदेन । ततस्तद्गुणेन निष्कृत तथापथ्यसाम्यत ततस्तनू-
भूता रोगा निष्कृतप्रायास्तद्विकारा अथवा मनाग्

सुखासिका वर्द्धितश्चानन्द इति तथैव व्यतिकरो जीवेऽपि समानो वर्त्तते ।

तथा हि ।

यथा धावतोऽन्धो भित्तिस्तम्भादौ कृतास्फोटो वेदनाविह्वलस्तामास्फोटवेदनां परस्मै कथयति । तथायमपि जीवो यदा गुरुनिवारिताचरणेन दृष्टापायत्वात् सञ्जातप्रत्ययो भवति तदा नानेकप्रकारानपायान् गुरुभ्यो निवेदयति । यदुत भगवन्तः यदा युष्मन्निवारणया न गृह्णामि स्तेनाहृतं न करोमि विरुद्धराज्यातिक्रमं नाचरामि वेश्यादिगमनं नानुतिष्ठामि तथाविधमन्यदपि धर्मलोकविरुद्धं न रज्यामि महारम्भपरिग्रहयो तदा मां लोकः साधुतया श्लाघते मयि विश्रम्भं विधत्ते श्लाघां चाचरति तथा न जानामि शरीरायासजनितं दुःखं सम्पद्यते हृदयञ्चास्थ्य धर्म्मेणैव तिष्ठतां सुगतिप्रापको भवतीति भावनया भवति चित्तानन्द इति । यदा तु युष्मन्निवारणा न भवति भवन्तो वा मामनपेक्ष्य निबन्धतया न जानन्ति मां गुरव इत्यभिप्रायेण धनमूर्च्छया गृह्णामि स्तेनाहृतादिकं विषयलौल्येन गच्छामि वेश्यादिकं समाचरामि तादृशमन्यदपि भगवन्निवारितं तदा लोकादश्लाघां राजकुलाच्चानर्थं शरीरखेदं मनस्तापमपरांश्च समस्तानर्थानिह लोक एव प्राप्नोमि । पापं च दुर्गतिगर्त्तपातहेतुरेव भवतामाज्ञां भवतीति चिन्तया दन्दह्यमानहृदयः क्षणमपि सुखं न लभेऽहमिति । तस्माद्यथायथा कुरुध्वं यूयं यथाहमनवरतं युष्मद्वचनाचरणप्रकारेण सततमेतस्मादनपायप्रकाराद्दुःखितो भवामीति । ततस्तदाकर्ण्य गुरवो ब्रूयुः भद्र

यदीनमप्यरमतयेनाकार्यवर्जन बाह्यचिन्तयेनाप् केवल तथापि किच
न्मम्भ नष्टेनाप्य च दृष्ट एव भवता किं च । यद चानेकधनो-
पकारकरणपरा न महा सखिलिता भवता वारयितु पारयाम ।
एव च स्थिते न यावद्भवत सकोया सद्बुद्धि सपथा तावदेषा
र्गभवारितापरचभितम्भमालपरम्परा भवन्तो न विनिवर्तते
सद्बुद्धिरेव हि परमतयमनपेक्ष्य स्वमत्ययेनैव कोषमकार्याधिकार-
यति । ततो मुच्यते सर्वथा इति । ततोऽय चोचो ब्रूयात् । माना
मापि भवमवादादेव यदि पर मम सपद्यते नान्यथा । ततो
गुरवोऽभिदधु भद्र दीयते सद्बुद्धि सवतापत्ता किं सा माटूशी
लभते केवल दीयमानापि सा पुण्यभाजामेव जन्तूनां सम्यक् परिण-
मति नेतरेषां यत पुण्यभाज एव तस्या माहूरवको जायन्ते नापरे
तद्भावभाविनो हि देहिनां सर्वेऽपर्या तदायत्तान्येव सकल-
कल्याणानि तथामव च ये महात्मानो यतन्ते । त एव भगवन्त
यवश्यमाराधयन्ति नेतरे तन्सपाद्नाय कथेव माटूशां वचन
सपद्य । सद्बुद्धिविकलानां हि पुरुषाणां व्यवहारे सजातान्यपि
प्रमादीनि नारामतेभ्यो विनिमयन्ते स्वकार्याकरणात् । किंबहुना-
नेन सद्बुद्धिविकल पुरुषो न समनतिष्ठते तथापदि तेऽस्ति
सुखाकाङ्क्षा दु खेभ्यो वा यदि बिभेषि ततोऽस्यामन्याभिदीय-
मानायां सद्बुद्धौ यत्ना विधेय । तया हि यत्नत समाराधित
वचन धर्मगतो भुवनभर्ता परितोषिता वयमङ्गीकृत लोकोत्तरयाम
परित्यक्ता लोकसज्ञा समासेविता धर्मचारिता समुत्तारितो भवो-
दधिरात्मा भवतीति । ततो भगवतां सद्गुरूणामेवविधवचोऽमृत-

प्रवाहप्रक्षालितहृदयोऽयं जीवस्तद्वचनं तथेति प्रतिपद्यते। ततस्ते तस्मै दद्युरुपदेशं यदुत सौम्येदमेवाच परमगुह्यं सम्यगवधारणीयं भवता यदुत यावदेष जीवो विपर्यासवशेन दुःखात्मकेषु धनविषयादिषु सुखाध्यारोपं विधत्ते सुखात्मकेषु वैराग्यतपःसंयमादिषु दुःखाध्यारोपं कुरुते तावदेवास्य दुःखसम्बन्धः। यदा पुनरनेन विदितं भवति विषयेषु प्रवृत्तिर्दुःखं धनाद्याकाङ्क्षानिवृत्तिः सुखं तदायमशेषेच्छाविच्छेदेन निराकुलतया स्वाभाविकसुखाविर्भावात् सततानन्दो भवति।

अन्यच्च। भवतोऽयं परमार्थः कथ्यते यथा यथायं पुरुषो निःस्पृहो भवति तथा तथास्य पात्रतया सकलाः सम्पदः सम्पद्यन्ते। यथा यथा सम्पदभिलाषो भवति तथा तथा तद्योग्यतामिव निश्चित्य तास्ततो गाढतरं दूरीभवन्ति। तदिदं निश्चित्य भवता सर्वच सांसारिक-पदार्थसार्थे मास्था विधेया। ततस्ते स्वप्नदशायामपि पीडागन्धोऽपि मनःशरीरयोर्नैव सम्पत्स्यत इति। ततोऽयं जीवस्तमुपदेशममृतमिव गृह्णीयात्। ततस्ते धर्मगुरवः सम्यक् सद्बुद्धिरस्येति ज्ञात्वा नैदानीमेषोऽन्यथा भविष्यतीति तं प्रति निश्चिन्ता भवेयुरिति। तत प्रादुर्भूतसद्बुद्धिरयं जीवो यद्यपि श्रावकावस्थायां वर्तमानः कुरुते विषयोपभोगमादत्ते धनादिकं तथापि यस्ताभिष्वङ्गो-ऽत्यन्तसंक्लिष्टताकारणभूतः स न भवति ततो ज्ञानदर्शनदेशचारित्रेषु प्रति-बद्धाक्षेपकरत्वात् तस्य ते द्रविणभोगादयो यावन्त एव सम्पद्यन्ते तावन्त एव सन्तोषमुत्पादयन्ति। ततोऽयं सद्बुद्धिप्रभावादेव यदाणौ यथा ज्ञानादिषु यतते न तथा धनादिषु ततोऽपूर्वा न बहवो रागादयः समुद्भवन्ति प्राचीनाः। तथा पूर्वोपचितकर्मपरिणतिवशेन

यद्यपि क्वचिदवसरे व्याधिशरीरमनोबाधा संपद्यते तथापि सा निरनुबन्धतया न चिरमवतिष्ठते ततो जानीते तदायं जीवः पथ्या-पथ्ययोर्गुणदोषविशेषं भजते चोपचारगुणास्वादनेन विस-प्रमोद इति ।

ततो यथा तेन कथितं तया सद्बुद्ध्या परिचारिकया सह पर्यालोचितं भद्रे किमिदमिति यथैव मम देहचेतसोः प्रमोदः । तथा च वदन्त्यौषधजनं भेषजपथ्यासेवनं च तथा कारणमाख्यातं तच युक्त्योपपन्नता तद्विचारापि समानमेव ।

तथा हि । सद्बुद्ध्यैव सह पर्यालोचयन्नेव जीवो लक्षयति । यदुत यदेतत्स्वाभाविकं देहमनोनिष्ठसितरूपं सुखमाविर्भूतं ममात्र निबन्धनं विषयादिष्वभिष्वङ्गत्यागो ज्ञानाद्याचरणं च । तथा हि । प्रागभ्यासवशेन विषयादिषु प्रवर्तमानोऽप्येष जीवः सद्बुद्धिकलितः सन्नेव भावयति न पुनस्तीव्रम विधातु मादृशां ततो सद्बुद्धिविकल-तया निवर्तते चेतसोऽनुबन्धः ततः संपद्यते प्रशमसुखाधिकतापमथ सुखेहपन्दायी विशेष इति । ततो यदुपजातसुखरसेन तेन रोरेण तया परिचारिकया पुरतोऽभिहितं यदुत भद्रे सर्वथाधुना सुखामोदं कदन्नं येनात्यन्तिकमेतत्सुखं मे संपद्यत इति । तयोक्तं व्यक्तं केवलं सम्यगालोच्य सुष्ठुतरं भवता यतश्चोऽप्यन्नवल्लभमेतद् ततो यदि सुखेऽपि तवाच चेष्टवन्धोऽनुवर्तते तदनन्तरमस्या त्याग एव यतस्त्वैवमौषधविकलतया भुञ्जानस्यापीदं भेषजत्रया-सेवनगुणेनाधुना बाधका ते विद्यते काऽपि चात्यन्तदुर्लभा यदि पुनरस्य सर्वत्यागं विधाय त्वमेतद्गोचरं ग्लानमपि करिष्यसि ततो

प्रवाहमज्ञादितद्दयोऽथ जीवस्तद्दचन तथेति प्रतिपद्यते। ततस्ते तस्मै दद्युरुपदेश यदुत सौम्येदमेवाच परमगुह्य सम्यगवधारणीय भवता यदुत यावदेष जीवो विषयासवशेन दुःखात्मकेषु धनविषयादिषु सुखाध्यारोप विधत्ते सुखात्मकेषु वैराग्यतप शमादिषु दुःखाध्यारोप कुरुते तावदेवास्य दुःखसम्बन्ध । यदा पुनरनेन विदित भवति विषयेषु प्रवृत्तिर्दुःख धनाद्याकाङ्क्षानिवृत्ति सुख तदायमशेषेच्छाविच्छेदेन निराकुलतया स्वाभाविकसुखाविर्भावात् सततानन्दो भवति।

अन्यच्च। भवतोऽथ परमाथ कथ्यते यथा यथाय पुरुषो निःस्पृहो भवति तथा तथास्य पात्रतया सकला सम्पद सम्पद्यन्ते। यथा यथा सम्पदभिलाषी भवति तथा तथा तदयोग्यतामिव निश्चित्य तास्ततो गाढतर दूरीभवन्ति। तदिद निश्चित्य भवता सर्वत्र सांसारिकपदार्थसार्थे नास्था विधेया। ततस्ते स्वप्नदशायामपि पीडागन्धोऽपि मम शरीरयोर्मैव सम्पद्यत इति। ततोऽथ जीवस्तमुपदेशमस्तमिव गृह्णीयात्। ततस्ते धर्मगुरव सम्यक्सद्बुद्धिरस्येति कृत्वा नैदानीमेषोऽन्यथा भविष्यतीति त प्रति निश्चिन्ता भवेयुरिति। तत प्रादुर्भूतसद्बुद्धिरय जीवो यद्यपि श्रावकावस्थायां वर्त्तमान कुरुते विषयोपभोगमादत्ते धनादिक तथापि यत्तत्राभिष्वङ्गोऽभिकारणभूत स न भवति ततो ज्ञानदानदेशचारित्रेषु प्रतिबद्धान्तकरणस्य तस्य ते द्रविणभोगादयो यावन्त एव सम्पद्यन्ते तावन्त एव सन्तोषमुत्पादयन्ति। ततोऽथ सद्बुद्धिप्रभावादेव यदासौ यथा ज्ञानादिषु यतते न तथा धनादिषु ततोऽपूर्वा न वर्द्धन्ते रागादय तनूभवन्ति प्राचीना। तथा पूर्वोपचितकर्मपरिणतिवशेन

दर्षि प्रियवरे महाश्वेतोत्सङ्गदोषेण वदने तथापि वा विरहव्यथया न विरतविरह ततो जानीते तदार्थं जीव तस्मो-दकम्पोदयोद्गतोच्छ्वसम् प्रत्यय जीवाशुगामस्वनेन विश तमोऽद इति ।

ततो दश दिन अनोपवेन तदा मधुना परिचारिकया पत्र पर्यन्तोपचित भद्र विचित्रिता ममैव मम दैवेनदो प्रमोदः । तदा च कदम्बर्ककाननम् अनङ्गवदा च तस्य कारवमारयात तव दुर्भिद्योपमता नदवापि वसन्तमेव ।

तदा हि । मधुरेव मम चन्द्रोदयजन्य जीवो लपयति । मधुर हदेनक चाक्षिक देवमनोनिहनिश्चय मुदमापिधृत ममाय निरम्य विरचितमशिमतृनानो मामाचारण च । तदा हि । मानसचरेन विषयादिषु प्रवममानोऽपि जीव मधुशिकलित कृते भावदर्शन न दृष्टोदुष विधाय मादृशं ततो मद्विकस-तया निरमते चेतसोऽनुबन्ध तत वपदते मदनमुखाभिषेचयमप दुष्टपन्दायो विदीय इति । ततो मदुपगम्यमुमदवेन तेन रोदेण तदा परिचारिकाया पुरतोऽभिहित मदुत भद्रे मवयाधुना कुसुमोद् कदम्ब येनाच्छिकमेनद्गुण मे ममदत इति । तथोक्त यदिह चैव वश्यागतोऽपि भुवन भवता परलोकगमनमेतद् तता यदि कुत्रापि तदाच चेदन्तोऽनुवसतं तदरतरमेवा दान पत्र परलोकनीलविकसनया भुवासमापीड मेघवर्णा-वेषमगुणेनाधुना याच्यता ते विदते चापि चाद्यमदुष्मा यदि पुनरस्य ववदान विधाय मर्मतद्गोचर स्मरणमपि करिष्यसि ततो

दानुना मयेदं पृथुमक मनुष्यनिरीक्षक वेद न वर्तते मदिरेक्षे ।
न कन्यकानाम् एव मुद्राणि यदि वाद्यपमज्ञातकलोऽपि तनय
परिक्लिन्य दृष्टिना ओषितभर्तृका भगिनी मृतपतिका वा यत
जननीया ममेव तदा मातापि मद्धूर्धरत्वमोऽपि भ्राता जरा-
जर्जरितशरीराविमौ मातापितरौ वेदकातरौ च गर्भवतीयं भार्या
दृढमनुरक्तहृदया च न जीवति मदिरहिता । अत कथमेव
विमच्य परित्यजामि यदि वा विद्यते मे भूरिधननिचयः सन्ति
बन्धवोऽधमर्णाः । सन्ति च सुपरीक्षितभक्तिभूयान परिकरो बन्धु
वर्गः तदयं पोष्यो मे वर्तते तस्मादुच्चावचविधं लोकेभ्य कृत्वा
बन्धुपरिकराधीनं विधाय धमदारेण धनविनियोगमनुज्ञात स्वर-
भवेन सर्वैर्मातापित्रादिभिर्विहिताभ्यनुज्ञ एव दीक्षामङ्गी-
करिष्ये किमनेनाकाण्डविड्वरेणेति ।

अन्यच्च । यदिदं प्रव्रजनं नाम साक्षाद्दारुणं मरणमेतत् स्वयमु-
रमणस्य वर्तते प्रतिस्रोतोगमनमेतद्गङ्गायाः तरणमेतद्योषवतां
भक्षणमेतद्योगोलकानां भरणमेतत्कुम्भपवनेन कम्बलमुल्कोल्का
भेदनमेतत् शिरसा सुरगिरे मानदण्डमेतत्कुशाग्रेण नीरनिधे
नयनमेतदविन्दुपात धावता योजनशत तैलापूर्णपात्र्या ताडनमेतत्
सव्यापसव्यभ्रमणशीलाष्टचक्रविवरगामिना शिलीमुखेन वामलो-
चने पुत्तिकायाः भ्रमणमेतदनपेक्षितपादपात निशातकरवाल-
धारायां यतोऽत्र परिवोढव्याः परिषहा निराकर्तव्या
समस्तपापयोगनिवृत्तिः वोढव्यो याव-
शीलभारो वर्तयितव्य सकलकालं माधुकर्या

[illegible]

[illegible] । [illegible] न वेति । [illegible]

[illegible]

नातिदृश्या ममेदं कुटुम्बकं मत्कृपानिरीक्षकं चेद् न कदापि भविष्यति।
अत्र अन्यकार्य एव सुखानि यदि भाग्यमथानकोऽयं समय-
स्यापरिचितेव दुहिता योषिन्मध्येव भगिनी मृतपतिका वा अत
पाल्यैवास्माकमेव तदा मातापि मद्दुःखैकसमीपस्थ भ्राता जरा-
जर्जरितशरीरावेतौ मातापितरौ स्वेदकातरौ च गर्भवतीयं भार्या
दुःखमनुभवन्त्या च न जीवति मद्विरहिता। अत कथमेव
विषयज्ञ परित्यजामि यदि वा विपत्ते मे भुरिभणितिवच यज्ञि
वदतोऽप्यमर्षी। अपि च पुरपरिचितभक्तिमूल्याम् परिकरो बन्धु
वर्गश्च तदूर्ध्वं पोष्यो मे वर्तते तस्मादुद्वाहद्रविणं कोषेभ्यः कृत्वा
बन्धुपरिकराधीनं विधाय धनदारैश्च धनविनियोगमनुज्ञात स्वर-
भसेन सर्वमेतानीमानि पिण्डादिभिर्विविक्तामेयमुक्तस्य एव दीक्षामङ्गी-
करिष्ये किमनेनाकाण्डविड्वरेणेति।

अन्यच्च। यदिदं प्रव्रजनं नाम साक्षाद्दारुणं तरणमेतत् स्वयम्भु-
रमप्य वर्त्मनि प्रतिस्रोतोगमनमेतद्गङ्गायाः चरणमेतद्योधवानां
भरणमेतद्योगीजनानां भरणमेतत्कृपणवनेन कम्पनमुत्कोचा
भेदनमेतत् शिरसा सुरगिरेः मापनमेतत्कुमार्यैव नीरनिधेः
ग्रसनमेतद्विधुदान भावना योजनमत तैलपूर्णपात्र्या ताडनमेतत्
कृपाणपक्षभ्रमणमीनाष्टकविवरगामिना शिलीमुखेन वामलो-
चने सुचिकायाः भ्रमणमेतदनपेक्षितपादपात निशातकरवाल-
धारायामिति यतोऽत्र परिपीडया परिषदा निराकर्तव्या
दिव्यानुपपत्ती विधातव्या समस्तपापयोगनिवृत्ति बोद्धव्यो याव-
ज्जन्म सुरगिरिगुरु शीलभारो वर्णयितव्य सकलकाल साधुकर्या

वर्त्तनयात्मा निष्टप्तव्यो विकृष्टतपोभिर्देह स्वात्मीभावमानितश्च स्वयम समुन्मूलयितव्या रागादयो निरोद्धव्यो ह्यादतमप्रसर। किम्बहुना। निष्पत्तव्योऽप्रमत्तचित्तैर्मोक्षमहावेताल इति मदुपयनाहारलालितपालित च मामक शरीर तथापरिकर्मितमद्यापि चित्त तन्नैतावत प्रायेण महाभारस्योद्वहने सामर्थ्यम्।

अथ चैतदप्यस्ति न यावत्सकलद्वन्द्वविच्छेदद्वारेण भागवती दीक्षाभ्युपगता न तावत्सम्पूर्ण प्रशमसुखमशेषक्लेशविच्छेदलक्षणो वा मोक्षोऽवाप्यत इति। न जानीम कि कुर्मह्हे ततोऽयमेव जीवो ऽनवाप्तकर्त्तव्यनिर्णय सन्देहदोलारूढहृदय कियन्तमपि काल चिन्तयन्नेवावतिष्ठते।

ततो यदुक्त यदुतान्यदा तेन वनीपकेन महाकल्याणकापूर्णोदरेण तत्कदन्न लीलया कथञ्चित्प्राशित ततस्तदुत्तरकाल भुक्तत्वात्तस्य यथावस्थितैरेव गुणै कुथितत्वविरसत्वनिन्द्यत्वादिभिस्तैरपि प्रतिभात तत सजातोऽस्य तस्योपरि व्यलीकीभाव ततस्त्यक्तव्यमेवेद मयेति सिद्धान्तीकृत्य स्वमनसा तत्त्यागार्थमादिष्टा सद्बुद्धि। तयाभिहित धर्मबोधकरेण सार्द्ध पर्यालोच्य मुच्यतामेतदिति। ततस्तदन्तिके गत्वा निवेदित स्वाभिप्रायो वनीपकेन तेनापि निकाचनापूर्व त्याजितोऽसौ तत्कदन्न क्षालित विमलजलैस्तद्भाजन पूरित परमान्नेन विहितस्तद्दिने महोत्सव जात जनप्रवादश्चैन तस्य वनीपकस्याभिधान सपुण्यक इति। तदिद वृत्तान्तान्तरमस्यापि जीवस्य दोलायमानबुद्धेस्तथा गृहस्थावस्थायां वर्त्तमानस्य कश्चित्सभवतीत्यवगन्तव्यम्।

तथा हि। यदायं जीवो विदितप्रशमसुखास्वादो भवति भवप्रपञ्चादिरक्तचित्तस्तथापि येनचिदालम्बनेन गृहमधिवसति तदा करोत्येव विशिष्टतरं तपोनियमाभ्यासं स एष परमान्नाभ्यवहारोऽभिधीयते। यस्तु तस्यामवस्थायामनादरेणार्थोपार्जनं कामासेवनं वा तल्लीलया कदन्नप्राशनमिति विज्ञेयम्।

ततो यदा भार्या वा व्यलीकमाचरेत् पुत्रो वा दुर्विनीततां कुर्यात् दुहिता वा विनयमतिलङ्घयेत् भगिनी वा विपरीतचारितामनुचेष्टेत भ्राता वा धनदारेण धनव्ययं विधीयमानं न बहु मन्यते जननीजनकौ वा गृहकर्त्तव्येषु शिथिलोऽयमिति जनसममाक्रोशेतां बन्धुवर्गो वा व्यभिचारं भजेत परिकरो वार्त्तां प्रतिकूलयेत् स्वदेहो वा लालितपालितोऽपि कुष्ठजलोदररोगादिकं विकारमादर्शयेत् धननिचयो वा अकाण्ड एव विद्युल्लताविलसितमनुविदध्यात् तदास्य जीवस्य परमान्नप्रख्येव कुभोजनमेव यत्कोऽपि प्रसारविस्तरः सुतरां यथावस्थितस्वरूपेण मनसि प्रतिभासयेत्। ततस्तदा विविक्तेन चेतसा प्रादुर्भूतसंवेगगुरुरेव भावयेत्। अये यद्यपीह विज्ञातपरमार्थोऽपि स्वकार्यमवधीर्य गृहमधिवसामि तदास्य स्वजनधनादेरेवंविधं परिणामं तथापि ममापर्यालोचितकारिणो भाव्योपरिखेदमोहः प्रवर्त्तमानो निवर्त्तते। नूनमहं सदाविलसितमेवेदं यदीदृशेऽप्यत्र चेतः प्रतिबध्य तत्किमद्यमनवधामृतवदद्य सुखमात्राणं वाञ्छामि। तदनुरागमोहं बहुलजन्मान्तरकृतं कोशिकाकारकीटक्लेशात्मबन्धनमात्रकं बहिरन्तरङ्गसङ्गकर्दमकं यद्यपि यदा यदा पर्यालोच्यते तदा तदा विषय-

खेदकलाकुलितचेतसि दुष्करोऽस्य त्याग प्रतिभासते। तथापि त्यक्तव्यमेवेद मया यद्यप्यद्याप्य तन्नविष्यति। अथवा किमत्र यद्याप्य न भविष्यत्येव मे किञ्चित्परित्यक्तेऽस्मिन्नसुन्दरे किन्तर्हि निरुप-मश्चित्तप्रमोद एव सञ्जनिष्यते। ततो यावदेष जीवोऽत्र परिग्रहकर्दमे गज इव निमग्नोऽवसीदति' तावदेवास्यायमतिदुस्त्यज प्रतिभासते' यदा पुनरयमेतस्मान्निर्गतो भवति'तदाय जीव सति विवेके नास्य धनविषयादे समुखमपि निरीक्षते'को हि नाम सकर्णको लोके महाराज्याभिषेकमासाद्य पुनश्चाण्डालभावमात्मनोऽभिलषेत्। तदेव-मेष जीवस्त्यक्तव्यमेवेद मया नास्ति त्यजत कश्चिदपाय इति स्थित-पक्ष करोति। ततश्च पुन सद्बुध्या पर्यालोचयन्नेव निश्चिनुते। यदुत प्रष्टव्या मयात्र प्रयोजने सद्धर्मगुरव । ततो गत्वा तत्समीपे तेभ्य सविनय स्वाकूत निवेदयति'ततस्ते तमुपबृंहयन्ति' साधु भद्र सुन्दरस्तेऽध्यवसाय' केवल महापुरुषचुम्बोऽय मार्ग 'चासहेतु कातर-नराणां ततोऽत्र प्रवर्त्तितुकामेन भवता गाढमवलम्बनीय धैर्यं'न खलु विशिष्टचित्तावष्टम्भविकला पुमांसोऽस्य पर्यन्तगामिन सम्पद्यन्ते सेयं निक्षपणा विज्ञेया ततोऽय जीवस्तद्गुरुवचन तथेति भावत प्रतिपद्यते। ततो गुरव सम्यक् परीक्ष्य सञ्जिष्ठितगीतार्थैश्च सार्द्धं पर्यालोच्य योग्यतामेन प्रव्राजयेयुरिति। ततश्च समस्तसङ्गत्याग-कारण कदन्नत्यागतुल्य वर्त्तते। आजन्मालोचनादापन्नपुरस्सर प्राय-श्चित्तेन तज्जीवितस्यास्य विशोधन विमलजलभाजनक्षालनकल्प विज्ञे-यम्। चारित्रारोपण तु तस्यैव परमान्नपूरणसदृशमवगन्तव्यमिति। भवति च पट्टकपर्दिप्रसादादेवास्य जीवस्य दीक्षाप्रदानकाले भव्यप्र-

...दनादिद्रव्यप्रधानोऽन्येषामपि यस्मात् सद्धर्मकारणभूतो
...त इति। तदा यथायं गृह्णात्यपि मधुरादिनोऽन्नाभि-
...रवानारादिति भावनया विचार्यतेऽस्य। तत प्रवृत्ते
...तोपरि गत्वा हया तत्प्रसादादेवास्य जीवस्य विमलतरो-
... सद्बुद्धि तत्प्रारम्भरदनुष्ठानविलोकनेन लोकतो वचनादो
...त अपदने प्रवचनोद्गमना। तदपि तेन समान विशेष
...यापि प्रपानः। यदुत।

अप्रबोधकरी तत्प्रदानप्रमदोद्धुरा।
सद्बुद्धिवर्द्धितानन्दा मुदिते राजमन्दिरम्॥

तदा साधनो
ततोऽसौ गम्भीरतराकारविरतिमहाभारेण जीव तदा साधनो
भक्तिभरनिर्भरतया रोमाञ्चाञ्चितवपुषो भव्यलोका। यदुत धन्य
इत्यादि गुणभ्रमस्य महात्मनो जन्म यस्यास्य समदर्शितमनेन
निरीक्षते प्रसन्ना भगवदालोकना अपर सद्धर्मगुरिपादप्रसाद
तत पर्याविभूता सुन्दरबुद्धि तत इतोऽनेन बहिरन्तरङ्गपङ्क्त्याग
लोकन स्नानादिव्य निरर्थिनमाया रागादय महापुरुषतामेव
प्रतिकर प्रभवति। ततोऽयं जीव अपुण्यक इति जनेनदा अयुक्ति-
कमभिधीयते इति। ततस्तदनन्तर यदुक्तं यथा तस्य ब्रह्मोपकथा-
पथ्याभावेनाति परिस्फुटा देहे रोगपीडा यदि स्यात्पूर्वदोषता
क्वचिदवसरे साधि सूक्ष्मा भवति तथा झटिति निवर्तते तथ
चाहमेवज्जयमनवरतमासेवते ततश्च धृतिबलादीनि वर्द्धन्ते
केवल सकलाद्रोगपक्तेरद्यापि नीरोगो भवति विशेषस्तु महान्
अपथ्य।

तत्र हि।

[illegible] मीभमदेन।

[illegible] ॥

[illegible] तथा हि। [illegible]

[illegible]

[illegible]

रभिहितं यदुत तेन वनीपकेन सा सद्बुद्धिः पृष्टा स्पष्टेन यथा भद्रे
केन कर्मणा मयैतद्भोजनमवाप्तं तयोक्तं स्वयं दत्तमेवात्र लोके
लभ्यते तदेतज्जन्मान्तरे कश्चिद्दत्तपूर्वं त्वयेति। ततस्तेन चिन्तितं यदि
दत्तं लभ्यते ततः पुनरपि महता यत्नेन सत्पात्रेभ्यः प्रयच्छामि
येनेदं सकलकल्याणहेतुभूतं जन्मान्तरेऽपि समासाद्य संपद्यत इति।
तदिदमत्रापि जीवे समानं वर्तते। तथा हि। ज्ञानदर्शनचारित्रा-
चरणजनितं प्रशमानन्दं वेदयमानोऽयं जीवः सद्बुद्धिप्रसादादेवे-
दमाकलयति। यदुत यदिदं ज्ञानादित्रयमशेषकल्याणपरम्परा-
सम्पादकमतिदुर्लभमपि मया कथञ्चिदवाप्तं नेदं प्राचीनाशुभा
चरणव्यतिरेकेण घटते तदस्यानुगुणं विहितं मया प्रागपि किंचि
दवदातं कर्म येनेदमासादितमिति ततश्चेयमाविर्भवत्यस्य चिन्ता।
यदुत कथं पुनरेतत्सकलकालमविच्छेदेन मया लभ्यते ततोऽयं
मेतद्दानमेवास्य लाभकारणं निश्चिनुते ततोऽवधारयत्येव प्रयच्छ
मीदमधुना यथाशक्ति सत्पात्रेभ्यो येन संपद्यते मे समीहि
सिद्धिरिति। यथा चासौ द्रमकस्तथा चिन्तयन्नपि महाराग
भिमतोऽहमित्यवलेपेनेदं मन्यते। यदुत यदि मां कश्चिद
प्रार्थयिष्यति ततोऽहं दास्यामि नेतरथेत्यभिप्रायेण च दि
याचकं प्रतीक्षमाणश्चिरकालमवतिष्ठते स तत्र च मनि
लोकालयो तद्भवजनस्य चाहुतरमप्येव। येऽपि तत्र तन्नाम
तथा तेन विकलास्त एव तद्भूरि लभन्ते। ततोऽसौ
दिशो निभालयन्नास्ते न कश्चित्प्रार्थयता तत्समीप
इति। तथायमपि जीवश्चिन्तयति। यदुत विद्यते मे

लोकना बहुमतोऽहं धर्मसूरिपादानां नूनमनवरतमनुवर्त्तते ममो-
परि महानुग्रहप्रवणा तद्दया समुन्मीलिता मे मनसि लेशत
सद्बुद्धि र्बाधितोऽहं समस्तलोकैस्तद्द्वारेण तत सपुण्यतया किल
लोकोत्तमो वर्त्तेऽहमिति। अतो मिथ्याभिमान वितनुते भवति
चात्यन्तनिर्गुणस्यापि जन्तोर्महद्भि कृतगौरवस्य चेतसि गर्वाति-
रेकोऽत्र चेदमेवोदाहरणम्। अन्यथा कथमय जीव समस्त
जघन्यतामात्मनो विस्मृत्य प्रगल्भते ततोऽय भावयति यदि मां
विनयपुरस्सर कश्चिदर्थितया ज्ञानादिस्वरूप प्रश्नयिष्यति ततोऽहं
तत्तस्मै प्रतिपादयिष्यामि नापरथा। ततस्तादृशाकूतविडम्बितोऽय
भुदासमपि कालमवतिष्ठमानोऽत्र मौनीन्द्रप्रवचनेन कथञ्चित्ताया-
[illegible] सादयति यतोऽत्र भावतो वर्त्तन्ते ये जीवास्ते स्वत
[illegible] र्विषय सुन्दरतरमाविभ्रते नैवविधमस्मिन्निग-
[illegible] दलघुनैव लघुकर्मविवरा सन्मार्गाभिमुखचित्त-
[illegible] विशिष्टज्ञानादिरहिता विद्यन्तेऽत्र केचिज्जीवास्तेऽय
[illegible] जीवस्य सम्मुखमपि निरीक्षन्ते यतोऽत्र भगवन्मते विद्यन्ते
भूरितमा महामतय सद्बोधादिविधानपटवोऽन्य एव महात्मानो
येभ्यस्ते प्राणिमस्तज्ज्ञानदर्शनचारित्रत्रयमपरिक्लेशेन यथेच्छया प्राप्नु-
वन्ति ततोऽय जीवोऽनासादिततदर्थी स्वयंक्रमात्मगुणोत्सेकमनु-
वर्त्तमानश्चिरमध्यासीत् न कथञ्चन स्वार्थं पुष्णीयादिति। तदन-
न्तर यथा तेन सपुण्यकेन सा सद्बुद्धिस्तदा लोपाय परिशिष्टा
तथा लोक भद्र निगद्य घोषणापूर्वकं भक्षा दीयतामिति। ततो
[illegible] तत राजकुले घोषयस्व प्रवेश। यदुत मदीय भैक्षमय भो

ft

जीवा जाता जातैतैव पश्यति । ततस्तस्मात्पूर्वेण वैचित्र्या
विभाव्यमानपायो यथोतभ्मोऽन्विष्टो पुनस्तस्य यथाम्नाय प्रति
भाषते च । शोभितदानेकाकारं ततो निवेदितत्वेन यद्बुद्धे-
रुत्पन्न तदाभिहित भद्र भवतो होरभाव फलम् श्रूयते लोका
भद्रमस्यादेशावलोकयन्ति तेन न स्वपन्ति भवता होयमानं ततो
यदि भद्रस्य समस्तमनदारणाभिलाष: ततोऽस्य तदुपायो मामेक
एतेनैव परिस्फुरति । यदुत निधायेद मेघजय विद्याया
काष्ठपाषी ततस्त्वं महाराजपदस्याश्रिरे दश प्रदेशे समस्ताज्ञा
पद्यन्ति तकिम् विमुच्य ततो विधम्यमानयोऽपतितस्य का ते
चिन्ता यतोऽस्मानभाविभावा साधारणमेतदिति बुद्धा तदाहत
सर्वेऽपि दरीचयन्ति किं वा तेन दृष्टेकोऽपि बहुच पुरुषसदाद-
दात् ततो भविष्यन्ति ते मनोरथपूर्तिरिति । ततश्चैव इत समस्तो
ततेति तथाभवि जीवोऽनाशादितस्थानादिनिक्षेपणाच यद्बुद्धि-
यथालोचादेवेद जानीते । यदुत न मौनमात्रमाने परेषां
ज्ञानादाधान विधातुं पायते न च ज्ञानादिसंपादन विधायान्य
परमार्थत: परोपकार: सम्भवति । यथाप्रसन्नमार्गेण च पुरुषेण
जन्मान्तरेऽपि तथा- विच्छेदनमभिमनता परोपकारकरणपरेण
भवितव्य तस्येव पुरुषस्योत्कर्षाविभावकत्वात् । यत परोपकार
सम्यक् क्रियमाणो धीरतामभिवर्द्धयति दीनतामपकर्षति उदार-
चित्ततां विधत्ते चात्मम्भरितां मोचयति चेतोवैमल्यं वितनुते
प्रभुत्वमाविर्भावयति ततोऽसौ प्रादुर्भूतवीर्याभाव प्रवृष्टदोर्म
परोपकारकरणपर पुरुषो जन्मान्तरेष्वप्युत्तरोत्तरक्रमेण

[illegible]

[illegible]

[illegible]

यथाच्छन्देन कादम्बरीप्रभृतीभिरिव स्वानन्दसन्दोहदायिनीभिरेव कथा-
भिरेव विधास्यते । तथैव स्थिते भो भव्या शृणुता भवद्भिरिदमप्र-
स्तुतं । यथा तेनापि रोरेण तथा प्रयुक्त तद्भेषजत्रयमुपादाय ये
रोगिणः सम्प्रत्यभ्युपेते ते नीरोगतामास्कन्दन्ति युज्यते च तत्तेषां
यथोक्तं तस्य तच्चैव रोरोपकारमयतं । तथा मादृशापि भगवद्व-
चनोक्तभावातिमहत्प्रादप्रसादेन तदनुभावाविर्भूतसद्बुद्धितया यदस्यां
कथायां विरचयिष्यते ज्ञानादित्रयं तत्रास्ते सन्ति ये जीवास्तेषां
मद्रागादिभावरोगनिवारणं कृतमेव एव न खलु वक्तृगुणदोषावुपेक्ष्य
बाध्या पदार्थाः स्वात्मसाधने प्रवर्तन्ते । तथा हि । यद्यपि स्वय
मुपायाच्च पुरुषः स्वामिसम्बन्धिनमाहारविशेषं तदादेशेनैव तदु-
चितपरिजनाय प्रकटयन् भोजनायोपतिष्ठते कथयति तथाप्यसावा-
हारविशेषः परिजन तपयत्येव न वक्तृदोषैः स्वरूपं विरचयति
तदेवापि ढोकनीयम् । तथा हि । स्वयं ज्ञानाद्यपरिपूर्णेनापि
मया भगवदागमानुसारेण निवेदितानि ज्ञानादीनि ये भव्यसत्वा
ग्रहीष्यन्ति तेषां रागादिबुभुक्षोपशमेन स्वास्थ्यं करिष्यन्त्येव स्वरूप
हि तत्तेषामिति ।

किं च ।

यद्यपि भगवत्सिद्धान्तमध्यमध्यासीनमेकैकं पदमाकर्ण्यमानं भा-
वत सकल रागादिरोगजालं समुन्मूलयितुं पटिष्ठमेव स्वाधीनं च
तदाकर्णनं भवतां तथा यद्यपि चिरन्तनमहापुरुषोपनिबद्धकथा-
प्रबन्धश्रवणेनापि सद्भावनया क्रियमाणेन रागादित्रोटनं सुन्दरतर
मभवत्येव तथाप्यनुनोपायेन संसारसागरं तरितुकामे मयि परम-

सन्मार्गविशेषमासादयति न पुनस्तत् प्रतिपततीति तदिदमत्रेद्य स्वयमुपेत्यापि ज्ञानादिस्वरूपमात्मने यथाशक्ति प्रवर्त्तितव्य न पराभ्यर्थनमपेक्षणीयमिति ततोऽयं जीवोऽत्र भगवन्मते वर्त्तमानो देशकालाद्यपेक्षयापरापरस्थानेषु परिभ्रमन् महता प्रयत्नेन कुरुते सर्वेभ्यो ज्ञानदर्शनचारित्ररूपमार्गप्रतिपादन सैव घोषणा विज्ञेया। ततस्तया कथयतोऽस्मात् प्रस्तुतजीवाद् मन्दतरमतयो तदुपदिष्टानि ज्ञानादीनि कदाचिद् गृह्णीयु ये पुनरस्यातत्वलेशामेव दोषपुञ्जतो प्राक्तनीनामस्यानुसरता वाच्यत्वाय प्रतिभासते लोकोचितस्य तेषामयं जीव। यत्तु न लोकस्यास्मि न तेषामे तृष्णो न पुनरस्येति। ततोऽयं चिन्तयति कथं पुनरयं ज्ञानादुपदेशः सानुग्राह्यो भविष्यतीति। तत सद्बुद्धिबलादेवेद मयस्ति। यदुत न ममास्य दीयमानोऽयमसौ समस्तलोकानामुपादेयतो प्रतिपद्यते। तस्मादेव करिष्ये। यदुत यान्येतानि ज्ञानदर्शनचारित्राणि भगवन्मतमार्गभूतानि प्रतिपाद्यानि तानि न स्वयं पञ्चरत्नौ भेषजद्धयानुरूपार्थविवेचने चित्रपरिचयलोकभण्डारसचस्य सम्पाद्य ततस्तो पञ्चरत्नमिव सौनीनं प्रयत्नमदनमन मुख्यस्तो मुद्राणि ततस्तां वस्तूनानि सर्वे समस्तवाङ्मयानि भविष्यन्ति।

१६ च।

यदेदमन्ति समाप्तानि मानं परिवमद् ममकृत्यमी कि च दर्शनिति। स्वदेशाय च तत्र औचित्यपूर्वमनिमात्रया ...

यथाच्छेदेन काष्ठपात्रीस्थानीयाभिहितज्ञानदर्शनचारित्रभेषजत्रया-
त्मकैव विधास्यते । तथैव स्थिते भो भव्या श्रूयतां भवद्भिरियमभ्य-
र्थना । यथा तेनापि रोरेण तथा प्रयुक्तं तद्भेषजत्रयमुपादाय ये
रोगिणः सम्यगुपभुञ्जते ते नीरोगतामास्कन्दन्ति युज्यते च तत्तेषां
ग्रहीतुः तस्य ग्रहणे रोरोपकारसम्पत्ते । तथा मादृशापि भगवदव-
लोकनयावाप्तसद्गुरुपादप्रसादेन तदनुभावाविर्भूतसद्बुद्धितया यदस्यां
कथायां विरचयिष्यते ज्ञानादित्रयं तल्लास्यन्ति ये जीवास्तेषां
तद्रागादिभावरोगनिबर्हणमुपपन्नत एव न खलु वक्तुर्गुणदोषावपेक्ष्य-
वाच्याः पदार्था स्वार्थसाधने प्रवर्त्तन्ते । तथा हि । यद्यपि स्वयं
बुभुक्षाक्षामः पुरुषः स्वामिसम्बन्धिनमाहारविशेषं तदादेशेनैव तदु-
चितपरिजनाय प्रकटयन् भोजनायोत्सङ्गे कलयति तथाप्यसावा-
हारविशेषस्तं परिजनं तर्पयत्येव न वक्तृदोषेण स्वरूपं विरहयति
तथेहापि योजनीयम् । तथा हि । स्वयं ज्ञानाद्यपरिपूर्णेनापि
मया भगवदागमानुसारेण निवेदितानि ज्ञानादीनि ये भव्यसत्त्वा
ग्रहीष्यन्ति तेषां रागादिबुभुक्षोपशमेन स्वास्थ्यं करिष्यन्त्येव स्वरूपं
हि तत्तेषामिति ।

किं च ।

यद्यपि भगवत्सिद्धान्तमध्यमध्यासीनमेकैकं पदमाकर्ण्यमानं भा-
वतः सकलं रागादिरोगजालं समुन्मूलयितुं पटिष्ठमेव स्वाधीनं च
तदाकर्णनं भवतां तथा यद्यपि चिरन्तनमहापुरुषोपनिबद्धकथा-
प्रबन्धश्रवणेनापि महात्मना क्रियमाणेन रागादित्रोटनं सुन्दरतरं
सम्भवत्येव तथाप्यमुनोपायेन समारब्धागरं तरितुकामे मयि परम-

कल्पैकरताः सन्तः प्रस्तुतकथासम्बन्धमपि सर्वेऽपि भवन्तः श्रोतुमर्हन्तीति। तदेवमेतत्कथानकं प्रायः प्रतिपदमुपनीतं यत्पुनरन्तरान्तरा किञ्चिन्नोपनीतं तन्मार्गेणैवानुसारेण स्वबुद्ध्योपनयः कार्यः। सास्त्रेव गृहीतसङ्केतानामुपमानदर्शनादुपमेयप्रतीतिरत एवेदं कथानकमादावस्यैवार्थस्य दर्शनार्थमुपन्यस्तं यतोऽस्यां कथायां न भविष्यति प्रायेण निरुपनयः पदोपन्यासस्ततोऽवगमिष्यितामो सुखेनैव तदन्तर्भविनोऽर्थमलमतिविस्तरेणेति ।

इह हि जीवमपेक्ष्य मया निजं
यदिदमुक्तमदः सकले जने ।
लगति सम्भवमात्रतया ततो
गदितमात्मनि चारु विचार्यताम् ॥
निष्पुण्यकः प्रवचने परमः प्रभावो
रागादिदोषगणरोगमनिष्टता च ।
प्राक्सत्यतामतिकृतश्च भवप्रपञ्च
सम्प्रापितः सकलमेतदिहात्र पीठे ॥
संसारेऽत्र गिरादिभिः विचरता जीवेन दुःखाकरे
जैनेन्द्रं मतमाप्य दुर्लभतरं ज्ञानादिरत्नत्रयम् ।
कार्यं तत्र निरर्गलादरवता भाव्यं सदा सद्गुरौ
सर्वेषां करुणाकरेण भवतामित्येतदावेदितम् ॥

इत्युपमितिभवप्रपञ्चायां कथायां पीठबन्धो
नाम प्रथमः प्रस्तावः समाप्तः ।

अथ द्वितीयः प्रस्तावः ।

अस्तीह लोके दुरन्तसंसारचक्रदर्शिना तीर्थकृद्भिः प्रथमम्
रक्षिता चक्र लगरवत्र सर्वेषामुत्पत्तौ विनयशीलप्रवृत्ते मनु
ष्यलोकेष्वसत्   प्रत्यन्तप्रत्यन्तवासिना   निरन्तरमुपरि
अवष्टब्धा सुसंवृतविशालोन्नतप्राकारा प्रत्यन्तनिवेश नगरी ।
सा च नोट्टी   कर्मभूमिरचना   संवरसंवृत   सर्व   वास्तव
वास्तु सौन्दर्य सह सर्वेषु नानि वि । दक्षिणपश्चिमेदिक्तरानि
विचित्रवर्णचित्रपिच्छिकादि   सम्यक्त्वादिनिवासा   दशरथा-
न्तानि गीतवादित्र पुस्तकानि । यस्यां चानेकाद्भुतवस्तु-
स्थानभूतकार्पण्यादिवासा   विविधविशिष्टतरपुरसमिता
भरतादिक्षेत्ररूपा   पाटका । अनुचरा   सुवर्णाकारा   पाटक
दर्शिता । यस्यां लप्रभावनो दीर्घतराकारो विस्तारपाटक
धर्मधर्मवाशिनो महापुरुषवरसमवसरण   सुभासुभपुण्यानुरूप
दक्षाभरेणुगतानिवहरूपो विभक्ताग । यस्यां निषधगन्धा-
दिदादिदर्शनसमनयासीन   परवत्रमपनायामानुषोत्तरपर्वताकार
प्राकार । तथापरतो यस्यां विस्तीर्णगभीरा समुद्ररूपा परिखा ।
यस्यां च वरा विशुभावासिनानि भद्रशालवनादिरूपाणि नाना
कानमानि । यस्यां च बहुविधजन्तुसमागमसम्पूर्णवाहिन्यो महा
नदीरूपा   महारथ्या ।   यस्यां   च   समस्तव्यापारारम्भती
लवणकालोदसमुद्ररूपौ द्वावेव महाराजमार्गौ । यस्यां च महा
राजमार्गप्रविभक्तानि   जम्बूद्वीपधातकीखण्डपुष्करवरद्वीपार्द्धरूपाणि

वसन्ति चौर्येव पाटकमण्डलानि। यस्यां च लोकसुखहेतव समुचितस्थानस्थायिन कल्पद्रुमरूपा भूयांस स्थानान्तरीयनृपतय इति।

अपि च।

तस्या क कोटिजिह्वोऽपि गुणसभारगौरवम।
शक्तो वर्णयितु लोके नगर्या किमु मादृश ॥
यस्या तीर्थकृतोऽनन्तास्सिद्धिकेशवशौरिण ।
सञ्जाता भजनिष्यन्ते जायन्तेऽद्यापि केवन ॥
या चेह सवशास्त्रेषु लोके लोकोत्तरेऽपि च।
अनन्तगुणसपूर्णा दुर्लभत्वेन गीयते ॥
उच्चावचेषु स्थानेषु हिण्डित्वा आन्तजन्तव ।
प्राप्ता खेदविनोदेन लभन्ते यत्र निवृतिम ॥
विनीता शुचयो दक्षा यस्या धन्यतमा नरा ।
न धममपहायान्यन्नून चेतसि कुवते ॥
यस्यां नार्य सदानायकार्यवजनतत्परा ।
पुण्यभाज सदा धम जैनेन्द्र पर्युपासते ॥
किंवाथ बहुनोक्तेन वस्तु भाति जगत्त्रये।
तस्यां निवसतां सम्यक् पुसां यन्नोपपद्यते ॥
सा हि रत्नाकरे पूर्णा सा विद्याद्रुमिरुत्तमा।
सा मनोनयनानन्दा सा दुखौघविनाशिका ॥
साखिलाश्चर्यभूयिष्ठा सा विशेषसमन्विता।
सा मुनीन्द्रसमाकीर्णा सा सुश्रावकभूषिता ॥
सा जिनेन्द्राभिषेकादितोषिताखिलभव्यका।

आचरन्ति भवन्तो मा व्यवहारं पापिनाम् ॥
जीवोऽजीवसमा पुच्छपादा अस्ति नेति वा ।
अथ विचारं प्रथित मत्कानेव विदित ॥
यस्मात्सापि यथासो नराणां पुरुषाधम ।
न युज्यते इवैकोऽकै दोऽन्य इति गच्छते ॥
तौ विमुच्य न कोऽपि व्याममनोव मानवा ।
अयुक्ते एव जाये पुरुषायचतुष्टयम् ॥१२॥

अस्ति च मनुजगतो नगर्यामतुलबलपराक्रम स्त्रीयांकाम-भुवनय ब्रह्मादिभिरमतिवनमस्थिमयर कमपरिणामो नाम महानरेन्द्र ।

यो नीतिमार्गमनुसृत्य प्रतापैकरस सदा ।
तृणतुल्य जगत्सर्वं विलोकयति हेलया ॥
निर्दयो निरनुक्रोश सर्वावस्थासु देहिनाम् ।
स दण्डमादनो दण्ड पातयत्यनपेक्षया ॥
स च केलिप्रियो दुष्टो लोभादिभिटवेष्टित ।
नाटकेषु परं काष्ठां प्राप्तोऽत्यन्त विचक्षण ॥
नास्ति मत्तो जगत्यन्यो मनेति मदविक्लव ।
स राजोपद्रव कुर्वन्धनायति कस्यचित् ॥
ततो वाक्यपरो लोकान् नानाकारैर्विडम्बनै ।
सर्वान्विडम्बयन्मुख्यैर्नाटयत्यात्मनापत ॥
तेऽपि लोका महान्तोऽपि प्रतापभयविह्वल ।
तस्य पापदर्शी दक्षि तत्तत्सर्वं प्रकुर्वते ॥

ततश्च।

कांश्चित्तारकरूपेणाक्रोशन्तो वेदनातुरान्।
नर्त्तयत्यात्मन प्रीतिं मन्यमानो मुहुर्मुहुः॥
यथा यथा महादुःखैर्विक्लवास्तानुदीक्षते।
तथा तथा मनस्युच्चैरसावत्रैव तोषत॥
कश्चिद्योद्धुरो भूत्वा स इत्थं बत भाषते।
भयविक्लवचित्तत्वाद्राज्ञानिर्दिष्टकारकान्॥
अरे रे तिर्यगाकारं गृहीत्वा रङ्गभूमिषु।
कुरुध्वं नाटकं तूर्णं मम चित्तप्रमोदकम्॥

ततश्च।

काकरासभमार्जारमूषकाकारधारकाः।
सिंहचित्रकशार्दूलमृगवेषविडम्बकाः॥
गजोष्ट्राश्वबलीवर्दकपोतश्येनरूपिणः।
यूकापिपीलिकाकीटमत्कुणाकारधारिणः॥
अनन्तरूपास्तिर्यञ्चो भूत्वा तच्चित्तमोदनम्।
ते नाटकं महाहास्यकारणं नाटयन्ति वै॥
कुब्जवामनमूकान्धदद्रुव्याधिपरागतैः।
तथान्यमानुषैः प्राचैर्नाटकं नाटयत्यसौ॥
ईर्ष्याशोकभयप्रद्वेषैर्विविधवेषविडम्बकैः।
विचित्रं नाटकं दृष्ट्वा स तुष्टो बत जायते॥
तथा यथेष्टचेष्टोऽसौ पुनस्तानेव सुन्दरे।
आकारैर्योजयत्युच्चैर्लोकान्नाटककाम्यया॥

विद्यमानमनाले तेन मालिन प्रभविष्णुना ।
चातारमार्गेण कश्चिन्न जायते कदाचन ॥
न हि विज्ञापमानेन स्वतन्त्रो यश्चिकीर्षति ।
तत्करोत्येव केनापि न निषिद्धो निवर्त्तते ॥

तथा ।

कचिदिष्टवियोगार्त्तं कचित्सङ्गमसुन्दरम् ।
कचिद्रोगभराक्रान्तं कचिद्दारिद्र्यदूषितम् ॥
कचिदापद्गतानेकसम्भ्रमघातदारुणम् ।
कचित्सम्पत्समुद्भूतमहानन्दमनोहरम् ॥
विभ्रम्य कुलमर्यादां प्रधानकुलपुत्रके ।
अन्यायकार्यकारित्वात् कचिद्दर्शित विस्मयम् ॥
कचिदनुरक्तभर्त्तारं मुञ्चद्भि कुलटागणे ।
नीचगामिभिरायत्तं दधाने कुकुलोद्भवे ॥
कचिद्धृतचमत्कारं नृत्यद्भिर्हास्यहेतुभिः ।
स्नातकोत्तीर्णकृत्स्नागमकपालकमण्डले ॥
तदेवंविधदृष्टान्तप्रतिबद्धमनाकुलम् ।
संसारनाटकं जीव नाटयत्येव लीलया ॥
रागद्वेषाभिधानौ द्वौ मुरजौ तत्र नाटके ।
दुष्टाभिसन्धिनामा तु तयोरास्फालको मतः ॥
मानक्रोधादिनामानो गायना कलकण्ठकाः ।
महामोहाभिधानस्तु सूत्रधारः प्रवर्त्तकः ॥
रागाभिलाषसञ्ज्ञोऽत्र नान्दीमङ्गलपाठकः ।

अनेकरूपनेपथ्यकरः कामनामा विदूषकः ॥
इत्यादिभिर्गीयमानो वचसा पापमण्डला ।
येऽपि प्रविस्फारयन्तो भेदस्य मायाप्रयम् ॥
भवादिमया विज्ञेया कल्पितापात्र नाटके ।
लोकाकाशोदरो नाम विशाला रङ्गभूमिका ॥
पुद्गलस्कन्धनामानः प्रेक्षोपस्करसंचयाः ।
इत्थं समस्तसामग्रीयुक्ते नाटकपेटके ॥
अनाद्यनन्तरूपा चाकोरविडम्बितम् ।
अपरापररूपेण कुर्वाणोऽसौ प्रमोदते ॥
कदाच बहुलोकेन नास्ति तस्य किञ्चन ।
यदसौ मनसोऽभीष्टं न करोति यथारुचि ॥

तत्र चैवंविधे विलसन्नटितनर्त्तिते इव [illegible] [illegible] विचरतो यथाभिलषितकारिणः [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] कुमुदिनी कुमुदिनीनामिव [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] प्रधानतमा [illegible] [illegible] [illegible] । सा च तस्य [illegible]

मिति। अतएव चन्द्रिकामिव शशधरो रतिमिव मकरध्वजो
लक्ष्मीमिव केशव पार्वतीमिव त्रिनयनस्तां कालपरिणतिं महा-
देवी कर्मपरिणामो महानरेन्द्रो विरहकातरतया न कदा-
चिदेकाकिनीं विरहयति। किं तर्हि सदैव गच्छंस्तिष्ठंश्चात्मा-
नुवर्त्तिनीं धारयति। सापि च दृढमनुरक्ता भर्त्तरि न तद्वचनं
प्रतिकूलयति। परस्परानुकूलतया हि दम्पत्योः प्रेम निरन्तर
मुपपद्यते नान्यथा। ततस्तथा वर्त्तमानयोस्तयोर्गाढं निरूढमाग-
तम्। प्रेमाविच्छिन्ना तद्विरहनाशका। ततश्चासौ कालपरिणति
गुरुतया महाराजप्रसादस्योन्मादकारितया यौवनस्य तुच्छतया
स्त्रीहृदयस्य चञ्चलतया तत्स्वभावानां कुटिलतया तथाविधविट-
जनस्य सर्वत्र सर्वप्रकारं प्रभवामीति मन्यमाना युक्ता सुषम-
दुःषमादिभिः शरीरभूताभिः प्रियसखीभिः परिवेष्टिता समयाव-
लिका-मुहूर्त्तप्रहरदिनाहोरात्रपक्षमासायनवत्सरयुगपल्योपमसाग-
रोपमावसर्पिण्युत्सर्पिणीपुद्गलपरावर्त्तादिना परिकरेण विविध-
कार्यकरणसमर्थास्मि कोऽहमिति सञ्जातोत्सेकामिवैव कर्मपरि-
णाममहाराजप्रवर्त्तिते विश्वविस्तारनाटके सदैव राज्ञो निकटोपविष्टा
सती सूत्रधारमेव निमन्त्रयति। यदुत यान्येतानि योनिजव-
निकायवर्त्तितानि पात्राणि तिष्ठन्ति मद्वचनेन निर्गच्छन्तु गर्भ-
नेतानि निर्गतानि उत्तानादिव्यापाराणि रटन्तु मातुःस्तनं
पुनर्धूलीधूसराणि रगन्तु भूमौ पुनर्लुठमानानि पदे पदे परिस्ख-
लन्तु चरणाभ्याम्। कुर्वन्तु मृत्पुरीषविमर्दनबीभत्समात्मानम्।
पुनरतिक्रान्तबाल्यभावानि धारयन्तु कुमारताम्। क्रीडन्तु नाना

विधक्रीडाविब्बोके । अभ्यस्यन्तु सकलकलाकलापकौशलम् । पुनरतिलङ्घितकुमारभावान्यध्यासयन्तु तरुणता दर्शयन्तु मन्मथगुरूपदेशानुसारेण सकलविवेकिलोकहास्यकारिणोऽनपेक्षितनिजकुलकलङ्काद्यपायान् कटाक्षविक्षेपादिसारान् नानाकारविलासलासविशेषानिति । प्रवर्त्तन्तां पारदार्यादिष्वसायकार्येषु । पुनरपगततारुण्यानि स्वीकुर्वन्तु मध्यमवयस्ताम् । प्रकटयन्तु सत्त्वबुद्धिपौरुषपराक्रमप्रकर्षम् । पुनरतिवाहितमध्यमवयोभावानि श्रयन्तु जराजीर्णताम् । दर्शयन्तु वलीपलिताङ्गभङ्गकरणविकललमलजबालाविलशरीरताम् । समाचरन्तु विपरीतस्वभावताम् । पुनश्च कवलितसकलजीवितभावानि देहत्यागेन नाटयन्तु मृतरूपताम् । तत पुन प्रविशन्तु योनिजवनिकाभ्यन्तरे । अनुभवन्तु तत्र गर्भकलमलान्तर्गतानि विविधदुःखम् । पुनश्च निगच्छन्तु रूपान्तरमुपादाय कुशलैश्चमनन्तवारा प्रवेशनिर्गमनम् । तदेव सा कालपरिणतिमहादेवी तेषां ससारनाटकान्तर्गतानां समस्तपात्राणामवस्थितरूपेण क्षणद्वयमप्यासितु न ददाति किं तर्हि क्षणे क्षणे वराकाणि तान्यपरापररूपेण परावर्त्तयति । किं च तेषां नृत्यतां यान्युपकरणानि पुद्गलस्कन्धनामानि पूर्वमाख्यातानि तान्यप्यतिचपलस्वभावतया सात्मन प्रभुत्व दर्शयन्ती क्षणे क्षणे अपरापररूप भाजयति । तानि च पात्राणि किं क्रियते तत्र राजाधस्था वशवर्त्ती न चान्योऽस्ति कश्चिदात्मनो मोचनोपाय इति विचिन्त्य निगतिकानि सन्ति । यथा यथा सा कालपरिणतिराज्ञापयति तथा तथा नानाकारमात्मानं विडम्बयन्तीति । किं च । क्रमपरिणामादपि सर्वासामवस्था

कालपरिणतिरासमन्ताधिकतर प्रभुत्वमावेदयन्तीव स्वर्गति । तथा-हि । क्रमपरिणामस्य सभारनाटकाभिनयस्तुत्यानापरापररूपकर-णगोचर एव प्रभाव । तस्मा पुन कालपरिणते सभारनाटकाथ-निकरानीतरूपेष्वपि निवृतिनगरीनिवासिलोकेषु क्षणे क्षणे अप-रापराश्चर्यकरत्वात्पुनरु समस्तदेशगत या प्रशान्तोत्सेकातिरेका किम कुर्यादिति । तदेवमनवरतप्रवृत्तेन परमाद्भुतभूतेन तेन नाटकेन तयोर्देवीनृपयोर्विलोकितेन उपचते मम प्रमोद । तदनन्तरमेव तौ स्वराज्यसमवबुध्येते इति ।

तयोश्च निवृतोरेवमन्यदा रहसि स्थिता ।
स्वस्थ वीक्ष्य राजान सा देवी समवोचत ॥
भुक्त यथाय भोक्तव्य पीत यत्पेयमप्यमा ।
मानित यन्मया मान्य साभिमान च जीवितम् ॥
नाटकेन तदुत्र लोके यस्य नास्वादितो रस ।
प्राप्त समस्तकल्याण प्रसादे देवपादयो ॥
दृष्ट द्रष्टव्यमप्यत्र लोके यच्चापि सुन्दरम् ।
किन्तु पुत्रमुख देव मया नाद्यापि वीक्षितम् ॥
यदि तद्देवपादानां प्रसादादेव जायते ।
ततो मे जीवित साध्यमन्यथा जीवित वृथा ॥

नरपतिरुवाच ।

साधु साधूदित देवि रोचते मह्यमप्यद ।
समदुःखसुखो देव्या वत्सात्र मत्कथस ॥

काले दारकस्य नरनाथेन सविशेषेण पर्यालोच्य यतोऽस्य गर्भाव-
तारकाले जननी मनुजसुन्दर नर वदनेन प्रविशन्तं दृष्टवती ततो-
ऽस्य भवतु भव्यपुरुष इति नाम । ततस्तदाकर्ण्य देवी राजानमु-
वाच देवाहमपि पुत्रकस्य किञ्चिन्नाम कर्तुमभिलषामि तदनुजा-
नातु देव इति । नृपतिराह । देवि कः कार्येषु विरोधोऽभि-
धीयतां यदभीप्सितमिति । ततस्तयोक्तं यतोऽस्य गर्भस्थे मम सुमन-
स्कारणपरिणतिनी मतिरभूत्ततोऽस्य भवतु सुमतिरित्यभिधानम् ।
ततो द्वे चैते मत्स्येपकल्पमेतद्देवीकौशलेन मया यद्भव्यपुरुषस्य
च सुमतिरित्यभिधानान्तरमिति ब्रुवाण परितोषमुपागतो राजा
विहितवान् नामकरणमहोत्सवं कारयामास । इतश्चास्ति तस्यैव
सज्जनानां मध्यमप्रवीणमहेला नाम ब्राह्मणी । सा जनादेन
सर्वानुपूर्वनमस्कारकरणाभ्यासतया यशो प्राप्ता । प्रिय-
वदिका महादेव्ये यत्र यच्छ्रूयते सर्वार्थं जाने यथा कार्यस्व-
रूपमहं देवी भव्यपुरुषनामानं दारकं प्रसूतेति । तत महाविभाव
[illegible] विवर्ण विमनायन्तम् । मध्यबुद्धिर्वदत्याह । यतो मयाप
[illegible] [illegible] [illegible] निर्गत [illegible]
। इदमपि [illegible] । इदानीं पुनरेत
। [illegible] सुमन इति मत्सादर्थम् । [illegible] ।
[illegible] यथा न [illegible] परमार्थं ।
[illegible] इति नाम
[illegible] इति [illegible] इति [illegible] । इदमपि
[illegible] देव [illegible]

र्णाभिरुक्तेति लोके प्रख्यापित । तथाहि । यावन्तः केचिदिह जन्तवो जायन्ते तेषां सर्वेषामेतावेव देवीनृपौ परमवीर्ययुक्ततया परमार्थतया जननीजनकौ ।

अन्यच्च ।

किं न दृष्टं श्रुतं वा कदाचिदपि प्रियसख्या अनयोर्नाटकं प्रवर्त्तो-द्दामकाव्यम् । यदुत राजा कर्मपरिणामः स्वेच्छया नारकतिर्यङ्नरामरगतिभवचक्रवाराणामनेकयोनिलक्षं भवजन्तुरूपेण नाटयति । महादेवी पुनस्तेषामेव महाराजजनितानारूपाणां समरूपाणां गर्भवसतिबालकुमारतरुणमध्यमजराजीर्णमृतगर्भप्रविष्टनिष्क्रमादिरूपावस्थाकारा कारयतीति । अगृहीतसङ्केताह । प्रियसखि श्रुतमेतत्कथा किन्तु यदि नाम कर्मपरिणामस्य राज्ञः समस्तपापवपरावर्त्तने सामर्थ्यं कालपरिणतेर्वा महादेव्यास्तेषामेवापरापरावस्थाकरणशक्तिः तत्किमेतावतैतयोर्जननीजनकत्वं समर्थ्यते । प्रज्ञाविशालाह । अयि प्रियसखि अत्यन्तमुग्धासि यतो गौरवीडाङ्कितमवबुध्यते स पुनः परिस्फुटमपि कथ्यमानं न जानीषे । यत अपारप्रवाह परमार्थतो नाटकम् । तस्य च यौ जनकावेतौ परमार्थत एव जननीजनकाविति । अगृहीतसङ्केताह । प्रियसखि यदि समस्तजन्तुजननीजनकयोरपि देवीनृपयोर्देवा सम्बन्धात् नृपस्य निर्बीजत्व दुर्जनवदुर्दोषभयादविवेकादिभिरभिभि प्रख्यापितं लोके तत्किमित्यधुनाय भवदुक्तयोरनयोः पुत्रतया महोत्सवकल्लोलेन प्रख्यापित इति ।

प्रज्ञाविशालाह । समाकर्णयाक्ष प्रख्यापने कारणम् । अत्र-

अस्यामेव नगर्यां शुद्धसत्त्ववादी समस्तसत्त्वसङ्घातहितकारी सर्वभाव-
स्वभाववेदी अनयोश्च कालपरिणतिकर्मपरिणामयोर्देवीनृपयो
समस्तरहस्यस्थानेष्वत्यन्तभेदज्ञः सदागमो नाम परमपुरुषः । अस्ति
च तेन सार्द्धं मम घटना । सचान्यदा दृष्टो मया सहर्षं । पृष्टो
निर्बन्धेन हर्षकारणम् । तेनोक्तम् । आकर्णय भद्रे यदि कुतू-
हलम् । येयं कालपरिणतिर्महादेवी अनया रहसि विज्ञापितो
राजा यदुत निर्विषादमनेनात्मनोऽङ्गीकृतवन्ध्याप्रवादेन । यतो-
ऽहमनन्तापत्यापि दुर्जनचतुर्दोषभयाद्विवेकादिभिरस्मिभिर्वन्ध्येति
प्रख्यापिता लोके ममैवापत्यान्यन्यजनापत्यतया गीयन्ते । सोऽयं
खेदजननिमित्तेन नाटकत्यागन्यायः । तदिदं वन्ध्याभावलक्षणं ममा-
यशःकलङ्कं क्षालयितुमर्हति देव । ततो नृपेणोक्तम् । देवि ममापि
निर्बीजतया समानमेतत् केवलं धीरा भव । लब्धो मया अयम-
पत्यलाभोपायः । देव्याह । कतमोऽसौ । प्रभुराह । देव्यस्या-
मेव मनुजगतौ महाराजधान्यां वर्त्तमानया भवत्या सन्निमण्डल-
वचनमपेक्ष्य प्रकाश्यते प्रधानपुरुषस्य जन्म । क्रियते महानन्द-
कलकलः । ततश्चिरकालरूढमप्यावयोर्निर्बीजत्ववन्ध्याभावलक्षणम-
यशःकलङ्कं क्षालितं भविष्यतीति । तत इतीयत्या प्रतिपन्नं महा-
राजवचनं देव्या कृतं च यथोचितं ताभ्याम् । ततः प्रज्ञाविशाले
योऽयं भव्यपुरुषो जातः स ममात्यन्तवल्लभः । अस्य जन्मनाऽहमा-
त्मानं सफलमवगच्छामीत्यतो हर्षमुपागत इति । ततो मयोक्तम् ।
शोभनं ते हर्षकारणम् । ततोऽयमनेन कारणेन भव्यपुरुषो देवी-
नृपपुत्रतया प्रकाशित इति । अगृहीतसङ्केतयोक्तम् । साधु वयस्ये

साधु सुन्दरमाख्यातं भवत्या नाशितो मे सन्देहः । यदा च त्वत्समीपमुपगच्छन्त्या मया हट्टमार्गे समाकर्णितो लोकप्रवाद-स्तदा देवीनृपयोः चालितसेवायत्नकमहमवगच्छामि । प्रज्ञा-विशालयोक्तम् । किमाकर्णितं प्रियसख्या । तयोक्तम् । दृष्टो मया तत्र सकललोकमध्ये सुन्दराकारः पुरुषः स च सविनयं पृष्टः पौर-महत्तमैः । भगवन् य एष राजदारको जातः स कीदृग्गुणो भवि-ष्यतीति । तेनोक्तम् । भद्राः शृणुत । समस्तगुणभारभाजनमेष बहुना कालक्रमेण भविष्यतीत्यतो न शक्यन्तेऽस्य सर्वे गुणाः कथयितुम् । कथिता अपि न पार्यन्तेऽवधारयितुम् । तथापि लेशोद्देशेन कथयामि । भविष्यत्येष निदर्शनं रूपस्य निलयो यौवनस्य मन्दिरं लावण्यस्य दृष्टान्तः प्रश्रयस्य निकेतनमौदार्यस्य निधिर्विनयस्य सदनं गाम्भीर्यस्य आलयो विज्ञानस्य आकरो दाक्षिण्यस्य जन्म-भूमिर्दाक्ष्यस्य इयत्तापरिच्छेदः स्थैर्यस्य मर्यादागोचरो सन्नाथः सदाचारस्य विषयप्रागल्भ्यस्य भर्ता प्रतिसंविन्निष्ठाविविदिषादि-सुन्दरीणामिति । अन्यच्चानेकभराभ्यस्तकुसुमशरतया बालकालेऽपि प्रवर्तमानोऽयं न भविष्यति कलिप्रियः दर्शयिष्यति जने वत्सलतां समाचरिष्यति गुरुविनयं प्रकटयिष्यति धर्मानुरागं न करिष्यति लोलतां विषयेषु विजेष्यते कामक्रोधादिकमान्तरं अरिषड्वर्गं नन्दयिष्यति भर्तारं चिरकालमिति । ततस्तदा वचः श्रुत्वा हृष्टैः च दृष्टा निरीक्षमाणैः पौरैरभिहितमहो विषमतोऽलकया समस्तजनविस्मयहेतुभूतयापि कालपरिणत्या कथपरिणामेन चेह लोके सुन्दरमाचरितम् । यदाश्चर्यमनेकदेशविख्यातायां मनु

जन्तौ नगर्यामेव भव्यपुरुषः सुमतिर्जनित । चालितान्येतस्मान्-
मेनाभ्यासमात्रेन समस्तदुश्चरितान्यपुष्पायमस्येति । तदिदं समस्त-
मत्रचिन्तितया मयाकर्णितं तत एव सञ्जातो मे मनसि वितर्कः
कथं पुनरनयतया प्रभिन्नयोर्वीणुपयोः पुत्रोत्पत्तिः । को वैव
पुरुषः सत्य एव भविष्यत्कालभाविनो राजदारककथ्यता समस्ता
कथयतीति । ततश्चिन्तितं मया प्रियमसौमेतद्द्वयमपि प्रक्ष्य-
ग्यामि । कुमत्ता हि सा मांसलतामाना तथापनीतो भवया
प्रथम सन्देहः साम्प्रतं मे द्वितीयमपनयतु भगवती । प्रज्ञाविशाला
लोकम् । वयस्ये कार्यद्वारेणाहमगच्छामि स एव मम परिचित
परमपुरुषः सदागमनामा तदाचचाणोऽवलोकितो भावया । अत
स यातीतानागतवर्तमानकालभाविनो भावान् करतलगतामलक
मिव प्रतिपादयितुं पटिष्ठो नापर । यतो त्रिलोकेऽस्मिन् मनुष्य
न्तो नगर्यामन्योऽपि तादृशा अभिनिबोधावधिमनःपर्यायकेवल
नाम सञ्ज्ञाः परमपुरुषाः केवलं न तेषां परप्रतिपादनसा-
मर्थ्यं । मूका हि ते चत्वारोऽपि स्वरूपेण । तेषामपि स
न्दृश्यमानसमस्तमान परगुणप्रकाशनध्यमनितया लोकमध्य-
मेव एव सदागमो भगवान्प्रकाशयति । भव्यजीवमहतयोऽस्य
वचसा हि पुनः कारणेन राजदारको च सदागमस्यास्य समीपेऽ
पि वैश्वानरनाम्नासमयं समन्तमागच्छतीति योऽनुभिज्ञासि
प्रज्ञाविशालसन्तस्म । एष हि सदागमतया समस्तं पदार्थ
करतलगतवत् समस्तवस्तुता विनिमाघवत्या । ऋजुमीते पापि
ष्ठा श्रवणं नापि वचनं श्रवणं ते हि न कथयन्ति पराङ्गं यत्

भगवतो माहात्म्यम्। ततस्तेभ्यो हितमुपदिशन्तमप्येनं सदागमं
केचिद् दूषयन्ति केचिदपकर्णयन्ति केचिदुपहसन्ति केचिदुपदिष्टा-
करणप्रत्निमात्मानो दीपयन्ति केचित्तद्वचनाद्दूरत एव नश्यन्ति
केचिच्च प्रतारकधिया शङ्कन्ते केचित्तद्वचनमादित एव नावबुध्यन्ते
केचित्तद्वचनं श्रुतमपि न रोचयन्ति केचित्तद्रोचितमपि नानु-
तिष्ठन्ति केचिन्नुष्ठानमधिकृतमपि पुनः शिथिलयन्ति ततश्चैवं
स्थितेनास्य सम्यक् सम्पद्यते परोपकारकरणलक्षणा समीहितसिद्धिः।
ततोऽयमनया सततं प्राणिनामपात्रतया गाढमुद्वेजितः भवत्येव
हि गुरूणामपि निष्फलतया कुपात्रगोचरो महाप्रयासश्चित्तखेद-
हेतुरयं तु राजदारको भव्यपुरुष इति पात्रभूतोऽस्य प्रतिभासते।
भव्यपुरुषः सन्नपि यदि दुष्कृती स्यात् ततो न पात्रतां लभेत।
अयं तु राजदारको यतः सुमतिरतः पात्रभूत एवेति कृत्वामुष्य
सदागमस्यात्यन्तवल्लभः।

अन्यच्चायं सदागमो मन्यते यतोऽस्य दारकस्यैकरूपतया
जनकत्वादेव सुन्दरः कर्मपरिणामः। जननीत्वादेव चानुकूला
कालपरिणतिः। ततोऽयं विमुक्तबालभावः सुन्दरतया निजस्वभा-
वस्य प्रत्यासन्नतया कल्याणपारम्पर्यस्य प्रमोदहेतुस्तथैवंविधपुरु-
षाणां मद्वचनमत्यनुपलभ्य नियमेनास्य भविष्यति मनस्येवं विधो
वितर्कः। यथा सुन्दरोऽयं मनुजगतिनगरी यस्यामेवं सदागमः
परमपुरुषः प्रतिवसति। ममाप्यस्ति प्रायेण योग्यता काचित्तथा-
विधा यया तेन सह मीलकं घटते। ततोऽमुं परमपुरुषं विन-
येनाराध्यास्य सम्बन्धि ज्ञानमभ्यस्यामि। ततोऽनुगुणत्वाज्जननीजन-

कयोद्वाभ्यां ममपिता भविष्यति ममैव शिष्यः । ततोऽहमत्र
सकामितमित्रग्राम कृतकृत्यो भविष्यामीति बुध्याय सदागमोऽस्य
सुमतेर्भव्यपुरुषस्य जन्मना सफलमात्मानमवगच्छतीति । अत एव
सञ्जातपरितोषतया जनममुं राजदारकगुणानेव वर्णयति । अगृ-
हीतसङ्केतयोक्तम् । प्रियमसि किंपुनरस्य भगवतः सदागमस्य मात्राश्च
यदेते पापिष्ठलोका नावबुध्यन्ते । अनवबुध्यमानाश्च नास्य वचने
वर्त्तन्ते इति । प्रज्ञाविशालयोक्तं वयस्ये समाकर्णय । य एष सर्वत्रा-
निवारितशक्तिप्रसरः कर्मपरिणामो महाराजो यथेष्टचेष्टया संसार-
नाटकमावर्त्तयमानः सततमीश्वरान् दरिद्रयति सुभगान् दुर्भग-
यति सुरूपान् कुरूपयति पण्डितान्मूर्खयति शूरान् क्लीवयति
मानिनो दीनयति तिरश्चो नारकायति नारकान्मनुष्ययति मनु-
ष्यान्देवयति देवान् पशुभावमानयति नरेन्द्रमपि कीटयति चक्र-
वर्त्तिनमपि द्रमकयति दरिद्रादीश्वरादिभावान् प्रापयति किम्ब-
हुना यथेष्टं भावपरिवर्त्तनं विदधानो न क्वचित्प्रतिहन्यते ।
स्वयमप्यस्य भगवतः सदागमस्य सम्बन्धिनोऽभिधानादपि बिभेति
गन्धादपि पलायते । तथाहि । तावदेष कर्मपरिणाम एतान्सम-
स्तलोकान्संसारनाटकविडम्बनया विडम्बयति । यावदस्य सदागमो
भगवान् हुङ्कारयति । यदि पुनरेष हुङ्कारयेत्ततो भयातिरेकग्रस्त-
समस्तगात्रो महासमरसङ्घट्टे कातरनर इव प्राणान् स्वयमेव समस्ता-
नपि मुञ्चेत् । मोचिताश्चानेनामुष्मादनन्ताः प्राणिनः । अगृहीत-
सङ्केतयोक्तम् । ते किमिति न दृश्यन्ते । प्रज्ञाविशालाह । अस्ति
कर्मपरिणाममहाराजभुक्तेरतिक्रान्ता निर्वृतिनाम महानगरी ।

ततस्ते सदागमाग्रद्वारेण कर्मपरिणाममप्रभवन्तमात्मन्युपलभ्य मोचिताः। अथ सदागमेनेति मत्वा कर्मपरिणामस्यैरपि पादद्वारद्वारेणोड्डीय तस्यां गच्छन्ति। गतास्तस्यां सकलकालं समस्तोपद्रवरहिता परमसुखिनस्तिष्ठन्ति। तेन कारणेन ते नेह दृश्यन्ते। यच्चैतदप्येतयोक्तम्। यदुत किमित्येष सर्वलोकान्न मोचयति। कदर्थिता ह्येते वराकाः सर्वेऽप्यनेनातिविषमशीलतया कर्मपरिणामराजेन। ततो युक्तमस्य महापुरुषस्येदृशस्य सत्त्वानेवंविधान्को तत्कदर्थनस्योपेक्षणमिति। प्रज्ञाविशालाह। सत्यमेतत्केवलं प्रकृतिरियमस्य भगवतः सदागमस्य। यया वचनविपरीतकारिषु कृपालेशमवधीरणां विधत्ते। ततस्तेनावधीरिताः सन्तो नाथरहिता इति मत्वा गाढतरं कर्मपरिणामराजेन कदर्थ्यन्ते। ये तु पापभीरुतयास्य निर्देशकारिणो भवन्ति तानेव स्वां प्रकृतिमनुवर्तमानः कर्मपरिणामकदर्थनाया अवश्यं मोचयति। येऽपि लोका भगवतोऽस्य सदागमस्योपरि भक्तिमन्तोऽप्यस्य सम्बन्धिवचनं तथाविधशक्तिविकलतया सम्पूर्णमनुष्ठातुं न शक्नुवन्ति किं तर्हि तन्मध्याद्बहुतम बहुतर बहुस्तोक स्तोकतर स्तोकतम वा कुर्वन्ति भक्तिमात्रक वास्योपरि विदधति। नाममात्र वास्य श्रद्दधन्ति। यदि वा येऽस्य भगवतः सम्बन्धिनि वचने वर्तन्ते महात्मानस्तेषामुपरि धन्याः कृतार्थाः पुण्यभाजः सुलब्धजन्मान एते इत्यादि वचनलिङ्गम्य पक्षपातं कुर्वन्ति। यदास्य भगवतोऽभिधानमात्रमप्यजानाना प्रकृत्यैव ये भद्रका भवन्ति। ततश्च मार्गानुसारिसदन्धन्यायेनानाभोगतोऽप्यस्य वचनानुसारेण वर्तन्ते तानप्ययं विधानमस्य विकलत्वान् लोका

नैष कर्मपरिणामो महानरेन्द्रो यद्यपि स्वमारम्भाटके कियन्तमपि कालं नाटयति तथापि सदागमस्याभिप्रेत एव इति मत्वा माध्यस्थभावं नारकतिर्यङ्मानुषकदमररूपं तेषां विधत्ते।

किन्तर्हि केषाञ्चिदनुत्तरसुररूपं दर्शयति। केषाञ्चिद् ग्रैवेयकामराकारं प्रकटयति। केषाञ्चिदुपरितनकल्पोपपन्नदेवरूपतां जनयति। केषाञ्चिदधस्तनकल्पोत्पन्नमहर्द्धिलेखकरणं कारयति। केषाञ्चिद्भुवि भूरूपतां लक्षयति। केषाञ्चिच्चक्रवर्तिमहामण्डलिकादिप्रधानपुरुषभावं भावयति। सर्वथा प्रधानपात्ररूपतां विहाय न कदाचिद्रूपान्तरेण तान्नर्त्तयति। तत्पश्यास्मैतावतास्य भगवतः सदागमस्य माहात्म्येन। यदेवंविधमास्थयुक्तोऽप्येष कर्मपरिणामो महानृपतिरेतद्भयाक्रान्तहृदयः खल्वेव वर्त्तते।

अन्यच्च कथ्यते तुभ्यं कौतुकं यदि विद्यते।
रूपं सदागमस्यास्य तद् बुध्यस्व मृगेक्षणे॥
एष एव जगन्नाथो वत्सलः परमार्थतः।
एष एव जगच्चक्षुरेष एव सुबान्धवः॥
एष एव विपद्गर्त्ते पततामवलम्बनम्।
एष एव भवाटव्यामटतां मार्गदेशकः॥
एष एव महावैद्यः सर्वव्याधिनिवर्हणः।
एष एव भवोच्छेदकारणं परमौषधम्॥
एष एव जगद्दीपः सर्ववस्तुप्रकाशकः।
प्रमादराक्षसात्त्रूनमेष एव विमोचकः॥
एषोऽविरतिजम्बालकम्पपत्तालनक्षमः।

एष एव च योगानां दृष्टानां वरयोगतः ॥
हृदादिवरटाणां स्नायुबन्धने क्षमे ।
सर्वो भगवानेव नान्यस्य विमोचने ॥
एष एव महाघोरनरकोद्धरणक्षमः ।
परात्मद् सम्पातानामायकोऽप्येष देहिनाम् ॥
एष एव क्षुधानुत्पद्दुःखविच्छेदकारणम् ।
एष एव कुदेवजन सन्तापनाशकः ॥
महानदविच्छेदे एष एव कुठारकः ।
एष एव महानिद्राद्रावणः प्रतिबोधकः ॥
एष स्वाभाविकानन्दकारणेन गीयते ।
मातापातोदयोत्पाद मिथ्याबुद्धिविधूनकः ॥
एष एव हृत्क्रोधवह्निविध्यापने जलम् ।
एष एव महामानपर्वतोद्दलने पविः ॥
एष मायामहाव्याघ्रीपातने शरभायते ।
एष एव महालोभनीरदे शोषणानिलः ॥
एष हास्यविकारस्य गाढ प्रशमनक्षमः ।
एष मोहोदयोत्पाद्यां रतिं निशामयत्यलम् ॥
एष एवाभिपन्ने जनेऽधिकजगन्नायते ।
एष एव भयोद्भ्रान्तसत्त्वशरणक्षमः ॥
एष शोकभराक्रान्तं सधीरयति देहिनम् ।
एष एव जुगुप्सादिविकारं शमयत्यलम् ॥
एष कामपिशाचस्य दृढमुच्चाटने पटुः ।

एष एव च मार्तण्डो मिथ्यात्वध्वान्तसूदनः ॥
एष एव चतुर्भेदजीवितोच्छेदकारणम्।
यतो जीवं ततोऽतीते नयत्येष शिवालये॥
शुभेतरेण या नाम्ना कृता लोकविडम्बना।
छिन्ते तामेष लोकानामनङ्गस्यानदानतः ॥
सर्वोत्तमत्वं भक्तानां विधायाक्षयमव्ययम्।
एष एव छिनत्युच्चैनीचैर्गोत्रविडम्बनाम् ॥
एष एव च दानादिशक्तिसन्दोहकारणम्।
एष एव महावीर्ययोगहेतुरुदाहृतः ॥
अन्यच्च ये महापापा निर्भाग्याः पुरुषाधमाः।
न ते सदागमस्यास्य नामापि बहु मन्यते ॥
ततस्तेन नरेन्द्रेण ते पूर्वोक्तविधानतः।
संसारनाटकैर्नीचैः कदर्थ्यन्ते निरन्तरम् ॥
ये एव भाविकल्याणाः पुण्यभाजो नरोत्तमाः।
ते सदागमनिर्देशं कुर्वन्ति महदादरात् ॥
ततोऽपकथ्य राजानं ते विडम्बनकारिणम्।
संसारनाटकान्मुक्ता मोदन्ते निर्वृतौ गताः ॥
राजभुक्तौ वसन्तोऽपि राजानं क्षपतुल्यकम्।
सदागमप्रसादेन मन्यन्ते ते निराकुलाः ॥
किंवात्र बहुनोक्तेन नास्ति तदस्य किञ्चन।
सदागमेऽस्मिन् भक्तानां सुन्दरं यन्न जायते ॥
तदेतदस्य माहात्म्यं किञ्चिल्लेशेन वर्णितम्।

विशेषेण पुनः कोऽस्य गुणानां वर्णनक्षमः ॥
ततः प्रज्ञाविशालाया वाक्यमाकर्ण्य विस्मिता ।
हृदये चिन्तयत्येव सा सन्देहमुपागता ॥
यदिदं प्रियसख्या मे विहितं गुणवर्णनम् ।
यदि सत्यमिदं तेन नास्ति तुल्यस्ततोऽपरः ॥
अतः पश्यामि न तावत्करोमि स्वविनिश्चयम् ।
परप्रत्ययतो ज्ञाते न सन्देहो निवर्तते ॥

ततश्चैव विचिन्त्य तया अगृहीतसङ्केतयाभिहिता प्रज्ञाविशाला। प्रियसखि सुनिश्चितं सत्यवादिनीमपि भवतीमधुनाहमनेन सदागमस्याश्लाघनीयगुणवर्णनेनासङ्गतभाषिणीमिव परिकल्पयामि। भवन्ति च मे मनसि विकल्पाः किल परिचितमिति कृत्वा एषा वर्णयति। अन्यथा कथं कर्मपरिणामो महानरेन्द्र कुतश्चिदभिधात्। कथं वैकत्र पुरुषे एतावान् गुणसङ्घातः सम्भाव्येत। न च प्रियसखी कदाचन मां विप्रलम्भयति। ततः सन्देहापन्नं दोलायते मे मनः अतस्तमात्मपरिचितं परमपुरुषं विशेषतो दर्शयितुमर्हति मे भवती।

प्रज्ञाविशालाह। सुन्दरमेतदभिप्रेतमेव मे हृदयस्याभिगमनीयो द्रष्टव्य एवासौ भगवान्। ततो गते द्वे अपि तन्मूलम्। दृष्टश्च ताभ्यां तत्र महाविजयरूपापणपङ्क्तिभिर्विराजितस्यानेककापुरुषाकीर्णस्य महाविदेहरूपस्य विपणिमार्गस्य मध्ये वर्तमानः प्रधानजनपरिकरितो भूतभवद्भविष्यद्भावस्वभावाविर्भावनं कुर्वाणो भगवान् सदागमः। ततः प्रत्यासन्नीभूय प्रणम्य तच्चरणयुगलमुप-

विष्टे ते तन्निकटे। तदाकृतिदर्शनादेव सवङ्कमान मुञ्चमुक्षवि शोकनादमगृहीतमहेताया प्रनष्ट इव सन्देहो वर्द्धितचित्तानन समुत्पन्नो विश्रम्भो मतात्मन कृतार्थता तद्दर्शनेनेति। तत प्रज्ञाविशाला प्रत्यभिहितमनया।

अपि च।

धन्यासि त्वं महाभागे सुन्दरं तव जीवितम्।
यस्याः परिचयोऽनेन पुरुषेण महात्मना॥
अहं तु मन्दभाग्यास्मि वञ्चितास्मि पुरा यया।
न दृष्टोऽयं महाभाग पुरुषः पूतकल्मषः॥
नाधन्या प्राप्नुवन्तीमं भगवन्तं सदागमम्।
निर्लक्षणनरो नैव चिन्तामणिमवाप्नुते॥
सजाता पूतपापाहमधुना मृगलोचने।
तव प्रसादाद्दृष्टेऽयं महाभाग सदागमम्॥
त्वया कमलपत्राक्षि येऽस्य सवर्णिता गुणाः।
ते तथैव मया सर्वे दर्शनादेव निश्चिताः॥
नाहं विशेषतोऽद्यापि वेद्म्यस्य गुणगौरवम्।
नास्त्यन्यः पुरुषोऽनेन तुल्य एतत्तु लक्षये॥
आसीन्मे मन्दभाग्याया पुरेमं प्रति संशयः।
गुणेषु दर्शनादेव सांप्रतं प्रलयं गतः॥
निगूढचरितासि त्वं यस्य सद्भाववर्जिता।
यया न दर्शितः पूर्वं ममैषः पुरुषोत्तमः॥
तस्मात्तत मयात्यन्तं भवत्या सह सुन्दरि।

दिने दिने समागत्य कर्णेया पर्युपासना ॥
कृता स्वरूपमाचार चित्ताराधनमुत्सुके ।
तथास्य सर्वे चावद्भि ज्ञात कालेन भूयसा ॥
अतो ममापि तत्सर्वं निवेद्य वस्तुभाषिणि ।
येनाहमेनमाराध्य भवामि तव सन्निभा ॥
तत प्रज्ञाविशालाह चारुचारुद्दित प्रिये ।
यदैव कुरुषे यत्न सफलो मे परिश्रम ॥
अहो विशेषविज्ञानमहो वचनकौशलम् ।
अहो कृतज्ञता गुर्वी तवैव चारुलोचने ॥
अद्वैताभावतो भद्रे न जानीषे सदागमम् ।
तथापि परमार्थेन योग्यता तव विद्यते ॥
एव च कुर्वती नित्य मया सार्द्धं विचारणम् ।
अज्ञातपरमार्थापि ज्ञाततत्त्वा भविष्यसि ॥
तत सञ्जाततोषे ते नमस्कृत्य सदागमम् ।
प्रियसख्यौ गते तावत्स्वस्थान तत्र वासरे ॥
एव दिने दिने सख्यो कुर्वत्यो सेवना तयो ।
सदागमस्य गच्छन्ति दिनानि किल लीलया ॥
अथान्यदा विशालाक्षी प्रोक्ता सा तेन धीमता ।
प्रज्ञाविशाला सानन्द पुरुषेण महात्मना ॥
एव सद्गुणाधारो भवत्या खेदनिर्भर ।
बालकालात्समारभ्य कश्चयो राजदारक ॥
गत्वा राजकुल भद्रे विधाय दृढसङ्गतम् ।

आवर्ज्य जननीचित्त धात्री भव कथञ्चन ॥
त्वयि सञ्जातविश्रम्भो येनाय राजदारक ।
सुख विवर्द्धमानोऽपि प्रयाति मम वश्यताम् ॥
ततो निश्चित्य निःशेषमात्मीय ज्ञानकौशलम् ।
सुपात्रेऽत्र भविष्यामि कृतकृत्योऽहमञ्जसा ॥
ततो यदादिशत्यार्य इत्युक्त्वा नतमस्तका ॥
प्रज्ञाविशाला तद्वाक्यमनुतस्थौ कृतादरा ॥
अथासौ भव्यपुरुषस्ता धात्री प्राप्य सुन्दराम् ।
लाल्यमान सुखेनास्ते देववद्दिवि निर्भरा ॥
क्रमात्प्रवर्द्धमानोऽसौ कल्पपादपसन्निभ ।
सञ्जात सर्वलोकाना लोचनानन्ददायक ॥
ये ते सदागमेनोच्चैर्भाविनो वर्णिता गुणा ।
आविर्भूता समस्तास्ते कौमारे तस्य तिष्ठत ॥
तत परिचय कर्त्तुं तया प्रज्ञाविशालया ।
नीत सदागमाभ्यर्णं सोऽन्यदा राजदारक ॥
स च त वीक्ष्य पुण्यात्मा महाभाग सदागमम् ।
आविर्भूततया धन्य पर हर्षमुपागत ॥
तत प्रणम्य सद्भक्त्या निषण्णोऽसौ तदन्तिके ।
आकर्णित मनोहारि तद्वाक्यममृतोपमम् ॥
आवर्जितो गुणैस्तस्य शशाङ्ककरनिर्मलै ।
स भव्यपुरुषश्चित्ते ततश्चेदमचिन्तयत् ॥
अहो वाक्यमाधुर्यमहो रूपमहो गुणाः

यस्तो हि धन्यता येन नरोऽयमवलोकितः ॥
धन्येव नगरी यस्यां वसत्येव सदागमः ।
अज्ञानं प्रलयं यातोऽद्य दर्शनादस्य धीमतः ॥
गुणैरेव सद्भूतभावविभावविभावनम् ।
भाषते भगवानुच्चैः करोत्येष सदागमः ॥
तदेष मदुपाध्यायो यदि सम्पद्यते मम ।
ततोऽहमस्य नेदिष्ठो भवामि भक्त्या कृती ॥
तत्र प्रज्ञाविशालायाश्चित्ताकूतं निवेदितम् ।
कर्मोत्सुक्ययोगत्वात् तयापि कथितं वचः ॥
मादृर्शनतयाप्तोऽथ प्रविधाय महोत्सवम् ।
ततः समर्पितस्तस्मै सोऽन्यदा शुभवासरे ॥

कथम् ।

कृतकौतुकसत्कारः परिपूज्य सदागमम् ।
स भव्यपुरुषस्तस्य स्निग्धत्वेन निवेदितः ॥
सिताम्बरधरो धीरः सितभूषणभूषितः ।
सितपुष्पभराकीर्णः सितचन्दनचर्चितः ॥
ततो महाप्रमोदेन विनयेन विनेयताम् ।
प्रपन्नस्तस्य पुण्यात्मा कलाग्रहणकाम्यया ॥
ततो दिने दिने याति स पार्श्वे तस्य धीमतः ।
सदागमस्य जिज्ञासुः सार्द्धं प्रज्ञाविशालया ॥
अन्यदा बहुमार्गेऽसौ लीलयास्ते सदागमः ।
स भव्यपुरुषोऽभ्यर्णे युक्तः प्रज्ञाविशालया ॥

स भूरिनरसङ्घातपरिवारितविग्रहः।
अशेषभावसद्भाव वदन्नास्ते सदागम ॥
अथागृहीतसङ्केता सख्या पार्श्वे समागता।
नत्वा सदागम सापि निषण्णा शुद्धभूतले ॥
पृष्टा प्रियसखीवार्ता मानितो राजदारक।
स्थिता सदागममुख पश्यन्ती स्तिमितेक्षणा ॥

इतश्चैककालमेवैकस्या दिशि समुल्लसितो वा कलकल। श्रूयते निरसविषमडिण्डिमध्वनि। समाकर्ण्यते दुदान्तलोकहतोद्घोष।
तत पातिता तदभिमुखा समस्तपर्षदा दृष्टि। यावद्विलिप्तसमस्त गात्रो भस्मना चर्चितो गैरिकहस्तकै खचितस्तृणमषीपुण्ड्रकैर्विना-टितो लम्बमानया कणवीरसुमदामालया विडम्बितो वक्षस्थले घूर्ण-मानया शरावमालया धारितातपत्रो जरत्पिटकखण्डेन बद्धलोप्त्रो गलैकदेशे आरोपितो रासभे वेष्टित समन्ताद्राजपुरुषै निन्द्यमानो लोकेन प्रकम्पमानशरीर तरलतारमितस्ततश्चातिकातरया भयोद्-भ्रान्तहृदयो दशापि दिशो निरीक्षमाणो नातिदूरादेव दृष्ट ससारिजीवनामा तस्कर।

त च दृष्ट्वा सञ्जाता प्रज्ञाविशालाया करुणा। चिन्तितमनया यदि परमस्य वराकस्यामुष्मात् सदागमात्मकाशात् त्राण नान्य-स्मात्कुतश्चित्ततो गता तदभिमुखम्। दर्शितोऽस्मै यत्नेन सदागमो ऽभिहित च। भद्रामु भगवन्त शरण प्रतिपद्यस्वेति। स च सदा-गममुपलभ्य सहसा सञ्जाताश्वास इव किञ्चिच्चिन्तयन्नाख्येयमन्त-स्थान्तर वेदयमान। पश्यतामेव लोकानां निमीलिताक्ष पतितो

धरणीतले । स्थितः कियन्तमपि कालं निद्रया । किमेतदिति विस्मिता नागरिकाः । लब्धा कथञ्चिच्चेतना तेन समुत्थाय सदागमसुहृद्ग्रामी त्रायध्वं त्रायध्वमिति महता शब्देन पूत्कृतवान् । ततो माभैषीरभयमभयं तवेत्याश्वासितोऽसौ सदागमेन ।

ततस्तदाकर्ण्य प्रपन्नोऽयं सदागमस्य शरणम् । अङ्गीकृतश्चानेन जातो न गोचरोऽधुना राजग्राह्यस्येति विचिन्त्य विदितसदागममाहात्म्याः सभयाः मत्तकपर्दैरुपहताः कम्पमानाङ्गा राजपुरुषाः स्थिता दूरदेशे । ततो विश्रब्धीभूतो मनाक् संसारिजीव इतोऽगृहीतसङ्केतया । भद्र कतमेन व्यतिकरेण गृहीतस्त्वमेभिः कृतान्तदूतै राजपुरुषैरिति ।

सोऽवोचदलमनेन व्यतिकरेण । अनाख्येय एवैष व्यतिकरः । यदि वा जानन्त्येवामी व्यतिकरं भगवन्तः सदागमनाथाः किमाख्यातेन । सदागमेनोक्तम् । भद्र महत्कुतूहलमस्यास्तदपनोदाय कथयतु भवान् को दोषः । संसारिजीवेनोक्तं यद्याज्ञापयन्ति नाथाः । केवलं जनसमक्षमात्मविडम्बनां कथयितुं न पारयामि । ततो विविक्तमादिशन्तु नाथा इति । ततः सदागमेन विलोकिता परितः स्थिता गता दूरदेशे । प्रज्ञाविशालाप्युत्तिष्ठन्ती समस्याः कथयस्वेति भणित्वा धारिता सदागमेन । तथाच निकटवर्तिसदागमवचनेनैव भव्यपुरुषोऽपि स्थित एव । ततस्तेषां चतुर्णामपि पुरतः केवलमगृहीतसङ्केतामुद्दिश्य प्रजल्पितोऽसौ संसारिजीवः ।

अस्तीह लोके आकाशप्रतिष्ठमनन्तजनाकुलमसंव्यवहारं नाम नगरम् । तत्र सर्वस्मिन्नेव नगरेऽनादिवनस्पतिनामानः कुलपुत्रकाः

प्रतिवसन्ति । तस्मिंश्चापरे कर्मपरिणामस्य महानरेन्द्रस्य नियोगा-
दत्यन्ताबोधतीव्रमोहोदयनामानौ सकलकालव्यापिनौ बलाधि-
कृतमहत्तमौ प्रतिवसतः । ताभ्यां । [illegible]
तत्र नगरे वास्तव्या लोकाः सर्वेऽपि कर्मपरिणाममहाराजादे-
शेनैव सुप्ता इवात्यन्तचैतन्यतया मत्ता इव कार्याकार्यविचारशून्य-
तया मूर्च्छिता इव परस्परं लोलीभूततया मृता इव मध्यमाभि-
मिष्टचेष्टाविकलतया निगोदाभिधानेष्वपवरकेषु निबिडसंपिण्डि-
ताः सकलकालं धार्यन्ते । अत एव च ते लोका गाढमूढतया
न किञ्चिच्चेतयन्ति । न भाषन्ते । न विशिष्टं चेष्टन्ते । नापि ते
छिद्यन्ते । न भिद्यन्ते न दह्यन्ते । न ग्राह्यन्ते । न कुथ्यन्ते । न
प्रतिघातमापद्यन्ते । न व्यक्तां वेदनामनुभवन्ति । नाप्यन्यं कञ्चन
लोकव्यवहारं कुर्वन्ति । इदमेव च कारणमुररीकृत्य तन्नगरमसं-
व्यवहारमिति नाम्ना गीयते । तत्र नगरे संसारिजीवनामा
वास्तव्यः कुटुम्बिकोऽभूवम् । गतश्च तत्र वसतो ममानन्तः कालः ।
अन्यदा दृष्टा-स्थाने तीव्रमोहोदयमहत्तमे तन्निकटवर्तिनि चा-
त्यन्तताबोधबलाधिकृते प्रविष्टा समुद्रवीचिरिव मौक्तिकनिकरवा-
हिनी प्रावृट्काललक्ष्मीरिव समुन्नतपयोधरा मलयमेखलेव चन्दन-
गन्धधारिणी वसन्तश्रीरिव रुचिरपत्रतिलकाभरणा तत्परिणतिनाम
प्रतीहारी ।

तया चावनितलन्यस्तजानुहस्तमस्तकया विधाय प्रणामं विर-
चितकरपुटमुकुलया विज्ञापितं देवैव सुगृहीतनामधेयस्य देवस्य
कर्मपरिणामस्य सम्बन्धी तन्नियोगो नाम दूतो देवदर्शनमभिलषन्

प्रतीहारभूमौ तिष्ठति सदेवमवस्थिते देव प्रमाणमिति । ततो निरीक्षित तीव्रमोहोदयेन सम्भ्रममत्यन्ताबोधवदनम् । स प्राह । शीघ्र प्रवेशयतु त भवती । ततो यदाज्ञापयति देव इत्यभिधाय प्रवेशित प्रतिहार्या तन्नियोग । तेनापि सविनयमुपसृत्य प्रणतो महत्तमो यथाभिहितयाभिनन्दितश्चाभ्यां दापितमासनम् ।

उपविष्टोऽसौ कृतोचिता प्रतिपत्ति । ततो विमुच्यासन बध्वा करमुकुल कृत्वा ललाटतटे तीव्रमोहोदयेनोक्तम् । अपि कुशल देवपादानां महादेव्या देवपरिजनस्य च । तन्नियोगेनोक्तम् । सुकुशलम् । तीव्रमोहोदयेनोक्तम् । अनुपयोगमस्माक यदत्र भवत देवपेनानुज्ञाता वय देवपादैरित्यत कथय यदागमनप्रयोजन-मिति । तन्नियोगेनोक्तम् । कोऽन्यो भवन्त विहाय देवपादानाम-मुपहार्हं । आगमनप्रयोजन पुनरिदम् । अस्ति तावदिदिनैव भवतां विदितैव भावनीया प्रवृत्त्या सत्प्रयोजनेषु अनहनीयवाक्या अचिन्त्यमाहात्म्या च भगवती लोकस्थितिनाम देवपादानां मह-त्तमभगिनी ।

तस्याश्च तुष्टैर्देवपादै सकलकालमेषोऽधिकारो वितीर्ण । यथास्ति तावदेषोऽस्माक सर्वदा परिपन्थी कथञ्चिदुन्मूलयितुमशक्य सदागम परमगुरु । ततोऽयमपाहृत्यमभिभूय कश्चिदामनान्तरा लब्धप्रसरस्तथाप्यदीयभुक्तोऽनवारयति कापिलिकाय । अपवर्गं चास्माकमगम्यायां निर्वृतौ नगर्याम् । एवं च स्थिते विरलीभवि-ष्यत्येव कालेन लोक । तत प्रकटीकरिष्यन्त्यस्माकमयशस्तम दुष्ट-रमेतत् । अतो भगवति लोकस्थिते त्वयेद विधेयम् । अस्ति

ममाविचलितरूपमेतदेव प्रयोजनमपेक्ष्य मरक्षणीयमसंव्यवहार नाः
नगरम्। ततो यावन्त सदागमेन मोचिता सन्तो मदीयभुक्ते
निर्गत्य निर्वृतिनगर्यां गच्छन्ति लोकास्तावन्त एव भगवत्या तस्मा
दसंव्यवहारनगरादानीय मदीयविषयस्थानेषु प्रचारणीया। तत
प्रचुरलोकतया मत्स्थानानां सदागममोचितानां न कश्चिद्वात्तामपि
प्रश्नयिष्यति। यतो न भवत्यस्माक छायाक्षानिरिति। तत
महाप्रसाद इति कृत्वा प्रतिपन्न सोऽधिकारो लोकस्थित्या। अ
च यद्यपि देवपादोपजीवी तथापि विशेषतो लोकस्थिते प्रतिबद्ध
अतएव तद्द्वारेण तन्नियोग इति प्रसिद्धोऽह लोके। मोचिताश्च
कियन्तोऽपि साम्प्रत सदागमेन लोका। ततोऽह भगवत्या
लोकस्थित्या युष्मन्मूल तावता लोकानामानयनायेह प्रहित
इति। एतदाकर्ण्य भवन्त प्रमाणम्। ततो यदाज्ञापयति भग-
वतीति प्रतिपन्न तच्छासन महत्तमेन बलाधिकृतेन च। ततो
महत्तमेनोक्तम्। भद्र तन्नियोग तावदुत्तिष्ठ दर्शयामो भद्रस्यास-
व्यवहारनगरलोकप्रमाणम्। येन गत सन् निवेदयसि त्व देव-
पादेभ्य। कालान्तरेऽपि येन न भवति तेषां लोकविरलीभवनचिन्ता।
तन्नियोगेनोक्त यदाज्ञापयत्यार्य। तत समुत्थितास्त्रयोऽपि नगर
निरीक्षितुम्। दर्शिता समुत्थितकरेण पर्यटता तीव्रमोहोदयेना-
सङ्ख्येया गोलकनामान प्रासादास्तन्नियोगस्य। तन्मध्यवर्त्तिनश्चास-
ङ्ख्येया एव दर्शिता निगोदनामानोऽपवरका। तेच विद्वद्भि साधा-
रणशरीराणीत्यभिधीयन्ते। तदन्तर्भूताश्च दर्शिता अनन्ता लोका।
ततो विस्मितस्तन्नियोग उक्तो महत्तमेन भद्र दृष्ट नगरप्रमाणम्।

[illegible]

[illegible]

स्वयमपि परिचितेन मर्त्त्येन कल्पीनं मम । यतोऽहमस्मिन्नेव कस्मिंचिद्दृष्टं स्थानान्तरम्। यतो न जानासि तत्रत्यानपि विभू-सायानुकूलताम् । तथापि इदानीं भाग्यं यस्मात् प्रतिपत्तव्य-मन्यते। तत्र नादिमनत्रैश्च कदाचिदा दारुण मेत्र्यमपि विगत। तथा हि। पश्यतु भद्रो येन लोका एकैकस्मिन्नवसरे तत्तत् उर्तिविपरीतयाभावो गाढ समन्नागुपस्थायना समत्वमुत्पन्न। समक नियमभि। समकमाहारयन्ति। समक निवर्तयन्ति। एक-स्मिन्ध्रियमाणे सर्वे म्रियन्ते। एकस्मिन् जीवति सर्वेऽपि जीवन्ति। तत्कथमेते स्वाभाकारगुणसागररहिता यत्र विधर्मसमुद्भासमस्य मेव सत्रसिंध्यन्ते। तस्मादपर कश्चित्स्वामी स्थितमीक्षपरिज्ञानेप-पदिन्दती भजतेति। तत पयाकुम्भीमुनो यथाधिहत किमव गिवे-चमिति। इतश्चास्ति भवितव्यता नाम मम भार्या सा च स्वाटिका बहु सुभटो वर्तते । यतोऽह नाममात्रेणैव तस्या भर्त्तेति प्रसिद्धः। परमाथत पुन सेव भगवती मदीयगृहस्य शेषलोकस्थानां च सर्वस्मिन्नो समस्तामपि कर्मशतां सम्पयति । यत सा अचिन्त्य माहात्म्यतया स्वयमभिप्रायितमर्थं घटयन्ती नापेक्षतेऽन्यसम्बन्धिन पुरुषकारं सहायतया। न विचारयति पुरुषानुकूलप्रतिकूलभावम्। न गणयत्यवसरम्। न निरूपयत्यापद्गतम्। न निवार्यते सुरगुरु-णापि बुद्धिविभवेन । न प्रतिस्खल्यते विबुधपतिनापि पराक्रमेण। नोपलभ्यते योगिभिरपि तस्याः प्रतिविधानोपायोऽत्यन्तमसम्भाव-नीयमप्यर्थं सा भगवती स्वकरतलवर्त्तिनमिव लीलया सम्पादयति। स्थापयति च प्रत्येकं समस्तलोकानां यस्य यदा यत्र यथा यावच्च

प्रयोजनं कर्तव्यं तत्कथं यदा तत्र तथैव तावत्तदेव प्रयोजनं कृतवन्तो न त्रिभुवनेनापि निवारयितुं पार्यते । किं च यदि कुरुवकस्पर्शदोहदानामपि कथ्यते यथा मल्लिका भवतामुपरि भविष्यतीति । ततोऽपि तुष्यन्ति हृदये 'दाडिमानि कुसुमभारं विधारयन्ति विलोक्यते' इदमि कदकाय पारितोषिकं कुसुमदामानि बहु मानं धारयन्ति तदीयार्थं 'बाटपन्दामन्दन्दुभि विमानपन्दानन स्तवकदन्तीमन्दनो दयन कम्पेति । किं पुनः प्रियजनोक्ता इति । अथ तेषामपि कुरुवकस्पर्शदोहदानां कथ्यते यथा न मल्लिका भवतामुपरि भविष्यतीति । ततस्ते कथन्ते भयातिरेकेण । प्रतिपद्यन्ते दीनताम् । मुञ्चन्ति स्वेन कुसुमम् । निमीलयन्ति नीचवै इयन्ति कदकाय । समाचाद्यन्ते विषादा । श्रद्दधते दुःखवशेन । परित्यजन्ति शोकातिरेकेणेतिकर्तव्यताम् । आलोचयन्ति तत्प्रमादापनेतोपायान् । किं बहुना । न लभन्ते तथामनुष्ठायां मनागपि चित्तनिर्वृतिम् । कथमेषापि पुनः प्रसूनीभविष्यतीत्युद्वेगेन । किं पुनः सामान्यजना इति । या पुनर्भगवती यदात्मने रोचते तदेव विधत्ते । न परं विज्ञापयन्त्या विलपन्त्या प्रतिकूलमाचेष्टन्ते । स्वयमपि तद्वयोद्यानविभो यदैव सा किञ्चित्कुरुते यथेच्छया चेष्टया तदैव बहु मन्यमानमनसा पतिरपि कपकार इव जय देवि जय देवीति भवाय्यितासि ।

अपि च ।

सा मम कलोद्योगा सा ज्ञातभुवनोचिता ।

सा आगमि प्रसूनेषु सा मम निरूपिका ॥

सा केवलं जगत्यत्र विचरन्ती निराकुला।
न कुतश्चिद्विभेत्युच्चैर्मत्तावद्वधहस्तिनी॥
सा कर्म्मपरिणामेन महाराजेन पूजिता।
यतोऽनुवर्त्तयत्येव तामेषोऽपि प्रयोजने॥
तथान्येऽपि महात्मान कुर्वन्ति स्व प्रयोजनम्।
यान्तोऽनुकूलतां तस्या यत एतदुदाहृतम्॥
बुद्धिरुत्पद्यते तादृग् व्यवसायश्च तादृश।
सहायास्तादृशाश्चैव यादृशी भवितव्यता॥

तस्याश्च मदीयस्टहिण्या भवितव्यताया सम्बन्धिनमेन गुणवन्दोह जानात्येव सोऽत्यन्तावोधो बलाधिकृत। ततस्तस्य तदा पर्यालोचयतश्चेतसि परिस्फुरितम्। अये किमहमेव सत्यप्युपाये चिन्तयात्मानमाकुलयामि। यतो जानात्येव सा ससारिजीवपत्नी भवितव्यता येऽत्र प्रस्तापनोचिता लोकास्तेषां स्वरूपमिति। अतस्तामेवाहूय पृच्छामि। तत कथितस्तीव्रमोहोदयाय तेन स्वाभिप्राय सुन्दरमेतदिति बहुमत तस्यापि तस्या आकारणम्। तत प्रहित पुरुष समाहूता भवितव्यता। समागता वेगेन प्रवेशिता प्रतिहाराया। महाप्रभावेय सर्वापि स्त्री किल देवतेति विचिन्त्य कृत तस्या पादपतन वाचिक महत्तमबलाधिकृताभ्याम्। अभिनन्दितौ तौ तयाशीर्वादेन। दापितमासन उपविष्टा भवितव्यता। ततो बलाधिकृताभिमुख महत्तमेन चालिता भूलता। ततस्तेन कथयितुमारब्धस्तस्यैतद्वियोगप्रतिकार। ततो हसित तया। स प्राह। भद्रे किमेतत्। भवितव्यताह। न किञ्चित्। बलाधि-

कृतेनोक्तं तस्मिन्प्रस्तावे हसितम्। भवितव्यताह। अतएव यतो न किञ्चिदिदम्। कर्माधिकृतेनोक्तम्। कथं भवितव्यताह सदा-गमज्ञाबोधोऽपि पश्यमेनमपि व्यतिकरं मह्यं कथयसि। इतो-दोनारस्मैवविधेषु व्यतिकरेषु। अद्याम्दनन्तकालभाविनोऽपि सत्र-व्यतिकरान्तरम्। किं पुनः संप्रतिकाम्। यतो निष्प्रयोजनत्वाच्च किञ्चिदेतदहृदीयकथनं ममेति। सदागमाबोध आह। सत्यमिदम्। विज्ञप्तं मे तावक मारात्म मोऽयम्योऽयमेकोऽममापराधो भवत्या।

अन्यच्च प्रज्ञापय मनेव यत्र प्रज्ञापनीयिता लोका। किं मो व्यापारेण। भवितव्यतयोक्तम्। एकस्तावदेव एव मदीयो भर्त्ता प्रज्ञापनयोग्यः तथाऽन्ये च ये तन्त्रातीया। कर्माधिकृतेनोक्तम्। समेव जानीये तन्निकमयोकेन। ततो निगता भवितव्यता आगता मम समीपे वर्णितो व्यतिकरः। मयोक्तं यद्देवी जानीते। तत अनुज्ञातोऽहमन्ये च मत्प्रातीयास्तन्नियोगाभिमतसहायानुचारेण। इतौ च भवितव्यतया महत्तमबलाधिकृतौ। यदुत मया युवाभ्यां जानीमि एव यातव्यम्। यतो भर्तृदेवता जानीति न मोक्तव्यो मया संसारिजीवो यतदास्ति युवयोरपि प्रतिजागरणीयमेका-क्षनिवासं नाम नगरम्। तत्रासीभिर्लोके प्रथमं गन्तव्यम्। यतो ५
उक्ते युवाभ्यां महेवासीयो तथापिति मान्यथा। ततो यद्ध-वतो जानीत इत्यभिधाय प्रतिपन्नं तद्वचनं महत्तमबलाधिकृता-भ्याम्। प्रहता सर्वोऽपि समागतास्तदेकाक्षनिवासं नगरम्। तत्र च नगरे महान्तः पञ्च पाटका विद्यन्ते। ततोऽहमेकं पाटकं करोमि दृष्ट्वा तीव्रमोहोदयेनाभिहित। भद्र संसारिजीव

तिष्ठ समम पाटके । यतोऽयं पाटकोऽसंव्यवहारनगरेण सकलं तुल्यो वर्तते ।

ततो भविष्यत्यत्र तिष्ठतो धृतिरिति । तथाहि । यथा तत्रा-संव्यवहारनगरे गोलकाभिधानासु प्रासादासु मध्यवर्तिनो ये निगोदाभिधाना अपवरकास्तेषु ये लोकाः प्रत्येकमनन्ता अवो-चिता येषामुपस्थेन प्रतिवसन्ति तथापि पाटके बहुतमा लोका-स्तथैव प्रतिवसन्ति । केवलमसंव्यवहारनगरमध्यस्थितो न कश्चिदेव व्यवहारेऽन्तरमेति असंव्यावहारिका उच्यन्ते । ते हि यदि पर मूयमित भगवत्या लोकस्थितेरादेशेन सकृदेवान्यस्थानेषु गच्छन्ति नान्यथा । एते एतेन पुनरस्य पाटकस्य मध्यस्थितलोका मुञ्चन्ति लोकव्यवहारम् । समाचरन्ति नित्यस्थानेषु गमागमं तेन सांव्यवहा-रिका इत्यभिधीयन्ते । तथा तेषामसंव्यवहारनगरसन्निविष्टानामपि वनस्पतय इति सामान्यापि साधारणाभिधानम् । एतत्पाटकमध्यनिवासि-नां वनस्पतय इत्येतावत् स्थितम् । तथा प्रत्येकचारिणोऽपि साधा-रणशरीरतया वर्तिता मूलकर्मचारेणाप स्थिताः तेऽप्यत्र लोक-स्थितेः समम पूर्वापरिचितनगरमध्ये एताय पाटकमी ततो भवतोऽत्र चापलापयति देव । तत त्वापितोऽयमेकस्मि-न्नरे इत्यकोऽशु वनस्पतिरितिविधानेनैव त्वापिताकवेऽत्र स-र्वानुभवकारक । कैभिस्तुतनीता पाटकान्तरेऽति । ततं अब बाधनकमशरीरमाधि मध्ये अपवरके पुराणस्थितेव युत इव । इव ... इव ... ... ते अरिविडतेभ्यो बमसगुण । वमह ... बमहमात्र देवम् बमह निषादण (खिलोऽस्म

कालमिति । अन्यदा कर्मपरिणाममहाराजादेशो नैवानुमतो ममसमयज्ञाधिष्ठिताभ्यां निवारितस्ततोऽपवरकान्नायाद् भवितव्यतया धारितस्तत्रैव पाटके पुनरनन्तकालं प्रत्येकचारितयेति । एवञ्च पूर्वमेव कर्मपरिणाममहाराजेन परिस्पष्टं लोकस्थितिं समालोच्य मम कालपरिणत्या ज्ञापयित्वा नियतियदृच्छादीनामनुमते भवितव्यतया । अपेक्ष्य विविधाकारं लोकस्वभावमात्मीयसामर्थ्यप्रभवे परमाणुभिर्निष्पादिता सर्वार्थकारिणी एकभववेदनीया प्रधानगुटिका । समर्पिता भवितव्यतायाः । सा चाभिहिता तेन । यदा भद्रे समस्तलोकव्यापारकरणोद्यता त्वं श्रान्तासि समस्तलोकानां क्षणे क्षणे नानाविधसुखदुःखादिकार्याणि सम्पादयन्ती ततो ह्यायामुगुडिका । ततस्त्वया तस्यामेकैकस्य सत्त्वस्य जीर्णायां जीर्णायामेकैकस्यां गुटिकायामन्या दातव्या । तत सम्पादयन्तीं स्वयमेव विविधमप्येकत्र जन्मनायके भवतु प्रत्येकं यस्मिन् तवेष्टं कार्ये प्रयोजनमिति भविष्यति ते निराकुलता । तत प्रतिपन्नं भवितव्यतया तद्राजशासनम् । विधत्ते च सकलकालं समस्तसत्त्वानां तथैव सा त गुटिकाप्रयोगम् । ततोऽहं यदा तत्रासंव्यवहारनगरेऽभूवं तदा मम जीर्णायां जीर्णायामपरां सा गुटिकां दत्तवती । सकल एकमेव मे रूपमेकाकारं सर्वदा तत्प्रयोगेण विहितवती । तत पुनरेकाक्षनिवासनगरे समागता तीव्रमोहोदयात्यन्ताबोधयो दुहितरमिव दृष्टवन्तौ । तेन गुटिकाप्रयोगेण ममानेकाकारं रूपं प्रकटयति स्म ।

यत इतोऽहं तत्र पाटके समागत कस्मिंश्चिदपरे सन्ततं ।

तथापि कश्चित्पर्याप्तकरूप: कश्चिदपर्याप्तकरूप: । तथा कश्चित्
विहितोऽह बादराकार । तथापि कश्चित्पर्याप्तकरूप: कश्चिदपर्याप्त-
करूप । तथा बादर सन् कश्चिदपवरकवर्त्ती कश्चित्प्रत्येकचारी
अथापि कश्चिदङ्कुराकारधारक । कश्चित्कन्दरूप । कश्चिन्मूलभागी ।
कश्चित्त्वक्धारी । कश्चित्स्कन्धवर्त्ती । कश्चिच्छाखाचर ।
सागत । कश्चित्प्रवालमचरिष्णु । कश्चित्पत्राकार । कश्चित्पुष्पस्व
कश्चित्फलात्मक । कश्चिद्बीजस्वभाव । तथा कश्चिन्मूलबीज । कश्चि-
दग्रबीज । कश्चित्पर्वबीज । कश्चित्स्कन्धबीज । कश्चिद्बीजरुह ।
कश्चित्सम्मूर्च्छनज । तथा कश्चिद्वृक्षाकार । कश्चिद्गुल्मरूप । कश्चि-
ल्लतात्मक । कश्चिद्वल्लीस्वभाव । कश्चिद्धरितात्मक इति । तथाकर्पेण
च वर्त्तमान मामुपलभ्यान्त्यग्रामनगरसम्बन्धिनो लोका
भवितव्यतायाः समक्षमेव छिन्दन्ति भिन्दन्ति दलन्ति पिषन्ति
मोटयन्ति लुञ्चयन्ति तक्षन्ति दहन्ति नानाकदर्थनाभि कदर्थ-
यन्ति तथापि भवितव्यता तत्रोपेक्षा कुरुते ।

ततोऽतिवाहिते तथाविधदु खैरनन्तकाले जीर्णाया
कालदत्ताया गुडिकायां दत्ता भवितव्यतया समान्या गुडिका
तत्प्रभावात्ततोऽह द्वितीयपाटके तत्र पार्थिवसंज्ञया लोका प्रतिव
सन्ति । ततोऽहमपि तेषां मध्ये सपन्न पार्थिव । विडम्बितश्च
भवितव्यतयापरापरगुडिकादानद्वारेण सू
क्ष्मरूपतया कृष्णनीलश्वेतपीतलोहितवर्णादिरूपतया ।
लवणहरितालमन शिलाञ्जनगन्धपृथिव्याद्याकारतया चासङ्ख्येय
तितिचितानि च तत्र पाटके वसता मया भेदनदलनचूर्णन

अन्तर्दशादीनि दृश्यानि। तत्र प्रथमगुटिकासरणावसाने द्वया र्धचन्द्राकारा द्वितीया गुटिका। ततोऽत्र तस्याश्चाधस्तृतीये पाटके। तत्र वाय्वभिधाना दुन्दुभिः प्रतिवसन्ति। ततो समादि तत्र नगरं चतुरस्राकारम्। त्रिकोणिताकाशाद जौर्णायां जौर्ण-पाशपरायां गुटिका द्वयाकाराकार मध्यप्रदेशा भविष्यतया चतुर्दिक्षु भ्रमणम्।

तथापि। यतोऽत्रमन्त्रायुष्मद्विकारकरग्रन्थोदकाद्यनेक-भेदभिन्नो वस्तुतन्त्रभेदेन विविधाकारतया। गौडानि च तत्र पाटके वर्तमानेन सदा नीतोऽप्याकारवत्तयानेकसंख्यया-न्यानि नानाद्व्याणि। ततस्तत्राकृष्टमये जौर्णायामन्यगुटिकायां द्वया समापरा गुटिका भविष्यन्तया। ततोऽत्र तत्रैव चतुर्थे पाटके तथाप्यन्तःप्राकारेणासनपरमात्मा ब्राह्मणा प्रतिवसन्ति। ततोऽत्रापि तेषां मध्ये भास्करो वर्णेन उष्णः स्पर्शेन द्वाराणक कायेन गुलिकया ध्यानेन सप्तशृङ्गस्वामी ब्राह्मण। महत्तर मम तत्र यतो व्याघ्रशरीरसुरासिरमानवुद्भिविद्युद्वर्णाग्निप्रभ-मयो वसन्ति। आगतानि विद्यापयादितो नानाद्व्याणि। क्षिप्र शून्यावरणपर्यन्तप्रभापर्यन्तप्रकटपततया विरतमानोऽसंख्येय कालम्। द्वया च तदन्ते समापरा गुटिका पञ्चमगुटिका सरणावसाने भवि-ष्यन्तया। ततोऽत्र तदुपयागेन पञ्चमपाटके। तथाप्यसंख्येया वायु-कायाभिधाना पक्षिणः प्रतिवसन्ति। ततोऽत्रापि तत्र गत पुष्पात स्पर्शेन चक्रवत्समवृत्ता ध्वजेव पताकाकारं ध्यानेन वक्राले वायवीय पक्षिणः। आहतय तत्र वसमानोऽप्युत्कलि

कायातो मण्डलिकायातो गुञ्जायातो झञ्झावात महावातो घनवातस्तनुवात शुद्धवात इत्यादिभिरभिधानैः। समुद्भूतानि तत्र मे शस्त्राभिघातनिरोधादीनि नानादुःखानि। विनाटितस्तत्रापि सूक्ष्मबादरपर्याप्तकापर्याप्तकाकाररूपतया घूर्णमानोऽसंख्येयं कालं भवितव्यतया।

इतश्चैवं वर्तमाने जाते पर्यन्तगुटिकाजरणे दत्तापरा गुटिका पुनर्नीतोऽहं प्रथमपाटके भवितव्यतया। स्थितस्तत्र पुनरनन्तं कालम्। ततः पुनरपरापरगुटिकाप्रयोगेणैव प्रापितो द्वितीयादिषु पाटकेषु। स्थितश्चैकैकस्मिन्नसंख्येयं कालम्। तदेवानेन प्रकारेण निखिलेष्वेकाक्षनिवासे नगरे कारितोऽहमनन्तवारा समस्तपाटकेष्वटनिकाम् तीव्रमोहोदयात्यन्ताबोधयोः समक्षं भवितव्यतया। अन्यदा मनाक् समुपजातयाऽभिहितं यथार्यपुत्र स्थितो भूयांसं कालं त्वमत्र नगरे ततोऽपनयामि भद्र स्थानान्तरम्। मयाभिहितं यदार्या आज्ञापयति देवी। ततः प्रदत्ता गुटिका भवितव्यतया। इतश्चास्ति विकलाक्षनिवासं नाम नगरम्। तत्र च त्रयस्तावत्पाटका विद्यन्ते। तस्य नगरस्य परिपालनकर्ता परिणामसमाचारनिपुणः प्रकोपनामा महत्तमः। तत्र च माया नाम महिषी। ततोऽहं गुटिकासामर्थ्येन प्रापितः प्रथमे पाटके। तस्मिंश्च शङ्खकपर्दिकाजलौकादिभिरभिधानैः कृम्यादिरूपतया परिवर्तितः। ततोऽहमपि तत्रैव संख्येयं कालम्। तत्र च सर्वतः प्रवृत्तमकस्मादसद्वेद्यतीव्रवेदनया विविधदुःखैः पीडितः।

ततश्च।

कृतोऽहं गुडिकादानद्वारेणैव ततस्तया।
कृमिरूपोऽथ विण्माने महापापः स्वमायया॥
मूत्रान्त्रमेदश्लेष्मपूरिते जठरे स्थितम्।
मां पश्यन्ती विशालाक्षी तत्र सा परितुष्यति॥
कदाचिच्चारमेयादिदुर्गन्धिव्रणकोटरे।
मामन्यकृमिजालेन सयुतं वीक्ष्य मोदते॥
दर्वीपथधराद्येषु लोलमानं सुदुःखितम्।
मां दृष्ट्वा कृमिभावेन तुष्टाभङ्गवितव्यता॥
उलूकाभावमापाद्य गुडिकादानतस्तया।
ममेत्य चाकरोद्दुःखं दधन्ती सह मायया॥
माये पश्य मदीयस्य भर्त्तुः सामर्थ्यमीदृशम्।
स्वमुक्तिमार्गोपदेशेन भर्त्तात्मा येन गर्विता॥
क्षुधार्त्तो चारके क्षिप्तस्ततो निगद्य मत्पतिं
निःशेषं कथयत्येष मयारि चौर्ययोगतः॥
अन्यच्च त्यागसामर्थ्यं पश्य भर्त्तुर्ममेदृशम्।
यदेष रक्तवस्त्रं ददते हस्तधारिणे॥
ततोऽगृहीतसङ्केते भद्रे भार्याविडम्बितः।
उपहासेन तेनाहं द्विगुणं दुःखमागतः॥
पुनश्च गुडिकां दत्त्वा कृत्वा मत्स्यं महोदधौ।
मामेषा ग्राहिकैश्छिन्नं रटन्तं वीक्ष्य तुष्यति॥
तदेव पाठके तत्र वर्त्तमानं स्वमायया।

अपरापररूपेण सख्यातीत विडम्बित ॥

अन्यदा पुनर्यथेष्टचेष्टयैव प्रयुक्ता भवितव्यतया ममान्यगुडिका। नीतोऽह सत्सामर्थ्येन द्वितीये पाटके। तत्र चाष्टकुलकोटिलक्षा-यिनोऽसख्येयाख्लिकरणनामानो गृहपतयोऽधिवसन्ति। ततोऽहमपि तेषां मध्ये सपञ्चख्लिकरणो गृहपति।

ततश्च।

यूकामत्कुणमत्कोटकृमुरूपविवर्त्तिनम्।
पिपीलिकादिरूप च कृत्वा मा भवितव्यता ॥
पर्यटन्त बुभुचार्त्त पिश्यमाण च बालकै।
दग्ध दृष्ट्वा तथा तोषादानन्दमवगाहते ॥
तदेव पाटके तत्र गुडिकादानपूर्वकम्।
असख्यवारा पापोऽह कारितो नैकरूपताम् ॥
अथान्यदा पुनर्दत्ता गुडिका मे ऽवहेलया।
तृतीये पाटके नीतस्तयैवोचितहेलया ॥
कोटिलक्षकुलाना च वसन्ति नव तत्र ये।
असख्यास्तेषु विद्यन्ते चतुरक्षा कुटुम्बिन ॥
ततोऽहमपि सञ्जातश्चतुरक्ष कुटुम्बिक।
पतङ्गमक्षिकादशमशकाकारधारक ॥
सोढानि तत्र दुःखानि नानाकाराणि तिष्ठता।
निर्विवेकजनादिभ्यो मर्दनादिविधानत ॥
जीर्णे जीर्णे पुनर्दत्त्वा गुडिकामपरापराम्।
असख्यरूपेस्तत्रापि पाटके नाटितस्तया ॥

भूयो भ्रमय तेष्वेव पाटकेषु विरूपकम् ।
कालानीतानि सर्वाणि भवस्थाने विधापित ॥

एवं च स्थिते ।

अविस्पष्टरूपेण तथापर्याप्तरूपक ।
तेषु विष्वपि पश्चाद् पाटकेषु विनाटित ॥
अथान्यदा प्रकृष्टेन चेतसा भवितव्यता ।
तुष्टा तदुचिते काले तत चैतदभाषत ॥
आर्यपुत्र भवन्तं किं नयामि नगरान्तरम् ।
विकलाक्षनिवासेऽत्र नगरे नास्ति ते धृतिः ॥
मयोक्तं देवि यत्तुभ्यं रोचते तद्विधीयताम् ।
किमत्र बहुना त्वं मे प्रमाणं सर्वकर्मसु ॥
ततो जीर्णां मम ज्ञात्वा गुडिकामन्तवर्त्तिनीम् ।
नगरान्तरयानाय प्रयुक्ता गुडिका तया ॥
अथोर्ध्वमार्गोपदेशस्थ प्रतिजागरणे स्थितम् ।
पञ्चाक्षपशुसंस्थानं नामास्ति नगरं परम् ॥
तत्र प्राङ्गुलिपर्याप्तकोटीलक्षप्रमाणके ।
वसन्ति कुलसंघाते लोकाः पञ्चाक्षनामकाः ॥
जलस्थलनभश्चराः स्पष्टचैतन्यसंयुताः ।
गर्भजास्तेऽभिधीयन्ते गर्भजा इति वा बुधैः ॥
ये पुनस्तत्र विद्यन्ते स्पष्टचैतन्यवर्जिताः ।
सम्मूर्छिम इति ख्यातास्ते सम्मूर्छनजा जनाः ॥
ततोऽहं तेषु सञ्जातः स्पष्टचैतन्यवर्जितः ।

पञ्चाक्षो नाम विख्यातो गुटिकाया प्रभावत ॥
रटन्नुच्चैर्विना काय दर्दुराकारधारक ।
केलिप्रियतया तत्र भार्ययाह विनाटित ॥

तत्र च सम्मूर्च्छनजमध्ये ।

रूपैरेवमसंख्येयैर्भ्रमयित्वा ततस्तया ।
विहितो गर्भजाकारधारकोऽह महेलया ॥

ततश्च जलचरेषु वर्त्तमान ।

गृहीतो धीवरैस्तत्र बिभ्राणो मत्स्यरूपताम् ।
छेदपाकादिभिर्दु ख प्रापितोऽह सहस्रश ॥

तथा चतुष्पदस्थलचरेषु वर्त्तमानस्य ।

शशसूकरसारङ्गरूपमाबिभ्रतो मम ।
व्याधैर्भिल्लै शरैर्गात्रे कृता नाना विकर्त्तना ॥

तथा भुजपरिसर्पोरपरिसर्पेषु वर्त्तमानेन ।

गोधाहिनकुलादीना रूप धारयता चिरम् ।
अन्योन्यभक्षणाद्दु ख प्राप्त क्रूरतया मया ॥

तथा ।

काकोलूकादिरूपाणा पक्षिणा मध्यचारिणाम् ।
सङ्ख्यातीतानि दु खानि सोढानि सुचिर मया ॥
असंख्यजनसङ्कीर्णे तदेव तत्र पत्तने ।
जलस्थलनभश्चारी सजातोऽह कुले कुले ॥

अन्यच्च तस्मिन् पञ्चाक्षपशुसंस्थाने नगरे ।

सप्ताष्टवाराद्रूपाणि नैरन्तर्येण कारित ।
नीतस्ततोऽन्यस्थानेषु तत्रानीत पुनस्तया ॥

एव च क्रिते ।

देवेषु सर्वस्थानेषु यथा यथाकारान्तरा ।
यथा तव पुरेऽभवत् तथा रूपविडम्बना ॥

कामनग ।

क्षितच मेरुमध्ये च परं पञ्चोपमवदम् ।
कथ तव पुरे किं विद्याधिक पुरकोटिभि ॥
कथञ्चिच्छिल्पेन पर्याप्तमभेदन ।
तदेव नगरे तव नानाकारैर्विडम्बित ॥

अम्बरा सुरद्रुम उपादितोऽत्र भवितव्यतया । ततो यूथमध्ये सरजितसारं भयेन निरीक्षमाणो दृश्यापि दिश अनुसरमाणरत्नप्रिभराणीतदेहत्य पर्यटामि । यावदेकेन लुब्धककुमारकेण कुञ्जर्भनिका प्रारब्ध गीतम् । तत्क्षणेनाक्षिप्त मृगयूथम् । परिणिशनुसरण । निरुद्धा चेष्टा । निर्यालीतनानि लोचनानि । निष्पन्द देवेन्द्रियव्यापार । अज्ञात कर्णेन्द्रियमात्रनिमग्नोऽन्तरात्मा । ततो निष्पन्दमन्दीभूत तत्क्षण वरिणयूथमवलोक्याभ्यर्णीभूतो व्याध । सङ्घीहत कोदण्डम् । अभिनवश्च शिलीमुख । सहुमालोक्य व्यापकम् । ईषदाकुञ्चिता कन्धरा । समाहतो वाण कर्णान्त यावत् । ततो मुक्तेन तेनाराद्रागे वर्तमानोऽहं निर्भिद्य पातितो भूतले । अत्रान्तरे जीर्णा मे पूर्वदत्ता गुटिका । ततो जीर्णायां तस्यां करिणभवनिबन्धनभूतायामेकभववेद्यायां गुटिकायां दत्ता समास्वादा गुटिका भवितव्यतया । अपमस्तम्भाद्वारश्येमाच करिवरूप । वर्द्धित कालक्रमेण सञ्जातो यूथाधिपति । तत्र

स्वभावसुन्दरेषु मन्दिरेषु धर्मोत्तमेषु सर्वत्रैकलक्षणेषु [illegible]
कमनीयेषु सर्वविभागेषु परिकल्पित करेणुशृङ्गेण विमान-
मन्दोदयारम्भगर्भसमाश्रो यथेच्छया विचरामि ।

अन्यदैकदाकालेन एव मयका सञ्चरिणा तम् । सर्वाणि सन्त-
दानि । स्फुरति मे गुल्मोदरम् । प्रसर्पितं धूमजालम् । ततः कि-
मेतदिति निरीक्षितो मया पर्यन्तभाग । यावदिकस्मिभूता ज्व-
लामालाकुलो दवानलस्तत प्रादुर्भूतं मे मरणभयम् । परित्य-
क्तं पौरुषम् । सञ्जातं दैन्यम् । समाश्रिता चात्मम्भरिता । व्य-
गतोऽहङ्कार । परित्यक्तं यूथम् । पलायितो मन्दो नैकां दिशम् ।
गत स्तोकं भूभागम् । तत्र चासौ चिरन्तनतामयप्रत्यग्रन्थो विशाल-
तृणोऽन्ध कूप । स च तटविनिर्गततृणच्छादिततया भयाकुलतया च
न लक्षितो मया धावता वेगेन । ततः प्रविष्टौ मम तत्रापरौ ।
तद्विराजमानतया पयसा पश्चाद्भाग । ततः पतितोऽहमुत्तानशरीर-
स्तत्रान्धकूपे । सञ्चूर्णितो गात्रभारेण मूर्च्छितः क्षणमात्रं स्थित्वा कथ-
ञ्चिच्चेतना यावच्च चालयितुं शक्नोमि शरीरं प्रादुर्भूता च महा-
पीडा तीव्रवेदना ततः सञ्जातो मे पश्चात्ताप । चिन्तितं च मया ।
यथेदृशमेव बुध्यते मादृशानाम् । ये प्रतिपन्नभ्रष्टभावं चिरकाल-
परिचितमुपकारकमपि समग्रमनुरक्तमात्मवर्गं परित्यज्य कृतघ्नतया
कुक्षिम्भरितामुररीकुर्वन्त पलायन्ते । अहो मे निर्लज्जताद्यापि
किल यूथाधिपतिशब्दो रूढः । तत्किमनेनाधुना स्वचेष्टितानुरूप-
मेवेदं मम सम्पन्नमतो न मया मनसि खेदो विधेयः । ततो-
ऽनया भावनया प्रतिपन्नं मया मनाक् माध्यस्थ्यम् । तितिक्षिता

भवतो तीव्रापि वेदना । छिन्नश्चादस्य पसरात्र यावत् । अत्रान्तरे तुष्टा ममोपरि भवितव्यता । ततस्तयाभिहितम् । आर्यपुत्र साधु शोभनोऽध्यवसायः । तितिक्षितं भवता परमं दुःखम् । तुष्टाहमिदानीं भवतो ऽनेन चेष्टितेन नयामि भवन्तं नगरान्तरे । मयाभिहितम् । यदाज्ञापयति देवी । ततो दर्शितस्तया प्रच्छन्नाकारः पुरुषः । अभिहितश्चायं यथार्यपुत्र तुष्टया मयायमधुना भवतः सहायो निरूपितः पुण्योदयो नाम पुरुषः एतेन सह भवता गन्तव्यम् । मयाभिहितं यदाज्ञापयति देवी ।

अत्रान्तरे जीर्णा मे प्रदत्ता गुटिका । तत प्रयुक्तान्या गुटिका भवितव्यतया । अभिहितं च तया । यथार्यपुत्र तव गतस्य पुण्योदयस्ते प्रच्छन्नरूपः सहोदरः सहचरश्च भविष्यतीति । एवं च वदति संसारिजीवे भव्यपुरुषः प्रज्ञाविशालायाः कर्णाभ्यर्णे स्थित्वेदमाह ।

यथाम्ब कोऽयं पुरुषः किं वानेन कथयितुमारब्धम् । कानि चामूनि असंव्यवहारादीनि नगराणि का चेयं गुटिका । यैकैकवारं प्रयुक्ता सती नानाविधरूपाणि कारयति । विविधसुखदुःखादिकार्याणि दर्शयति । कथं वा पुरुषस्येयन्तं कालमेकत्रावस्थितिः । कथं चाप्यभावनीयानि मनुष्यस्य सतः कृमिपिपीलिकारूपाणि जायेरन् । तदिदं सकलमपूर्वालजालकल्पमस्य तस्करस्य चरितं मम प्रतिभासते तत्कथयाम्ब कोऽस्य भावार्थ इति । प्रज्ञाविशालयोक्तम् । वत्स यदस्येदानीतनं विशेषरूपमुपलभ्यते तथानेन कथितम् । किं तर्हि सामान्यरूपेण संसारिजीवनामाय

पुरुषोऽनन्तदेवानेनात्माभिधानमाख्यातमनेन चात्मचरितम्। सर्वमिदं घटमानकमेव निवेदयितुं प्रक्रान्तम्।

तथाहि।

असांव्यवहारिकजीवराशिरसांव्यवहारनगरम्। एकेन्द्रियजातय पञ्चापि पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतिरूपास्तेषां स्थानं एकाक्षनिवासम्। विकलेन्द्रियाणां द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियलक्षणानां स्थानं विकलाक्षनिवासम्। पञ्चेन्द्रियतिरश्चां निलय पञ्चाक्षपशुसंस्थानम्। एकजन्मप्रायोग्यं कर्म प्रकृतिजालमेकभववेद्या गुटिकेत्युच्यते। तदुदयेन भवन्त्येव नानाविधरूपाणि। सम्पद्यन्ते एव विविधसुखदुःखानि कार्याणि। अजरामरत्वाय पथ्य। ततो युक्तमेवाख्यानमनन्तमपि कालमवस्थानं संसारिजीवस्य तत्र भद्र भवतो कृमिपिपीलिकादिरूपाणि। किमत्राश्चर्यमथवा मुग्धबुद्धिरद्यापि वत्सो न जानीते यदस्य स्वरूपम्। वत्स न सम्भवत्येव भुवनोदरे तत्त्वविधानकम्। यदस्य संसारिजीवस्य सम्बन्धिना चरितेनावतरति। तदस्य निवेदयतु तावदेष सर्व यथावृत्तम्। यथाश्रवणमस्य भावार्थं निराकुला कथयिष्यामि। भव्यपुरुषेणोक्तम्। यदाज्ञापयत्यम्बेति।

अल्पविज्ञावदल्पो भवति नियमतो वर्णमानुष्यभूमौ
भव्यश्च प्रायभाज समयपरिणते कथ्यस्य प्रभावात्।
एतच्चाख्यातमत्र प्रथममनुगतश्चात्र बोधायमित्य
प्रक्रान्तोऽयं समस्तं कथयितुमतुलो जीवसंसारचारं॥

स च सदागमवाक्यमपेक्ष्य भो
जडजनाय च तेन निवेद्यते।

बुधजनेन विचारपरायण
तदनु भव्यजन प्रतिबुध्यते ॥
तावेऽच निवेदित तदतुल ससारविस्फूर्जितं
न्यानामिदमाकलय्य विरतिं संसारतो जायते ।
र्यां सेव भवो विमूढमनसां भो सुन्दरो भासते
ति नून पशवो न सन्ति मनुजा कार्येण मन्यामहे ॥

इत्युपमितभवप्रपञ्चायां कथायां ससारिजीव-
चरिते तिर्यग्गतिवर्णनो नाम
द्वितीय प्रस्ताव ॥ २ ॥

तृतीय प्रस्तावः।

भावयच्चमियचु यत्तमानस्य निश्चि ।
एष प्रोक्तो मनुष्यत्वे यथातत्पुनरोच्यते ॥

मपारिगोव उवाच ।

ततोऽहं भट्ठ्यच्योतमहिते समासादितैकसागरोपमस्थितिक प्रतत् गतम्। इहैवास्यामेव मनुजगतौ नगर्यां भरताभिधाने पाटल स च विशेषकभूतमस्ति जयपुरं नाम नगरम्। तत्र च सकलनृपतिगुणसम्पदालिङ्गितमूर्त्तिः पद्मो नाम राजा। तस्य च रतिरिव मकरकेतनस्य नन्दा नाम प्रधानदेवी। ततोऽहं तस्याः कुक्षौ प्रवेशितो भवितव्यतया प्रियतमप्रोषितकामम्। निगत अ पुण्योदयेन दृष्टो नन्दया अपगतमात्या पुत्रो मम जात इत्यभिमानो निवेदित प्रमोदकुम्भाभिधानेन दासदारकेण नरपतये। प्रादुर्भूत सुतो मे इति समुत्पन्नमहाप्रमोद । हर्षविशेषादुच्छ्वसितो गात्रेषु पुलकोद्भेद । दापित निवेदककाय पारितोषिकम्। समादिष्टो जन्ममहोत्सव । ततो दीयन्ते महादानानि। मुच्यन्ते बन्धनानि। पूज्यन्ते नगरदेवता। क्रियन्ते हट्टद्वारशोभा। शोध्यन्ते राजमार्गा। आहन्यन्ते आनन्दभेर्य। आगच्छन्ति विशेषोज्ज्वलनेपथ्या राजकुले नागरकलोका। विधीयन्ते तदुपचारा। प्रयुज्यन्ते समाचारा। आस्फाल्यन्ते तूर्यसंघाता।

गीयन्ते धवलमङ्गलानि । नृत्यन्ति ललनालोका सह कञ्चुकिवा-
मनकुब्जादिभिर्नरेन्द्रवृन्दैरिति । ततश्चैव वृत्ते जन्ममहानन्दे अति-
क्रान्ते मासे तिरोधाय ममारिजीव इत्यभिधानं प्रतिष्ठितं मे
नन्दिवर्द्धन इति नाम । जातो ममाप्यहमनयोः पुत्र इत्यभिमानः ।
ततो जनयन्नानन्दं जननीजनकयोः पञ्चभिर्धात्रीभिर्लालितः सम्प्रा-
प्तोऽहं त्रिवार्षिकः ।

मम चासंव्यवहारनगरादारभ्य सकलं कालं द्विविधः परिकरो-
ऽनुवर्तते । तद्यथा । अन्तरङ्गो बहिरङ्गश्च । तत्रान्तरङ्गपरिकर-
मध्येऽस्ति ममाविवेकिता नाम ब्राह्मणजातीया धात्री सापि प्रसूता
मज्जन्मदिने जातो दारकः प्रतिष्ठितं तस्य नाम वैश्वानर इति ।
स चादित एवारभ्यानभिव्यक्तरूपतयासीदेव । केवलमधुनाभिव्यक्त-
रूपः सम्पन्नः । ततो मयासौ सह धारयन् वैरकलहाभिधानौ
विषमविस्तीर्णौ चरणौ दधानः परिस्थूलकठिनहृस्वोर्ध्वास्थियाऽभिधाने
जङ्घे समुद्वहन्ननुशयानुपशमनामानौ विषमप्रतिष्ठितावूरू बिभ्राणः
पैशुन्यमत्सरकर्कशैकपार्श्वोन्नतं कटितटं दधानः परमर्मोद्घट्टननामकं
वक्रं विषमं सम्यमुदरं कलितोऽन्तस्तापनामकमतिमहद्धोरशल्येन
युक्तः धारमत्सरमग्राभ्यां विषमपरिहृस्वाभ्यां बाहुभ्यां विराजमानः
क्रूरताख्यया वक्रया सुदीर्घया च शिरोधरया विडम्ब्यमानो-
ऽसभ्यभाषणादिरूपैरसितदन्तच्छदैर्विरलविरलैर्महद्भिर्दशनैर्विनोपमा-
ऽमर्षपरुषालापनामकाभ्यां शुषिरमात्ररूपाभ्यां कर्णाभ्यामुपशो-
भमानः शमसभावबहया ध्यानमात्रेण ज्वलमानयातिचिपटया
नासिकया बिभ्राणस्तराम् । रौद्रत्वमनुष्यत्वसमाभ्यामतिरक्तया

प्रधानं कलाचार्यं । पूजितोऽसौ विधिना । दत्तमुचितदानेयम्। समर्पितोऽहं तस्य पित्रा महतादरेणेति। समर्पिताश्च मत्सभ्रातरोऽन्येऽपि बहवो राजदारका प्रागेव तस्य कलाचार्यस्य। ततस्तैः सार्द्धमहं प्रवृत्तः कलाग्रहणं कर्तुम्। ततः सम्पूर्णतया सर्वोपकरणानां गुरुतया तातोत्साहस्य हिततया कलाचार्यस्य शिशिष्टतया कुमारभावस्य सन्निहिततया पुण्योदयस्योत्कटतया क्षयोपशमस्यानुकूलतया तदा भवितव्यताया अनन्यजन्यतया मया गृहीतप्रायः स्वल्पकालेनैव सकलोऽपि कलाकलापः ।

केवलमतिवल्लभतया सदा सन्निहितोऽसौ वैश्वानरः सनिमित्तमनिमित्तं वा करोति मम समालिङ्गनम् । ततस्तेन समालिङ्गितोऽहं न स्मरामि गुरूपदेशम् । न गणयामि कुलकलङ्कम् । न बिभेमि तातमनःखेदस्य । न लक्षयामि परमार्थम् । न जानाम्यात्मनोऽन्तस्तापम् । न वेद्मि कलाभ्यासनिरर्थकत्वम् । किन्तु तमेव वैश्वानरमेकं प्रियं कृत्वा तदुपदेशेन गलत्स्वेदबिन्दुरक्तलोलोचनो भुग्नभ्रूकुटिः करोमि समस्तदारकैः सह कलहं विदधामि सर्वेषां मर्मोद्घाटनम् । उच्चारयाम्यसत्यवचनानि । न सहे तेषां मध्यस्थमपि वचनम् । ताडयामि प्रत्येकं यथा सन्निहितेन फलकादिना। ततस्ते सर्वेऽपि वैश्वानरालिङ्गितं मामवलोक्य भयेन त्रस्तमानसाः सन्तो वदन्त्यनुकूलं कुर्वन्ति चाटूनि आराधयन्ति मां पादपतनैः । किं बहुना । मदीयगन्धेनापि ते वीर्यवन्तोऽपि राजदारका नागदमनीहतप्रतापा इव विषधरा न स्वतन्त्रं चेष्टन्ते ।

ततस्ते समुदिता' कथ्यमाना बन्धनागारगता इव महादुःखेन जननीजनकानुरोधेन कलापदश कुरुत' कालं नयन्ति । न कथ-यन्ति त खलिकर कलाभ्यासाय मा भ्रातुर्वा प्रलय इति भाव-यता । तथापि नित्यमविहितलाक्षयन्नेव तन्मात्रक चेष्टित सकल कलाभ्यास । केवल दारकेषु दृष्टविपाकतया भयेन सहाध्यायो-ऽप्यायपि न मम समुचमपि निष्णाये निरीक्षिते । यदि पुन-रन्यव्यपदेशेनापि मां प्रत्येव किञ्चिद् ब्रूयात्ततोऽहमेनमपि कला-भ्यासमाक्रोशामि ताडयामि च । ततोऽद्यापि मम राजदारकव-दन्ते । ततो महामोहदोषेण मया चिन्तितम् । अहो मे वर-मित्रस्य माहात्म्यातिशय । अहो हितकारिता । अहो कौशलम् । अहो वत्सलता । अहो स्थिरानुराग । यदेवमाभिरूपदारेण मम यत्नोपैता कृपाद्य मामेव सर्वेषामतिशयान्न जनयति ।

न च मां क्षणमपि मुञ्चतीति । तदेव मे परमो बन्धुरेव परम शरीरमेव मे सर्वस्वमेव मे जीवितमेव एव मे पर तत्त्वमिति । अनेन रक्षित पुरुषोऽकिञ्चित्करतया हृणपुरुषाश्च विक्षिप्यन्ते । तन्मयैवमविधभावतया सञ्जातो मम वैशम्पायनस्योपरि स्थिरतरानुराग । अन्यदा एकधि मद्भुते तेन सह विसम्भकथे यथाभिमित वर्णमिव किमनेन बहुना कल्पितेन युष्मदायत्ता मम प्राणास्तदेते भवता यथेष्ट नियोजनीया इति ।

तदाक्षिप्त वैशम्पायनेन कथं मञ्जुलो मे परिश्रमो यदेव मम समवर्णो वर्तते । दर्शितोऽनेनैव वदता निभृतोऽनुराग । अनुर-काय प्राणिन धमाकर्णयन्ति मदनम् । दुर्लभाणि निविडकम् ।

प्रवर्त्तन्ते तत्र भावेन । सम्पादयन्ति क्रियया । तदिदमत्र प्राप्तका
लमिति विचिन्त्य तेनाभिहित कुमार।

एवमेतत्क खल्वत्र सन्देह । यत्र गृहीतहृदयसद्भावानामपि
मादृशां पुरत कुमारोऽप्येवं मन्त्रयति । महाप्रसादोऽयं कारणम्।
स हि हर्षोत्कर्षाज्जातायमपि वाक्यं बलाद्वादयति । तत्किमहम
करोमि कुमारस्याहमद्यैव प्राणान्। एष एवमेतन्नियोगो मया
भिहितम् । कथं तेनोक्त जानाम्यहं किञ्चिद्रसायनम् । मयाभि
हित करोतु वरवयस्य । तेनोक्त यदाज्ञापयति कुमार । तत
श्शतानि तेन क्रूरचित्ताभिधानानि वटकानि समुपनीतानि मे
रहसि वर्त्तमानस्य । अभिहितश्चाहं कुमार एतानि मदीयमा
ध्यप्रभवानि वर्त्तन्ते वटकानि । कुवन्त्युपयुज्यमानानि वीर्योत्कर्ष
सम्पादनेन पुरुषस्य सव यथेष्ट दीर्घतर मायुष्कम् । तस्माद् गृहाण
त्वमेतानि ।

अत्रान्तरे लघुध्वनिना कथान्तरस्थितेन केनाप्यभिहितम् ।
भविष्यति मत्ताभिमते स्थाने कोऽत्र सन्देह । न श्रुत तन्मया ।
श्रुत वैश्वानरेण । तत सम्पद्यते मम समीहितम् । यास्यत्येव
वटकोपयोगेन महानरके । भविष्यति तत्र गतस्यास्य दीर्घमायु
ष्कम् । कथमन्यथैवविध शब्दो महानरक एव ममाभिहित
स्थानमिति भावनया तुष्टोऽसौ चित्तेन । मयाभिहित किं न
सम्पद्यते मे भवादृशि वरमित्रेऽनुकूले । तदाकर्ण्य द्विगुणतर परि-
तुष्टोऽसौ समर्पितानि वटकानि गृहीतानि मया । अभिहित च
तेन कुमारायमपरो मम प्रसादो विधेय कुमारेण यदुत

यथावसरे पठिते च निर्विकल्पमेतेषां मध्यादेकं पठकं भवितव्यं कुमारेणेति । मयाभिहितं किमत्र प्रार्थनया । निवेदितं एवाय-मात्मा वरमित्यस्य । वैश्वानरेणाभिहितम् । महाप्रसादोऽनुगृहीतो सोऽहं कुमारेणेति । ततश्च तातेन सदत्र विनयनीयो नियुक्तो राजसभो दारकः । यदुत भद्रे विदुर समादिष्टो मया कुमारः । यथानन्यमनस्केन भवता कलाग्रहणं विधेयम् । अहमपि न द्रष्ट-व्योऽहमेव भवन्तमागत्य द्रक्ष्यामि । तदेवं स्थिते मम राज्यकार्य-व्याकुलतया कदाचित्त्वत्समीपे गमनं न घटेत ततो भवता प्रति-दिनं कुमारशरीरवार्ता मम सपादनीया विदुरेणोक्तम् यदाज्ञा-पयति देवः ततः प्रभृति तेन तद्राजशासनमर्चितं स सर्वोऽपि मदीयो राजदारककलाचार्यकदम्बकव्यतिकरः । तथापि ममाति-भयेन कियन्तमपि कालं न कथितोऽसौ तातस्य अतिनिर्भरमेकान्ते निवेदितोऽन्यदा ततश्चिन्तितं तातेन नैष विदुरस्तावदसत्यं भाषते। न चापि कुमारः प्रायेणैवंविधमाचरति तत्किमत्र तत्त्वं भविष्य-तीति न जानीमहे । यदि च कलाचार्यस्यापि वचनं विधत्ते कुमारो निष्पन्नं तत्कलाग्रहणप्रयोजनमिति चिन्तया समुद्विग्नो ऽभूत्तातश्चित्तेन पुनश्चिन्तितमनेनेदम् । अथ प्राप्तकालं पृच्छामि तावत्कलाचार्यमेव यथावस्थितम् । ततो विदिते वृत्तान्ते तद्वि-चारणोपाये यत्नं करिष्यामि ततः प्रेषितस्तदाकारणाय सहजमार्गं विदुरः समागतः कलाचार्यः । अभ्युत्थितस्तातेन दापितमासनं विहिता परिचर्या ततस्तदनुज्ञातविष्टरोपविष्टेन तातेनाभिहितं आर्य बुद्धिसमुद्र अपि समुपयाति कलाग्रहणं कुमाराणाम् ।

तेनाभिहितं देव बाढमुत्सर्पति युष्मदनुभावेन तातेनाभिहितं किं परिणताः काश्चिन्नन्दिवर्द्धनकुमारस्य कलाः कलाचार्येणाभिहितं सुष्ठु परिणता देव निष्पन्न एव कलासु नन्दिवर्द्धनकुमारः। तथाहि। स्वीकृतमनेन समस्तमपि लिपिज्ञानं स्वयं दृष्टमिव गणितं उत्पादितमिवात्मना व्याकरणं चेतोभूतमस्य ज्योतिषं सात्मीभूतमष्टाङ्गमहानिमित्तं व्याख्यातमनेनैव छन्दोऽनेन लक्षणं नृत्तं शिक्षितं गेयं प्रणयिनीवास्य हस्तशिक्षा वयस्येव धनुर्वेदः मित्रमिव वैद्यकं निर्देशकारीव धातुवादः अनुचराणीव गजलक्षणादीनि स्वाधीनविक्रयाणि पत्रच्छेद्यादीनि। किं बहुना नास्ति सा काचित्कला या कुमारमासाद्य न प्राप्ता परां काष्ठामिति।

ततः प्रादुर्भवदानन्दोदकपरिपूरितनयनयुगलेनाभिहितं तातेन आर्य एवमेतत् किमत्राश्चर्यम् किं सूर्ये हतोद्योगे न सम्पद्यते कुमारस्य धन्यः कुमारो यस्य युष्मादृशा गुरवः बुद्धिसमुद्रेणोक्तं देव मामैवमादिश नेदं मम युष्मदनुभावोऽयं तातेनाभिहितं आर्य किमनेनोपचारवचसा युष्मत्प्रसादेनैवास्मदानन्दचन्दनदायिना सञ्जातः कुमारः सकलगुणभाजनताम्। बुद्धिसमुद्रेणोक्तं यद्येवं ततो देव कलाविषु निपुणैरनुचरैर्बोधनीयाः स्वामिन इति यथाऽऽलोचनं किंचिद्देवं विज्ञापयितुमिच्छामि तत् युक्तमयुक्तं वा अनुमन्यतां देवो यतो यथार्थं मनोहरं च दुर्लभं वचनम्। तातेनाभिहितं कस्मादार्य यथास्थितवचने कोऽपरोऽस्माकं बुद्धिसमुद्रेण यदेव ततो यदादिष्टं देवेन यथा सकलगुणभाजनतां गतः कुमार इति तदेव स्वाभाविकं कुमारस्य सर्वं प्रतीयं सत्कार

यद्देव किन्तु सकलमपि कुमारस्य गुणसन्दोहं कलङ्केनेव शशधरं कज्जलेनेव तामरसं कार्पण्येनेव विज्ञाननिवहं नैर्लज्ज्येनेव स्त्रीजनं भीरुत्वेनेव पुरुषवर्गं परोपतापेनेव धर्मं वैश्वानरसम्पर्केण दूषितमवगच्छामि ।

यत सकलस्यापि कलाकलापकौशलस्य प्रशमोऽलङ्करणम् । एष तु वैश्वानरपापमित्रतया सन्निहित सदात्मीयसामर्थ्येन न प्रशमं कुमारस्य लागयति ।

कुमारस्तु महामोहवशात्परमार्थवैरिणमप्येनं वैश्वानरं परमोपकारिणमाकलयति तदनेनेदृशेन पापमित्रेण यस्य प्रतिहत ज्ञानसारं प्रशमामृतं कुमारस्य तस्य निष्फलो गुणप्राग्भार इति ।

ततस्तदाकर्ण्य तातो वज्राहत इव गृहीतो महादुःखेन ततस्तातेनाभिहितं भद्र वेदक परित्यजेदं चन्दनरसैकशीतलं तालवृन्तं न मामेव शरीरतापो बाधते गच्छ समाहूय कुमारं येनापनयामि तस्य पापमित्रसङ्गवारणेन दुःखमात्मनोऽन्तस्तापमिति ।

ततो विमुच्य तालवृन्तं क्षितिनिहितजानुकरमस्तकेन वेदकेनाभिहितं यदाज्ञापयति देव किन्तु महाप्रयोजनमपेक्ष्य भविष्याम्यहमस्थापितमश्रुतम ततो न तत्र देवेन कोपः करणीयः । तातेनाभिहितं भद्र हितभाषिणि क कोपावसरो वदतु विवक्षितं भद्रः । वेदकेनाभिहितं देव यद्येवं ततः कुमारपरिचयादेवावधारितमिदं मया यदुताय वैश्वानरोऽन्तरङ्गभूतः कुमारस्य वयस्यो न शक्योऽधुना केनाप्यपसारयितुं गृहीतः कुमारेणात्यर्थं हितबन्धुबुद्ध्या

न शक्नोति तद्विरहे स्थानमप्यासितुं कुमार यतो न क्वचित् धृतिं लभते रणरणकेन गम्यते शून्यमनस्केन गृहितमात्मकम् ।

ततो यद्यपि कुमारो वैश्वानरसंसर्गत्यागं प्रति किञ्चिदुच्यते ततोऽहमेव तर्कयामि महान्तमुद्वेगं कुर्यात् आत्मघातादिकं वा विदध्यात् अन्यदा किञ्चित्कालान्तरितमनयाकार मतान्येन्तिष्ठतो माचार्यं किञ्चिदस्तु कुमारमहति देव । बुद्धिसमुद्रेणोक्त एव सत्यमेव सर्वमिदं यदावेदितं वेदकेन ।

तथाहि। वयमपि कुमारस्य पापमित्रसम्बन्धवारणे गाढमुद्युक्ता एककालमास्महे चिन्तितं चास्माभि यद्ययं कुमारोऽनेन वैश्वानरपापमित्रेण वियुज्येत ततः सत्यं नन्दिवर्द्धनः स्यात् केवलमीदृशं कथञ्चिदनयोर्गाढनिरूढं प्रेम येन न शक्यतेऽधुना कुमारोऽनयोरेतया वियोजनं विधातुमित्यतोऽशक्यानुष्ठानकल्पं कुमारस्य वैश्वानरेण सह मैत्रीवारणमिति मन्यामहे। तातेनाभिहितमार्य क पुनरत्रोपायो भविष्यति। बुद्धिसमुद्रेणोक्तम्। अतिगहनमेतत्। वयमपि न जानीमो विदुरेणाभिहितम्। देव श्रूयतेऽत्र कश्चिदतीतानागतवर्त्तमानपदार्थवेदी समागतो जिनमतज्ञो नाम सिद्धपुत्रो महानैमित्तिकः स कदाचिदत्रोपायं लक्षयति। तातेनाभिहितं साध्वभिहितं भद्र साधु शीघ्रं समाहूयतां स भवता विदुरेणाभिहितं यदाज्ञापयति देव इति। निर्गतो विदुरः समागतो नैमित्तिकेन सह स्तोकवेलया दृष्टो नैमित्तिकस्तातेन तुष्टस्तेनासौ दापितमासनं कृतमुचितकरणीयं कथितो व्यतिकरः। ततो बुद्धिनाडीसञ्चारेण निरूप्य तेनाभिहितं महाराज न विद्यतेऽन्यः कश्चिदुपायः। एक

यथाच परमुपायो विद्यते दुर्लभश्चासौ प्रायेण । तावेताभिहितं कीदृश च इति कथयतार्य । जिनमतज्ञेनाभिहितं महाराजाकर्णय ।

अस्ति रहितं सर्वोपद्रवैर्निवासस्थानं समस्तगुणानां कारणं कल्याणपरंपराया दुर्लभं मन्दभागधेयैश्चित्तसौन्दर्यं नाम नगरम् ।

तथाहि ।

वसतां तत्र लोकानां नगरे पुण्यकर्मणाम् ।
रागादिचरटाः सर्वे जायन्ते नैव बाधकाः ॥
यतश्च क्षुत्पिपासाद्या बाधन्ते तत्र नो जनम् ।
ततस्तदुच्यते धीरैः सर्वोपद्रववर्जितम् ॥
ज्ञानादिभाजनं लोकस्तद्दर्शनेन जायते ।
कलाकलापकौशल्यं न ततोऽन्यत्र विद्यते ॥
शमश्चौदार्यगाम्भीर्यधैर्यवीर्यादयो गुणाः ।
वसतां तत्र तत्सर्वगुणस्थानमतो मतम् ॥
यतश्च वसतां तत्र धन्यानां सम्प्रवर्तते ।
उत्तरोत्तरभावेन विशिष्टा शुभपद्धतिः ॥
न च सम्पद्यते तस्याः प्रतिपातः कदाचन ।
कल्याणपद्धतेर्हेतुरतस्तन्नगरं मतम् ॥
सर्वोपद्रवनिर्मुक्तं समस्तगुणभूषितम् ।
कल्याणपद्धतेर्हेतुर्यत एवं च तत्पुरम् ॥
अतएव सदानन्द तत्पुण्यैर्निषेवितम् ।
नगरं चित्तसौन्दर्यं मन्दभाग्यैः सुदुर्लभम् ॥

तत्र च नगरेऽस्ति हितकारी सर्वलोकानां शुभोद्योगो दृढ

निपद्दे दत्तावधान शिष्टपरिपालने परिपूर्ण कोशदण्डसमृद्धेन शुभपरिणामो नाम राजा।

यतोऽसौ सर्वलोकानां चित्तसन्तापवारकः।
तथा सम्पर्कमात्रेण महानन्दविधायकः॥
मद्नुशासमार्गेऽपि जन्तूनां स प्रवर्त्तकः।
अतो वीरजनैर्लोके हितकारी निगद्यते॥
रागद्वेषमहामोहक्रोधलोभमदभ्रमाः।
कामेर्ष्याशोकदैन्याद्या ये चान्ये दुःखहेतवः॥
दुष्टचेष्टतया नित्यं लोकसन्तापकारिणः।
तेषामुन्मूलने राजा स कृतयत्नस्तिष्ठते॥
ज्ञानवैराग्यसन्तोषत्यागसौजन्यलक्षणाः।
ये चान्ये जनताह्लादकारिणः शिष्टसम्मताः॥
तेषां स राजा सततं परिपालनतत्परः।
अस्ति निःशेषकर्त्तव्यव्यापारविमुखः सदा॥
धीधृतिस्मृतिसंवेगप्रशमाद्यैः परिपूर्यते।
भाण्डागारं यतस्तस्य गुणरत्नैः प्रतिक्षणम्॥
दण्डश्च वर्तते तस्य चतुर्भेदबलात्मकः।
शीलाङ्गलक्षणैर्नित्यं रथदन्तिहयादिभिः॥
दुष्टानां निग्रहाधायकः शिष्टानां परिपालकः।
कोशदण्डसमृद्धश्च तेनासौ गीयते नृपः॥

तस्य च शुभपरिणामस्य राज्ञो गृहीतजयपताका शरीरसौन्दर्येण विनिर्जितभुवनत्रयकलाकलापकौशलेनोपहसितरतिं

भमा विलासविस्तरेणाधरिताखिलनीलमहाख्यातिप्रथा निष्प्रतिमश्रि-
तया निष्प्रकम्पता नाम महादेवी ।

एकत्र पर्यायशतेन हृताशहारवचनम् ।
सुरासुरनरस्तैव यस्यालोकेऽतिसुन्दरम् ॥
क्षोभाय मुनिसघस्य कदाचिदुपतिष्ठते ।
अन्यस्यां दिशि सन्धाय सा देवी निष्प्रकम्पता ॥
ग्रामणिमुनिचित्तानां सदामेवोपजायते ।
अत्र शरीरसौन्दर्याख्या गृहीतपताकिका ॥
रुद्रेन्द्रोपेन्द्रचन्द्राद्याः कलाकौशलशालिनः ।
ये चान्ये लोकविख्याता विद्यन्ते भुवनत्रये ॥
लोभकामादिभिः सर्वे जितास्ते भावशत्रुभिः ।
न कौशलमतस्तेषां विद्यते परमार्थतः ॥
तस्यास्तु दैत्यापातविनिर्मोक्षण येन लीलया ।
साम्पराजयते तेन याभिभूतजगत्त्रया ॥
रतिविलासा कामस्य केवलं तावदेतत् ।
सुनयस्तु पुनस्तेषां न वार्त्तामपि जानते ॥
तथा मता पुनर्दृष्टा ब्रह्मनिर्वाहणादयः ।
विलासा मुनिलोकस्य क्षणमाक्षेपकारिणः ॥
अतीपदर्शिता सत्यं स्वविनाशे रतिलया ।
यथा च अश्मभोक्ता वा तथेदानीं निगद्यते ॥
आपत्तिमग्नमर्थार्थं प्रकाश्य निष्कोलितम् ।
निर्वाहयति चौपम्यं सेनानी भर्तृवाता ॥

सदन्वती पुनर्नैव पत्युः संरक्षणक्षमा ।
निष्प्रकम्पतया तस्मात् भर्तृभक्ततया जिता ॥
किञ्चेह शुद्धलोकेन राज्ञः कार्यप्रसाधनी ।
तस्य राज्ये परं सारा सा देवी निष्प्रकम्पता ॥

तयोश्च निष्प्रकम्पता-शुभपरिणामयोर्देवीनृपयोरस्ति सर्वसुन्दराणामुत्पत्तिभूमिराश्चर्याणां मञ्जूषा गुणरत्नराशेः वशीकरणेन मुनीनामपि मनोहारिणी क्षान्तिर्नाम दुहिता ।

यत्र सा सततानन्ददायिनी पर्युपासिता ।
स्मरणेनापि निःशेषदोषमोषविधायिनी ॥
निरीक्षते विशालाक्षी यं नरं स्निग्धलीलया ।
पण्डितैः स महात्मेति स्तुत्वा गाढं प्रशस्यते ॥
आलिङ्गनं पुनस्तस्यास्तन्वी यो लभते नरः ।
स सर्वनरवर्गस्य चक्रवर्ती भविष्यति ॥
अतश्चाद्भुततरं तस्या नान्या जगति विद्यते ।
समस्तसुन्दराणां सा विशुद्धिस्तेन गीयते ॥
सद्ध्यानयोगविज्ञानसर्वर्द्धिप्रमुखादयः ।
लोकानाममुना भावा ये चमत्कारकारिणः ॥
ते भवन्ति भविष्यन्ति भूताश्चानन्ततो यतः ।
तत्प्रभावेन सत्त्वानां तामाराधयतां सदा ॥
क्षान्तिरित्थं सा तस्याश्चापराप्युदाहृता ।
यथा च रत्नमञ्जूषा तदेवास्तां निबोधत ॥
दानशीलतपोध्यानप्रमुखरत्नराशिसमा ।

सत्यशौचार्जवक्षान्तिशौर्यैश्वर्यादयो गुणाः ॥
ये केचित्सुन्दरा लोके वर्त्तन्ते रत्नरूपिणः ।
शान्तिरेवहि सर्वेषां तेषामाधारतां गता ॥
तेषामौ रत्नभूषा विद्वद्भिः परिकीर्त्तिता ।
शान्तिहीना गुणाः सर्वे न शोभन्ते निराश्रयाः ॥

अथवा ।
शान्तिरेव महादानं शान्तिरेव महातपः ।
शान्तिरेव महाज्ञानं शान्तिरेव महादमः ।
शान्तिरेव महाशीलं शान्तिरेव महाकुलम् ॥
शान्तिरेव महावीर्यं शान्तिरेव पराक्रमः ।
शान्तिरेव च सन्तोषः शान्तिरिन्द्रियनिग्रहः ॥
शान्तिरेव महाशौचं शान्तिरेव महादया ।
शान्तिरेव महारूपं शान्तिरेव महाबलम् ॥
शान्तिरेव महैश्वर्यं शान्तिर्धैर्यमुदाहृता ।
शान्तिरेव परं ब्रह्म सत्यं शान्तिः प्रकीर्त्तिता ॥
शान्तिरेव परा मुक्तिः शान्तिः सर्वार्थसाधिका ।
शान्तिरेव जगद्वन्द्या शान्तिरेव जगद्धिता ॥
शान्तिरेव जगज्ज्येष्ठा शान्तिः कल्याणदायिका ।
शान्तिरेव जगत्पूज्या शान्तिः परममङ्गलम् ॥
शान्तिरेवौषधं श्रेष्ठं सर्वव्याधिनिबर्हणम् ।
शान्तिरेवारिनिर्णाशं चतुरङ्गं महाबलम् ॥
किंवात्र बहुनोक्तेन शान्तौ यत्र प्रतिष्ठितम् ।

अतएव तु सा कन्या मुनिलोकमनोहरा ॥
क्षुद्रादीदृग्विरूपायां को न चित्तं सचेतनः ।

अन्यच्च ।

यस्य चित्ते समारोहेदियमत्यन्तशोभया ।
सा कन्या धन्यतां प्राप्य सोऽपि तद्रूपतां भजेत् ॥
अतः सम्यग्गुणाकाङ्क्षी कः सकर्णो न तां हृदि ।
कुर्यात्कन्यां सदाकालं सर्वकामसमर्पिकाम् ॥

एवं च स्थिते ।

सा गुणोत्कर्षयोगेन कन्या सर्वाङ्गसुन्दरा ।
अस्य वैश्वानरस्योच्चैः प्रतिपक्षतया स्थिता ॥
तस्या दर्शनमात्रेण भीतभीत इवाकुलः ।
एष वैश्वानरो मन्ये दूरेण प्रपलायते ॥
निःशेषदोषपुञ्जोऽयं सा कन्या गुणमन्दिरम् ।
साक्षादग्निरयं पापः सा पुनर्हिमशीतला ॥
अतः संगमनं हि नानयोर्विद्यते क्वचित् ।
विरोधभावाभिनिवेशमस्माभिरभिपीडितः ॥
यदैव कन्यां तां धन्यां कुमारः परिणेष्यति ।
अनेन पापमित्रेण तदा मैत्री निवर्त्स्यति ॥

अत्रान्तरे विचिन्तितं विदुरेण अये अनेन विमलमतिना मन्त्रिणा वैदग्ध्यमभिहितं यथा चित्तसौन्दर्यं च राजपुरं तत्र सा चित्तवृत्तिस्तत्र चारित्रा यानि तेषां नन्दिवर्धनकुमारस्यैव

पापमित्रेण वैश्वानरेण सह सम्पर्कं निवारयितुं समर्थो नान्यस्तन्नि-
वारणे कश्चिदुपाय इति तत्सर्वमनेन युक्तमुक्तम् ।

अथवा किमत्राश्चर्यं न हि जिनमतज्ञः कदाचिदयुक्तं भाषते ततस्तन्निमित्तकवचनमाकर्ण्य तातेनावलोकितं पार्श्ववर्तिनो मतिधनस्य महामन्त्रिणो वदनम् । विदितोऽसौ प्रश्नतरोऽभिहितस्तातेन आर्य मतिधन श्रुतमेतद्भवता मतिधनेनाभिहित देव श्रुतं तातेनाभिहित आर्य यद्येवं ततो महदिदं मम चित्तोद्वेगकारणं यदेव विशिष्टजनमूर्धन्योऽपि कुमारस्य गुणकलापः पापमित्रसम्बन्धदूषितो निष्फलः सम्पन्न इति तद्गच्छ शीघ्रं प्रेषय चित्तसौन्दर्ये वचनविन्यासकुशलान् प्रधानमनुष्यान् पाठय तद्वैश्वानरमैत्रीनिभ्रतानि इति । उपदिश गच्छतां तेषां निरन्तरसम्बन्धकरणपटून्युपचारवचनानि याचय कुमारार्थं शुभपरिणामं क्षान्तिदारिकामिति । मतिधनेनाभिहित यदाज्ञापयति देव इति निर्गन्तुं प्रवृत्तो मतिधनः जिनमतज्ञेनाभिहित महाराज अलमनेनारम्भेण न खल्वेवंविधगमनयोग्य तन्नगरं तातेनाभिहित आर्य कथं जिनमतज्ञेनाभिहित महाराज समस्त्यत्रैव लोके नगरराजभार्यापुत्रमित्रादीनि वस्तूनि द्विविधानि भवन्ति तद्यथान्तरङ्गाणि बहिरङ्गाणि च तत्र बहिरङ्गेष्वेव वस्तुषु भवादृशां गमनाज्ञापनादिव्यापारो नान्तरङ्गेषु एतच्च नगरं राजा तत्पत्नी दुहिता च सर्वमन्तरङ्ग वर्तते तत्र युज्यते तत्र मनुष्यप्रेषणं तातेनाभिहित आर्य क्व पुनस्तत् प्रभवति जिनमतज्ञेनाभिहित योऽन्तरङ्ग एव राजा तातेनाभिहित आर्य कः पुनरसौ जिनमतज्ञेनाभिहित महाराज

कर्म्मपरिणाम तस्य हि शुभपरिणामस्य कर्मपरिणामेनैव भटभुक्त्या दत्तं तन्नगरम् । अतस्तदायत्तोऽसौ वर्त्तते तातेनाभिहितं आर्य किं भवत्यसौ कर्मपरिणामो मादृशामभ्यर्थनाविषयो जिनमतज्ञेनाभिहितं महाराज नैतदेवं स हि यथेष्टकारी प्रायेण नापेक्षते सत्पुरुषाभ्यर्थनां न रज्यते सदुपचारवचनेन न श्लाघ्यते परोपरोधेन नानुकम्पते दुःखापापद्गतं जनं केवलमसावपि कार्यं विदधान पृच्छति महत्तममगिनीं लोकस्थितिं पर्यालोचयति स्वभार्यां कालपरिणतिं कथयत्यात्मीयमहत्तमाय स्वभावाय । अनुवर्त्तते नन्दिवर्द्धनकुमारस्य समस्तभवान्तरानुयायिनीं प्रच्छन्नरूपां भार्यां भवितव्यतां बिभेति कियन्मात्रं नन्दिवर्द्धनकुमारवीर्यादपि स्वप्रवृत्तौ।

ततश्चैवंविधमन्तरङ्गपरिजनं स्वस्वभावनया सन्मान्य एष कर्मपरिणाममहाराजः कार्यं कुर्वाणो न बहिरङ्गलोकं रटन्तमपि गणयति किंतर्हि यदात्मने रोचते तदेव विधत्ते तन्नास्तायमभ्यर्थनोचित किंतु यदास्य प्रतिभासिष्यते तदा स्वयमेव कुमाराय दापयिष्यति शुभपरिणामेन चारुदारिकामिति । तातेनाभिहितं आर्य हतास्तर्हि वयं यतो न ज्ञायते कदा चित्तस्य प्रतिभासिष्यते अभिधानपभारिते पापमिव कुमारस्य समस्तगुणविकलतया न किंचिदस्माकं जीवतीति हत्वा जिनमतज्ञेनाभिहितं महाराजाऽत्र विषादेन किमत्र क्रियते यदीदृशमेवेदं प्रयोजनमिति ।

तथाहि

नरः प्रमादी सर्वोऽर्थे स्यादुपालम्भभाजनम् ।
असाध्यवस्तुविषये पुरुषो नापराध्यति ॥

अपि च ।

योऽन्यैर्दृष्टं प्रदर्शितं समपेक्ष्य समाश्रयम् ।
आत्मनश्च परेषां च न च वाच्यः कदाचिदिताम् ॥
तदेव स्थिते कार्यं यद्विविक्ततया परम् ।
भवती लक्षविलासामाश्रित्य युज्यते ध्रुवम् ॥
अन्यत्र कथ्यते किं विशेषतः कारणकारणम् ।
निराकरणतामेव मामद्येयं भवादृशाम् ॥

तातेनाभिहितं तात साधु समाचारिता वचनेन भवता यदिमवचनेन तस्य किं तद्वाक्य चेतसः स्वास्थ्यकारणमिति जितमनस्केनाभिहितं महाराज कस्यचन कुमारस्य प्रचण्डवदनः पुण्डोदयो नाम वयस्यः स यावदस्य पार्श्वतो तावदेव वैशाखः पापस्थितता च समस्ते कुमारस्य प्रसादयिष्यति स सोऽस्य प्रस्तुतार्थकथनया उपशमनीति तदाकर्ण्य मनाक् स्वस्थीभूतमनाः । अत्रान्तरे दिनकरसमस्तस्य मध्यभागमारूढः निवेदयन्नाडिकाच्छेदप्रहतपटहनादानुसारी समुत्थितः शङ्खध्वनिः । पठितं कालनिवेदकेन ।

न क्रोधाग्नेरयं वह्निः किं तु मध्यस्थभास्वतः ।
दग्धवत्विति लोकानां सूर्यो मध्यगतो गतः ॥

तातेनाभिहितमये मध्याह्नसमयो वर्तते तत समुत्थातव्यमिदानीमिति एवं विसर्जितो राजलोकः पूजितौ कमारपूर्वं नैमित्तिकौ प्रस्थापितौ च बहुमानं ततो नैमित्तिकवरकन्दर्पदत्तनुष्ठानमेतदिति कालनिर्णयेनापि तातेन मौहूर्तिकेन्द्रप्रदोष

मा साहसमिति वदन्तौ प्राप्तौ ससम्भ्रमं तत्समीपं कुमारौ छिन्न पाशको बालेन तत समीहविकलो भग्नमोचनाय पतितोऽसौ पुरुषो भूतले समाश्वासितो वायुदानेन कुमाराभ्यां लब्धा चेतना उन्मीलिते लोचने निरीक्षिता दिशो दृष्टौ कुमारौ अभिहितस्ताभ्यां भद्र किमेतदधमपुरुषोचितं भवता व्यवसितं किं वा भद्रस्येदृशाध्यव-सायस्य कारणमिति कथयतु भद्रो यद्यनाख्येयं न भवति। ततो दीर्घ-दीर्घं निश्वस्य पुरुषेणाभिहितम्। अलमस्मदीयकथया न सुन्दरम-नुष्ठितं भद्राभ्यां यदहमात्मानं निर्वापयितुकामो भवद्भ्यां धारितः तदधुनापि न कर्त्तव्यो मे विघ्न इति ब्रुवाणः समुत्थित पुनरात्मानमुद्बन्धयितुमसौ पुरुषो धृतो बालेन अभिहितश्च। भद्र-कथय तावदस्माकमनुरोधेन स्ववृत्तान्तं ततो यद्यत्प्रतीकारः स्या त्ततो यदुचितं तत्कुर्मः। पुरुषेणाभिहितं यदि निर्बन्धस्तत् श्रूयतां आसीन्मम शरीरमिव सर्वस्वमिव जीवितमिव हृदयमिव द्वितीय मन्तरात्मानमिव मित्रं स चातिस्नेहनिर्भरतया न क्षणमात्रमपि मां विरहयति किं तर्हि सकलकालं मामेव लालयति पालयति पृच्छति च मां क्षणे क्षणे। यदुत भद्र अद्य किं तुभ्यं रोचते ततो यद्यदहं वदामि तत्तदसौ भवजन्तुसम वयस्यो वत्सलतया सम्पादयति न कदाचिन्मत्प्रतिकूलं विधत्ते। अन्यदा मम मन्दभाग्यतया दृष्टेन सदागमो नाम पुरुषः। यथाशोचितं च सह तेन किञ्चिदेकान्ते भवजन्तुना भावितचित्तेन। इष्ट एव लक्ष्यते ततस्तत्कालादारभ्य निश्चिन्तीभूतो ममोपरि शिथिलस्नेहश्च। न करोति तथा लालनं न दायपालनबुद्धिं न प्रवर्त्तते मदुपदेशे न मम वार्त्तामपि पृच्छति

प्रत्युत मां वैरिकमेव मन्यते दर्शयति विप्रियाणि वक्ति प्रति-
कूलमाचेष्टते ततो मया चिन्तितं हा हन्त किमेतत् न मया
किञ्चिदस्य व्यलीकमाचरितं किमित्ययमकाण्ड एव भावन्
पण्डिकापरावर्त्तित इवान्यथा संवृत्तः । हा हतोऽस्मि मन्दभाग्य
इत्यारारट्यमानो वज्राहत इव पिष्ट इव दलमर्दित इव शोक-
भराक्रान्तमूर्त्तिः प्राप्तोऽहं दुःखातिरेकं कथितं च कथञ्चित्पर्या-
लोचयता मया यथैष सखेऽप्ययं सदागमपर्यालोचजनितोऽनर्थकारी
करो विप्रतारितोऽयं मम वयस्योऽनेन पापेन स चोन्मूलयति मम
हृदयं पुनः पुनस्तेन सदागमेन सह रहसि पर्यालोचयति ।
निवारणार्थं रटन्तमपि मां नाकर्णयति यथा यथा च भवजन्तोः सदा-
गमपर्यालोचः सुतरां परिणमति तथा तथा मामेव निरा-
चिकीर्षति ततः प्रवृत्तं मे गाढतरं दुःखं यन्नदा दृढतरं पर्या-
लोच्य सदागमेन सह किञ्चिदेकान्ते चोदितो मया तत्र वाम-
वर्त्तैव भवजन्तुना परिक्षिप्तोऽहं चित्तेन त्यक्तानि मम वशगानि
महत्त्वेनैव स्वीकृतानि यानि पूर्वं कोमलतूलीगण्डूपधानादिवस्तु-
न्यानि शयनानि विरचितानि चम्पकादिपरिताम्बूलनानि सुगन्धि-
द्रव्याणि प्रासादारक्षिकाणि नानाकर्पूरादीनि कोमलस्पर्शानि ।
व्याख्यानानि मम सुखदायीनि प्रीतोष्णसंप्रतिकूलतया देवा-
ङ्गनाभिराम्बलादीनि विलेपनानि वर्जितं सर्वथा ममातिरा-
गिरेकतया कोमलतनूकृताकृतिनो व्रतमाश्रयातपसा सर्वा
च भवजन्तुः करोति यथोत्पाटनं प्रेते कठिनभूमौ भारते
शरीरे मल परिधत्ते सर्वोपराणि वपति दूरत कोमल

कथञ्चिदापन्ने तन्निष्करोति प्रायश्चित्तं चरते माघमासे शीतं सहति ज्येष्ठाषाढयोरातपं सर्वथा परमवैरिक इव यत्किञ्चिन्मे प्रतिकूलं तत्तत्समाचरति ततो मया चिन्तितं परित्यक्तस्तावत्सर्वथाऽनेन गृहीतश्च मुमुक्षा तथाप्यमरणान्ता प्रणया सञ्जनामामिति हठवाद् । ततो यथायथमनेन सदागमपापमित्रेण विप्रतारितो मामेव कदर्थयति तथाप्येकाकी एव न मया मोक्तव्यो यतो भद्रकोऽयं ममात्मीयतया लक्षितो बहुना कालेन कृतानि भूयांसि ममानुकूलानि सदागमसंसर्गजनितोऽयमस्य विपर्यासः । तत्कदाचिदपगच्छत्येव कालेन ततो भविष्यति ममोपरि पूर्ववदस्य स्नेहभाव । एवं पर्यालोच्य व्यवस्थितोऽहं बहिष्कृतोऽपि तेन भवजन्तुना तत्रैव सन्निधिनि शरीराभिधाने प्रासादे महादुःखानुभवेन कालमुदीक्षमाणो दुरात्मापायावपातित सन् कियन्तमपि कालमिति ।

अन्यदा सदागमवचनमनुवर्तमानस्तिरस्कृत्य मां पुरुषक्रियया निष्काश्य ततोऽपि प्रासादात्परमाधार्मिक इव निर्घृणतया मामाक्रन्दन्तमवगणय्य दृष्ट इव तत्र यास्यामि यत्र भवन्तं लोचनाभ्यां न द्रक्ष्यामीत्यभिधाय गतः क्वचित्स चेदानीं निवृतौ नगर्यां प्राप्तः श्रूयते सा च मादृशामगम्या नगरी ततो मया चिन्तितं किमधुनापि मम प्रियमित्रपरिभ्रष्टेन तद्विरहितेनाजागलस्तनकल्पेन जीवितेन तत्रैवेदमध्यवसितमिति । बालेनाभिहितं साधु स्पर्शन साधु स्थाने भवतो व्यवसायः दुःसहं हि प्रियमित्रपरिभ्रंशदुःखं तद्विरहसन्तापश्च न शक्यतेऽन्यथा यापयितुम् ।

प्रत्युत मां वैरिकमेव मन्यते दर्शयति विप्रियाणि सकलं प्रति कूलमाभेवते ततो मया चिन्तितं हा हन्त किमेतत् न । किंचिदस्य व्यलीकमाचरितं किमित्ययमकाण्ड एव भवजन्तु षष्ठिकापरावर्त्तित इवान्यथा प्रवृत्त । हा हतोऽस्मि मन्दभाग्य इत्याराटयमानो वज्राहत इव पिष्ट इव हृतसर्वस्व इव शोक-भराक्रान्तमूर्त्ति प्राप्तोऽहं दु खातिरेकं स्थितं च कथंचित्पर्या लोचयता मया अये सर्वोऽप्ययं सदागमपर्यालोचनजनितोऽनर्थव्यति करो विप्रतारितोऽयं मम वयस्योऽनेन पापेन स चोन्मूलयति मम हृदयं पुन पुनस्तेन सदागमेन सह रहसि पर्यालोचयति निवारणार्थं रटन्तमपि मा नाकर्णयति यथा यथा च भवजन्तो सदा गमपर्यालोच सुतरा परिणमति तथा तथा मामेव शिथिलयति तत प्रवृद्धते मे गाढतरं दु ख अन्यदा दृढतरं पर्या लोच्य सदागमेन सह किंचिदेकान्ते चोटितो मया सह सर्वथ सर्वथैव भवजन्तुना परिच्छिन्नोऽहं चित्तेन त्यक्तानि मम वचनानि मद्वचनेनैव गृहीतानि यानि पूर्वं

यानि शयनानि विरचितानि हंसपक्ष्मादिपूरितान्यासनानि , तूहतिकाप्रावाररल्लिकाचीनांशुकपटांशुकादीनि कोमलवस्त्राणि व्याख्यातानि मम सुखदायीनि शीतोष्णर्त्तुप्रतिकूलतया कस्तूरिकागुरुचन्दनादीनि विलेपनानि वर्जित सर्वथा तिरेकसंपादकं कोमलतनुलताकलितो लललामघातसात स भवजन्तु करोति केशोत्पाटनं शेते कठिनभूमौ शरीरे मल परिधत्ते जरच्चीवराणि वर्जयति दूरत

कथंचिदापन्ने तस्मिन्करोति प्रायश्चित्तं सहते माघमासे शीतं सहते ज्येष्ठाषाढयोरातपं तथापि परमवैरिक इव यत्किंचिन्मे प्रतिकूलं तदेवमाचरति ततो मया चिन्तितं परित्यक्तस्तावत्सर्वथाऽमनेन सद्बोधस्य प्रभुत्वात् तथाप्यसरलात्मा प्रथया सम्बन्धामामिति हृष्टवान्। ततो यद्यदमनेन सदागमपापमित्रेण विप्रतारितो मामेव कदर्थयति तथाप्यकाण्ड एव न मया मोक्तव्यो यतो भद्रकोऽयं ममात्मीयसम्बन्धात् लपितो बहुना कालेन एतानि भूयांसि ममानुकूलानि सदागमसंसर्गजनितोऽयमस्य विपर्यासः। तत्कदाचिदपगच्छत्येव कालेन ततो भविष्यति ममोपरि पूर्ववदस्य स्नेहभावः। एवं यथोक्तोऽस्य व्यवस्थितोऽहं वञ्चितोऽपि तेन भवजन्तुना तथैव तस्मिन्नपि शरीराभिधाने प्रासादे महादुःखानुभवेन कालमुदीक्षमाणो दुरात्मापापप्रवर्धित' सन् कियन्तमपि कालमिति।

अन्यदा सदागमवचनमनुवर्तमानस्तिरस्कृत्य मां पुण्यक्रियया निष्क्रान्तः ततोऽपि प्रासादात्परमाधार्मिक इव निर्घृणतया मामाक्रन्दन्तमवगणय्य वहद् इव तत्र यास्यामि यत्र भवस्य लोचनार्थं न द्रक्ष्यामीत्यभिधाय गतः कुत्रचित्स चेदानीं निर्वृतौ नगर्यां नाम श्रूयते या च मादृशामगम्या नगरी ततो मया चिन्तितं किमधुनापि मम प्रियमित्रपरिभ्रष्टेन तद्विरहितेनानागतस्तनकष्टेन जीवितेन तत्सदेवमध्यवसितमिति। बालेनाभिहितं साधु स्पर्शन साधु स्थाने भवतो व्यवसायः दुःसहं हि प्रियमित्रपरिभवदुःखं तद्विरहसन्तापश्च न शक्यतेऽन्यथा यापयितुम्।

प्रत्युत मां वैरिकमेव मन्यते दर्शयति विप्रियाणि [illegible] कुञ्चमाचेष्टते ततो मया चिन्तितं हा हन्त किमेतत् [illegible] किञ्चिदस्य व्यलीकमाचरितं किमित्ययमकाण्ड एव चण्डिकापराङ्मुखित इवान्यथा भवेत् । हा हतोऽस्मि इत्याद्यारस्यमानो वज्राहत इव पिष्ट इव हृतसर्वस्व इव भराक्रान्तमूर्त्तिः प्राप्तोऽहं दुःखातिरेकं लक्षितं च लोचयता मया यथे मदीयोऽयं

करी विप्रतारितोऽयं मम वयस्योऽनेन पापेन स चोम्पूचयति [illegible] हृदय पुनः पुनस्तेन सदागमेन सह रहसि पर्यालोचयति । निवारणाय रटन्तमपि मां नाकर्णयति यथा यथा च भगवतो आ- गमपर्यालोचं सुतरां परिणमति तथा तथा मामेव शिथिलयति तत प्रवृत्ते मे गाढतरं दुःखं चन्दद्रा इतर लोच्य सदागमेन सह किञ्चिदेकान्ते चोदितो मया यद वर्येव भगवञ्जुना परिचितोऽहं चिरेण त्यक्तानि मम सहवर्त्तनैव सदौतानि यानि पूर्वं कोमलतूलीगण्डपिधानादि[illegible] यानि शयनानि विरचितानि चम्पकादिपूरितान्याचमानि पुष्प[illegible] इत्यादिकायाकारररिककायौनाद्युक्तपटांशुकादीनि कोमलस्पर्श[illegible] त्याख्यातानि मम सुखदायीनि शीतोष्णसंप्रतिकूलतया वैक[illegible] कस्तूरिकागुरुचन्दनादीनि विलेपनानि वर्जितं सर्वथा मम[illegible] निर्विवादेन कोमलतनुलताचरितो [illegible] च भगवन् कराति वैमनस्योत्पादनं प्रेते कठिनभूमौ धारय[illegible] शरीरं मम चर्य्यशाने अरवीरादि बयति पुनः कोम[illegible]

कथञ्चिदापन्ने तत्किङ्करोति प्रायश्चित्तं वहते मासमासे मौनव्रतानि । छेदादकयोरातप अथवा परमवैरिक इव यत्किञ्चिन्मे प्रतिकूलं तत्तदेवाचरति ततो मया चिन्तितं परित्यक्तसर्वचेष्टाक्षमणेन गृहीतस्य मुमुक्षुणा तथाप्यामरणान्ता प्रथमा अस्मनामिति दृढवाद् । ततो यदृच्छयमनेन सदागमपापमिषेण विप्रतारितो मामेव कदर्थयति तथाप्यकाण्ड एव न मया मोक्तव्यो यतो भद्रकोऽयं ममात्मीयमहत्त्या लक्षितो बहुना कालेन हतानि भूयांसि ममानुकूलानि सदागमनैकजनितोऽयमस्य विपर्यास । तत्कदाचिदपरेण कालेन ततो भविष्यति ममोपरि पूर्ववदस्य स्नेहभाव । एवं पर्यालोच्य मदर्शितोऽहं वहिष्कृतोऽपि तेन भवजन्तुना तथैव यस्मिन्निति शरीराभिधाने प्रासादे महादुःखानुभवेन कालमुदीक्षमाणो दुरात्मापापात्मपापिष्ठ सन् कियन्तमपि कालमिति ।

अन्यदा सदागमवचनमनुवर्तमानस्तिरस्कृत्य मां पुण्यक्रियया निष्क्रान्तः ततोऽपि मायादात्परमाधार्मिक इव निर्धूततया मामाक्रन्दन् तमवगम्य दृष्ट इव तव दास्यामि यथ भवन्त शोचमाश्वां न द्रक्ष्यामीत्यभिधाय गतः कुत्रचिच्चेदानीं निवृत्तौ नगर्यां प्राप्त श्रूयते या च मादृग्भाग्यमन्दा नगरी ततो मया चिन्तितं किममुनापि मम प्रियमित्रपरिभूतेन तदिदमचिरेणागमस्तनकस्तेन जीवितेन तस्यैदमव्यवसितमिति । चार्वङ्गाभिहितं साधु साधु साधु स्थाने भवता व्यवसायः दुःसहं हि प्रियमित्रपरिभवदुःख तदिदमपाख्य न शक्यतेऽन्यथा यापयितुम् ।

तथाहि ।

न शक्य सहसा सोढु क्षमिणापि पराभव ।
कतकेन हि निर्मुक्त पाषाणोऽपि प्रसीयते ॥
मानिनां मित्रविरहे जीवितु नैव युज्यते ।
इद हि नम्रता तूर्णं वानरेण निवेदितम् ॥

अहो ते मित्रवत्सलता अहो ते स्थिरानुराग अहो कृतज्ञता अहो साहस अहो निमित्तभावनेति भवजन्तो पुनरहो घणरस विरक्तता अहो ते कृतघ्नता अहो अलौकिकत्व अहो मूढता अहो खरहृदयत्व अहो अनायानुष्ठानप्रवृत्तिरिति केवलमेवमपि स्थिते प्रतीम्यहमत्र किञ्चित्तदाकर्णयतु भद्र । स्पर्शनेनाभिहित वदतु निर्विकल्पमार्य । बालेनाभिहितम् ।

अलब्धप्रतीकाराणामभिमानावलम्बिनाम् ।
चेष्टैकपक्षकषाणां युक्तमेतद्भवादृशाम् ॥

तथापि मदनुग्रहेण धारणीया भद्रेण प्राणा इतरथा ममापीयमेव गति रक्षितोऽहमनेन भवतो निष्कृत्रिमभिनवाम्ब्येन दाक्षिण्यमहोदधयश्च सत्पुरुषा भवन्ति सत्पुरुषश्च भद्रकायतो गम्यते। अत कर्तव्यमेवैतत् निर्विचार ममाक्त वचन भद्रेण। यद्यपि पून मनोरथा न सिद्धिनिकषा पूयन्ते तथापि मदनुकम्पया भवता मय्य एव भवजन्तुविरहदुःखप्रतीकारबुद्धा ममत्व । स्पर्शनेनाभिहितम् । साधु आर्य साधु धारिता एव भवतानुपहतश्रुतेनाति विशुद्धवचनाच्छतमेवैनानेन स्वयमेव विलीयमाना मदीयप्राणा। किमत्र वक्तव्य नष्टो मेऽधुना प्राकृतप्रलापो विज्ञापित इव भवता

भवजन्तु मौनलोभेन नयनयुगल चाच्छादित चित्त निर्वापित मे शरीर भवद्दर्शनेन किं बहुना त्वमेवाधुना भवजन्तुरिति तत एवानयोर्निरन्तर स्नेहभाव । मनीषिणा चिन्तित न खलु सह-जोऽनुरक्तो यस्य तेनाविमर्शपूर्वकारिणा पुरुषेण निर्वोढव्यस्यते। न च सदारम्भो निर्दोष कदाचिदाजयति । स हि गाढ पर्यालो-चितकारी कृतमस्माभि । तदत्र कारणेन भवितव्य न सुन्दर-मस्यैव स्पर्शन प्रायेण तदनेन सह मैत्री कुर्वता विरूपमाचरित बालेन एव चिन्तयन्नेव मनीषी सम्भाषित स्पर्शनेन तत मनीषिणापि लोकयात्रानुरोधेन सम्भाषण सञ्जाता तेनापि सह बहिश्छायया मैत्री स्पर्शनस्य । प्रविष्टा सर्वेऽपि नगरे सम्प्राप्ता राजभवन दृष्टो दृष्टाभ्याम् कर्मविलास सह महादेवीभ्यां कृत पादपतन जननी-जनकानाम् । आनन्दितास्तेराशीर्वादेन दापितान्यासनानि भोप-विष्टास्तेषु निषण्णा भूतले दर्शित स्पर्शन कथितस्तद्वृत्तान्त प्रका-शितश्चात्मनस्तेन सह मैत्रीभाव कुमाराभ्यां परितुष्ट कर्म-विलास चिन्तितमनेन मम तावदपत्यस्यैतमभिन्न व्याधेस्पष्टपरेतु-रेव स्पर्शन दृष्ट एव मयानेकश पूर्वं तत्सुन्दरमेतस्यापत्य यदनेन सहानयोर्मैत्री सञ्जातेति केवल प्रकृतिरिय ममानादिरूढा वर्त्तते। यदुत योऽस्यानुकूलस्तस्य मया प्रतिकूलेन भवितव्य य पुनरस्य प्रति-कूलो निरभिष्वङ्गतया तस्य मया सुन्दरं वर्त्तितव्य य पुनरैकान्त-तद्भजति स मयापि सर्वथा मोक्तव्य एव तदेव स्थिते निरीक्ष्य निरीक्ष्य कुमारयोरेन प्रतिचेष्टित यथोचित करिष्यामीति वि-चिन्त्याभिहित कर्मविलासेन वत्सौ सुन्दरमनुष्ठित भवद्भ्यां यदेव

पुरुष न देव मायदयापि स्मर व्यदये कौतुकमत्र इति न
च पुनरन्तरा ... निद्रारिति ... वा यायत । अदिदनव
... न मायदा ... ततो विराय चकोरित-
... । ... विहाय ... समाश्रितो इति बोधो
मामादुत्तय । ... समास्थ ... उपरि महाम-
विदय ... भासमानुज ... । बोधाभिवृत्ते
... कुमार इति निजो बोध । ततोऽपक्रममाणेन-
... विचित्रचित्रलताद्र ... बहुलको बहु
... प्रतिगम्य ... समासो नाम पुरुष प्रविधि
... ततो विविधरचु किमपि काल
... समागत 'कोऽयमस्या अधिष्ठो बोधसमीपे' विदितवन्तासो
निदचो ... विधायोचिता प्रतिपत्तिमभिहितो...
... । प्रभात प्राह पदाक्षायपति देव ।
... निगद्य ततो बहिरङ्गेषु नानादेशेषु च कुतो
मया तव ... । तत्र ... अन्तर-
देषु तत्र च दृष्टेषु सदा भिक्षुलोकसमाकीर्णे समस्ता-
...रिव ... पार्थिवलोकानामाकरो विद्याभिमानस्य
हेतुरपरापरम्पराया ... सतत विततेन तमसा रहित
प्रकाशे... राजगृहं नाम नगरम् । तत्र च भूतामविद्य-
... कारण समस्तपापशमीनां ... कुसुमसायकेन
... राजहंसो नाम नरेन्द्र ।
तत्र च विमल ... अप्रतिहताज्ञा समस्तसामन्तेषु

निपुणो जगद्वशीकरणे कृताभ्यासो जन्तुविमोहने पटुबुद्धिः पाप भीतिमार्गेषु अनपेचः स्वकार्यप्रवृत्तौ परोपदेशाना निचिप्तसम स्तराज्यभारो विषयाभिलाषो नामामात्य । ततस्तस्मिन्नगरे यत्र दृष्ट राजकुलस्याभ्यर्णभूभागे मार्गस्तावदकाण्ड एव समुल्लसिता- बहल कोलाहलो निर्गच्छति घोषयता बन्दिवृन्देन प्रख्यापित माहात्म्या लौल्यादिनरेन्द्राधिष्ठिता मिथ्याभिनिवेशादयो भूयांस स्यन्दना पूरयन्ति गलगर्जितेन दिगन्तराणि रागमागमवतरन्तो ममत्वादय करिवरा चलिता हेषारवेण बधिरयन्तो दिक्च क्रवाल अज्ञानादयो वरवाजिनो विराजन्ते गृहीतनानायुधा रण शौण्डीरतया वर्त्तमाना पुरतो धावन्तश्चापलादयोऽसङ्ख्येया पदातय । तत कन्दर्पप्रयाणकपटहशब्दाकर्णनसमनन्तर खरपवनप्रे- रितमेघजालमिव चणमात्रेणैव विलासध्वजमालाकुल विव्वोकस खक्कादहलाध्वनिपूरितदिगन्तर मीलितमपरिमित बल ततमादन लोकय मया चिन्तित अये किमेतत गन्तुमिव प्रवृत्त कश्चिदयं राजा लक्ष्यते तत्किमस्य गमनप्रयोजनमिति यावद्वितकाकुलमि- हामि तावद्दृष्टो मया पर्यन्तदारुण स्वरूपेणादर्शक समारवेविशद बोधको विदुषा निर्वेदभूमिविवेकिनामविज्ञातस्वरूपो निर्विवेकै स्तस्यैव विषयाभिलाषस्य मन्त्रिण सम्बन्धी विपाको नाम पुरुष । तत प्रियसम्भाषणपूर्वक पृष्टोऽसौ मया भद्र कथय किमस्य नरे न्द्रस्य प्रस्थानकारण कुतूहल मे । विपाकेनाभिहित आर्य यदेव तत समाकर्णय एवमिह कश्चिदवसरे सुगृहीतनामधेयेन देवन रागकेसरिणाभिहितोऽमात्यो यदुत आर्य विषयाभिलाष तथा

कदाचिद्विधेहि, यथा मम समस्तमपि जगत् किङ्करतां प्रतिपद्यते मन्त्रिणाभिहितं यदाज्ञापयति देव । ततो मान्य कश्चिदस्य राज्यादिप्रयोजनस्य निवर्त्तमदस्य इति मनसि पर्यालोच्य, किं बाह्यान्येन साधनेन बहुना क्लेशितेन साधयिष्यन्त्येतान्येवाभिमत-वीर्यतया प्रस्तुतप्रयोजनमिति सञ्जातावष्टम्भेन मन्त्रिणा, गाढमनुरक्त-भक्तानि, विविधस्थानेषु निर्व्यूढसाहसानि स्वामिनि भक्ततया लब्धजयपताकानि, अनवद्यायोपकरणपटूनि प्रस्वादेशं शूराणां, प्रकर्षपट्टुलानां, निकषभूमिः परवस्तुस्वहतुराणां, परमकाष्ठा साह-सिकानां, निदर्शनं दुर्दान्तानां, आत्मीयान्येव स्पर्शनादीनि पञ्च मनुष्याणि मानुषाणि, प्रहितानि जगद्वशीकरणार्थं, ततो मया चिन्तितम् । अये लब्धं स्पर्शनस्य तावन्मूलोत्थानं, विपाकेनाभिहितं ततो वितते जगति विसर्पद्भिस्तैर्मोहितप्रायं भुवनं वर्त्तते, बाधितप्रायं रागकेसरिणः किङ्करतां केवलं महाधन्यसमुदायाना-मिति विशेष इव तेषामुपद्रवकारी समुत्थितः । श्रूयते किल कश्चित् सन्तोषो नाम चरटो, निर्वाहिताश्च तान्यभिभूय किल कियन्तोऽपि लोकास्तेन प्रवसिताश्च देवभुक्तेरतिक्रान्तायां निर्वृतौ नगर्यामिति च श्रूयते ततो मया चिन्तितं, अभिचरति मना-गयमर्थो, यतोऽस्माकं समक्षमेव मनीषिविवक्षयोः स्पर्शनेन निर्वृतौ नगर्यां भवजन्तोर्गमनं सदागमबलेनाख्यातं, अथ तु स्पर्शनादीन्य-भिभूय सन्तोषेण निर्वाहिता लोकाः स्थापिताश्च निर्वृतौ नगर्या-मिति कथयन्ति । तत्कथमेतदथवा किमनयाकाण्डपर्यालोचनयाव-हितस्तावद्दाकर्णयाम्यस्य वचनं, यदादिशारयिष्यामि, विपाकेनाभि-

हित 'ततोऽयमाम्रलोकश्रुतेराकर्णितोऽद्य देवेन रागकेसरिणा
माद्यभिभवव्यतिकर'। ततोऽतिदुःसहमश्रुतपूर्वं च स्वपदातिप
भववचनमाकर्ण्य 'कोपानलजनितरक्तलोचनयुगलेन विषमस्फुरित
धरेण करालभ्रुकुटिभङ्गकुण्डलीकृतललाटपट्टेनाबद्धनिरन्तरस्वेदबि
न्दुना निर्दयकराभिहितधरणीपृष्ठेन प्रलयज्वलनभास्वररूपमाबि
भ्रतामपवशपरिस्खलद्वचनेन देवेन रागकेसरिणाज्ञापितं परि
जन। अरे त्वरितास्ताडयत प्रयाणकपटहं सज्जीकुरुत चतुर
बलम्। परिजनेनाभिहितं यदाज्ञापयति देव। ततस्तथा देवमा
यास्यमानमवलोक्य विषयाभिलाषेणाभिहितं 'देव अलमावगर्य
कियानसौ वराकः सन्तापस्थानमादरस्य न खलु केसरी लीला
दलितचित्रगण्डगलितवरकरिनिकरो हरिण व्यापादनयोद्यमा
यत्तचित्तो भवति देवेनाभिहितं सत्यमिदं केवल यु
ष्मानुपकदर्थनां कुर्वता दृढमुदजितात्मना पापेन सन्तोषेण न मन
तमनुमूच्य मम मनस मुस्ताभिका सपद्यते। मन्त्रिणाभिहि'
व स्तोकमेतत् मुष्यतां मरस। ततस्तद्वचनम मनाक् सघोभूतो
व हतमराय गमनोचितं स्थापितं पुरतः पहमणिमण्डप
ारम्भारय कनककलशा उद्धापितं कल्लिजल्पनामको भय भय
गीतानि चाटुवचना[illegible]नि मङ्गलानि प्रथत रतिकल्लवनामक
[illegible]ाताद्यन्द निवर्तितान्युरागभुपना[illegible]नि [illegible]
रयावरा[illegible]णाय [illegible]। [illegible]
[illegible]चापि मया मात। [illegible]
[illegible] म तुष्यन्न [illegible]

पादवन्दनमपि विस्मृतमिति । ततो निःश्वस्य चलितमद्वचनार्थं देवो मयाभिहितः 'भद्र क पुनरयं मातस्तनो' विचार्येवाभिहितं 'नाथ अतिमुग्धोऽसि' यतस्त्वमेतावदपि न जानीषे 'यतोऽस्य देवस्य राग-द्वेषरिपोः सामान्यपाटीनामपि सुमतीनोऽनेकाद्भुतवर्त्ता भुवनत्रय-प्रकटनाभिधानो महामोहो जनकः ।

तथा हि ।

महामोहो जगत्यत्र धामपदेन गीयता ।
प्रसादयो जनपाया यस्य किङ्करतां गताः ॥
अन्येषां जयघ्नोऽपि मीमांसितप्रभा नराः ।
अज्ञानं तु जगत्यत्र महामोहस्य कथ्यते ॥
वेदान्तवादिसिद्धान्ते परमात्मा यथा किल ।
चराचरस्य जगतो व्यापकेन गीयते ॥
महामोहस्वरूपेण तथैवैष जगत्त्रये ।
देवादिसर्वलोकानां व्यापक उदाहृतः ॥
तत एव प्रवदन्ति वादिनस्तत्र पुङ्गवम् ।
सर्वे जीवाः परे पुंसि यथा वेदान्तवादिनाम् ॥
महामोहान्तर्गताः सन्ति तथा सर्वे शरीरिणः ।
जीवन्तोऽपि च तथैव परमात्मा स उच्यते ॥

अन्यच्च ।

अज्ञानपरमार्थोऽपि बुद्धा धनार्जन गुणम् ।
इन्द्रियैर्बाध्यते जन्तुर्महामोहोऽस्य कारणम् ॥
अधीत्य सर्वशास्त्राणि नरा धीरतमोऽपि च ।

विषयेषु रता' श्रोऽय महामोहो विजृम्भते ॥
जैनेन्द्रमततत्त्वज्ञा कषायवशवर्त्तिन ।
भायन्ते यत्नरा लोके तन्महामोहशासनम् ॥
अवाप्य मानुषं जन्म लब्ध्वा जैनं च शासनम् ।
यत्तिष्ठन्ति स्पृहासक्ता महामोहोऽत्र कारणम् ॥
विश्रब्धं निजभर्त्तारं परित्यज्य कुलस्त्रिय ।
परेषु यत्प्रवर्त्तन्ते महामोहस्य तत्फलम् ॥
विलङ्घ्य च महामोहं स्ववीर्येण निराकुल ।
काश्चिद्विडम्बयत्युच्चैर्यतिभावस्थितानपि ॥
मनुष्यलोके पाताले तथा देवालयेष्वपि ।
विलसत्येष महामोहो गन्धहस्ती यथेच्छया ॥
सत्त्वा मित्रभावेन गाढं विश्रब्धचेतसाम् ।
कुर्वन्ति वञ्चनं यत्तु महामोहोऽत्र कारणम् ॥
विलङ्घ्य कुलमर्यादां पारदार्येऽपि यन्नरा ।
वर्त्तन्ते विलसत्येष महामोहमहानृप ॥
यत एव मनुष्यत्वं जाताय गुणभाजनम् ।
प्रतिकूला गुरोस्तस्य'वशो येऽस्य नराधमा ॥
अगार्याणि तथान्यानि यानि कार्याणि कश्चित् ।
चौर्यादीनि विलासेन तेषामेष प्रवर्त्तक ॥
इत्थं प्रभुतदृष्टान्तं परिपाल्य जगत्त्रयम् ।
वृद्धोऽहमधुना युक्तं किं ममेति विचिन्त्य च ॥
पार्श्वस्थितोऽपि शक्नोमि वीर्येण परिरक्षितुम् ।

जगत्तेन स्वपुत्राय राज्यं यच्छामि सांप्रतम् ॥
रागकेसरिणा दत्त्वा ततो राज्यं विचक्षण ।
महामोहोऽधुना सोऽयं मन्ये निश्चिन्ततां गत ॥
यथापीदं जगत्सर्वं प्रभावेन महात्मन ।
तथैव वर्तते नूनं कोऽन्य स्यादस्य पालक ॥
तदेषोऽद्भुतकर्मा च प्रसिद्धोऽपि जगत्त्रये ।
महामोहनरेन्द्रस्ते कथं प्रष्टव्यतां गत ॥

ततो मयाभिहितं 'भद्र न कर्तव्योऽत्र भवता कोप पथिक एवाहं श्रुतश्च मयापि महामोह पूर्वं सामान्येन न पुनर्विशेषतो रागकेसरिजनकतया तदधुनापनीतं ममाज्ञानं भद्रेण । तदुत्तरवृत्तान्तमप्याख्यातुमर्हति भद्र' विपाकेनाभिहितं 'ततो गतो देव शीघ्रं जनकपादमूलं दृष्टोऽनेन तत्र महात्मा लम्बमानेन भ्रूयुगलेन अविद्याभिधानया प्रकम्पमानया गात्रयष्ट्या जराजीर्णकायतृष्णाभिधानायां वेदिकायां विपर्यासनाम्नि विष्टरे समुपविष्टो महामोह । तत क्षितितलविन्यस्तहस्तमस्तकेन कृतं देवेन पादपतनं अभिनन्दितो महामोहेन निषीदतश्च भूतले देवस्य दापितं महामोहेनासनं उपविष्टस्तत्र जनकमप्रमत्तेन देव । कृता शरीरकुशलवार्ता निवेदितश्च प्रस्तुतव्यतिकर । ततो महामोहेनाभिहितं 'पुत्र ममाधुना जरच्चीवरस्येव पश्चिमो भावो वर्तते । ततो मदीयशरीरस्य यामापरिगतगुणैरिव करभस्य यद्यापते तथाऽरं ततो न युक्तं त्वयि तिष्ठति भवत प्रस्थानं कर्तुं तिष्ठ त्वं विपुलं राज्यं विदधानो निराकुलचित्तोऽहमेव प्रस्तुतप्रयोजनं साधयिष्यामीति ।

देवेन कर्णौ पिधायाभिहितं तात मा मैवं वोच शान्तं
प्रतिहतममङ्गलं अनन्तकालस्थायि भवतु यौष्माकं शरीरं म
युष्मदीयशरीरनिराबाधामात्रपरितोषिणि किङ्करजनेऽभिषेक
ज्ञापयितुमर्हति तात । तत्किमनेन बहुना गच्छाम्यहं अनुज्ञातं
यूयम । महामोह प्राह । जात मया तावद्गन्तव्यमेव भव
केवलमवस्थानेऽनुज्ञा इत्यभिधायोत्थितो महामोहः । ततो विर
निबन्धं देवेनाभिहितं तात यद्येवं ततोऽहमपि तातपादानुग
भविष्यामि न प्रतिस्खलनीयस्तातेन । महामोह प्राह । जात ए
भवतु न खलु वयमपि भवन्तं मोक्तुं क्षणमपि पारयाम केव
गुरुतया प्रयोजनस्यैव मन्त्रितमस्माभिस्तदधुनासुन्दरमिदं जाते
जल्पितं देवेनाभिहितं महाप्रमादस्ततस्तातोऽपि प्रस्थितं इति प्रा
समस्तनरेन्द्राणां देवेन प्रवर्त्तितं निःशेषविशेषतो बल तत सन्दे
महामोहनरेन्द्रो दत्तो रागकेसरी विषयाभिलाषादयश्च सर्वे मन्त्रि
महत्तमा मत्तबलेन सन्नाह परदलोपरि निग्रहेण चलिता इ
वार्त्तया क्षुभितमेतत् समन्ताद्राजसचिवनगरम् । अमुष्मिन्
ऽथ अवसरे कनकशेखर तदिदं भद्र सर्वं नरेन्द्रस्य प्रस्थानप्रयोजनमि
एतच्चातिक्रुद्धहृदयेन भवन्तमागतं मया निवेदितं इतरथा हि
तया मम वचनमात्रोच्चारणेऽपि नास्मरोऽस्ति यतो समादान
निदम मयाभिहितं भाव किमत्र वक्तव्यं परोपकारकरणैकरसा
सत्पुरुषा भवन्ति । ते हि परं प्रिय कल्पमुदता शिशिरकर
इवात्मना कुर्वन्ति सत्पुरुषाभिकाङ्क्षितं विदधते शिव
दुर्जनि न गणयन्त्याग्रहं ददति मनसः प्रकामनि इव

ददपोक्तमीव हि से स्पर्शनोऽयं मनन्धा 'ततदेवविधेनोपायपरे
तेनापि परिलुप्ते 'नाम विना मदभिमुखमीक्षमाणु मनाम्यहमनुना
द्यानिधाय च कनकपाणी मया ममो विपाक । मया चिन्तित
अपिलभाय मयाधुना राज्ञकाय 'यत स्वामन्य गुणवृद्धिमुपभ्य
भवताम्भावमेनावातैव मम राज्ञा देव' । तत्र यावन्तोऽनेन विपाकेन
स्वामादौ ज्ञा गुणा इति वादी मर्द तत्र स्वामी घटने 'गगनमुभवमिन्दु
मेतत् मधारमदूपञ्जितमानुदपद्यकस्ताद्योऽपी भविष्यति । कथं
मया तस्य गुणवृद्धि 'देवस्येव मनोऽभ्यतिशयप्रयापि नावेद-
यामि । एतावन्तिकथामि महागमानुवर प्रसाद कथित्रिविषति
अन्यथा पुनापरविरुद्धमेतत्कार्यम् । अथवा किमनेन गच्छामि तावत्
स्वामिपादमूलं निवेदयामि 'यथोपन्यस्तमाख्यं ततो देव एवञ्च
यथोचितं विशाख्यनौस्थामोक्ष समागतोऽहमेतदाकर्ण्य देव प्रमाण
मिति । बोधेनाभिहितं साधु प्रभाव साधु सुन्दरमनुष्ठितं भवता
तत यदैव प्रभावत प्रविष्टो बोध: कुमारसमीप कृतप्रणामेन च
निवेदितं कुमाराय समस्तोऽपि प्रभावगीतवृत्तान्तः परितुष्टो
मनीषी पूजितः प्रभाव 'पृष्टोऽन्यदा मनीषिणा स्पर्शन । यदुत भद्र
किं भवत सदागमेनैव तेन भवजन्तुना सुभिक्षेण सह विरह
संपादितं 'उत तत्र कश्चिदन्योऽप्यासीदिति । स्पर्शनेनाभिहितं आर्य
आसीत् कश्मलक तत्कथया 'न शक्नोऽहं भयविक्लवतया तस्य
क्रूरकर्मणो नामाप्युच्चारयितुं शक्नोमि । न हि सदागममिलतस्य तेषु
भवजन्तावपेदमं ददाति मत्कृपानविषयम् स तु सर्वदानुचर क्रूर-
कर्मा नामायातनाभि याधामौ कदर्थयति 'भवजन्तुं ततो विशु-

सयति तेनैव चाह शरीरमामादाचिमारितो भवजन्तुश्च निवृतौ नगर्यां प्रापित, स एव तत्र कारणं पुरुषः सदागमस्य केवलमुपदेश दाने व्यापारो, मनीषिणाभिहितं भद्र किं तस्याभिधानं स्पर्शन प्राह कथितमिदमार्यस्य मया नाहं भयाकुलतया तदभिधान-मुच्चारयामि । अत एव पूर्वमपि मया न युष्माकं तदाख्यातं किं चातिपापिष्ठोऽसौ, ततोऽस्य नामग्रहणेन, पापिष्ठजनकथा हि क्रियमाणा पापं वर्द्धयति, यशो दूषयति, लाघवमाधत्ते, मनो विप्लावयति, धर्मबुद्धिं ध्वंसयतीति । मनीषिणाभिहितं तथापि महत्कुतूहलं तदभिधानश्रवणेऽस्माकं न पापाद्भयं वर्तमानेन भवता तद्धृदये विधातव्यं, न च नामग्रहणमात्रेण किंचित्पापं न ह्यग्निरित्युक्ते मुखदाहः सम्पद्यते । ततो विज्ञाय निर्बन्धं तदभिनिवेशात् दशापि दिशोऽवलोकयता स्पर्शनेनाभिहितं आर्य यद्येवं ता सन्तोष इति तस्य दुरात्मकस्य नाम, मनीषिणा चिन्तितं, सम्यग् पश्यता सम्यग्दृष्टिरस्य स्पर्शनस्य प्रभावेण यत् सन्तोषयति वार रैक्यताघटमानकं आसीत् सोऽप्यधुना घटितं, सम्यङ्मया पूर्वं वितर्कितं यथा न सुन्दरं सम्येव स्पर्शनं प्रायेणेति, ततो विचा-भिलाषयुक्तोऽयं लोकवञ्चनपरः पर्यटति, तदद्यापि एवं तथापि प्रतिपन्नोऽयं मया मित्रतया, दर्शितो बहिश्छायया स्नेहभावः कौतिलेकेन बहुकालं, तथापि युक्तोऽकाण्ड एव परि त्यक्तुं, बलवत् विज्ञानस्वरूपेणास्य तथाधुना सुतरां न कर्तव्यो विश्रम्भः, नाचरितव्यमस्याननुरूपं न मनागपीयमात्मस्वरूपं न निवे दनीयं तथा, नापि दर्शनीयो बहिर्भावो, विश्रम्भमतिरेव वर्ती

अथैवं मनीषिणाभिहिते वयस्य क्रियतां बालभाषितं कोऽत्र विरोधः ततः स्थापनेन विरचितं पद्मासनं स्थिरीकृतः काय परित्यक्तो बहिर्विक्षेपः निश्चलीकृता दृष्टिः समर्पिता नासिकाग्रे निबद्धं हृत्पौण्डरीके मानसं धृता धारणा सञ्जाता तत्प्रत्ययैकतानता समापूरितं ध्यानं निरुद्धाः करणवृत्तयः आविर्भूतः स्वरूपनिर्भासः सञ्जातः समाधिः विहितोऽन्तर्धानहेतुः स्थम्भ(?)नमन्त्रस्मरणं अनुप्रविष्टौ मनीषिबालयोः शरीरे अधिष्ठित(?) स्वाभिहितभेदश्च विस्मितौ मनीषिबालौ प्रवृत्ता द्वयोरपि कोमल स्पर्शेच्छा ततो बालो मृदूनि शयनानि सुखास्यासनानि कोमलानि वसनानि अभ्यङ्गोद्वर्तनस्नानसम्पादकानि संवाहनानि सलिलावगाहनानि रतसुरतानि शब्दविषयलौल्यानि सुगन्धविलेपनानि अन्यानि चोद्दामललनागात्राणि स्पर्शनप्रियाणि यद्यद् अतिमुखे(?) सततमासेवते तथा शयनादिकं सर्वाक्याधिरिक्त(?) भक्तपानं बालः समस्तमुपभुङ्क्ते बालस्य तु नाध्यवसायेऽभिज्ञो(?) भूत् वस्तस्य मनीषिणः स्वरूपस्य प्रच्छादितया पापाकर्ष्यमाणमिव परमापतन्मद्भूत्(?) सकारण मेव तथाप्यसौ विषयासङ्गेन तदुपभोगं प्रति विमर्शः अहो मे सुखम् अहो मे परमानन्दः ततो मिथ्याभासवशात् परमसुखसन्दोहनिर्भरं किमाहमिति यथा निमीलिताक्षो न मन्य मोहान्तरमवगाहते। मनीषी पुनस्तस्यानुशायी प्रवर्तमानोऽपि भावयति अये स्पर्शनमित्रोऽप्यस्य विकारो न व्याप्नोति परमार्थपुरुषाय मम अन्तःसुखमिदं यथा। तत अन्तः सुखसम्भवतीति यथा न तुष्यति न किञ्चिद्भावति वः

कथञ्चित्प्रतिपन्नोऽयं निपुणतयानुवर्त्तनीयस्तावदिति भावनया काल-यापनां कुर्वाणस्तदनुकूलमपि किञ्चिदाचरति । तथापि तस्य सौख्यरोगविकलतया सन्तोषामृतसम्बौभूतमानसस्य रोगरहित-शरीरस्येव सुपथ्यान्नं तच्छयनादिकमुपभुज्यमानं सुखमेवोत्पाद-यति । तथापि नासौ तवाभिमुख्यं विधत्ते ततो न भवत्यागामि-नोऽपि दुःखस्य गन्धः अन्यदा प्रकटीभूतं स्पर्शनः अभिहितोऽनेन बाल अपि वयस्य मदीयपरिश्रमस्यास्ति किञ्चित्फलं मयका ते कश्चिदुपकारः । बाल आह । वयस्यानुगृहीतोऽस्मि दर्शिता ममा-ऽचिन्त्याह्लादसम्पादनेन भवता सात्मता ।

अथवा विमलार्थं परार्थमेव निर्मितस्त्वमसि विधात्रा ।

तथा हि ।

परार्थमेव जायन्ते लोके पुण्य भवादृशाः ।
मादृशानां तु सम्भूतिस्त्वत्प्रसादेन साधकाः ॥
इह हि तेषां जीवनं यत्स्वभावेन सर्वदा ।
परेषां सुखहेतुत्वं प्रपद्यन्ते महात्मनाः ॥

स्पर्शनेन चिन्तितं अथ मत्सकाशादेव मे निष्प्रतिकारं किन्तु प्रतिपद्यते यथादिष्टमेव कृत्वा देव शतं कृत्यमिति निर्विचार एव विचिन्त्य स्पर्शनेनाभिहितं वयस्य इयमेव मे प्रयोजनं चरितार्थो-ऽहमिदानीं भवदुपकारकरणेनेति ।

ततो मनीषिणमीषदुपहस्याभिहितमनेन वत्स किं बाधकं भवतोऽस्य सम्पादनेन मदीयं प्रयासं उत नेति मनीषिणाभिहितं भद्र किमनयोक्तया अनात्मीयसारकोऽतिशय स्पर्शनेन चिन्तितं अय

साभिप्रायकमेतद् दुष्ट' स्वल्पेप मनीषी न शक्यते मादृशैः रञ्जयि' सूचितोऽहमनेन स्वरूपत प्रायेण तस्मात्सलज्ज एव तावन्मा नात्र बहुविकत्थन श्रेयस्करमिति' विचिन्त्य धूर्त्ततया हता स्याना काकली' न दर्शितो मुखविकारोऽपि' स्थितो मौनेनेति । १
बालेनापि स्वमातुरकुशलमालाया कथित समस्तोऽपि
यो योगशक्तिपुरःसर सुखसम्पादनसामर्थ्यलक्षण स्वशनव्यतिकर'।
अकुशलमालोवाच । जात सूचितमिदमादावेव मया' यन्न
सुन्दरमनेनानेन वरमित्रेण साद्धं भवन्ध' हेतु सुखपरम्पराया' वि
चास्ति ममापीदृशी योगशक्तिरिति' दर्शयिष्याम्यहमपि जातस्य
कुतूहल' बालस्तूवाच' यद्येव ततो बहुतरमम्बाया २
भिरद्यापि द्रष्टव्यम् । अकुशलमालोवाच तत्कथनीय भवता यत्र
प्रयुज्यते योगशक्तिरिति ।

इतश्च मनीषिणापि स्वमातु शुभसुन्दर्या निवेदित सर्वोऽपि स्पर्शनवृत्तान्त । तयाभिहित 'वत्स न चारुमनेनानेन पापमित्रेण सह संसर्ग' कारणमेष दुःखपद्धत्ते' मनीषिणाभिहित 'सत्यमेतत' केवल न कर्त्तव्यमत्र भयमम्बया' सूचितो मयाय स्वरूपेण' नाहमस्य यत्नवतोऽपि वञ्चनागोचर' केवलमस्य परित्यागकाल प्रतिपाल यामि । यत प्रतिपन्नोऽय मया मित्रतया' नाकाण्ड एव हातु युक्त । शुभसुन्दर्युवाच जात सुन्दरमिदमनुष्ठित भवता अहो ते लोकज्ञता' अहो प्रतिपन्नवात्सल्य' अहो नीतिपरता' अहो गभीरता अहो स्थैर्यातिरेक ।

तथा हि ।

साकाङ्क्षा एव मुञ्चन्ति सदोषमपि सत्तमाः ।
प्रतिपन्नं गृहस्थायी तथोदाहरणं जिनः ॥
प्रतिपन्नमकाले तु सदोषमपि यस्त्यजेत् ।
न शिष्टैः श्लाघ्यते मध्ये तथासौ स्वार्थसाधकः ॥
यस्तु मूढतया काले प्राप्तेऽपि न परित्यजेत् ।
सदोषं लभते तस्मात् स वधं नाथ सत्यतः ॥
हेयबुद्ध्या गृहीतेऽपि ततो वस्तुनि बुद्धिमान् ।
तत्त्यागावसरापेक्षी सम्मतो लब्धुमर्हति ॥

कर्मविलासराजस्तु महादेवीभ्यां सकाशात्तत् कुमारव्यतिकरमाकर्ण्य परितुष्टो मनीषिणः, रुष्टो बालस्य चित्तमध्ये, बालेनापि ततःप्रभृति गाढतरं कोमलशयनसुरतासेवनानि स्पर्शनप्रियाणि दिवानिशमाचरता परित्यक्तो राजकुमारोचितः सेवाव्यापारः, परिहृतं गुरुदेवपादवन्दनं, विमुक्तः कलाग्रहः, शिथिलीकृता लज्जा, अङ्गीकृतः पशुधर्मः, ततोऽसौ न गणयति लोकवचनीयतां न रक्षति कुलकलङ्कं, न जानीते स्वस्योपहास्यतां नापेक्षते कुशलवचनं न गृह्णाति सदुपदेशान्, केवलं यत्र क्वचित् नारीमङ्गमन्यद्वा किञ्चित्कोमलमुपलभते, तत्र तथाविधाय तत्स्पर्शलौल्यातिरेकेण प्रवर्तत एव । ततो मनीषी सञ्जातकरुणः शिक्षयति स्पर्शनस्य मूलशुद्धिमाचष्टे, वञ्चकोऽयमिति दीपयति, भ्रातर्मा विश्वसनीयः परमरिपुरेष स्पर्शन इति च वारं पुनः पुनश्चोदयति। बालः प्राह मनीषिन्नलमनेनादृष्टार्थेन प्रलापेन, य एष मे वरवयस्योऽनन्यसाधारणसुखसागरावगाहने हेतुः स एव ते परमरिपुरिति

मधुरे शरीरे विहितो मध्यमबुद्धि'प्रहता कोमलकण्ठाछ्या'उप
भुक्तानि ललितरूपमधुरतादीनि' प्रजातचित्ताल्हाद' मौक्तिको
मध्यमबुद्धि'प्रकटीभूत स्मरम ' एष स्वपयासमापत्यमनुष्यह्री-
मोऽत्र भवतीति निवेदित करभकेन मध्यमबुद्धिना । तत पापी
भृत्योऽयमपि न दूरपापी वञ्चक इति विचिन्तित स्पर्शनेन; मनी-
षिणा चिन्तित ' यमीकिंकपापोऽयमपि मध्यमबुद्धिरनेन पापेन
स्पर्शनेनातो वञ्चयेदत्र स्थाति तत शिष्यचाज्येन माभूदस्य मुग्धतया
वराकस्य वञ्चनमिति । ततो रहसि मध्यमबुद्धिरभिहितो मनी-
षिणा । भद्र न भद्रकोऽयं स्पर्शनो' विषयाभिलाष,-प्रयुक्तोऽयं
लोकानां वञ्चक पर्यटति । मध्यमबुद्धिरुवाच कथ'तत कथिता
मनीषिणा बोधप्रभावोपलब्धा समस्तापि तस्य स्पर्शनस्य मूलशुद्धि ।
मध्यमबुद्धिना चिन्तित स्वानुभवसिद्धा मम तावदस्य स्पर्शनस्य
मदन्निधौ वत्सलता' कविन्दप्रभावना सुखहेतुता च'अयमपि च
मनीषी मातुलभावी तत आनीम किमत्र तत्त्व किं वा वयमेव
स्थिते क्षुम इति । अथवा किमनेन चिन्तितेन तावदम्बां पृच्छामि'
तदुपदिष्टमाचरिष्यामीति विचिन्त्य गत सामान्यरूपाया समीप'
कृत पादपतन'अभिनन्दितस्तया निविष्ट क्षितितले' निवेदितो
व्यतिकर' सामान्यरूपयोक्त वत्स तावत्त्वयाधुना स्पर्शनमनीषिणो-
र्द्वयोरपि वचनमनुवर्तयतोभयाविरोधेन मध्यस्थतयैव स्थातु युक्त'
कालान्तरे पुनर्य इत अशस्तर' पक्ष स्यात् स एवाश्रयणीय ।

तथा हि ।

मध्यापक्षविचित्तेन भिन्ने कार्यद्वये सता ।

॥

कार्यं कालविलम्बोऽत्र दृष्टान्तो मिथुनद्वयम् ॥

मध्यमबुद्धिरुवाच । अम्ब किं तन्मिथुनद्वयं

पुत्राकर्णय । अस्ति तथाविधं नाम नगरं तत्र ऋजुर्नाम राजा प्रगुणा नाम महादेवी, तयोर्मकरध्वजाकारो मुग्धो नाम तनय तस्य च रतिसन्निभा अकुटिला नाम भार्या, ततस्तयोर्मुग्धाकुटिलयोरन्योन्यबद्धानुरागयोर्विषयसुखमनुभवतोर्व्रजति काल । अन्यदा वसन्तसमये उपरितनप्रासादभूमिकावासभवने व्यवस्थितं ... उत्थितो मुग्धकुमारो, मनोहरविविधविकसितकुसुमवनराजिराजि गृहोपवनमुपलभ्य, सजातक्रीडाभिलाषो भार्यामुवाच देवि अति रमणीयेयमुपवनश्री, तदुत्तिष्ठ, गच्छाव कुसुमोच्चयनिमित्तं याव एना, अकुटिलयाभिहितं, यदाज्ञापयत्यार्यपुत्र, ततो गृहीत मणिखचिते कनकसूर्पिके गतौ गृहोपवनं, प्रारब्ध

मुग्ध प्राह, देवि पश्यावस्तावत्क कनकसूर्पिकां झटिति पूरयति त्वमन्यस्यां दिशि अहमन्यस्यां व्रजामीति, अकुटिलयाभिहित एवं भवतु गतौ कुसुमोच्चयं कुर्वाणौ परस्परं दृष्टिपथातीतं गहनान्तरयो । अत्रान्तरे कथञ्चित्तं प्रदेशमायातं व्यन्तरदेव मिथुनक, कालज्ञो देवो विचक्षणा देवी, तेन च गगनतले वि रतावलोकितं तन्मानुषमिथुनं, ततोऽविस्मयतया कर्मपरिणतेरति सुन्दरतया तस्य मानुषमिथुनस्यापर्यालोचितकारितया भगवत मदनगमनतया मधुमासस्यातिरमणीयतया प्रदेशस्य, कैशिवहलतया व्यन्तरभावस्यातिचपलतयेन्द्रियाणां, दुर्निवारतया विषयाभिला षस्यातिपटुसञ्चारितया मनोवृत्तेस्तथाभवितव्यतया च तस्य वक्त

कालज्ञस्याभूदकुटिलायां लोभोऽनुरागस्तथैव च मुग्धस्योपरि विच-क्षणायाः । तत किमेनां वञ्चयामीति बुद्ध्या कालज्ञेनाभिहिता विचक्षणा । देवि अत्र समयतः तावद्यावदहमितो राजमन्दिरोपवना-देवार्चननिमित्तं कतिचित्कुसुमान्यादायागच्छामि । सा तु मुग्ध-वदयतया स्थिता मौनेन । गतोऽकुटिलाभिमुखं कालज्ञोऽवतीर्णो पत्तनगहने चादृश्मीभूतो विचक्षणायां चिन्तितमनेन अये किं पुन कारणमाक्षिप्तेदं मिथुनं परस्परतो दवीयोदेशवर्त्ति वर्त्तते । तत प्रयुक्तमनेन विभङ्गज्ञानं लक्षितं तयोर्दूरीभवनकारणं ततोऽयमेवा-त्रोपाय इति विचिन्त्य कृतमनेन देवसमाप्तमनो वैक्रियं मुग्धरूप-मिव स्थिता कनकसूपिका भृता कुसुमानां गतोऽकुटिलासमीपं ससम्भ्रममाह च जिताऽसि प्रिये जिताऽसि तत कथमार्यपुत्रो कुटिलयाऽऽयातो / जिताहमपि विलक्षीभूता मनागकुटिला काल-ज्ञेनाभिहितं प्रियेऽलं विषादेन स्वल्पमिदं कारणं केवलं निर्वर्त्तितो-ऽधुना कुसुमोच्चयो अनयावोऽस्मुभिरुपवनविभूषणे कदलीलतागृहे प्रतिपन्नमनया ततो गत्वा कृतमार्य्या तत्र पञ्चत्रयमनीयम् । इतश्च विचक्षणया चिन्तितं अये गतस्तावदेष कालज्ञस्ततो यावदद्य नागच्छति यावदेव नाति दूरे वर्त्तते तावदहमपि मानयाम्येनं रतिविपुलमकरकेतनाकारं तरुणं करोम्यात्मनो अस्मिन् वाञ्छा लक्षितवानयापि विभङ्गज्ञानेनैव तयोर्दूरीभवनहेतुस्ततो विधाया-कुटिलारूपं कुसुमभृतकनकसूपिका गता मुग्धसमीपम् । आह च जितोऽस्यार्यपुत्र जितोऽसि । तत ससम्भ्रमं तां निरीक्ष्य मुग्ध आह प्रिये सुष्ठु जितः किमधुना क्रियतां विचक्षणयोक्तं यदहं वदामि

मुग्ध आह किं ननु विचक्षणाय प्रजायते जताभरन' [illegible]
विशेषतः मद्रूपतामपि' प्रतिपन्नमनेन' ततो गता तौ
मुग्धौ तत्रैव कदलीलतागृहके दृष्टं तन्मिथुनं' निरीक्षितं
ताभ्यां परस्पराभिमुखं मिथुनाभ्यां' न दृष्टमिदमनुपविभागत्वा'
मितरयोऽविशेष' मुग्धेन चिन्तितम्। अये भगवतीनां प्रसादेन
प्रभावेन द्विगुणोऽहं संपन्नो' देवी च' तदिदं महाभ्युदयकारणं'
निवेदयामीति तावत् ततो निवेद्य स्वाभिप्रायमितरेषां गतः
कालज्ञसमीपम्। इत्यभिधायोत्थितो मुग्धः चलितं चतुष्टयं'
प्रविष्टं चानुराजास्थाने। तद्विलोक्य विस्मितो राजा सपरि
वारश्च किमेतदिति पृष्टो मुग्धः स आह ममैवानया
चानुरागेण तत्र कथितो मुग्धेन व्यतिकरः अधुना [illegible]
यतो मे धन्यता यतो मे [illegible] ततो चतिरेकेण तत्र
[illegible] दापितानि महादानानि' [illegible]
[illegible] राजा राजलोकसमक्षं [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

क्रोधः, चिन्तितमनेन मारयाम्येनं दुराचारं पुरुषम्। एषा पुनरमरतया न शक्यते मारयितुं, तथाप्येवं पीडयामि, यथा न पुनः परपुरुषगन्धमपि प्रार्थयते, एवं कृतनिश्चयस्याप्यस्य कालज्ञस्य, तथाभवितव्यतया, महत्त्वापर्यालोचना, स्फुरितं चित्ते, यथा न सम्यक् चिन्तितमिदं मया। न पीडनीया तावद्विचक्षणा, यतो- ऽसावपि न शुद्धाचारो, ममापि समानोऽयं दोषः, मारणमपि सुरस्य न युक्तं, यतो मारितेऽस्मिन्नन्यथाभावं विज्ञाय न भजते मामकुटिला, विरज्यते सुतरां विचक्षणा तत्किमकुटिलां गृहीत्वा- दृष्टस्वकलत्रधर्षण, इतोऽपक्रमामि, एतदपि नास्ति, यतोऽकाण्डप्रस्था- नेन स्वाभाविकोऽयमिति कल्पितविकारा, कदाचिदकुटिला मां न भजते, तथा रक्षितस्य पुनर्गमनमनर्थकमेव, तस्माद्दोषाधमं परि- त्यज्य, कालविलम्ब एवात्र श्रेयानिति। विचक्षणयापि चिन्तितं मयैव एवात्र मदीयभर्ता कामशोऽनेन रूपेण स्थितः, कुतोऽन्य- स्यात्र सम्भव इति ततः कथमस्य पुरतः परपुरुषेण सह तिष्ठामीति समागतलज्जा। अथमन्यो भजतु इति मनुष्यमेत्याद् शङ्कमेव स्थिते स्थातुमित्याविर्भूतकुम्भावागतायाः अपि न काचिदर्थसिद्धिरिति ध्यानेनात्मानं तोषयन्ती न चान्या गतिरस्तीति निरालम्बा चापि यद्भविष्यत्तया कालविलम्बमेवाश्रित्य तथैव स्थिता। ततश्च तद्भित- वैक्रियौ परित्यक्तेर्ष्याधर्मौ देवमायया, समस्तामानुपक्तन्यायान्याचरन्तौ, प्रत्येक इव भजमानौ स्थितौ विचक्षणाकालज्ञौ प्रभूतकालम्। अन्यदा माहविलयाभिधाने कानने चानिप्रयक्षानादिरत्नाकरो बहुशिष्यपरिकरः समागतः प्रतिबोधको नामाचार्यः। निवेदितो

[illegible] तत [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] भगवा[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] भगवता [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] भगवता [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible]
[illegible] भगवन [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

तत्र किं वा निवेद्यते दिव्यज्ञानस्य प्रत्यक्षमेवेदं समस्तं भगवतः । भगवानाह । भद्रौ न कर्तव्यो युवाभ्यां विषादो न भद्रयोर्दोषोऽयं किमत्र भवतोः स्वरूपं तावाहतुः । कस्य पुनर्दोषोऽयं भगवानाह येन युवच्छरीरान्निर्गत्य दूरे स्थिता भार्या तस्याः । तावाहतुः भगवन् किंनामिकेयं भगवताभिहितं भद्रौ भोगतृष्णेयमभिधीयते विचक्षणाकालज्ञाभ्यामभिहितं भगवन् कथं पुनरियमेवंविधदोषहेतुः भगवताभिहितं भद्रौ श्रूयताम् ।

रजनीव तमिस्रस्य भोगतृष्णैव सर्वदा ।
रागादिदोषवृन्दस्य सर्वस्यैषा प्रवर्त्तिका ॥
येषामेषा भवेद्देहे प्राणिनां पापचेष्टिता ।
तेषामकार्येषु मतिः प्रसभं संप्रवर्त्तते ॥
तृणकाष्ठैर्यथा वह्निर्जलपूरैर्यथोदधिः ।
तथा न तृप्यत्येषापि भोगैरासेवितैरपि ॥
यो मूढः शमयत्येनां किल शब्दादिभोगतः ।
जले निमीयिमीनाय स हस्तेन जिघृक्षति ॥
मोहादेनां प्रियां कृत्वा भोगतृष्णां नराधमाः ।
संसारसागरे घोरे पर्यटन्ति निरन्तके ॥
सदोषेयमिति ज्ञात्वा ये पुनः पुरुषोत्तमाः ।
स्वदेहगेहान्निःसार्य चित्तदारं निरुन्धते ॥
ते सर्वोपद्रवैर्मुक्ताः प्रक्षीणाशेषकल्मषाः ।
आत्मानं निर्मलीकृत्य प्रयान्ति परमं पदम् ॥
यदनया रहिताः सन्तो वन्द्या भुवनत्रये ।

वशे गता पुनर्यैरस्या साधुभिस्ते विगर्हिता ॥
अनुकूला भवन्त्यस्या ये मोहादधमा नरा ।
तेषामेषा प्रकृत्यैव दुःखसागरदायिका ॥
प्रतिकूला भवन्त्यस्या ये पुन पुरुषोत्तमा ।
तेषामेषा प्रकृत्यैव सुखसन्दोहकारिका ॥
तावन्मोच नरो देष्टि ममार बहु मन्यते ।
पापिष्ठभोगतृष्णेय यावच्चित्ते विवर्त्तते ॥
यदा पुनर्विलीयेत कथचित्पुण्यकर्मणाम् ।
एषो भवस्तदा सर्वो धूलिरूप प्रकाशते ॥
तावच्चाशुचिपुञ्जेषु योषिदङ्गेषु मूढधी ।
कुन्देन्दीवरचन्द्रादि कल्पना प्रतिपद्यते ॥
यावदेषा शरीरस्था वर्त्तते भोगतृष्णिका ।
तदभावे मनस्तेषु न स्वप्नेऽपि प्रवर्त्तते ॥
समाने पुरुषत्वे च परकिङ्करता गता ।
निन्द्य यत्कर्म कुर्वन्ति भोगतृष्णाच कारणम् ॥
येषा पुनरिय देहान्निर्गता सुमहात्मनाम् ।
निङ्गना अपि ते धीरा शक्रादेरपि नायका ॥
किश्चित्तामसमिश्रै राजसै परमाणुभि ।
निर्वर्त्तितशरीरेय गीता तन्त्रान्तरेष्वपि ॥
अदेषा भवतो पापा पापकर्मप्रवर्त्तिका ।
अतोऽस्या एव दोषोऽय विद्यते नैव भद्रयो ॥
स्वरूपेण सदा भद्रौ निर्मलौ परमार्थत ।

एवैव सर्वदोषाणां कारणत्वेन संस्थिता ॥

इह ध्यातुमशक्तिका एषा दूरस्थिताधुना ।

भवन्तौ मत्समीपाच्च निगच्छन्तौ प्रतीयते ॥

विचक्षणाकालज्ञाभ्यामभिहितं भगवन् कदा पुनरस्याः सकाशा-दावयोर्मोक्ष भगवानाह भद्रौ नैव भवेद्यावद् भवद्भ्यामियं सर्वथा त्यक्तुं न शक्या केवलमस्याः निर्गमने सदागमसुहृद्रायमाणं प्रादुर्भूत भवतोः सम्यग्दर्शनं तद्दृष्टोपनीय पुनः पुनः सुगृहीतनिकर्षेण मात्सर-णीयमस्याः भोगतृष्णाया अनुकूलं भवयितव्यो मनसि विवर्त्तमानो-ऽस्याः सम्बन्धी विकारः निराकरणीयोऽसौ प्रतिपक्षभावनया तत प्रतिक्षणं तनुतां गच्छन्ती न भविष्यतीय शरीरेऽपि वर्त्तमाना भवतोर्बाधिका भवान्तरे पुनरस्याः सर्वथा त्यागसमर्थौ भविष्यतो भवन्ताविति । तदाकर्ण्य ततो महाप्रसाद इति वदन्तौ विचक्षण-कालज्ञौ पतितौ भगवच्चरणयोः ततोऽस्तु व्यतिकरमालोक्य श्रुत्वा च भगवद्वचनं ऋजुमुग्धाकुटिलानामपि प्रादुर्भूतः पश्चात्ता-पेन सह विशुद्धाध्यवसायः ऋजुमुग्धाभ्यां चिन्तितमहो अलीक-सुतवधूद्विगुणतथामोहेन निरर्थकं विडम्बितं विधिता सुतवध्वो-द्रव्यासहृतिरोधाभ्यामिति । मुग्धेन चिन्तितं अहो कृतं मया परस्त्रीगमनेन कुलस्य दूषणं अकुटिलया चिन्तितं हत मजात शील-खण्डनमिति । ततश्चतुर्णामपि छिन्नमेतच्चित्ते । यदुत निर्वेदस्य तद्व्यवस्थितमेवेदं भगवता एतत् एवास्य दुश्चरितस्य प्रतिविधानमुप दिष्टमिति । अत्रान्तरे चतुर्णामपि शरीरेभ्यो निर्गतं परमाणुभि घटितशरीरं शुक्लवर्णं परिगत तेजसाऽह्लादकं लोचनानां मीष

चेतसामुपलभ्यमान मया रचितानि मया रचितानि यूयमिति मुखाग्रमेक डिम्भरूप मद्दय भगवन्मुखमोच्यमाण स्थित ' तावत्तदनुमार्गेणैव ' कृष्ण वर्णेन ' बीभत्समाकारेण ' तथैव निर्गत द्वितीय डिम्भरूप ' तस्माच्च तदाकाररूपधरमेव तर प्रवृत्त्या ' भजातमन्यदपि तृतीय डिम्भरूप ' तच्च वर्द्धितुमारब्ध तत शुक्लडिम्भरूपेण मस्तके हस्ततलप्रहार दत्त्वा तद्वर्द्धमान निजां प्रकृत्या धारित ' निर्गते च भगवदनुग्रहात् द्वे अपि ते कृष्णे डिम्भरूपे ' ततो भगवताभिहित भो भद्राणि यद्भवद्भिश्चिन्तित ' कृतमस्माभिर्विपरीताचरणमिति ' न तत्र भवद्भिर्विषादो विध यतो न भवतामेष दोषो ' निर्मलानि यूय स्वरूपेण ' तैरभिहित भगवन् कस्य पुनरेष दोषो ' भगवानाह यदिद शुक्लानन्तर च्छरीरेभ्यो निर्गत कृष्णवर्ण डिम्भरूपमस्यैष दोष ' तान्याहु ' किनामकमिद ' भगवतोक्तमज्ञानमिदमुच्यते ' तैरुक्त ' भगवन् यदि मेतस्मादज्ञानात्समुद्भूत द्वितीय कृष्णडिम्भरूपमनेन च शुक्लरूपमास्फोट्य वर्द्धमान धारितमेतत्किनामक ' भगवानाह पापमि तान्याहुरस्य शुक्लडिम्भरूपस्य तर्हि किमभिधान ' भगवतोक्त ' वमिदमभिधीयते ' ततस्तान्याहु ' भगवन् कीदृशमिदमज्ञान ' कथ चे पापमेतस्माज्जात ' किमिति चानेनाज्ञानेनेद विवर्द्धमान धारितमि सर्वं विस्तरेण श्रोतुमिच्छामो ' भगवानाह यद्येव तत समाकर्णयत यूयम् ।

यस्मादिदमज्ञान युष्मद्देहादिनिर्गतम् ।
एतदेव समस्तस्य दोषवृन्दस्य कारणम् ॥

अनेन वर्त्तमानेन शरीरे जन्तवो यत ।
कार्याकार्यं न जानन्ति गम्यागम्यं च तत्त्वतः ॥
भक्ष्याभक्ष्यं न बुध्यन्ते पेयापेयं च सर्वथा ।
अन्धा इव कुमार्गेण प्रवर्त्तन्ते ततः परम् ॥
ततो निबोध घोराणि कर्माण्युत्तमसन्तता ।
भवमार्गे निरन्तेऽत्र पर्यटन्ति सुदुःखिताः ॥
अज्ञानमेव सर्वेषां रागादीनां प्रवर्त्तकम् ।
स्वकार्ये भोगतृष्णापि यतोऽज्ञानमपेक्षते ॥
अज्ञानविरहेणैव भोगतृष्णा निवर्त्तते ।
कथञ्चित्सम्प्रवृत्तापि झटित्येव निवर्त्तते ॥
सर्वज्ञः सर्वदर्शी च निर्मलोऽयं स्वरूपतः ।
अज्ञानमलिनो ह्यात्मा पाषाणाच्च विशिष्यते ॥
याः काश्चिदेव मर्त्त्येषु निर्वाणे च विभूतयः ।
अज्ञानेनैव ताः सर्वा हताः सन्मार्गरोधिना ॥
अज्ञानं नरको घोरस्तमोरूपतया मतम् ।
अज्ञानमेव दारिद्र्यमज्ञानं परमो रिपुः ॥
अज्ञानं रोगसङ्घातो जराप्यज्ञानमुच्यते।
अज्ञानं विपदः सर्वा अज्ञानं मरणं मतम् ॥
अज्ञानविरहेणैव घोरसंसारसागरः ।
अथापि वसतां पुंसां बाधकः प्रतिभासते ॥
याः काश्चिदनवस्था दुर्वादोऽज्ञागमसन्ततयः ।
पायमत्र किञ्चिदज्ञानं तत्र कारणम् ॥

त एव हि प्रवर्त्तन्ते पापकर्मसु जन्तव ।
प्रकाशाच्छादकं येषामेतच्चेतसि वर्त्तते ॥
येषां पुनरिदं चित्तादज्ञानं विनिवर्त्तते ।
शुभ्रीभूतान्तरात्मानस्ते सदाचारवर्त्तिन ॥
वन्द्यास्त्रिभुवनस्यापि भूत्वा भावितमानसा ।
अशेषकल्मषोन्मुक्ता गच्छन्ति परमं पदम् ॥
एतच्चाज्ञानमत्रार्थे सर्वेषां भवतां समम् ।
सञ्जातं तेन दोषोऽयमस्यैव न भवादृशाम् ॥
डिम्भरूपमनेनैव द्वितीयं पापनामकम् ।
भवच्च जन्यते तस्मादचापि जनितं किल ॥
एतद्धि सर्वदुःखानां कारणं वर्णितं बुधै ।
उद्वेगसागरे घोरे हठादेतत्प्रवर्त्तकम् ॥
मूलं सङ्क्लेशजालस्य पापमेतदुदाहृतम् ।
न कर्त्तव्यमत प्राज्ञै सर्वं यत्पापकारणम् ॥
हिंसानृतादय पञ्च तत्त्वाश्रद्धानमेव च ।
क्रोधादयश्च चत्वार इति पापस्य हेतव ॥
वर्जनीया प्रयत्नेन तस्मादेते मनीषिणा ।
ततो न जायते पापं तस्मान्नो दुःखसम्भव ॥
युष्माकं पुनरज्ञानाज्जातं पापमिदं यत ।
अज्ञानमेव सर्वेषां हिंसादीनां प्रवर्त्तकम् ॥
वर्द्धमानमिदं पापमाजवेन निवारितम् ।
यदत्र कारणं सम्यक् कथ्यमानं निबोधत ॥

आर्जवं हि स्वरूपेण शुद्धाशयकरं परम्।
बहुमानमतः पापं वारयत्येव देहिनाम्॥
एतत्राजत्रमत्यर्थं सर्वेषां वर्तते समम्।
अज्ञानजनितं पापं युष्माकममुना जितम्॥
रचितानि मया पूर्वमत एव मुहुर्मुहुः।
सदयमेतदाविष्टे त्रिभद्रप जितानमम्॥
धन्यानामार्जवं येषामेतच्चेतसि वर्तते।
अज्ञानादाचरन्तोऽपि पापं ते स्वल्पपापकाः॥
यदा पुनर्विजानन्ति ते शुद्धं मार्गमञ्जसा।
तदा विधूय कर्माणि चेष्टन्ते मोक्षवर्त्मनि॥
आजीवं ततो धन्यास्ते शुद्धीभूतमानसाः।
निर्मलाचारविस्तारा पारं गच्छन्ति संसृतेः॥
तदेवंविधभावानां भद्राणां बुध्यतेऽधुना।
अज्ञानपापे निर्धूय सम्यग्धर्मनिषेवणम्॥
उपादेयो हि संसारे धर्म एव बुधैः सदा।
विशुद्धो मुक्तये सर्वे यतोऽन्यद् दुःखकारणम्॥
अनित्यः प्रियसंयोग इहेर्ष्याशोकवत्सलः।
अनित्यं यौवनं चापि कुत्सिताचरणास्पदम्॥
अनित्याः सम्पदस्तीव्रक्लेशवर्गसमुद्भवाः।
अनित्यं जीवितं चेह सर्वभावनिबन्धनम्॥
पुनर्जन्म पुनर्मृत्युर्हीनादिस्थानसंश्रयः।
पुनः पुनश्च यदतः सर्वमथ न विद्यते॥

प्रकृत्या सुन्दरं स्थैव संसारे सर्वमेव यत् ।
अतोऽत्र वद किं युक्ता काचिदास्था विवेकिनाम् ॥
मुक्त्वा धर्मं जगद्वन्द्यमकलङ्कं सनातनम् ।
परार्थसाधकं धीरैः सेवितं शीलशालिभिः ॥
ततो भागवतं वाक्यं श्रुत्वेदममृतोपमम् ।
संसारवासात्ते सर्वे स्वं स्वं चित्तं निवर्त्तितम् ॥
राजाह क्रियते सर्वं यदादिष्टं महात्मना ।
प्रगुणाह महाराज किमद्यापि विलम्ब्यते ॥
चारु चारूदितं तात सम्यगम्ब प्रजल्पितम् ।
युक्तमेतदनुष्ठानं मुग्धेनैव प्रभाषितम् ॥
हर्षोत्फुल्लसरोजाक्षी तथापि गुरुलज्जया ।
तदुक्तं बहु मन्वाना वधूर्मौनेन संस्थिता ॥

ततः पतितानि चलायपि भगवच्चरणयोः । श्वशुराजेनोक्तं
सम्पादयामो यदादिष्टं भगवता । भगवानाह 'उचितमिदं भवादृशां
भव्यानां' ततः पृष्टो भगवाननेन समस्तदिनं राज्ञा 'भगवतोऽस्ति' सर्वं
शुद्धमिति' ततस्तत्क्षणेनैव नरेन्द्रेण दापितानि महादानानि कारि
तानि देवपूजनानि' स्थापितं शुभाचाराभिधानं स्वतनयौ राज्ये
राज्ये जनितो नागरिकजनानां चित्तानन्द इति ।

ततो निर्ग्रन्थं कर्त्तव्यं समस्याकरणोचितम् ।
गृहस्थापितसद्भावं दीक्षितं च चतुष्टयम् ॥
ततस्ते तस्यारूपे द्वे डिम्भे तूर्णं पलायिते ।
शुक्लरूपं पुनर्नीर्वा प्रविष्टं तनुं क्षणात् ॥

कालज्ञेन ततश्चित्ते सभार्येण विचिन्तितम् ।
अहो धन्यतामीषां सुलब्धं जन्मजीवितम् ।
एतैर्भागवती दीक्षा यै प्राप्ता पुण्यकर्मभि ॥
दुरन्तोऽप्यधुना मन्ये तैस्तीर्णोऽयं भवोदधि ।
चारित्रयानपात्रस्य पारोत्तारकारणात् ॥
वयं तु देवभावेन पापेनात्र वञ्चिता ।

अथ वा ।

मिथ्यात्वोद्गमन यस्मादस्माभिरपि साम्प्रतम् ।
दुर्लभं भवकोटीभि' प्राप्तं सम्यक्त्वमुत्तमम् ॥
ततोऽस्ति धन्यता काचिदस्माकमपि सर्वथा ।
नरो दारिद्र्यभाङ् नैव लभते रत्नपुञ्जकम् ॥
तत सहर्षौ तौ सूरे' प्रणम्य चरणद्वयम् ।
तेनानुशिष्टौ स्वस्थानं सम्प्राप्तौ देवदम्पती ॥
प्रविष्टा भोगतृष्णापि शरीरे गच्छतोस्तयो ।
शुद्धसम्यक्त्वमाहात्म्यात् केवलं सा न बाधिका ॥
विचक्षणाह कालज्ञमन्यदा रहसि स्थिता ।
आर्यपुत्र यदा दृष्टा मयाहं हतचक्षुषा ॥
तदा किं चिन्तितं सोऽपि स्वाभिप्रायं न्यवेदयत् ।
विचक्षणाह सत्यस्त्वं कालज्ञ इति गीयसे ॥
तेनापि पृष्टा सोवाच यथालोच तदाननम् ।
कालज्ञ प्राह सत्यैव त्वमप्यत्र विचक्षणा ॥
यत कालविलम्बेन क्रियमाणेन शुभे ।

भोगा भुक्ताः स्थिता प्रीतिर्जातं नाकाण्डविड्वरम् ॥
प्राप्तो धर्मो नृपादीनामुपकारः कृतो महान् ।
ततः कालविलम्बोऽयं फलितोऽत्यर्थमावयोः ॥
विचक्षणाह कोवात्र सन्देहो नाथ वस्तुनि ।
किं वा न जायते चारु पर्यालोचितकारिणाम् ॥
ततः प्रीतिसमायुक्तौ सञ्जातौ देवदम्पती ।
मद्धर्मलाभादात्मानं मन्यमानौ कृतार्थकम् ॥
इदं पुत्र मया तुभ्यं कथितं मिथुनद्वयम् ।
मद्विधेऽर्थे विलम्बेन कालस्य गुणभाजनम् ॥

ततश्च ।

मद्विधेऽर्थे विधातव्या भवता कालयापना ।
पश्चाद् बहुगुणं यत्तु तदेवाङ्गीकरिष्यते ॥

मध्यमबुद्धिराह यथाज्ञापयत्यम्बा ।

ततो मनीषिणो वाक्यं स्मरतो नास्य जायते ।
प्रीतिबन्धो दृढं तत्र स्पर्शने भाववैरिणि ॥
बालालापे पुनस्तत्र स्नेहबुद्धिः प्रवर्तते ।
दोलायमानोऽसौ चित्ते कुरुते कालयापनाम् ॥
इतश्च तेन बालेन सा भोक्ता जननी निशा ।
भ्रम सद्म्यात्मीय योगशक्तिबलं मम ॥
तयोक्तं दर्शयाम्येषा पुत्र स सम्मुखो भव ।
ततः सा ध्यानमापूर्य प्रविष्टा तच्छरीरके ॥
यथाकुशलमालार्या प्रवेशमकार पुनः ।

स बाल ध्यानेनापि गाढं सर्वादिचिह्नित ॥
मम शरीरे तौ नित्यं वर्तमानौ क्षणे क्षणे ।
अभिलाषं हृदयस्थौ कुरुतस्तौ मवेदनाम् ॥
परित्यक्तान्यकर्तव्यसाधकाचपरायण ।
स बाल सुरतादीनि दिवा रात्रौ च सेवते ॥
कुविन्दशीलमातङ्गजातीयास्वपि तदय ।
अतिलौल्येन मूढात्मा ललनासु प्रवर्तते ॥
ततोऽकर्तव्यनिरतं धर्मकार्यपराङ्मुखम् ।
तं बाल सकलो लोकः पापिष्ठ इति निन्दति ॥
यशोऽस्य गतलज्जोऽयं निभाग्य कुलदूषण ।
स एव निन्द्यमानोऽपि मन्यते निजचेतसि ॥
स्पर्शनाख्यप्रसादेन ममास्ति सुखसागर ।
लोको वदतु तद्वक्तु किमेतज्जल्पचिन्तया ॥
यथाकुशलमात्रापि निगत्य परिपृच्छति ।
कीदृशी मामकी जाता योगशक्तिविभाति ते ॥
स माहानुग्रहीतोऽस्मि निर्विकल्पोऽहमनया ।
सुखसागरमध्येऽत्र ययाहं सम्प्रवेशित ॥
अन्यच्चास्य तया नित्यं मदनुग्रहकाम्यया ।
न मामश्च शरीर मे यावज्जीव स्वतेजसा ॥
यथाकुशलमालाप यत्नुभ्य वत्स रोचते ।
तदेव सतत कार्य मया सुखान्वेषया ॥
स्वाधीनां तां निरीक्ष्यैव बालेन परिचिन्तितम् ।

स्पर्शनोऽपि ममायत्तः मामयो मत्प्रमाधिकः ॥
अहो मे धन्यता लोके मास्यतो यत मादृश ।
ततोऽसौ गाढहृष्टात्मा स्वानुरूपं विचेष्टते ॥
अथ निन्दापरे लोके घेहविक्लवमानस ।
लोकापवादभीरुत्वान्मध्यबुद्धि प्रभाषते ॥
यार्ल्लेन युज्यते कर्त्तुं तत्र लोकविरुद्धकम् ।
अगम्यागमन निन्द्य सपाप कुलदूषणम् ॥
स प्राह विप्रलब्धोऽसि नून मित्र मनीषिणा ।
स्वर्गं वित्रत्तमान मां नेच्छसे कथमन्यथा ॥
ये मूढा जातिदोषेण कोमल ललनादिकम् ।
नेच्छन्ति ते महारत्न मुञ्चन्ति स्वामदोषत ॥
तदाकर्ण्य ततश्चित्ते हत मध्यमबुद्धिना ।
नैष प्रज्ञापनायोग्यो व्यर्थो मे वाक्परिश्रम ॥
एव च तिष्ठता तेषां बालमध्यमनीषिणाम् ।
अथान्यदा समायातो वसन्तो हतमन्मथ ॥
सजाता काननाभोगा सुमनोभरपूरिता ।
भ्रमद्भ्रमरझङ्कारतारगीतमनोहरा ॥
कामिनीहृदयानन्ददायक प्रियसन्निधौ ।
विजृम्भते वनान्तेषु काककोकिलकूजितम् ॥
प्रोत्फुल्लकिंशुकाघेषु पुष्पभारोऽतिरिक्तक ।
वियोगदलितस्त्रीणां पिशितप्रकरायते ॥
मञ्जर्यं सहकाराणामामोदितदिगन्तरा ।

यदा वसन्तारम्भेन धूलिक्रीडां प्रकुर्वते ॥
देवकिन्नरगन्धर्वमिथुनैः कथिता वने ।
क्रमेण माकन्दस्य तदासौ रमणीयता ॥
चर्चरी निर्भरीभूता यत्र दोला गृहे गृहे ।
मदनोद्दीपनमदः प्रवृत्तो मलयानिलः ॥
अथेदृशे वसन्तेऽसौ सह मध्यमबुद्धिना ।
क्रीडाय निर्गतो बालः कामकालप्रमोदितः ॥
अनन्या देववर्त्मिन्या सयुक्तः स्पर्धनेन च ।
गतो लीलाधरं नाम चोद्यानं नन्दनोपमम् ॥
तत्रास्ति मध्यभागे शुभ्रशृङ्गो महालयः ।
अमृतमयमानन्द प्रासादश्चन्द्रतोरणः ॥
कामिनीहृदयाह्लादकारको रतिवल्लभः ।
गर्भे प्रतिष्ठितस्तत्र देवो मकरकेतनः ॥
इतश्च तस्य देवस्य पूजासत्कारकारणम् ।
तिथिक्रमेण संजाता दिने तत्र त्रयोदशी ॥
कन्यकावरलाभाय वध्वाः सौभाग्यवृद्धये ।
दुर्भगायाः पतिप्रेममोहेन च भामिनी ॥
गोत्राख्याः कामिनोऽभीष्टयोषित्सम्बन्धवृद्धये ।
गृहीतार्चनिकाः कामपूजनार्थं समागताः ॥
ततो बालो महारोहं तथाकर्ण्य सविस्मयः । २
प्रविष्टः कामसद्म सह मध्यमबुद्धिना ॥
दृष्ट्वा च रतिनाथं प्रणतो भक्तिपूर्वकम् ।

उपायो देवरक्षायां पुरुषेण न भावितम् ॥
दृष्टश्च यावत् कोऽपीति नैव समागमम् ।
विज्ञात नेति यत्नेन हास्यो मध्यमबुद्धिना ॥
कलाभ्यासादपि भवेत् तु केवल धन एव च ।
आरुह्य रथ्यां तां दिव्यां रत्न बालविवेकिनम् ॥
ततश्च विज्ञानेषु रथ्यायां बहुमानय ।
रत्नदेवश्च पुत्रोऽपि सर्वाङ्गारिव पुन पुन ॥
अथो पुष्पगृहे स्थलपद्मसी धन्यता मम ।
विलक्षणमिति रथ्यायां कुष्माल वं तिष्ठति ॥
इत्थ नगरे तत्र नरेन्द्रो नृपोत्तम ।
अन्योऽप्यस्ति महातेजा प्रख्यात मधुमर्दन ॥
तस्यास्ति पद्मपत्राक्षी प्राणेभ्योऽपि सुवल्लभा ॥
प्रधानकुलसम्भूता देवी मदनकन्दली ।
पारिजातशिखा सा च परिवारेण संयुता ॥
आयाता तत्र भवने कामदेवस्य पूजिका ।
देवकोष्ठस्थित सा च पूज्य मकरध्वजम् ॥
महाविभवसम्पन्न प्रविष्टा तत्र पूजिका ।
प्रविष्टकोऽपुष्टचक्षुषो मां स्तौति कृतनिश्चय ॥
कक्षाभ्यन्तरान्निविष्टो बाल काष्ठमिव स्थित ।
ततो मन्दमकामे सा भवने मृगलोचना ॥
इत्यालापेन रथ्यायां देवमण्डपे किल ।
चन्दनेन च कुसुमैः रतिकामविलेपनम् ॥

पभोगमर्हतीति। ततश्चोत्थापितोऽनेन बालो। यावच्च किञ्चिज्जल्पति।
मध्यमबुद्धिराह। भद्र अकार्यमिदं न युक्तं देवशय्यायामधि
रोहणमित्यादि। तथापि न दत्तमुत्तरं बालेन। अत्रान्तरे प्रविष्टस्त-
द्देवकुलाधिष्ठायको व्यन्तरो। बद्धस्तेनाकाशमध्ये बालः। पतितो भूतले।
समुत्पादिताश्च सर्वाङ्गीणा तीव्रवेदना। तया सुभूपत्नमुपलभ्य ततो
मध्यमबुद्धिना हाहारवः। ततः किमेतदिति सम्भ्रमेण चलितो देव-
कुलाभिमुखं लोको। निवारितो व्यन्तरेण वामभवनाद् बहि-
र्बालो। महास्फोटेन क्षिप्तो भूतले भग्ननयनः कण्ठगतप्राणोऽसौ दृष्टो
लोकेन। तदनुमार्गेण दीनमनस्को निर्गतो मध्यमबुद्धिः। किमे-
तदिति पृष्टोऽसौ जनेन। लज्जया न किञ्चिज्जल्पितमनेन। ततोऽव-
तीर्य कस्मिंश्चित्पुरुषे व्यन्तरेण कथितो जनेभ्यस्तदीयव्यतिकरः। ततो
देवापथ्यकारीति पापिष्ठोऽयमिति धिक्कारितोऽसौ बालो मक-
रध्वजभक्तैः। कुलदूषणोऽयमपाकः विपन्नहरिव सपम इति गर्हितः
स्वजातीयैः। अनुभवतु पापकर्मणः फलमिदानीमित्याक्रोशितः
सामान्यलोकैः। किमपदेतदसमीक्षितकारिणां समस्तानर्थभाजनत्वात्
तेषामित्युपकर्णितो विवेकिलोकैः। ततोऽसौ व्यन्तरः प्रकटितरूप
अथाह। कुपनीयोऽयं दुरात्मा भवतां पुरतो मयाधुना बाल इति।
ततः हाहारवः प्रसीदतु प्रसीदतु भट्टारको ददातु भ्रातृप्राणभि-
क्षामिति ब्रुवाणः पतितो व्यन्तराधिष्ठितपुरुषपादयोर्मध्यमबुद्धिः।
तत्करुणापरीतचेतसा लोकेनाप्यभिहितो व्यन्तरो। यदुत भट्टारक
मुच्यतामेकवारं तावदेष न पुनः करिष्यतीति। ततो मध्यमबु-
द्धिकरुणया लोकोपरोधेन च मुक्तोऽसौ व्यन्तरेण बालो। लब्धा

चेतसा, मुत्कलीभूतं शरीरं, निःसारितस्तूर्णं देवकुलात् मध्यमबुद्धिना नीतं ऋक्षेण स्वभवनं, ज्ञातोऽयं व्यतिकरः परिकरात्कर्मविलासेन। चिन्तितमनेन, कियदेतदद्यापि मयि प्रतिकूले बालस्य भविष्यति तत्र लक्षयन्त्येते लोकाः, ततोऽभिहितः कर्मविलासः परिकरः, किमस्माकं दुर्विनीतचिन्तया, नोचितः सोऽनुमाने बोढव्यस्तदीयः केनापि व्यापारः, परिकरेणोक्तं यदाज्ञापयति देव इति। दृष्टोऽसौ मध्यमबुद्धिना बालः। भ्रातः किं चित्तेऽद्य शरीरकं बाधते, बालेनाभिहितं, न शरीरके केवलं मद्देः समान्तस्तापो, मध्यमबुद्धिराह, जानामि किंनिमित्तोऽयं, ततो बामशीलतया कामस्य बाल प्राह, न जानामि केवलं भवता तत्र सवासभवनेऽभिप्रविशन्तौ गच्छन्तौ वा किं विलोकितः कश्चिन्नरो न वा, मध्यमबुद्धिराह, विलोकिता, बालेनोक्तं, तर्हि लक्षिता कामाविति भवता, मध्यमबुद्धिराह, सुष्टु लक्षिता सा हि मधुमर्दनस्य राज्ञो भार्या मदनकन्दलीत्युच्यते, तदाकर्ण्य कथं मादृशामिति चिन्तया दीर्घदीर्घतरं निःश्वसितं बालेन, भ्रातरयमिति लक्षितो मध्यमबुद्धिना, चिन्तितमनेन, तथापि मन्ये तावद्व्यायमभिनिवेशो, लगयत्येव सा मदनकन्दली सुन्दरतरा प्रायेण स्त्रीगोचरमभिलषितं, यतो दारग्राहणप्रयेन मयाप्यतिवरं तया कामगृहभवनद्वारस्य निर्गच्छन्त्यास्तस्या मदनकन्दल्याः सर्वदिशाऽस्य स्पर्शः, न तादृशः प्रायेणान्यस्त्रीणां स्पर्शो भुवि विद्यते, दोलायितं ममापि तदभिमुखगोचरं मनस्तदानीमासीत्, किन्तु न युक्तं कुलजानां परस्त्रीगमनं, तत्साभिचारयाद्दिनमी

यदि निश्चितं मद्वचनेन' तत न याम्यत्याह' किमद्याप्यविद्या
नत ' किं न दृष्टमिदानीमेव फलमविनयस्य भवता' किमधुनैव
विस्मृत पत्कृष्टगतप्राण 'कथंचिन्मोचितस्त्वं मया दुर्विनयकुपितात्
भगवतो मकरध्वजात्' ततो निवलखाणाद्दुरध्यवसायात्' नयनविष
मार्गनिरारम्भशृङ्खिकल्पा हि सा मदनकन्दली' तां प्रार्थयतस्ते
तव भस्मीभाव एव न पुनः कार्यसिद्धिः' बालेन चिन्तित
म्बे लज्जिताऽहमनेन तत्किमधुनाभिप्रायगोपनेन' मतस्त्रैलोक्य
मेव तत किं ब्रूषे मोचितस्त्वं मया न पुनर्ब्रूषे यथा गाढतर
मारित इति' यतस्तेन कामेन पुष्पदवनेन मां सुहृता केवलं मे
गौरवदनामात्रमपधारित' हृदये पुनर्निक्षिप्तो वितर्कपरम्पराकृप
ज्वलितमदिराङ्गारराशिर्नि समेद दह्यते मन्मनाच्छरीर' यद्यह
कामबन्धनकाल एवाभविष्यं तेनाधन्त्रकनलपायमन्वभविष्यं ततो भवता
मोक्षयता प्रभूत महानर्थमनर्थ सम्पादित इति' नाधुना ममैनामसृत-
रूपायमाना मदनकन्दली विरहव्याख्यायाऽम्लापहोपशम कि-
उजनाव कल्पितेनेति । ततो लज्जितो मध्यमबुद्धिनाम्ना निवस्त्रको
नियन्त्र ' स्थितोऽसौ तूष्णीभावेन । अत्रान्तरे गताऽस्त सविता'
गालदद्र्यादिव समुज्झित तम पटल' लक्षित प्रथम प्रदोष' नि-
राहारीभूतो लोक' ततोऽविचार्य कार्याकार्य समुत्थितो बालो'
निगत स्वकीयभवनात्' अवतीर्णो राजमार्ग' प्रवृत्त कुसुमदनराजकु
लाभिमुख गन्तु' गत कियन्तमपि भूभागमितश्च घोषेवच्छेन किमत्र
पश्यत इति चिन्तया निगतस्तदनुमार्गेण मध्यमबुद्धि । दृष्टो बालेन
पृष्ठता कश्चित्पुरुष । तेन चाशोयबद्धोऽसौ मधुरवचन'

कूजित बालेन भ्रात भ्रात इति ब्रुवाण भ्रात इव मध्यमबुद्धे
तत समुत्पाट्य बाल पश्यत एव मध्यमबुद्धे समुत्पतित
तद्विमारटतश्च बालस्य त्वरितं वर्त्म प्रवृत्त पथि ग-
न्तु ततो मध्यमबुद्धिरपि अरे रे दुष्ट विद्याधर क्व
गृहीत्वा मदीयभ्रातरमिति ब्रुवाणो मुक्तपूत्कार
भूमौ तदनुमार्गेण निर्गतो नगरात् अदर्शनीभूत पुरुषो
ऽपि भ्रान्तो मध्यमबुद्धि । तथापि बालस्नेहानुबन्धेन क्व
यातीति विबुद्धा नासौ धावन्नुपरमति धावत एव
ततोऽनुपानत्कतया विद्धोऽनेककण्टककीलकै परिगत श्रमेण
बुभुक्षया पीडित पिपासया विह्वल शोकेन व्याप्तो
अनेकग्रामनगरेषु पृच्छन् वार्त्तां भ्रान्तोऽसौ मासद्वयेन
प्राप्त कुशस्थल नाम नगर स्थितस्तस्य बहिर्भागे दृष्टोऽनेन
कूप तत किं ममाधुना भ्रातृविकलेन जीवितेनेति
त्यजाम्यात्मानमिति सचिन्त्य बद्धा मध्यमबुद्धिना निजोत्तरीय
गलके शिला दृष्ट नन्दननाम्ना राजपुरुषेण ततो मा
मा साहसमिति ब्रुवाण प्राप्तोऽसौ तत्समीप धारित कूप
पतन् मुमूर्षुर्मध्यमबुद्धिरनेन विमोचित शिला
मो भद्र किमितीदमधमपुरुषोचितमारब्ध
तत कथितोऽनेन बालवियोगव्यतिकर । नन्दनेनाभिहित
यद्येवं ततो मा विषाद कार्षी भविष्यति भ्राता
मीलको मध्यमबुद्धिराह कथं नन्दनेनोक्तं समाकर्णय
नगरस्यास्य स्वामी हरिचन्द्रो नाम राजा

रुदमायरस्तारि म्भि प्रायनिर्वीणस्तद्वैर्कुण्ठितिमि । इमदासि निवेश्नेन विदाध्र परमिषम् । अन्यदा समागतेन राजपुत्र-सस्त्रेव इव तेन विदित द्वारि गुप्तस्य कूटविदो चतुर्भाग-सगोन परिभूतम इवमाभिहित अनुचरो मेऽतत कार्यमा पाणाविको पुरुषेऽलितो विभाटहपे विने गोत कवि त देवो दरिद्रम् वारितो विद्यामध्यगामोतो विनोप-दनो मम पुरुषेण इमा तस्य पुरुषस्य मांसहविरेण होमक्रिया प्रविशामि विदाया प्रदाक्षेणाशुक्रोऽसावधुना पुरुष स एव यस्य भाता भविष्यतीति मे विनक । स च ममैव समर्पितो युवा इवम । मध्यमपुत्रिराह भद्र यदेव ततो यदसि समीपरि या अवलम्बनमानय न यदि वैव पुरुष वैनाह मत्यभिज्ञा-मीति ततदेव करोमीत्यभिधाय गतो नन्दन समायात मुत्पाद्य दत्तोभा शाम दृष्टोऽभिलाष यदि च उवाचमपि पापोपल-प्रार्थनीविनो नियुक्तावनसरो मध्यमपुत्रिना वाल मत्यभिज्ञात स्त्रीय । अभिहितो नन्दन भद्र स एवाय मम भ्रातेति मत्य स्वमसि । अनुमतोनोऽत्र भवता । नन्दन माह । भद्र राजद्रो-हिद भवस्तवत्यया सत्यासमिनम् । अन्यथाधुना गतेन मया कथयितव्यं यथा किम्‌ राजौ राजा पुनरुपविष्यति रुधिरेण वर्षो भविष्यदनेन पुरुषेण प्रयाजनमिति तदिदमागम्य मम त्वरति तद्भवतु भवद्भ्यां तु तुष्यमनकमितश्च ततो यदासापयति द्वारपक्षीयस्य यतन भद्रपाम्यमभिधाय समुत्पाटितो बाल हत्वा गत्वा मध्यमपाद्र । ततो मयविधुरवरयो भ्रातरनिष

वेगेन क्वचित्प्रदेशे वाल पापयमुटक' समान्हादयन् वायुना शीत
यन्त्रशनादिरसेनागणयन्नात्मन शरीरपीडां' महता क्लेशजालेन प्र
स्वस्थान मध्यमबुद्धि । गतानि कतिचिद्दिनानि' जातो मनाक् स्वस्थ
स्थान' पृष्टो मध्यमबुद्धिना'भ्रात कि भवतानुभूत'स प्राह' इतस्त
दुत्क्षिप्तोऽह यद्धा भवत पश्यत एव गगनाचारिणा'नीत हताश
पुराकारमतिभीषणतयैक श्मशान'दृष्टस्तत्र प्रज्वलिताङ्गारभृताग्नि
कुण्डपार्श्ववर्त्ती मया पुरुष' ततस्तमप्रति तेनाम्बरचरेणाभिहि
महाराज सिद्ध ते समोहित'लब्धोऽय मया प्रस्तुतविद्यासिद्धेरनि
सलक्षण पुरुष । इतरेणोक्त'महाप्रसाद'ततोऽभिहितो नभश्चरे
स पुरुष'यदुतैकैकस्मिन् विद्याजापपर्यन्ते मया दत्ताङ्गुलि
भवता प्रक्षेप्तव्या प्रतिपन्नमनेन प्रारब्धो जाप । ततो विद्याधरेण
कृष्टा यमजिह्वेवातितीक्ष्णा भास्वराकारा शस्त्रिका'तया म
त्कर्त्तिता मदीयपृष्ठान्तेन दीर्घा मांसपेशी' निष्पीड्य तत
प्रदेशात् निर्गालित रुधिर भृतश्चुलुक । अत्रान्तरे समाप्तमितरस्य
विद्यापरावर्त्तन' समर्पिता विद्याधरेण सा रुधिरमांसमयी तस्य
कृति' प्रक्षिप्ता तेनाग्निकुण्डे। पुन प्रारब्धो जाप'ततश्चैव सोऽम्ब
चरो मदीय शरीर' परापरप्रदेशास्वरकपाल इव नारकस्यारि
मे मांसपेशीमुत्कर्त्तयति'त प्रदेश निष्पीड्य रुधिर निर्गालय
तस्य चुलुक भृत्वा साधकायाहुतये ददाति'स च विद्यापरावर्त्त
समाप्तौ गृहीत्वा हुताशने प्रक्षिपति। ततो वेदनाविह्वलो मूर्च्छ
पतितोऽह भूतले' विद्याधरस्तु मन्दमशरीरतया हृष्टो निष्करु
, गाढतर मां विकर्त्तयति । अत्रान्तरेऽहमाशैहमितिमिव प्रयमे

गुलगुलितमित्र समुद्रेण प्रचलितेव पृथिवी रक्षित दीप्तशिखाभि
शिवाभि प्रवृत्त च विकृतरूपैर्वेताले निपतित रुधिरवर्ष समन्त-
यैवंविधेषु रौद्रेषु विभीषिका—विशेषेषु सत्त्वस्थक्षुभितचित्तस्य
राज्ञोऽभिमुखीभूता सा क्रूरविद्या समाप्त जापस्याष्टशत तत
सिद्धाऽह भवत इति वदन्ती प्रकटीभूता विद्या प्रणता साधकस्य प्रविष्टा
तच्छरीरे तत समुत्कम्पितशरीर निष्पीडितरुधिरबीभत्स कह-
कमारटन्त मामुपलभ्य स राज्ञा मयि जातसदय हतोऽनेन दन्त-
शौल्कार ततो वारितोऽसौ विद्याधरेणाभिहित च तेन राजन्नेव
प्रसाध्या विद्याया वस्त्रो यदुत न कर्तव्यास्योपरि दया ततो
विद्याधरेण भिन्न मे केनचिदुपायेन शरीर ततोऽह समन्तादिन्द्रिय-
मान इव तीव्रवह्निना चूर्ण्यमान इव वज्रेण पीड्यमान इव यन्त्रेण
प्रविष्टो वेदनाप्रकर्ष तथापि सुबद्ध न गतमेतस्मे हतजीवित
सञ्जात मे क्षणेन तेन लेपेन दग्धदग्धप्राणकम्प शरीर समुत्पाटि-
तमाभ्या नीतमत्र नगरे खादितश्च क्षयभुक्तिनिमित्तमापभोग्य
हुन्य मे शरीर ततो भूयस्तेनैव विधिना मदीयमांस रुधिराद्य-
निमित्तेन राज्ञा दत्तमष्टशतमष्टशत विद्याया जापस्य समाद्रिका-
नीति इत्थ मद्वक्षोऽह भवता तदिद भालमयानुभूत छिन्न
मम हृदये यदुत न प्रायेण नरकेऽप्येवविधो दुःखविच्छेदो
दुःखो मयानुभूत इति। मध्यमबुद्धिराह हा भ्रातर्नोदितस्तमेव
बाधदुःखाना अहो निर्घृणता विद्याधरस्य अहो रौद्रता विद्याया।
अन्तरे लोकाचारमनुवर्तमानो वार्ताविवरणायमागतो मनीषी
तत द्वारि स्थितेन मया परिदेवमाना मध्यमबुद्धि प्रविष्टो

ऽत्रान्तरे कृतेतराभ्यामासनदानादिका प्रतिपत्तिः। निविष्टौ [illegible]
ततो मनीषिणाभिहितं मध्यमबुद्धे किमिति त्वं परिदेवसे। [illegible]
मबुद्धिराह भ्रातर्लौकिकमिदं परिदेवनकारणं मनीषिणोक्तं
ततः कथितो मध्यमबुद्धिना समस्तोऽप्युद्यानगमनादिविवादवृ-
त्तान्तपर्यन्तो बालव्यतिकरः। तत्र पूर्वमेव ज्ञातनिःशेषव्यतिकरेणा-
पि कुर्वतेव विस्मितेक्षणेन समस्तमाकर्ण्य मनीषिणाभिहि-
तम् किमीदृक् अपत्रं बालस्य वा न युक्तमिदं यदि वा किमत्र
मया प्रागेवाख्यं यथा न सुन्दरोऽनेन स्पर्शनेन पापमित्रेण सह
संबन्धः तज्जनितेयमपायपरंपरा।

तथा हि। हेतुरपायानामकार्यप्रवृत्तस्य अनायतकार्यप्रवृत्त्यै सर्वं
[illegible] प्राणिनः अक्लिष्टतया चित्तस्य सक्लिष्टतया पापोऽयथापाप
[illegible] एव अक्लिष्टपक्षप्रवृत्ता इव भवन्ति। चिरतमस्य पापे
[illegible] मरणं न च अस्य अनुपायतोऽपसिद्धिः। अनुपायप्रकार्यं [illegible]
[illegible] गुणभाजनो न हि क्रियमाणो पीडां धावति [illegible]
न [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] तत [illegible]
[illegible] [illegible]। ततः कुतोऽकार्यप्रवृत्तात् गुणभाजन-
[illegible]। [illegible] इदं मया गुरुपरितोषितं बालस्य [illegible]
[illegible] न [illegible] किमत्र भवतः परिदेवितेनेति। बाल [illegible]
[illegible] [illegible] न च [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]। [illegible]
[illegible]

मनीषिणा गृहीतो दक्षिणभुजाये मध्यमबुद्धिरुत्थाय ततः स्थानात् प्रवेशित कथान्तरे' अभिहितश्चासौ' भ्रातर्यदेव बाल सत्य बाल इव आत्मवञ्चित आसीत्' तत्कि भवताद्य दृष्टता विलम्बेन' स्थि-तम् । मध्यमबुद्धिराह बोधितोऽहमिदानीं भवता योऽय भ-वदुपदेशमपि लघयति तेनाल मम बालेनेति। अन्यच्चातिलज्जनीयो-ऽय व्यतिकर' तत्किमेव न ज्ञातवानेन' मनीषिणाभिहित न केवलेन नहि समस्तनगरेपितेन भद्र केन हि प्रभात पटहेनाख्या-पते । मध्यमबुद्धिराह । कथ ज्ञात' मनीषिणाभिहित काम देवभवनद्वारान्तावहद्भलोकप्रतीत एव कि तत्र ज्ञायते' विद्या-धरवृत्तान्तस्तु प्राप्त इति । तदीयवचनाकारवात् प्रवृद्धाशङ्का लोका क्षेविशाय नगरे प्रचारितो मध्यमबुद्धिना चिन्तित अये विज्ञात मात्र पुरोऽसु व्यतिकर गोपयामि यावता गाढतर प्रकाश प्रपञ्च' सुप्रच्छन्नमपि हि विहित प्रयत्नेन पाप प्रकाशत एव लोके विशेषत पाप' तथाद्दुर्बुद्धिरेषा प्राणिनां यया स्वाचरित पाप प्रच्छादयन्ति । इद हि केवलमधिकतर मोहविलसित सूचयतीत्येव विचिन्त्य' ततस्तेनाभिहित' मनीषिन्नस्तु वृत्तान्तस्तुप-लब्धो भवता किमाचरित कि तातेन' किमम्बाभ्यां कि वा नगर-लोकेनेति श्रोतुमिच्छामि' मनीषिणाभिहित भ्रात समाकर्णय तत तावदुपेक्षा निर्गुणेषु सत्त्वेष्विति भावनया भवन्त बाल प्रति माध्यस्थ्य तथा क्लिश्यमानेषु दयावन्त सन्त इति पर्यालोचनया प्रादुर्भूता ममोपरि महती करुणा तथा मुक्तोऽह पापमित्राभिष्वङ्गजनिता नामेवंविधानामपायानामित्याकलनया अज्ञातानामन्यासाद्बुद्धिगुणा-

धिकेषु प्रमोदवन्तो महात्मानः इति विमर्शेन धन्याः पुण्यभाग्भो भवजन्तु येनाय समस्तानर्थहेतुः स्पर्शनः पापवयस्यः स्वग निराकृत इत्यालोचयत 'मसुमभितस्त प्रति हृष। ततेन तु केन मट्टहासेन हसितं 'मयाभिहित तात किमेतत् 'ततेनाभिहि पुत्र यन्मयि प्रतिकूले सपद्यते तत्सपन्न बालस्यातो मे हृष। ए णात क गतोऽसीति परिदेवित सामान्यरूपया'न सञ्जातो मामः तनयस्यापाय इति हृष्टा चित्तेन मदीयजननी'नगरस्य तु सम्प बालहरणेन प्रमोद 'सञ्जाता त्वदीयगमनेन करुणा'प्रादुर्भूता म स्यावस्था न दर्शनेन ममोपरि पक्षपात। मध्यमबुद्धिराह कथमेतद दित भवता 'मनीषिणाभिहित 'निर्गतोऽहमासीत्तदा नगरे कुर हलेन भ्रमणिकया'तत श्रुता मया परस्पर जल्पन्तो लोक यदुताहो सुन्दर सपन्न यदसौ कलङ्कहेतुर्निजकुलस्य दुर्णीला दा येन वर्जितो मयादया'यद्दिभूत सदाचारात् निरत सततमगम्य मने'ष्वत एवापतापकरो नगरस्य बाल केनापि महात्मनापहृत इति। अन्येनाभिहित सुष्ठु सुन्दरमेव तु सुन्दरतर भवति यद्यं क्रियो भिया व्यापादितश्च श्रूयते' यतस्तस्मिन्नेकान्तत प्रमीने ए पाये नागरिकाणां गोत्रमरणं सपद्यते नान्यया। अन्येनाभिहि सुन्दरमिद केवल यदसौ मध्यमबुद्धिस्तपस्वी तस्य पृष्ठतो ल क्लिश्यते तत्र चाह'म हि विशिष्टमाय प्रतिभासतेऽस्माक त स्पर प्राह भद्र ये पापदृत्ताना वयस्या भवन्ति' तेषां कोदृशी विशिष्टता न खलु जात्याकनक श्यामिकया सह समागम' अत एव लभन्ते तद्वारेणैव दुःखपरम्पराम्। अपराह लोके'विम

बाह्यार्थे ये पुनरादित एव पापानुष्ठाना शुभजनसम्पर्कं रचयन्ति' तेषां नैव दोषोऽनुषज्यते' यथायं यथमेव मनीषी दृष्टान्त' योऽयं महात्मा परित्यक्तपापप्रवृत्तबालतापान्यो निष्कलङ्क सुखेन जीवतीति' ततश्च लोकवादमाकर्णयता मयेदं लक्षितमिति । मध्यमबुद्धिना चिन्तितमथ ।

दोषेषु वर्त्तमानस्य नरस्यैव जन्मनि ।
जायन्ते सुमहान्तोऽपि केवलं दुःखसङ्कुलि ॥
स हि दुःखभाराक्रान्तस्तावता नैव मुच्यते ।
आक्रोशदानतस्तस्य लोकोऽन्यैरिकायते ॥
एक स दुःखैनिदग्धा द्वितीय निन्दितो जनैः ।
गण्डस्योपरि सञ्जात स्फोटो बालस्य दृश्यते ॥
अनात्मा कल्याणस्थान जातोऽयं बालमीलकात् ।
कथितश्चादृश प्राय कैश्चित्तत्त्वविशारदैः ॥
दुःखाकरः सतां निन्द्या ममेदानीं विभासते ।
तस्मात् पुनः स्पर्शो बालेन सह पापिना ॥
गुणेषु वर्त्तमानस्य नरस्यात्रैव जन्मनि ।
जायन्ते सम्पदः सर्वा यथास्यैव मनीषिणः ॥
यथा ह्यकलङ्कः सुखी पापभीरुर्विपश्चिताम् ।
मानस्यपात्रमसङ्गभीरुत्वादेव मन्यते ॥
तथापि लोका दोषेषु सतत विहितादराः ।
गुणेषु शिथिलास्थाश्च यतन्ते पापकर्मणि ॥
तदेव गुणदोषाणां विशेष पश्यता मया

गुणेषु यत्नः कर्तव्यो य आदिष्टो मनीषिणा ॥
ततश्चैव विचिन्त्यासौ भाषते तं मनीषिणम् ।
न युक्तमधुना लोके प्रकाशमटितुं मया ॥
लोका मां प्रहसिष्यन्ति बालहताशममधमा ।
अतिलज्जाकरं तच्च नाहमाख्यातुमुत्सहे ॥
अन्यच्च दुर्जना लोकाः श्रुत्वा मेऽस्म कदर्थनाम् ।
तदीयां नितरां तुष्टा रमिष्यन्ति विशेषतः ॥
तस्माद्गृहगर्भमायैव यातु भवानि युज्यते ।
जनस्य विस्मरत्येतद्यावद्बालविचेष्टितम् ॥
मनीषिणोक्तं यत्तुभ्यं रोचते तद्विधीयताम् ।
केवलं पापमित्रोऽयं स्पर्शो वार्यते मया ॥

तत कथितवपि बहिरनिगच्छत एव भवने स्थितो ततो मनीषी स्वस्थानम्। इतश्च बालशरीराद्विनिर्गत [illegible] समाजा च। अनुमतमालयाभिहित साधु पुत्रक साधु [illegible] तदनुष्ठित भवता यतो [illegible] मनीषी। सम्पन्नेनाभिहितम्। अत्र पुत्रके [illegible] मनुष्यान् दर्शित मम्बरमानस्ता प्रियमित्र सहि [illegible] अथवा किमनेन निर्घटितेनेदानीं यथाकालमयस्मार्थ मन्त्रार्थ अद्य समुचिता। ते तु इत्यं साधनस्थानामप्यकार्ये विशा [illegible] न मनसि। बाल माव। पापमयेनैव मम [illegible] न मन्यसे। अस्मनामभिहितम्। किं मां तैन अनुवर्ती यत्कम्पेत। यर्द अनु आत्र केवल ते

वाल प्राप्त । कोऽत्र विकल्पो निःसन्दिग्धमिद तत कतमाभ्यां
योगविद्यापारगको भूपमदीयशरीरे प्रवेश प्रादुर्भूत मदनक-
न्दलीगोचर स्मरशौत्सुक्य महतोऽनामाय सहसा कुम्भिका
पतित प्रपनौधे तत्र वानरतनुदलमानेनाहेन तथा विचेष्टमानो
दृष्टोऽसौ मध्यमबुद्धिना समुत्पन्ना करुणा तथापि मनीषिवचनम्
नुस्मरता न दृष्टो वार्तामपि वालपेन। अथान्तरेऽस्त गतो दिन-
कर। तत प्रथमप्रदोष एव निगतो वाल । अथवीरितो मध्यम-
बुद्धिना मार्ग मधुमदनराजकुल प्रविष्टोऽभ्यन्तरे दृष्ट वासभवन
पलितसदृशिमुख तत प्रचुरतया लोकस्य सान्धकारतया प्रदोषस्य
प्रचलया प्रातारिकाणां कथञ्चिदलक्षित एवासौ प्रविष्टो वासभवन
विलोकितमध्यभाग प्रकाशितो मणिप्रदीपै समापो महाशयन-
स्य। एतस्य तस्मिन्नवसरे सा मदनकन्दली तत्रैव वासभवनस्था-
दूरवर्तिन्यां प्रसाधनशालिकायामात्मानं प्रसाधयन्ती तिष्ठति। ततस्त-
मनन्दसशलोक्य स वालो वालतयैवारूढ शय्यायाम्। सा कोमलेति
भावनया सम्भूतो इव चिरमुख्यौर्यकमारण किल तिरश्चीनो
भविष्यति । यावद्विविताशेषप्रदोषकर्तव्यो विसर्जिताश्यानिकलोक-
कतिपयदासपुरुषपरिकरो स्वमप्रदीपदर्शितमार्ग समागत मधुम-
दनस्तद्वारदेशे दृष्ट प्रविशन् वालेन ततोऽतितेजस्वितया मधुमद-
नस्य सत्त्वविकलतया हृदयस्य साध्वसहेतुत्वादकार्याचरणस्य प्रतिकू-
लतया कर्मविलासस्य स्रकचन्दनाभूषितपाकुसुममालाया स्वविपा-
कद्यमतया स्वामस्य भयोत्कर्षेण वपमानगात्रयष्टिर्निपतितो वालो
भूतले ततोऽन्युचतया पयङ्कस्य कठिनतया मणिकुट्टिमस्य शिथि-

मनिःस्पृष्टतया शरीरस्य समुत्थितो महानास्फोटरव ।
दिति तूर्णतर प्रविष्टो राजा दृष्टस्तेन कथमयमिव
इति समुत्पन्नो मनसि वितर्कः । दृष्टमुच्छ्रीषके शयन
शय्यारोहण दृष्टोऽयमिति सञ्जातो निश्चयो
ऽयमिति च समुत्पन्न क्रोधो विज्ञात तस्य दैन्य
सत्त्वयमपनयाम्यस्य दुर्विनयमिति बुद्धा दन्तो बालदृष्टे
राज्ञा आमोटित पश्चान्मुख भुजयुगल बद्धो ११
नेन आहूतो विभीषण अभिहितश्चासौ अरे एष
मालाभेर राजाजिरे यथाश्रमाकर्णयाम्यस्य कदुग्धमित
समस्तरजनी कदर्थनीयो विभीषणेनाभिहित यदाज्ञापयति देव
तत समानुष्ठितेन यथाचार्यमाणो बालो ।
बद्धो वज्रकण्टकाकुले लोहस्तम्भे चोटित कथापाने सिक्तोऽस्य
तैलबिन्दुभि प्रदर्शिता अङ्गुष्ठादिषु शलाका नतै
नरकाकारेषु दुःखेषु विभीषणेनोदीर्यमाणेषु क्रन्दतो
क्षपिता रजनी तदाक्रन्दरवेण यामपरम्परया च ।
कुट्टयन प्रभाते समागत राजकुले नगर दृष्टो बाल च
पातितः यापि गोत्रीयादि प्रवृत्त परस्पर नागराणां
विस्मयाक्रोशजल्प । तमाकर्ण्य प्रज्ञापतोऽभूत ततश्च
कथिता मार्गरक्षका विभीषणेन रात्रिव्यतिकर ततोऽसौ
दर्शित नाइतर प्रविष्टा सर्व विज्ञापिता मध्यमो राजा ।
ना उपादानामतसमधमाचारो न मया जितर्मी
न कर्तव्य । अर्थ च तस्य राज्ञा मनश्चक्र । ११

सुबुद्धिर्नामामात्य केवल तेन कस्मिंश्चिदवसरे वर प्रार्थितो राजा। यदहं छिद्रकर्मणि नाहं पर्यालोचनीयो। भवता प्रतिपन्नश्च स वरो नरपतिना तत सुबुद्धिं पर्यालोच्यैव दत्त प्रथुमदनेन राजपुरुषाणां नियमो यदयं कदर्थयिता सर्वप्रकारेण नगरापवाद व्यापादयतेति। तदाकर्ण्य महाराज्यलाभ इव जातो जनानां प्रमोदातिशय। तत समारोपितो रासभे विडम्ब्यमान शरावमालया समलङ्क्रियमाणो परिस्फुटिमवाकोशमवारं रोदयमाणा विरसध्वनिना। तुदमानो नभसि कर्णकटुकैराक्रोशवचनैर्महता कलकलेन समस्तेषु त्रिकचतुष्कचत्वरराजमार्गादिषु भ्राम्यमाणो विगोपितो राज। ततो विप्राकृतया नगरस्य प्रेक्षकप्रायत्नात्सद्य भ्रमणेनैवातिक्रान्ते दिन सन्ध्यायां नीतो वध्यस्थानं जमवितस्तत्प्रायायां प्रविष्टो नगर प्राकार भवितव्यताविशेषेण तस्य त्रुटित पाशक पतिता भूतले गतो मूर्च्छां स्थितो मृतकल्पतया लग्नो वायुना लब्धा चेतना प्रहृष्टो स्वदेशाभिमुख गन्तु भूमिकम्पनेन कुजमान। अत्रान्तरे अत्रहीतमहेतयोक हे महारिजीव तव क्षितिप्रतिष्ठितपुरे प्रथम भवता वीरयशोधानभुत कमविलासो नाम राजा निवद्गित। अधुना द्यूतापराधप्रभविष्णुरेव प्रथुमदना निवसति तत्कथमेतदिति। महारिजीवेनाभिहित सुधे यद्यपि मन्दिरद्गमेन सता दृष्ट एवेद विदुरस्ततो विदुरेणाभिहित कुमारकमविलासस्तथान्तरङ्गो राजा प्रथुमदनस्य बहिरङ्ग तेन नास्ति विरोध। यतो बहिरङ्गाणामेव राज्ञो द्यूतापराधप्रभविष्णुता भवति बहिरङ्गनगरेषु नेतरथा ि हि यथा सुन्दरासुन्दरप्रयोजनानि जनानां प्रच्छन्नरूपा एव सन्ति

कुल विदधत पुनर्भवतो ममोपकरण वर्त्तते तदेव चित्ते
गुकुलचारिणो बालस्य दर्शितो
कश्चिदात्मन प्रतिकूलताफलविशेष । अस्य तु मनीषि
प्रतिकूलवर्त्तिनो न मयाद्यापि निजानुकूलताफलविशेषो
यद्यपि यदिदमस्य स्पर्शने निरभिष्वङ्गतया
भवत सम्पद्यते सुखम् । यदाय मनुष्यचितो लोकमध्ये
न च मया कश्चिदपायगन्धोऽपि विपरीतमस्याय ममकर्म
कत्थाद्यमेव भवन्तेशोपकरणभूतया कारण तथापि मयि
नैतावन्मात्रमेवास्य फलमुचितम् । अतिप्रिये
भायमस्य मनीषिणो यत्र कुरुष्वेति । शुभसुन्दर्युवाच ।
साधु सुन्दरमभिहितं देवेन चित्त समापोदं इन्ये योग्य एव
देवपादानां तदेवानुतिष्ठामि यदाज्ञापित देवेनेत्यभिधाय कर्म
विना शुभसुन्दर्या योगशक्ति विहितसमाधान प्रविष्टा
मनीषिशरीरे प्रादुर्भूतोऽस्य प्रमोद ॥
ततश्चा निजविकल्पितोद्यानगमनेच्छा प्रस्थितश्चाभिमुख ।
ततन कदनेकाकी गच्छामि वरं कालो यथवितिष्ठ ।
मध्यमबुद्धिनीता नियतोऽधुना आकर्ण बालचालो
नस्य कथाकारणम् । ततस्तदपि निजविकल्पितोद्याने
निविष्ट तत्र मन्ये मध्यमबुद्धिप्रतीप निवेदित तर्च चित्त
कुलम् इत्यादि कर्मविपाकन तथापि जननी भावाच्छादा
कर्मविपाकमपत्य नैव संस्थापिता च बन्धुसन्मानाचार
सम्यक्त्वभावना चिरकालसक्तिनी बद्धपितो वर्तते ।

स्थितमूर्खमध्यमबुद्धेरपि प्रवृत्ता तत्र गमनेच्छा 'आगच्छ भवनायतनं गम्यतामिति वदता बलामोटिकया प्रवर्तितौ मध्यमबुद्धिना 'गता-स्तयोऽपि निजविलसितोद्याने ।

अथ नानाविधैस्तत्र विलसन्तौ कुतूहलैः ।
प्रमोदशेखरं नाम प्राप्तौ जिनमन्दिरम् ॥
तच्च मेरुवदुत्तुङ्गं विशालं साधुचित्तवत् ।
देवलोकाधिकं मन्ये सौन्दर्यादिगुणयोगतः ॥
युगादिनाथबिम्बेन श्रीमता तदधिष्ठितम् ।
समन्तादुद्दूरसोत्तुङ्गप्राकारपरिवेष्टितम् ॥
पुरतो बालकास्तत्र स्तोत्राणि पठतो मुदा ।
तत्र श्रावकलोकस्य ध्वनिमाकर्ण्य पेशलम् ॥
किमेतदिति संचिन्त्य कौतुकाक्षिप्तमानसौ ।
प्रविष्टौ जैनसदने तौ तथाऽपि कुमारकौ ॥
अथ दक्षिणसुस्निग्धा रत्नाकिरविभूषणः ।
विनीतसाधुलोकस्य मध्यवर्ती तपोधनः ॥
जिनेन्द्रवदनं धन्यमकलङ्कममलाननम् ।
कथारम्भागतोदारमाचक्षाण पुरैहिकाम् ॥
प्रविशुद्धिमहाभागधन्यवक्त्रावेष्टन ।
प्रबोधनरतिश्चैव सूरिस्तैर्विलोकितः ॥
भाविभद्रतया तेन विम्ब तथा मनोदितः ।
सूरिः शिष्यमुनीनां च विहित पादवन्दनम् ॥
ततस्तदनुरोधेन मनाक् मध्यमबुद्धिना ।

देवसाधुनमस्कारः कृतो मध्यमबुद्धिना ॥
पापमाद्यवयस्याभ्यामधिष्ठितशरीरकः ।
बालोऽकल्याणभाङ्नैव कस्यचित्प्रणतिं गतः ॥
किं तु शालेयकाकारं बिभ्राणः स्तब्धमानसः ।
मनीषिमध्यमासन्ने सोऽपि गत्वा व्यवस्थितः ॥
अथ सभाजितास्तेऽपि धर्मलाभपुरःसरम् ।
गुरुणा कलवाक्येन निषण्णाश्च भूतले ॥
इतश्च सूरिवृत्तान्तं कथञ्चिल्लोकवार्तया।
मन्त्रिणा जिनभक्तेन श्रुतस्तेन सुबुद्धिना ॥
ततः प्रोत्साहितस्तेन स राजा शत्रुमर्दनः ।
वन्दनाय मुनीन्द्रस्य प्रशाम इति भाषिणाम् ॥
विधूतपापमात्मानं वन्दनेन महात्मनाम् ।
साधूनां येऽत्र कुर्वन्ति ते धन्यास्ते मनीषिणः ॥
ततो मदनकन्दल्या साकूमत्तःपुरेस्तथा ।
सुबुद्धिवचनाद्राजा निर्गतो मुनिवन्दकः ॥
ततः सत्र पुरं तत्र नृपे चलति विस्मितम् ।
सैन्य च गतमुद्याने कौतुकाकृष्टमानसम् ॥
निपत्य पादयोस्तत्र शिरसा सवलो नृपः ।
प्रबोधनरतिं भक्त्या ववन्दे हृष्टमानसः ॥
प्रणम्याऽशेषसाधूंश्च दत्ताशीर्गुरुसाधुभिः ।
निषण्णो भूतले राजा विनयानतमस्तकः ॥
सुबुद्धिरपि भूपेन्द्रपादपद्मकृतानतिः ।

निरूपयति सर्वाणि देवकर्माणि यत्नत ॥
देवपूजनमङ्गलदीपदानादिपूर्वकम् ।
भक्त्योत्कण्ठितसर्वाङ्गो भूत्यमात्करजानुक ॥
दुर्लभ भवकान्तारे जन्तुभिर्जिनवन्दनम् ।
इति भावनया धन्यो निमग्नीभूतमानस ॥
आनन्दजलपूर्णाच क्षालयन्नात्मकिल्बिषम् ।
तथा भागवते बिम्बे न्यस्तदृष्टिर्विचक्षण ॥
प्रशस्तैव ग्रन्थैर्धीर पठित्वा भक्तिनिर्भर ।
पञ्चाङ्गप्रणिपातान्ते निषण्ण शुद्धभूतले ॥
परस्परनिरोभूतकरशाखाविनिर्मिताम् ।
कोशाकारकर हत्वा योगमुद्रां समाहित ॥
ततो भुवनमाथस्य स्तोत्राणि कलया गिरा ।
स तदानीं पठत्येव तदर्पितमानस ॥
नमस्ते जगदानन्द मोक्षमार्गविधायक ।
जिनेन्द्र विदिताशेष भावसद्भावनायक ॥
प्रक्षीणाशेषसंसारविस्तार परमेश्वर ।
नमस्ते वाच्यतातीत त्रिलोकनरशेखर ॥
भवाब्धिपतितानन्तसत्वसन्तारकारक ।
घोरसंसारकान्तारसार्थवाह नमोऽस्तु ते ॥
अनन्तपरमानन्दपूर्णधामव्यवस्थितम् ।
भवन्त भक्तित साक्षात्पश्यतीह नमो जिन ॥
स्तवतस्तावक बिम्बमन्यथा कथमीदृश ।

निरूपयति सर्वाणि देवस्याङ्गानि यत्नतः ॥
देवपूजनसद्धूपदीपदानादिपूर्वकम् ।
रोमोत्कण्टितसर्वाङ्गो भव्यप्राकारजानुक ॥
दुर्लभं भवकान्तारे जन्तुभिर्जिनवन्दनम् ।
इति भावनया धन्यो निश्चलीभूतमानस ॥
आनन्दजलपूर्णाक्ष आलयज्ञात्मकिविषयम् ।
तथा भगवते बिम्बे न्यस्तदृष्टिर्विचक्षण ॥
प्रशस्तः प्रसेधीर पठिता भक्तिनिर्भर ।
पञ्चाङ्गप्रणिपातान्ते निषण्ण शुद्धभूतले ॥
परस्परतिरोभूतकरशाखाविनिर्मिताम् ।
कोशाकारकरे कृत्वा योगमुद्रां समाश्रित ॥
ततो भुवननाथस्य स्तोत्राणि कलया गिरा ।
स तद्रागी पठत्येव तदर्पितमानस ॥
नमस्ते जगदानन्द मोक्षमार्गविधायक ।
जिनेन्द्र विदिताशेष भावसद्भावनायक ॥
प्रक्षीणाशेषसंसारविस्तार परमेश्वर ।
नमस्ते साध्यपारीण त्रिलोकपरमेश्वर ॥
भवाब्धिपतितानन्तसत्त्वसन्तारकारक ।
घोरसंसारकान्तारसार्थवाह नमोऽस्तु ते ॥
अनन्तपरमानन्दपूर्णधामव्यवस्थितम् ।
भवन्तं भक्तितः साक्षात्पश्यतीह जनो जिन ॥
स्तुतस्तावक बिम्बमन्यथा कथमीदृश ।

प्रमोदातिशयश्चित्ते जायते भुवनातिग ॥
पापाणुजनितस्तावत्ताप समारिषेतमाम् ।
यावत्तेषां सदानन्दमध्ये नाथ न वर्त्तसे ॥
येषां पुनर्विधत्ते सा नाथ चित्तेषु देहिनाम् ।
पापाणव क्षणात्तेषां ध्वंसमायान्ति सर्वथा ॥
सतस्ते द्राविताशेषपापपङ्कतया जना ।
सद्भावामृतसंसिक्ता मोदन्ते नाथ सर्वदा ॥
ते वराका न मुच्यन्ता रागादिचरटै कथम् ।
येषां नाथ भवान्नास्ति तत्सान्निध्यकारक' ॥
भवन्तमुररीकृत्य नाथ निःशङ्कमानसा ।
शिव यतिमदादीनां विधाय गल्पादिकाम् ॥
न्यपतिष्यदिदं नाथ जगन्नरककूपके ।
अहिंसाहस्तदानेन यदि त्वं नाधरिष्यथा ॥
विलीनसकलक्लेशं निर्विकारं मनोहरम् ।
शरीरं पश्यतां नाथ तावकीनमदो वरम् ॥
अनन्तवीर्य सर्वज्ञो वीतरागस्त्वमञ्जसा ।
न भासि यदभव्यानां तत्तेषां पापजृम्भितम् ॥
रागद्वेषमहामोहसूचकैर्वीतकल्मष ।
हास्यहेतिविलासाक्षमालाद्यैर्हीन ते नम ॥
अनन्तगुणसन्दोह कियद्वा वदिष्यते ।
तावकस्तवने नाथ जडबुद्धिरयं जन ॥
सद्भावोऽयथवा नाथ भवतैवावबुध्यते ।

तदस्य करुणां कृत्वा विधातव्यो भवे भवे ॥
भवोच्छेदकरी नाथ भक्तिरात्मनि निश्चला ।
समुत्थैव जगन्नाथमुखाय जिनमुद्रया ॥
विधाय वन्दनं भूप पश्चाद्गमनादिकम् ।
तदन्ते प्रणिधानं च मुक्ता शुक्त्यातिसुन्दरम् ॥
कृत्वा कृतार्थमात्मानं मन्यमानः सुकर्मणा ।
सूरेः पादयुगं सिञ्चन्नानन्दोदकबिन्दुभिः ॥
वन्दनदादशावर्त्तं स ददौ दोषसूदनम् ।
कृतसामयिकोऽशेषसाधूनामस्य भक्तितः ॥
यथास्थानमथाभोऽसौ निषण्णः शुद्धभूतले ।
हृष्टस्फुरितभूदन्ते सुगुरौ तत्र सन्निधौ ॥
धर्माचार्यो विशेषेण चक्रे धर्मदेशनाम् ।
कथितं भवनैर्गुण्यं वर्णिता कामहस्तव ॥
प्रख्यापितं च निर्वाणं दर्शितं तस्य कारणम् ।
ततश्चामृतसेकचारुणा वचसा मुनेः ॥
जातास्ते जन्तवः सर्वे विस्मयस्मापवर्जिता ।
अत्रान्तरे ।
मस्ताग्रविशदं कृत्वा ललाटे करकुड्मलम् ।
जगाद भारतीमेनां स राजा प्रमुमदन ॥
भगवंश्च संसारे नरेण सुखकामिना ।
किमादेयं प्रयत्नेन सर्वसम्पत्तिकारणम् ॥

[illegible] ।

[illegible] मधुराम [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥

[illegible] ।

[illegible] ।
[illegible] ॥

[illegible] ।

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥

[illegible] ।

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible] ॥

[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥

इष्टैः स्पर्शादिभिर्योऽयो देवद्भिश्चापरैः ।
एतत्स्वरूपमेतेषामिन्द्रियाणां नृपोत्तम ॥
दुर्जयानि यथा तानि कथ्यमानं मयाधुना ।
दत्तावधानस्तत्त्वमनुश्रुत्यावधारय ॥
अनेकभटसङ्कीर्णे समरे योधयन्ति ये ।
असमातङ्कसङ्घातमेतैस्तेऽपि विनिर्जिताः ॥
भ्रूक्षेपे निधायेदं भुवनं नाटयन्ति ये ।
शक्रादयोऽतिप्रसिद्धास्तेऽप्यमीभिर्विगोपिताः ॥
हिरण्यगर्भवैकुण्ठमहेश्वरपुरःसराः ।
एतैर्निराकृताः सन्तः सर्वेऽकिङ्करतां गताः ॥
अधीत्य सर्वशास्त्राणि परमार्थविदो जनाः ।
एभिर्विधुरिताः सन्तश्चेष्टन्ते बालिशा इव ॥
एतानि हि स्ववीर्येण ससुरासुरमानुषम् ।
वराकमिव मन्यन्ते सकलं भुवनत्रयम् ॥
दुर्जयानि ततोऽमूनि हृषीकाणि नराधिप ।
एवं सामान्यतः कृत्वा हृषीकगुणवर्णनम् ॥

ततश्च ।

ज्ञानालोकेन दृष्टार्थं बोधमार्गे मनीषिणः ।
सूरिरभाषे सद्दन्तदीधितिस्फुरिताधरः ॥

अथवा महाराज ।

तिष्ठन्तु तावच्छेषाणि हृषीकाणि जगत्त्रये ।
एकमेन्द्रियमेवैकं समर्थं यत्र वर्त्तते ॥

यतो न शक्यते लोकैर्जेतुमेकेन मण्डनम्।
लीलया जयतीदं तु भुवनं सचराचरम्॥

नरपतिरुवाच।

भगवंस्तस्य जेतारो नराः किं सन्ति कुत्रचित्।
आहोस्विन्नैव विद्यन्ते भुवनेऽपि तथाविधाः॥

मुनिरुवाच।

राजन्नहि न विद्यन्ते केवलं विरला जनाः।
ये चास्य विनिहन्तारस्तत्राकर्णय कारणम्॥
जघन्यमध्यमोत्कृष्टास्तथोत्कृष्टतमा गुणैः।
चतुर्विधा भवन्तीह पुरुषा भुवनोदरे॥
तथोत्कृष्टतमास्तावच्चैरिदं स्पर्शनेन्द्रियम्।
अनादिभवसम्बन्धलालितं पालितं प्रियम्॥
जैनेन्द्रागमसम्पर्कात् विज्ञाय सङ्कदोषकम्।
ततः सन्तोषमादाय महासत्त्वैर्निराकृतम्॥
गृहस्था अपि ते सन्तो ज्ञाततत्त्वा जिनागमे।
स्पर्शनेन्द्रियलौल्येन नाचरन्ति कुचेष्टितम्॥
यदा पुनर्विशेषेण तिष्ठन्त्येषां जिनागमः।
स्पर्शनेन्द्रियसम्बन्धं त्रोटयन्ति तदाखिलम्॥
यतो दीक्षां समादाय निर्मलीमसमानसाः।
सन्तोषभावतो धन्या जायन्तेऽत्यन्तनिःस्पृहाः॥
ततस्ते भवकान्तारनिर्विण्णा वीतकल्मषाः।
स्पर्शनप्रतिकूलानि सेवन्ते धीरमानसाः॥

भूमीशयनलोचादिकायक्लेशविधानतः ।
ततः सुखस्पृहां हित्वा जायन्ते ते निराकुलाः ॥
ततः सकलकर्मौघक्लेशविच्छेदभाजनम् ।
भूत्वा ते निर्वृतिं यान्ति निर्जित्य स्पर्शनेन्द्रियम् ॥
तेनोत्कृष्टतमा राजन्निर्दिष्टास्ते विचक्षणैः ।
ये चैवमनुतिष्ठन्ति विरक्ता जगत्त्रये ।
ततो भागवतं वाक्यमाकर्ण्य मनीषिणः ।
अभूच्चेतसि सद्भावपरिणामो यथाचेतसः ॥
अये भगवता प्रोक्तं वशितं स्पर्शनेन्द्रियम् ।
अत्यन्तविषमं लोके स्पर्शनाख्यं परम् ॥
यतो बोधप्रभावेन मम पूर्वं निवेदितम् ।
यथाऽऽत्मावृतनगरे वास्तव्योऽयं महाबलः ॥
तदूनं पुरुषव्याघ्रस्यापि स्पर्शनेन्द्रियम् ।
अस्मात् प्रत्याख्यानादन्यथा कथमीदृशम् ॥
ततो भगवतादिष्टा ये चोत्कृष्टतमा नराः ।
कथितः स्पर्शनेनाऽपि भवन्तु सदाऽपि ॥
तथापि ते निराकृत्य सदागमबलेन च ।
सन्तोषादिस्थितिं प्राप्ता इति तेन निवेदितम् ।
ततश्चाहमपि अस्य जानन पुरुषस्य ।
स्वरूपं विजानामि यदस्य परमार्थतः ॥
अथ हि भगवान् पृष्टो येन सचराचरम् ।
ज्ञानालोकेन जानीते यद्वैतद्धरं परम् ॥

३?

यावच्च चिन्तयत्येवं बालको विस्मितेक्षणः ।
तावल्लक्षितचित्तेन पृष्टो मध्यमबुद्धिना ॥

कथम् ।

मनीषिवचनं चित्ते भावितस्त्वं विलोक्यसे ।
किमत्र भवता किञ्चित्तत्त्वमवधारितम् ॥
मनीषिणोक्तं किं भ्रातर्भवता किं न लक्षितम् ।
किमेवं स्फुटवाक्येन कथयत्यपि सन्मुनौ ॥
अनेन हि समादिष्टं यादृशं स्पर्शनेन्द्रियम् ।
वयस्यस्तावकस्तादृक् स्पर्शनो नात्र संशयः ॥
कथमेतत्त्वया दृष्टं पुनर्मध्यमबुद्धिना ।
आख्यातं कारणं तेन निःशेषं तु मनीषिणा ॥
बालस्तु पापकर्मत्वात्केवलं वीक्षते दिशः ।
अनादरपरश्चैव हितेऽपि वचने गुरोः ॥
अथ राज्ञः समीपस्था पिबन्ती वचनामृतम् ।
आचार्यीय विशालाक्षी राज्ञी मदनकन्दली ॥
सा दृष्टा तेन बालेन ततोऽस्य हृदि संस्थितम् ।
नूनं मे हृदयस्येष्टा सेयं मदनकन्दली ॥
यतोऽवदातमेतस्यास्तापनीयसमप्रभम् ।
शरीरं दर्शनादेव मृदुतां सूचयत्यलम् ॥
रक्तराजीवसच्छाय विभाति चरणद्वयम् ।
अलक्षितशिराजालं कूर्मोन्नतमनुत्तमम् ॥
बिभर्ति तोरणाकारं भवने माकरध्वजे ।

अथाधुना सुसौन्दर्यरहितस्थानेन राजते ॥
मेखलाया कलापेन बद्धमन्मथवारणम् ।
नितम्बबिम्बमेतस्या विशालमनुनायते ॥
भारेणैव वशीभूतो विराजितवलित्रय ॥
एतस्या राजते मध्यो रोमराजिविभूषण ॥
गभीरा मन्मथस्येव हृदय सुमनोहरा ।
राजते नाभिरेतस्या मन्मथामरकूपिका ॥
वहत्येषा स्तनौ हृद्यौ पीवरौ कुम्भविभ्रमौ ।
उत्तुङ्गकठिनौ चारू हृदयेन पयोधरौ ॥
अन्यच्च धारयत्येषा सुकुमार मनोहरम् ।
पुन्नागभारसच्छाय रम्यं बाहुलताद्वयम् ॥
कराभ्यां निर्जितौ मन्ये नूनमौ रागसुन्दरौ ।
एतस्याश्चारुरूपाभ्यां रक्ताशोकस्य पल्लवौ ॥
दधत्यां पारिमाण्डल्य कन्धरायां सुबन्धुरा ।
कृत रेखात्रय मन्ये त्रिलोकजयसूचकम् ॥
अधरो विद्रुमच्छेदसन्निभो भाति पेशल ।
राजेते विलसद्दीप्ती कपोलौ कोमलामलौ ॥
ये कुन्दकलिकाकारा विलसत्किरणोत्करा ।
एतस्या वदने दन्ता भान्ति ते भुवनत्रये ॥
सितासित सुविस्तीर्ण तारराजिविराजितम् ।
एतच्च जनितानन्दमेतस्या लोचनद्वयम् ॥
उत्तुङ्गो नासिकावंशो भ्रूलते दीर्घपक्ष्मले ।

अस्या ललाटमलके कश्चित् भत राजते ॥
अनुरूप करोमीति नून जात प्रजापते ।
बद्धमानो निजे चित्ते ह्यलास्या श्रवणद्वयम् ॥
मालतीकुसुमामोदमोदितालिकुलाकुल ।
अस्या सुस्निग्धकुटिल केशपाशो विराजते ॥
एतस्या मन्मथोन्नापानाकण्य श्रुतिपेशलान् ।
मन्ये स्वविस्वरत्वेन लज्जिता किल कोकिला ॥
उचित्योचित्य यत्सारमेतस्या वरसुन्दरी ।
धात्रा विनिर्मित रूपमन्यथा कथमीदृशम् ॥
अतोऽस्यास्तादृश सर्गो युक्त एव न सशय ।
न जात्वमृतकुण्डेषु कटुत्वमवतिष्ठते ॥
एषाप्यभिलषत्येव मा यतोऽर्धनिरीक्षिते ।
निरीक्षतेऽतिलोलाक्षी स्निग्धदृष्ट्या मुहुर्मुहु ॥
एवविधविपर्यासविकल्पाकुलमानस ।
स बालोऽलीकसौभाग्यगर्वितो मूढता गत ॥
सूरिरुवाच ।
तदेव कथितास्तावत्सर्वोत्कृष्टा मया नरा ॥
इदानीमुत्कृष्टानां यत्स्वरूप तदुच्यते ॥
एव च वदति भगवति सूरौ ।
चारुरूप सूरिणा चारु परिचिन्त्य मनीषिणा ।
श्रोतव्य भवताऽपीद सद्बुद्धि प्रचोदित ॥
सूरिरुवाच ।

उत्कृष्टास्ते नरा ज्ञेया यैरिदं स्पर्शनेन्द्रियम् ।
अवाप्य मानुषं जन्म प्रभुत्वेनावधारितम् ।
आविर्भूततया तेषां परिस्फुरति मानसे ।
न चैतत्सुन्दरं ह्यत्र जीवानां स्पर्शनेन्द्रियम् ॥
ततो बोधप्रभावेण लालयन्त्यपि ते नरा ।
कुर्वन्तोऽन्वेषणं तस्य मूलशुद्धिं परिस्फुटाम् ॥
ततो विज्ञाय ते तस्य लोकवञ्चनतां नराः ।
स्वप्ने चकिता नैव विश्वसन्ति कदाचन ॥
न चानुकूलचारित्वं भजन्ति विजितस्पृहाः ।
ततस्तन्नियतैर्दोषैर्न युज्यन्ते विचक्षणाः ॥
शरीरस्थितिमात्रार्थमाचरन्तोऽपि तत्प्रियम् ।
तत्र मूर्छाभावेन भवन्ति सुखभाजनम् ॥
प्राप्नुवन्ति यशः श्लाघ्यमिह लोकेऽपि ते नराः ।
स्वर्गापवर्गमार्गस्य निकटे तादृशाशयाः ॥
एतच्च केवलं तेषां नाममात्रेण कारणम् ।
मोक्षमार्गे प्रवर्तन्ते स्वत एव हि ते नराः ॥
अन्येषामपि कुर्वन्ति ते सन्मार्गावतारणम् ।
तद्वाक्ये ये प्रवर्तन्ते विज्ञाय गुणकारकम् ॥
ये पुनर्न प्रपद्यन्ते तद्वाक्यं बालिशा जनाः ।
तेषामनादरं कृत्वा ते तिष्ठन्ति निराकुलाः ॥
तथैव भवन्त्येते देवाचार्यतपस्विनाम् ।
पूजासत्कारकरणे रतचित्ता महाधियः ॥

एवं भाषिते च भगवति प्रबोधनरतिसूरौ मनीषिणा चिन्तितं

यथेदमुत्कृष्टानां श्लाघितं चरितं नृणाम् ।
तथानुभवसिद्धं मे किंचिदात्मनि भासते ॥

मध्यमबुद्धिना चिन्तितम् ।

उत्कृष्टपुंसां यादृशा गुरुणा वर्णिता गुणाः ।
एते गुणाः परं सर्वे घटन्तेऽत्र मनीषिणि ॥

गुरुरुवाच ।

तदेवं तावदुत्कृष्टा वर्णिताः पुरुषा मया ।
अधुना मध्यमानां यत्स्वरूपं तन्निबोधत ॥
मध्यमास्ते नरा ज्ञेया यैरिदं स्पर्शनेन्द्रियम् ।
अवाप्य मानुषं जन्म मध्यबुद्ध्यावधारितम् ॥
स्पर्शनेन्द्रियसम्पाद्ये ते सुखे गृद्धमानसाः ।
पण्डितैरनुशिष्टाश्च दोषायन्ते स्वचेतसा ॥
चिन्तयन्ति निजे चित्ते ते दोलायितबुद्धयः ।
विचित्ररूपे संसारे किमत्र वत कुर्महे ॥
भोगानेके प्रशंसन्ति रमन्ते सुखनिर्भराः
अन्ये ग्राम्यान्नरात्मानो निन्दन्ति विगतस्पृहाः ॥
तदत्र कतरो मार्गो मादृशामिह युज्यते ।
न सम्यगामोऽस्माभिरत्र सन्देहमवगाहते ॥
तस्मात्कालविलम्बोऽत्र युक्तोऽस्माकं प्रयोजने ।
नैवैकपक्षनिक्षेपो विधातुमिह युज्यते ॥
एवं च जायते बुद्धिर्या तेषां क्रमपद्धतिः ।

तत्प्रकाशात् पूर्वं प्रमादाद् बुद्धिः कर्मानुसारिणी ॥
ततस्ते स्वधर्मनाशाच्च मन्यन्ते सुखहेतुताम् ।
अनुकूले च वर्तन्ते किं तु नात्यन्तलोलुपाः ॥
ततो लोकविरुद्धानि नाचरन्ति कदाचन ।
स्वमनेन्द्रियलोभेन नापायान् प्राप्नुवन्त्यतः ॥
विषयलोके युध्यन्ते विशेषवचनस्य ते ।
यद्यद्वा शास्त्रदार्ढ्य केवलं नाचरन्ति भो ॥
मैत्रीं वाणिज्यलोभेन कुर्वन्ति खेदनिर्भराम् ।
लभन्ते तद्विपाकेन रौद्रां दुःखपरम्पराम् ॥
स्वल्पशर्म लोके च प्राप्नुवन्ति न यत्र च ।
यतः पापलोभेन सर्वानपकारो यत ॥
यदा पुनः प्रपद्यन्ते विदुषां वचनानि ते ।
आचरन्ति च विज्ञाय तदीयां हितरूपताम् ॥
तदा ते विगताबाधा भवन्ति सुखिनो नराः ।
महापुरुषसम्पर्काल्लभन्ते मार्गमुत्तमम् ॥
पण्डिता इव ते नित्यं गुरुदेवतपूजिनाम् ।
सद्ध्यानपरा सन्तः शुभध्यानवन्दनम् ॥
तदिदमाचार्यीयं वचनमाकर्ण्य मध्यमबुद्धिना चिन्तितम् ।
य एते सूरिणा प्रोक्ता मध्यमानां गुणागुणाः ।
स्वसंवेदनसंसिद्धास्ते ममापि स्वगोचरे ॥
मनीषिणा चिन्तितम् ।
यदिदं सूरिणादिष्टं वचने सुपरिस्फुटे ।

चरितं मध्यमानां तन्मदीये भ्रातरि स्थितम् ॥

सूरिरुवाच ।

तदेव कथितास्तावन्मध्यमानां गुणागुणाः ।
जघन्यनरसम्बन्धि स्वरूपमधुनोच्यते ॥
जघन्यास्ते नरा ज्ञेया यैरिह स्पर्शनेन्द्रियम् ।
अवाप्य मानुषं जन्म बन्धुबुद्ध्यावधारितम् ॥
परारिरूपतामस्य न जानन्त्येव ते स्वयम् ।
परेषामिति रुष्यन्ति विदुषां हितभाषिणाम् ॥
स्पर्शनेन्द्रियसम्बाधे पामाकण्डूयनोपमे ।
परमार्थेन दुःखेऽपि सुखलेशेऽपि स्वभ्रवः ॥
स्वर्गोऽयं परमार्थोऽयं मोक्षोऽयं सुखसागरः ।
मुग्धाभिरिति मन्यन्ते विषयावश्यं गताः ॥
ततो हार्दं तमस्तेषां प्रविसर्पति सर्वतः ।
विवेकमोषकाक्षिप्ते वर्धन्ते रागरश्मयः ॥
नष्टसत्पथसद्भावा ध्वान्तान्धीभूतबुद्धयः ।
कुर्वन्तोऽनार्यकार्याणि वाध्यन्ते केन ते ततः ॥
धर्मलोकविरुद्धानि निन्दितानि पृथग्जनैः ।
कार्याण्याचरता लोके प्रभुभावं प्रपद्यते ॥
कुलं चन्द्रांशुविशदं ते कुर्वन्ति मलीमसम् ।
आत्मीयचरितैः पापाः प्रयान्ति जनवाच्यताम् ॥
अगम्यगमनासक्ता निर्मर्यादा नराधमाः ।
अर्कतूलादपि परं ते जने यान्ति लाघवम् ॥

दुःखं स्पर्शादिविषयं कथंचिदपदायकम् ।
यदा पुनर्विवर्तेत स्वरूपेऽतिगहादयम् ॥
तदा ते यान्ति दुःखानि यानि लोके विरूपता ।
प्राप्नुवन्ति न रज्यन्ते ता। कारणमितु गिरा ॥
सर्वं तदिदं प्रत्यमिपदेव समागम ।
कथ्यन्ते तदा तथा लोके दुःखविरम्यता ॥
मन्दैव भवन्त्येते गुरुदेवतपस्विनाम् ।
मत्लोका महापापा निर्भाग्या गुणदूषका ॥
सन्मार्गपतितं वाक्यमुपदिष्टं हितैषिणा ।
वैभविक प्रपद्यन्ते ते महामोहदूषिता ॥
ततश्चेदं पुनर्वाक्यं विनिश्चित्य मनीषिणा ।
विविक्तमतमिदं चित्ते तथा मध्यमबुद्धिना ॥
सर्वेन्द्रियसुखाभासं यदेतदुपवर्णितम् ।
नूनं इदं जघन्यानां सूरिभिर्विमदाशयैः ॥
तदेतत्सकलं बाले प्रतीतं स्फुटमावयोः ।
नामतीत यदन्येते यदि वा वरसुरय ॥
बालेन तु गुरोर्वाक्यं न मनागपि लक्षितम् ।
तस्यां मदनकन्दल्यां विप्रचिन्तेन पापिना ॥

सूरिराह ।

तदेव भो महाराज जघन्यनरचेष्टितम् ।
निवेदितं मया तुभ्यं तवेदमभिधीयते ॥
एते जघन्या भूयांसो भुवने सन्ति मानवाः ।

इतरे तु यत स्तोका सकलेऽपि जगत्त्रये ।
स्पर्शनेन्द्रियजेतारो विरला भुवने नराः ।
तेनास्माभिरिदं पूर्वं भवतां प्रतिपादितम् ॥

नरपतिरुवाच ।

धर्मं यतो न कुर्वन्ति स हेतुः प्रतिपादितः ।
भगवद्भिरितोऽस्माकं भाति संशयो महान् ॥

अत्रान्तरे तु सुबुद्धिमन्त्रिणाऽभिहितं । भगवन् ! जघन्यमध्यमोत्कृष्टोत्कृष्टतमरूपतया चतुर्भेदाः पुरुषा भगवद्भिः स्वरूपतो व्याख्याता एते किमेवंरूपा यदैते व्यावर्णिताश्चतुर्विधस्वरूपाः संजातास्तेषां किं कारणमस्तीति भगवन्तः । भगवानाह । महामन्त्रिन्नाकर्णय । न तावत्प्राग[illegible] स्वरूप किं नहि कारणम् । तत्र ये तावदुत्कृष्टतमाः पु[illegible] प्रतिपादिता ते कालमुख्येभ्यो निष्पन्नप्रयोजनतया नि[illegible] परमार्थेन । यतस्त एवात्कृष्टा यदा प्राप्य मनुष्यभावं [illegible] प्रमादजन्य भावमात्र तत्प्रसंगेन दर्शयित्वा कर्मनाशं [illegible] व्यपनीय निर्वृतिं प्राप्ता भवन्ति तदोत्कृष्टतमा इत्यभि[illegible] धीयन्ते च तेषां स्वरूपमाख्यानम् । तासमव्याख्यातमपि [illegible] । कर्मणि । तेन [illegible] पुरुषाणां न कश्चिद्[illegible] एते दृष्टजन्मन्यशुद्धाः पुरुषाः संसारादर्शनेन [illegible] निर्वृतता अदर्शि । तथापि पर कर्मविपाकैर्भवन्ति । [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible]

जननी। या पुनरकुशलकर्ममाला (सा) जघन्यमनुष्याणां जननी। या पुनः कुशलाकुशलतया सामान्यस्वरूपा कर्मपद्धतिः सा मध्यमनराणां जनयित्री विज्ञेयेति॥ मनीषिणा चिन्तितम्। अये न केवलं गुणै-र्विरचितैरेतैरस्माकमुत्कृष्टमध्यमजघन्याः पुरुषाः स्वस्वरूपा भग-वद्भिर्व्याख्याताः किं तर्हि जननीजनकव्यतिकरोऽपि अस्माकमेतै-रेव तुल्य एव भगवता दर्शितः। तस्मात्पुनरनेनैतद्रूपेणैवास्माभिर्भवि-तव्यम्। तथाहि। योऽसौ भवजन्तुर्मां निराकृत्य निर्वृतिं यात इति व्यवसायमारभ्य निवेदितो न तस्य तेन जननी जनको वा कश्चिदा-ख्यातः। तस्मादुत्कृष्टतमोऽसाविति निश्चीयते। अस्माकं पुनस्त्रया-णामपि कर्मविलासो जनकः भगवदादिष्टाभिधाना एव जनन्यः। तस्मादिदमवावसीयते यदुत जघन्यो बालो मध्यमो मध्यमबुद्धि-रुत्कृष्टोऽहमिति॥ सुबुद्धिनाभिहितं। भगवन्नेतेषामुत्कृष्टतमादीनां पुरुषाणां किं तदवस्थितमेव रूपं परावर्तोऽपि भवति। भग-वानाह। महाराज उत्कृष्टतमानां तावदवस्थितमेव रूपं न कदा-चिदन्यथाभावं ते भजन्ते। इतरेषां पुनरनवस्थितं स्वरूपं यत कर्मविलासायत्ता ह्येते वर्त्तन्ते। विषमशीलश्चासौ प्रकृत्या कदा-चिदुत्कृष्टानपि मध्यमयति जघन्ययति वा मध्यमानपि चोत्कृष्टयति जघन्ययति वा जघन्यानपि मध्यमयति उत्कृष्टयति वा। तस्मादनेन कर्मविलासेन पुरुषाणामनेकरूपता भवतीतरेषाम्॥ मनीषिणा चिन्तितम्। एतदपि घटत एवास्मद्व्यतिकरे। तथाहि। विषमशील एवास्मज्जनको यतः कथितं तेनैव मे यथा मयि प्रतिकूले यदुपपद्यते तन्मम बालकेति। ततश्च यो निजजनयित्र्यापि प्रतिकूलचारितया

प्रकम्पमानसर्वाङ्गश्च पतितोऽसौ भूतले। अत्रान्तरे प्रकटीभूतस्तनो। निर्गतो भगवदवग्रहात्। गतो दूरदेशे। स्थितश्च प्रमोमाणो। विरत कलकलो। लज्जितौ मनीषिमध्यमबुद्धी बालचरितेन कोऽस्यापि वराकस्योपरि कोप इति विचिन्त्य प्रणीभि राजा। दृष्टोऽनेनाचार्यो। यदुत भगवन्नलौकिकमिदमत्र पुरुषचेष्टितं अतीतमिव विचारणाया अश्रद्धेयमनुभूतवृत्तान्तानां। तथाहि विमलज्ञानालोकेन भावाद्भूतसमस्तभुवनवृत्तान्त भगवन्ननेन यत्पूर्वमाचरितमासीत् यच्चेदानीमध्यवसित। ममेदमत्र कौतुकं। यदुत तत्पूर्वकमस्याचरणं कदाचिदिचितपारचरितस्य समाध्येत। इदमधुनातन पुनरद्रिदिन्द्रजालमिव प्रपञ्चसमाश्रद्धेय प्रतिभासते। यतो भगवति रागादिविषधरोपशमोत्सर्गसन्निहितेऽपि कथमतिक्लिष्टजन्तूनामप्येवंविधोऽध्यवसाय सम्भवेदिति भगवताभिहित। महाराज न कर्तव्योऽत्रातिविस्मयो। यतो न पुरुषस्य तपस्विनो दोषोऽयम्। नृपतिरुवाच। तर्हि कस्य दोष। भगवानुवाच। दृष्टस्त्वया य शरीरान्निर्गत्य योऽयं बहिर्विपुरुष। नृपतिनाभिहित। बाढं दृष्ट। भगवानाह। यदेतस्यैवायं समस्तोऽपि दोषो। यतोऽस्य वागवस्थितेन पूर्वकमिदमनेसमाचरितम्। अनेन हि वशीकृता पुरुषाः महापापान्येव किंचिदपाय यथाचरन्ति। तस्माच्चात्र किञ्चिदलौकिकं विचारातीतमसंभाव्यं भवद्भिः सम्भावनीयम्। नरपतिरुवाच। यद्येवं तत किमयंपुरुषोऽमुं शरीरवशिममात्मनाऽनर्थहेतुमपि धारयति स्म। भगवानाह। न जानात्येव वराकोऽयं दुःशीलता। पराभि

रागादयो विदलन्ति कर्मशाल प्रशाम्यन्ति वैरानुबन्धा विलि
न्नोऽलीकसेहपाशा प्रलीयते विपरीताभिनिवेशो। यावता तथा
केषाचिद्भव्यतया निरुपक्रमकर्मघनपटलतिरस्कृतविवेकरौधिति
प्रसराणा वा न केवल पूर्वोक्तगुणलेशदेशोऽपि न सजायते किं तर्हि
प्रादुर्भवन्त्येवंविधा भगवन्तमधिकृत्य कुविकल्पा। यदुताहो मि
५४ मर्थमिन्द्रजालम् अहो अस्य लोकवञ्चनचातुर्यमहो गाम्भ
लोकाना यदेतेनाप्यलीकवाचालेनालजालरचनाचतुरेण
इति॥ तदेवस्थिते महाराज न किञ्चिदिदमत्यद्भुत यदनेन
सन्निधानेऽप्येवंविधमध्यवसित। अयमपि हि निरुपक्रमयान
कुशलमालया स्वदेहवर्त्तिन्या निजजनन्या प्रेर्यमाणोऽमु
सहचरमुररीकृत्यैव चेष्टते। तथात्र भवद्भिर्विस्मयो विधेय॥
बुद्धिनाभिहित। भदन्त न किञ्चिदिदमाश्चर्य भगवदागमावदाता
नामेवंविध एव निरुपक्रमकर्मपरिणामो नात्र सन्देह। केवलमि
नीमेव भगवत्पादप्रसादादेव देव खल्वेवंविधपदार्थेषु
र्भविष्यति। तेनैव भगवन्त विज्ञापयति॥ राजा सहर्ष प्राह।
भिहित सखे चारुरहो तेऽवसरभाषिता। ततो राज्ञैव
प्रत्याह। यथ कोऽस्य पुन पुरुषस्य परिणामो भविष्यति।
भिहित। इदानीं तावदेष दृष्टपुष्कलपापविपाकतया भयातिरे
पल्लहृदयो न किञ्चिच्चेतयते। गतेषु पुनरितो युष्मदादिषु
भ्रमन्न सन्नेष भूयो ऽप्यधिष्ठास्यते अनेन स्पर्शनेन। ततो
कुत्रचिन्निर्देशे यामीत्याकूतेन प्रपलायमानो महता क्लेशेन या
कोलाकसन्निवेशे। तत्र च कमपूरकाभिधानस्य

चि श्रान्ता पिपासिता दूरत एव दृष्टवति हृदयरागं । तत
तपानाय चलितवति तन्मिमुखः । तत्र पुरतोवाग्निर्दति तत्र
सरसमिथुन । ततद्यागमकाटाकनटर्षानितु तन्त्रहेतु पर्तच
नमारयन्तय मधार्टिष्वत । चन्द्रागौ पुर्नविवर्तति हत्वा
तमापसर्पतिस्थति तदाग । तत स्तनोणादां तर्पां प्रापन्तेव तत
ति । ततःसुमुपलभ्य सा मातङ्गी स्पर्शदुस्थान्य कर्मदद्धिव्दर्ति
ती मदावासतारतापराधमुद्दिश्यति अथेन निरुद्धर्ति दर्शके ।
गच्छति पद्मवने मीना । चक्रांपि मज्जनादमतोद्यन्ताभ्रेन्त्र
र्पति तवासाप । अविर्थति तथा सादृमाददा । वर्टदिश्चते
दद्रुष्या । प्रर्तिग्छते मद्यापरि कमन्दतान्य कर्तदर्शन
तनामदपमाम्भात । तथापि वर्त्स्थनद्य तथा तनीरदर्ष
कामाटिवया । विधाय्त सा दायाय । तमावण्ड एर्वदर्शन
पितद्यताम्नो । विमोचविश्वादन तपार्दर्शन । तस्यर्दशर्ति
तमई कोपाम तत । मधात्र्ति च दत्त निर्मितृत्त । ताप्टदर्शन
: करे च दुराम्रापनपुरष परधा आसद दृष्ट च बन्न च
ममातमेतनेवप्रदाचेत । प्रदर्शितत्ति च च त । तदान्त्र ितमो
रेइथानेनानि मया च याचन्ति तारवु देवत् । वेदद्वमन्त्र
योनिषु पुनतरवमपाशमातायाा । एव दृ बपारतदा च क
पुनतमापि ताम पनित अथारचक । पत्र प्रातिदृगा हातकम्पा ।
दुर्दृष्टमामर्दत । अदम्न क्षितौ मोतनदुश्चा क चन्द्र
दुदयप्रमवन चावोदिदवपो पाक्षिपो । अपनमाद । ३ ३ ३ क
समगन पुनर्दर्शिनवक्त मम्मत वरमादन च्दि बद

समारिमार्गिणां प्रभवन एव। यतो योगिनीयमनुस्मर
योगेश्वरदाय स्पर्शनो। योगिना च भवत्येवेदृशी प्रति
कचिदभिव्यक्तरूपता कचिन्नाविर्भूता वर्तते। नृपतिनाभिहि
भगवन्नमयो किमयद्वौषरोऽस्यास्ति प्रभावो। भगवानाह वार्य
ततो राजा मन्त्रिण प्रत्याह। यद्ये
कीदृशी ममाद्यापि प्रगुणदर्शनता। ततो न पुनः यदेव मन
सौपम्यैरेवंविध जल्पितु तथापि दुष्टनिपुणो राज्ञां धर्म
कारेरमभिधीयते। तदाकर्णयतार्थं। सुबुद्धिनाभिहितं। यदि
मनु देवो। राज्ञाभिहितमादिष्टमेतत्तावद्भगवता यथैते
कुशलमाले यमेन पुरुषेण मम याच्यत। ततो मेरावौ
चमत्कार। नैरर्थं सत्ताज्ञापय सतोते। यथा
पुत्राभ्यां दूरतोऽपि दूरं गन्तव्यं। सुतेष्वमिन् पुत्रे मामा
विषये प्रवृत्याभिरतया पुत्रयोरभाभि शारीरो वप्त कि
यथेतन्याऽदृष्टे पुनःते यथाविषये प्रविशता ततो भवता वि
कौतुक्येन पीड्यते। एवमतिदुष्टयोरर८ ॥
ततोऽपि दया विधेया॥ सुबुद्धिना चिन्तितं। यदो
मम राजास्यानिश्चय। यतोऽस्य तदृतेन शिक्षनं नापि वि
धर्मेच न माना योग्य इति सद्गोचर्ं तदनुदानं। भानु नार
दर्शन प्रतिबन्धकारणं भगवता कथितमस्ति। तत्र भाव
कर्मकर ज्ञायतो न तिर्यक्तानिभिहितमनेन। यद्राज्ञावत्न
तत्र प्राप्त मे मम राज्ञानमानि सुरेणाभिहितं। का
समनन्तरं ज्ञानेन। न कर्मानन्तरविधुद्धनमोचनं। यत

रङ्गलोकजातीये एते स्वप्रमाकुमचमाले । अन्तरङ्गलोकेषु च न प्रभवन्ति लोहयन्त्रादीनि । अगम्यरूपा हि ते बाह्यपुरुषाणां ॥ नृपतिरुवाच । भदन्त कस्तर्ह्यनयोरन्यो निर्दलनोपायो भविष्यति । भगवताभिहितं । अप्रमादाभिधानमन्तरङ्गमेव यन्त्रमनयोर्निर्दलनोपायः । तद्धेते साधवोऽनयोरेव निष्पेषणार्थमहर्निशं वाहयन्ति । नृपतिरुवाच । कानि पुनस्तस्याप्रमादाभिधानस्य यन्त्रस्योपकरणानि । भगवानाह । यान्येत एव साधवः प्रतिक्षणमनुशीलयन्ति । नृपतिरुवाच । कथं । भगवतोक्तं । समाकर्णय यावज्जीवमेते माचरन्ति तनीयसीमपि परपीडां । न भाषन्ते सूक्ष्ममप्यलीकवचनं । न गृह्णन्ति दन्तशोधनमात्रमप्यदत्तं । धारयन्ति नवगुप्तिसनाथं ब्रह्मचर्यं । वर्जयन्ति निःशेषतया परिग्रहं । न विदधते धर्मोपकरणशरीरयोरपि ममत्वबुद्धिं । नासेवन्ते रजन्यां चतुर्भेदमप्याहारजातं । आददते प्रवचनोपवर्णितं समस्तोपधिविशुद्धं प्रथमयात्रामात्रसिद्धये निरवद्यमाहारादिकं । यतन्ते समितिगुप्तिपरिपूरितेनाचरणेन । पराक्रमन्ते विविधाभिग्रहकरणेन । परिहरन्त्यकल्याणमित्रयोगं । दर्शयन्ति सतामात्मभावं । न लङ्घयन्ति निजामुचितस्थितिं । नापेक्षन्ते लोकमार्गं । मानयन्ति गुरुसंहतिं । चेष्टन्ते तत्तन्त्रतया । आकर्णयन्ति भगवदागमं भावयन्ति महायत्नेन । अवलम्बन्ते द्रव्यापदादिषु धैर्यं । पर्यालोचयन्त्यागमिनमपायं । यतन्ते प्रतिक्षणमप्राप्तयोगेषु । लक्षयन्ति चित्तविस्रोतसिकां । प्रतिविदधते चानागतमेव तस्याः प्रतिविधानं । निर्मलयन्ति सततमप्रमत्ताभ्यासरततया मानसं । अभ्यस्यन्ति योगमार्गं । स्थापयन्ति चेतसि परमात्मानं । निबध्नन्ति तत्र धारणां ।

ससारिप्राणिना प्रभवत एव। यतो योगिनीयमकुशलमाला योगेश्वरस्याय स्वर्गनो। योगिना च भवत्येवेदृशी शक्ति क्वचिदभिव्यक्तरूपता क्वचिदनाविर्भूता वतते। नृपतिनाभिहितम्। भगवचनयो किमसद्गोचरोऽप्यस्ति प्रभावो। भगवानाह बाढमस्ति। ततो राजा मन्त्रिण प्रत्याह। सखे पापयोरनयोरमर्दितयो कीदृशी ममाद्यापि प्रमुदनता। ततो न युक्त यद्यपि भवतः मीपस्थैरेवविध जल्पितु तथापि दुष्टनिग्रहो राज्ञा धम। कृत्वेदमभिधीयते। तदाकणयत्वाय। सुबुद्धिनाभिहित। समादिशतु देवो। राज्ञाभिहितमादिष्टमेतत्तावद्भगवता यथैते सर्वे कुशलमाले अनेन पुरुषेण सह यास्यत। ततो नेदामीं वधमर्हत। केवल समाज्ञापय लमेते। यथा युवाभ्या दूरतोऽपि दूर गन्तव्य। स्ततेऽप्यस्मिन् पुरुषे नाम्नाके विषये प्रवेष्टव्यमितरथा युवयोरस्माभि शारीरो दण्ड करिष्यते। अथैवमप्यादिष्टे पुनरेते भस्मद्विषये प्रविशेता ततो भवता निर्दया लोहयन्त्रेण पीडनीये। एवमतिदुष्टयोरारटतोरप्यनयो नेषदपि दया विधेया॥ सुबुद्धिना चिन्तित। अहो रे नयोरुपयावेगातिशय। यतोऽस्य तदयेन विरहत तदपि कमपि न भवम योग्य इति मद्गोचर धरमदाम। भवतु तथापि इदमेव प्रतिबोधकारण भगवन्त कथयिष्यन्ति। मम पक्षिरेव व्यायमौति विचिन्त्याभिहितमनेन। यदाज्ञापयति देव तत्र प्रपसोऽसौ तयोराज्ञापनार्थं सूरिणाभिहित। समनयोरेव ज्ञापनेन। न खल्वेतयोरयमुपक्रमोपायो। यतो

भान्यतो भावदोषेणाभिधीयते । मनीषिणाभिहितं । ततो दोषवती भगवता सा भागवती भावदीक्षा यद्युचितोऽहं तस्याः । भगवानाह । बाढमुचितः खलु दीयते । नृपतिनाभिहितं । भदन्त समस्तैकसमरसपदनिर्द्धूतमायाप्रपञ्चीदमप्रमादयन्त्र दुःसहवतन कृत्याकमपि दुरनुष्ठेयतया समस्त सकलसुखसम्पादयत्येव पुनः क कुलस्तो महात्मा येनेदं सर्वथैव महाराज्यमिव जिनोपुणाभ्युपगतमिति । भगवताभिहितं । महाराज मनीषिणामायमर्थेन चितिप्रतिष्ठिते वास्तव्य । राज्ञा चिन्तितमये यदार्य पाप पुरुषो मया व्यापादयितुमादिष्टस्तदा लोके प्राप्नमान मुत एवायोन्मनीषी । यदुत रे एकस्मादपि पितुर्मातयो यस्तानयोरियान विशेष । कस्तेद् विचेष्टित च तयाश्नो मनीषी महात्मेति । तदेव एव मनीषी प्राप्तो भविष्यति । तथा भगवत्तमेव विशेषतः पृच्छामीति चिन्तयताभिहितमनेन । भदन्त कौ पुनरस्याश नगरे मातापितरौ का वा ज्ञातय इति । भगवानाह । अस्त्यस्यैव क्षितिप्रतिष्ठितस्य भोक्ता कर्मविलासो महानरेन्द्र । योऽस्य जनकस्तस्यैवाप्रमहिषी शुभसुन्दरी नाम देवी सा जननी । तस्यैवाकुशलमाला भार्या । तस्य च पुत्रो बालाभिधान सुत इति । तथा योऽयं मनीषिण पार्श्ववर्ती पुरुष सोऽपि तस्यैव सामान्यरूपाया देव्यास्तनयो मध्यमबुद्धिरभिधीयते । एतावदेवास्येद कुटुम्बक । येषाः सर्वस्व देशान्तरेभ्य किं तदान्तया । नृपतिराह । किमस्य नगरस्य कर्मविलासो भोक्ता न पुनरहं । भगवानाह । बाढं । राज्ञोक्तं । कथं भगवानाह । समाकर्णय ।

वयमेन मनीषिणमुद्दिश्य किञ्चित्तत्तोषानुरूपमाचरितुमिच्छाम
स्तदनुजानातु भगवानिति । तदाकर्ण्य स्थिता भगवन्तस्तूष्णीभावेन
सुबुद्धिनाभिहित । देव न पृच्छ्यन्ते द्रव्यस्तवप्रवृत्तिकाले भगवन्त
अनधिकारो ह्यत्र भगवता । युक्त एव यथोचित स्वयमेव द्रव्यस्त
कर्त्तु युष्मादृशा । केवलमेतेऽपि विहित तमनुमोदन्त एव द्रव्यस्त
ददति च तद्गोचर प्रेषकालमुपदेश । यथा १। १८
भगवता । न खलु वित्तस्यान्यच्छुभतर स्थानमित्यादिवचनसन्दर्भे
तस्मात्स्वत एव कुरुत यथोचित यूय । केवलमभ्यर्थयाम का
प्रतीक्षण प्रति मनीषिण । नृपतिरवोचद्देव कुर्म । ततोऽभ्य
सबहुमान राजमन्त्रिभ्या मनीषी । चिन्तितमनेन । न ख
कालविलम्बो धर्मप्रयोजने । तथापि ५९
सुदुष्कर इति मन्यमानेन प्रतिपन्न तत्समीहितम् ।

ततस्त्वरयता तेन नरनाथेन तोषत ।
व्यापारिता महायोग्ये मर्त्ये मन्त्रिमहत्तमा ॥
ततस्तै क्षणमात्रेण तत्सर्वं जिनमन्दिरम् ।
विचित्रवस्त्रविस्तारैर्विहित विगतातपम् ॥
कुरङ्गनाभिकाश्मीरमलयोद्भवरूपया ।
कर्पूरोन्मिश्रया गाया तदधस्तादिलेपितम् ॥
तथालिकुलसङ्गीतै पञ्चवर्णैर्मनोहरै ।
आजानूत्सेधिभि पुष्पै सर्वत परिपूरितम् ॥
मौक्तिकदामविन्यस्तमणिदर्पणराजितम् ।
दिव्यवस्त्रकृतोल्लोच बद्धमुक्तावचूलकम् ॥

नानाप्रकारवस्त्रं रत्नोद्योतैः सुनिर्मलैः ।
विभूषाद्रव्यैश्च वस्त्राभरणभूषणम् ॥
देवलोकाधिकामोदं पटवासैर्विलेपनैः ।
कस्तूरीचन्दनाद्येन सुगन्धिना ॥
पद्मादिकाविनोदोकसारम्भरचनाधनम् ।
एवं विधाय सकलं सद्म देवगृहम् ॥
न्तरे ।

पारिजातकमन्दारमेरुहरिचन्दने ।
सन्तानके च दैवीनामवतंसैकशालिनि ॥
सुरभेमा विमानानि चीनदग्धो नमस्यताम् ।
नमोऽङ्गदरवाद्युक्तमानसुखे जिनालयम् ॥
तत प्रदक्षिणाद्विपकोकरोलसपूजिता ।
पूजां कलहूरूपां ते जातानन्दा प्रचक्रिरे ॥
प्रदिष्टवसविन्यासां पुष्पमालोन्नतशालाम् ।
निदधानतया कोकाशे कल्पद्रुमरूपताम् ॥
ततोऽञ्जनाद्रिगानस्पर्शपूरितचेतसा ।
नरेन्द्रेण सखीजन देवनागस्य गदिता ॥
शुभे सुमेरुतरुणे सुवेला भद्रविष्टरे ।
निवेश्य बिम्बं जैनेन्द्रं विधिनारब्धि मज्जनम् ॥
नव च ।

धातस्य शुभवस्त्रस्य किरीटाङ्गदधारिणः ।
गोशीर्षेण विलिप्तस्य हारराजितवक्षसः ॥

कुण्डलोद्भासिगण्डस्य शक्राकारानुकारिणः ।
अपि शान्तविकारस्य निर्मलीभूतचेतसः ॥
महत्तमोऽयमस्माकमेष एव च नायकः ।
एष एव महाभाग एष एव च पूजितः ॥
येन भागवती दीक्षा दुष्करापि जिघृक्षिता ।
एवं प्रभाषमाणेन नरेन्द्रेण मनीषिणः ॥
क्षीरोदकसम्पूर्णस्नापनीयो मनोहरः ।
सद्गन्धसारसम्पूर्णसुनिमानसमनिभः ॥
गोशीर्षचन्दनोन्मिश्रो दिव्यपद्मावृताननः ।
समन्तादर्चितः शुभ्रैरार्द्रचन्दनहस्तकैः ॥
संस्थाप्य प्रथमस्नात्रे स्नानकारस्तथा मुदा ।
समर्पितोऽभिषेकाय दिव्यकुम्भो भवच्छिदः ॥
आनन्दपुलकोद्भेदं दधानो भक्तिनिर्भरः ।
जग्राह नृपतिः कुम्भं स्वयमेव द्वितीयकम् ॥
तथा मध्यमबुद्धिश्च स पुनः स-सुलोचनः ।
स्थितौ भुवननाथस्य स्नापकारणतत्परौ ॥
चन्द्रोद्योतच्छटाच्छेन चामरेण विधूयिता ।
स्थिता त्रिलोकनाथस्य पुरो मदनकन्दली ॥
द्वितीया स्थापिता राज्ञा तस्याश्चामरधारिणी ।
देवी पद्मावती नाम तदाकारानुकारिणी ॥
धूपभाजनमादाय गाढं भावितमानसः ।
सुबुद्धिरधिनाथस्य स्थितोऽग्रे पिहिताननः ॥

तेनैव राजादिष्टेन विधवत्तु सादरम् ।
ये ये दृष्टवा लोकास्ते न सन्ति नियोजिता ॥

तथा ।

न तत्र हसितो लोक ये जातास्ते प्रमुदिताः ।
ते कलालापविज्ञानशालिनो महाधनाः ॥
ते रूपवन्तो शूरा कुलस्यापि विभूषणाः ।
ते पवित्रगुणपूर्णा श्लाघ्यास्ते भुवनत्रये ॥
जिह्वरीश्वरनाथस्य लोकनाथस्य मन्दिरे ।
येऽत्र विहरन्तो यान्ति नराः कल्याणभागिनः ॥

तत्र प्रवृत्तो भगवतोऽभिषेकमहोत्सव । पूरयन्ति दिक्चक्र वालमुद्दामदेवदुन्दुभिनिर्घोषाः । बधिरयन्ति जगत्कर्णकोटराणि ररटत्पटहपाटहप्रतिनादसमुच्छिता विविधतूर्यनिनादाः । प्रमुदाश्चले क्वणत्कणकभाजकरयोऽमिव कलकारमाकलकल । गीयन्तेऽमराङ्गना प्रमदमुदारमाह्लादवेदनचतुराणि भगवत्साधुगुणसम्बन्धप्रवणानि श्रवणात्सुखकारीणि गीतकानि । पठन्ते परिवृत्तुम्भीरैश्च ध्वनिना श्रवणमपीतवचनोऽमतिकराणि रागादिविषधरपरममन्त्ररूपाणि भावसार महास्तोत्राणि । प्रवृत्तानि विविधकरणाङ्गहारहारीणि प्रमोदातिरेकप्ररूपकानि महानृत्तानि । तदेव महता विमर्देन सुरासुरैरिव कनकगिरिशिखरनिवर्तिते भगवदभिषेकमङ्गले पूजितेषु यथाविशेषं भुवनाधिनाथबिम्बेषु विहितेषु निःशेषकृत्य-विधानेषु वन्दितेषु साधुलोकेषु दत्तेषु महादानेषु सम्मानितेषु विशेषत साधर्मिकेषु मनीषिणा स्वर्गेऽभयनाय प्रस्तीकारितो

नरपतिना गजः । आरोपितस्तत्र मनीषी । स्थितोऽस्य स्वयमातपत्रधारकः । घोषितं च नरपतिना हर्षातिरेकरोमाञ्चितवपुषा बृहता शब्देन । यदुत भो भो सामन्ता भो भो मन्त्रिमहत्तमाः समाकर्णयत यूयम् ।

विभूतिरत्र संसारे नरस्य ननु तत्त्वतः ।
सत्त्वमेवाविगानेन प्रसिद्धं सर्ववेदिनाम् ॥
ततो यस्याधिकं सत्त्वं नरस्येह प्रकाशते ।
स शेषनरवर्गस्य प्रभुत्वं कर्तुमर्हति ॥

एवं च स्थिते ।

सत्त्वोत्कर्षस्य माहात्म्यं यद्चास्य मनीषिणः ।
तद्दृष्टमेव युष्माभिः सर्वैरेव परिस्फुटम् ॥
यत्तद्भगवतादिष्टं मादृशां भासकारणम् ।
अनेन रभसा यच्च याचितं तन्महात्मना ॥
तदेष यावदस्माकं मदनुग्रहकाम्यया ।
इह तिष्ठति तावच्च स्वामी देवो गुरुः पिता ॥
वयमस्य भवन्तश्च सर्वे किङ्करतां गताः ।
विधूतपापमात्मानं विनयात्करवामहे ॥
ततः सर्वैर्नृपैरेवं प्रमोदोद्धुरमानसैः ।
यदादिशति राजेन्द्रः कर्म तथा च रोचते ॥
अथान्तरेऽतितोषेण दत्ता सा मनीषिणः ।
विजृम्भिता विशेषेण जननी शुभसुन्दरी ॥
ततः सर्वोत्तमामाप्य वर्णेन भुवनातिगाम् ।

रराज राजलोकेन परिवारितविग्रहः ॥
करेणुकाधिरूढेन सह मध्यमबुद्धिना ।
अथावाप पुरद्वारं स्तूयमानः सुबुद्धिना ॥
ततोऽच्छिन्नपताके च देवशोभामनोरमे ।
विशेषोज्ज्वलनेपथ्ये सर्वाल्पसुखमागते ॥
अथासौ नगरे तत्र समीयौ तोषनिर्भरे ।
एवं नागरकैर्लोकैः प्रविवेश कृतस्तुतिः ॥ युग्मम् ॥

तद्यथा ।

धन्योऽयं कृतकृत्योऽयं महात्मायं नरोत्तमः ।
यस्यैव सफलं जन्म भूषितानेन मेदिनी ॥
यस्यैव धन्यताश्लाघ्य येषामेव क्षयक्षमे ।
अजातो न तु धन्यानां रत्नपुञ्जेन मौक्तिकः ॥

ततश्च ।

कामिनीनयनानन्दं कुर्वाणोऽर्थाभिलाषिणां ।
ददानश्च महादानं दधानो देवरूपताम् ॥
मुहूर्ते पथपाले च दैविनामाताचेष्टिते ।
जनयन्नतानन्दो विचचार पुरेऽखिले ॥
ततो महाविमर्देन सम्प्राप्तो राजमन्दिरम् ।
रत्नराशिप्रभाजालै यदा बद्धेन्द्रकार्मुकम् ॥
तत्र चाधिपराजादिलोकसम्मानमानितः ।
सकामकामिनीवृन्दलोललोचनवीक्षितः ॥
गीतनृत्यप्रबन्धेन सोऽमरालयविभ्रमे ।

वर्धमानस्वाच्छ्यातिरेको निरुपमानमौज्ज्वल्यमिति । यतो महीत-
लसमस्थितभौक्तिकनामूले मणपञ्चशगनाभिकमौरश्चेदाङ्कुरागे
विन्दमवरभुवने दिव्यांशुवाप्यादितरतीरे मात्कर्षिमिश्रित-
भौरभाश्वहृदविहिरीबे स्वर्णमिनमहाश्चमिहामने प्रत्नामाद्य
महायामस्तविरीटोद्युशामरश्चिमदर्णे उद्दामसन्दिग्धपमानदना
वशिनगुणमन्दाहे दत्ताख्याने मनोविति स्थानिरेकनिभरो राजा
प्रवृद्धि प्रयाह । यदि पुष्पदनुभावजन्दैमक्ताहृत्ते स्वल्पपरम्परा
येनोत्पादितोऽस्व भवता भव्यसन्दनाय । यदा हि ।

विलोकितो मया नाथा जगदानन्ददायक ।
भक्तिनिभरचित्तेन वन्दितो भुवनेश्वर ॥
दृष्ट्वा यत्नकुमाकार न शशिवन्दितो गुरा ।
जयो भागवता धन्य समारोपितदर्शन ॥
जानदेवेन्द्रश्चपेण नरश्चेन कौतुक ।
कनदानेन सर्वेषामपाय श्रद्धयोमत ॥

अथवा विमलावयम् ।

महाभागा प्रकाशन्ते परतो नादहृद्ये ।
स्वराधीनदर्शनो यत्परमोतिकाराकम् ॥
नहम्य गुणवेदर्द विभातु पुष्पकाल ।
महाहृतमिदं नान च शोभ च निकायक ॥
मदैवविधवशात्मनाभिधा विवदय च ।
एवमावरना पूर्व मया कथिता मम ॥
दाशो हिमवतो नम्रो धूर्जटि अवमय ।

तस्मात्तवैव मन्त्रिन् यथार्था ते सुबुद्धिता ॥

सुबुद्धिरुवाच ।

देव मा मैवमादिशत । न खलु देव पुण्यप्राग्भारायत्तश्रीरितव्येऽत्र किङ्करजनेऽप्येवमतिगौरवमारोपयितुमर्हति देव । स्वासम्पादने कोऽत्र वयं । उचित एव देव खल्वेवंविधकल्याणपरराया । नैव हि निर्मलाम्बरतले निशि प्रकाशमाना रविता नक्षत्रपद्धतिं कस्यचिदसम्भावनीयेत्याश्चर्यबुद्धिं जनयति । मनीषिणाभिहितं । महाराज भगवति सुप्रसादे कियतीयमद्यापि भवत्कल्याणपरम्परा । भाविदिनश्रीसम्बन्धस्येव गगनतलस्यारुणोद्योतकल्पा हि भवतो भविष्यत्केवलालोकसचिवपरमपदानन्तानन्दसन्दोहसम्बन्धस्य प्राथमकल्पिकः खल्वेष सम्यग्दर्शनजनित प्रमोदः । नृपतिरुवाच । नाथ महाप्रसाद । कोऽत्र सन्देहः । किं न सम्पद्यते युष्मदनुचराणां । ततो मन्त्रिणं प्रत्याह । सखे पश्यामीषामत्र दिशप्रबुद्धानामपि विवेकातिशय । सुबुद्धिरुवाच । देव किमत्र चित्रं । मनीषिणः खल्वेते यथार्थमभिधीयन्ते । प्रबुद्धा एव ह्येवंविधपुरुषा जायन्ते । गुरव केवलमीदृशां प्रतिबोधे निमित्तमात्रं भवन्ति ।

इतश्च मनीषिणो राजमन्दिरे प्रवेशावसरे राजानमनुज्ञाप्यादित एव सुबुद्धिना साधर्मिकवात्सल्येन मध्यमबुद्धिर्नीत आत्मीयावाससदने । कारितस्तदागमननिमित्तं परमानन्दो दत्तानि महादनानि । ततः सोऽपि निर्वर्तितस्नानभोजनताम्बूलविलेपनावसरे पथ्यमाल्योपभोगः-कृतश्च । स्नेहनिर्भरसुबुद्धितत्परिकरनिरूपवितिस्तुतिगर्भपेशलालापसमानन्दितहृदय समागतप्रावेशावस्थाने । [illegible]

चित्तप्रतिपत्ति ससम्भ्रम मनीषिणा दापिते तदुपकण्ठमुपविष्टो महति विष्टरे। ततो राजा तमुद्दिश्य सुबुद्धिं प्रत्याह। भद्रे लोकोपकारधर्मधारक महापुरुष! सुबुद्धिनाभिहितं। देव कथ। नृपतिराह। समाकर्णय यतो भगवतापदिष्टे तत्क्षितिसमादयन्ते तस्य दुरनुष्ठेयतामालोचयतो मम महासमरे कातरनरस्येव प्रादुर्भूता चित्ते समाकुलता ततोऽहमनेन महात्मना तथावसरे भगवन्त एवंविधम् याचयता तद्दुःखशुश्रूषादकत्वेन समाश्वासितो। यतो ज्ञातो मद्विधसङ्गीकरणेनापि मे चेतसा महानभ्युदयः। ततो ममायमेव महोपकारक इति। सुबुद्धिनाभिहितं। देव यथा-र्थाभिधानो मध्यमबुद्धिरेष। समानशीलव्यसनेषु सख्यमिति च लोकप्रवाद। तत समानशीलतया युक्तमेवास्य मध्यमजनानां समाश्वासन॥ नृपतिना चिन्तितं। अये ममाय मिथ्याभिमानदूषित-शीलस्य कालमाचष्टे किलाहं नरेन्द्रतया पुरुषोत्तमो यावता-धुनानेन सुबुद्धिनाप्यस्मि गणितोऽहं मध्यमजनलेख्ये। ततो धिङ्मां मिथ्याभिमानिनमित्यथवा वस्तुस्थितिरेषा न मयात्र विषादो विधेय।

तथा हि।

गजेन्द्रस्तावदाभाति शूर सन्त्रासकारक।
यावद्दासुरदंष्ट्रायो न सिंह उपलभ्यते॥
यदा सिंहस्य गन्धोऽपि स्यादाघ्रात करेणुना।
जायते कम्पमानाऽसौ तदाहा कातर करी॥
मनीषिणमपेक्ष्य · · · । मे मध्यरूपता।

अथ सिंहो महाभागो मादृशां कारिकान्तरा ॥
तदत्र न विषादो मे कर्तुं युक्तः प्रयोजने।
यतो द्वितीयलेशोऽपि मादृशैरपि दुर्लभा ॥

तथा हि।

भवेत्सर्वोत्तमस्तावत्पुरुषो यदि पारयेत्।
अशक्तो मध्यमोऽपि स्यान्न जघन्यः कदाचन ॥
मिथ्याभिमानी नैवायमेक एवाभवत्पुरा।
किं तर्हि बहवोऽन्येऽपि किं वा मे चिन्तया तया।

एवं चिन्तयति राजनि सुबुद्धिराह। देव सम्यगवधारितं देवेन यथैष महोपकारक इति। यतो जिनधर्मानुष्ठाने प्रवर्तमानस्यास्य जीवस्य यो निमित्तमात्रमपि भवति न ततोऽन्यः परमोपकारी जगति विद्यते। नृपतिराह। एवमेतन्नात्र सन्देहः। केवलमिदानीं मे मनसि वितर्को

हतोऽपि निर्लज्जब्राह्मण इव प्रकरणे पुनः पुनः प्रविशतीति तदेनमुपनेतुमभ्युत्थाय। सुबुद्धिराह। कीदृशोऽसौ। नृपतिरुवाच समाकर्णय स्वसंवेदनसिद्धमिदमासीत्तदा यदुत तत्र प्रविष्टमात्राणामस्माकं शान्तानीव सर्वद्वन्द्वानि उद्घाटितेव चित्राज्यकार्यचिन्तापिशाचिका विलीनमिव सकलमोहजालं इव प्रबलरागानल विध्वस्त इव विपरीताभिनिवेशग्रह सिक्तममृतसेकसम्पर्केणेव शरीरं सुखसागरावगाढमिव हृदयं मात्रेणासीत्। यत्पुनर्नमस्कृतभुवननाथस्य प्रणतगुरुचरणस्य वन्दितमुनिवृन्दस्य भगवद्वचनामृतमाकर्णयतस्तत्र मे निरुपमं सुखसंवेद

सम्भूत् ततश्च बालोऽवरागोऽनमिति इत्था न ज्ञायते कथञ्चित् । तदेवंविधेऽपि तत्र जैनेन्द्रमन्दिरे अस्थितेऽपि तादृशे भगवति दृष्टे कम्पति रागविषयमय विरागमार्गे नैवोपशमे शान्तचित्ते तपक्लिष्टेऽपि यति नायति अनवसरे कथ बालस्य तथाविधो ऽध्यवसाय सम्भव इति । सुबुद्धिनाभिहितं । देव यथावदुक्तं देवेन यथाच जिनमन्दिरे प्रविष्टमात्रस्य मे क्षणमात्रेणाचिन्तितशुभ सन्दोहाविर्भावोऽभूदिति तथापि । प्रमोदमिमत्र हि तद्वचनमभि- धीयते स्तुतेव तथा दुष्टाध्यवसायस्य । यत्पुनरन्यथापि यथा कथं पुण्यमन्त्रविधानमन्त्रमपि पापाचरणेषु प्रवृत्तम् इति ।

अन्यच्च । भगवदुपदेशादेवाहमेव तर्कयामि यदुत द्रव्यक्षेत्रकाल भावभवादपेक्षया प्राणिनां शुभाशुभपरिणामा भवन्ति । तदस्य बालस्य क्षेत्रमिदंतोऽयमशुभपरिणाम । नृपतिराह । ननु शुभा- करमेतज्जिनमन्दिरं । तदेव तत्र क्षेत्र । तत्कथं तदशुभपरिणामहेतु- र्भवेदिति । सुबुद्धिराह । न मन्दिरदोषोऽसौ किं तर्हि उद्यान- दर्शनादुद्याने तत्र मामान्यदेव तत्र वस्तुनस्य बालस्य तथाविधा- ध्यवसायस्येति । नृपतिराह । यदि दुष्टाध्यवसायहेतुस्तदुद्यानं ततो- ऽस्माकं किमिति क्लिष्टचित्तकारणं तत्र सम्पन्नं । सुबुद्धिनाभिहितं । देव विचित्रस्वभावं तस्मात्तत्र पुरुषादिकमपेक्ष्यानेकाकारकार्य- कारकं सम्पद्यते । अत एव । तच्चित्तविभ्रमकिमिति माया गीयते । प्रकटयत्येव तत्सम्पूर्णा अविशेषसहकारिकारणकलापैर्निज निज विलसितम् । तथाहि । तत्र बालस्य तेन स्थानेन तथा चाकुशल- सामग्र्या युक्तस्य मदनकन्दली प्राप्य तत्र तथाविधाध्यवसाय ।

पूर्वक सर्वत्र महादानानि। विस्तारितो देवेन्द्रवद्दैरावतविभ्रम करिवराळढ स्वय पदातिभाव भजता किङ्करचतुष्कन्धरैः सुराकारैर्नागरिकजनै स्त्र्यमानो निरुपमविलासविस्तारमनुभवता नरपतिना प्रतिदिन नगरे मनीषी प्राप्तोऽष्टमवासर। तत्र नीत निखिलजनमन्मानदानाधमानविनोदेन प्रहरद्वय। अत्रान्तरे दिनकराचरितेन मनीषिवृत्त सूचयताभिहित कालनिवेदकेन।

नाशयित्वा तमो लोके कृताह्लाद मनस्विनाम् ।
हे लोका कथयन्त्येष भास्करो वाऽधुना स्फुटम् ।
वर्धमान प्रतापेन यथाहमुपरि स्थित ।
सर्वोऽपि स्वगुणैरेव जनस्योपरि तिष्ठति ॥

ततस्तदाकर्ण्य राजा सुबुद्धिप्रभृतीनुद्दिश्याह। अये प्राप्तेदानीं लग्नवेला । तत सज्जीकुरुत तूर्णं भगवत्पादमूले गमनसामग्रीं। सुबुद्धिरुवाच। देव प्रगुणैव वर्त्तते मनीषिपुण्यपरिपाटीव सा सामग्री। तथाहि ।

अमी घणघणारावं कुर्वन्त कनकोज्ज्वला ।
रथौघा प्रस्थितास्तूर्णमायुक्तवरवाजिन ॥
एते सख्यामतिक्रान्ता राजवृन्दैरधिष्ठिता ।
जीमूता इव नागेन्द्रा द्वारे गर्जन्ति मन्थरम् ॥
वयास्त्वरारे मरुद्धा कथञ्चिच्चटुलानने ।
खमापिबन्तोऽमी देव हया हेषन्ति दर्पिता ॥
अथ पदातिसघात चीरनीरेश्वरोपम ।
मत्त प्रयोजन ज्ञात्वा सुवेषश्चलितोऽखिल ॥

रत्नाभरणहारनेपथ्या सद्भृत्यपटलाकुला ।
मण्डिता वारनारीणामेते वारा वरेक्षणा ॥
मनीषिपुरुषभारासङ्गात्सुखं समागता ।
एते विबुधसम्पाता द्योतयन्ति नभस्तलम् ॥
एष नागरको लोकः कौतुकाक्षिप्तमानसः ।
कुरुते रथकल्लोलैः सागरक्षोभविभ्रमम् ॥

अथवा ।

मत्तो विदितवृत्तान्तो मनीषिगुणरञ्जितः ।
जातयुष्मदभिप्राय को वाचामगुणो भवेत् ॥

दैव तदाख्यातमुत्थातुमर्हथ यूय । ततः समुत्थितौ मनीषिनरेन्द्रौ निर्गतौ द्वारदेशे। ततो रत्नकिङ्किणीजालभूषिते समारूढप्रधानस्यन्दने मनीषी। ततः सुबुद्धकुमारावष्टोपविष्ट अथ प्रतिपन्नसारथिभावेन सह नरपतिना विलसत्किरीटांशुरञ्जितोत्तमाङ्गभागो ध्रियमाणेन निजयशोधवलेनातपत्रेण कपोलकोलायमानकुण्डलो धूयमानेन शशधरदीधितिच्छटाच्छेन वरविलासिनीकरवर्तिना चामरप्रकरेण स्थूलमुक्ताफलकलापविराजितवक्षःस्थल पठासितारमुद्दामवन्दिवृन्देन कटककेयूररत्नखचितबाहुदण्डो शृण्वता लोकनिर्भरवरविलासिनीसार्थेन अनिष्ठुरभिताम्बुकाशूराणमौषिताशेषेन्द्रियग्रामो बधिरयता दिक्चक्रवालं वरतूर्यनिर्घोषेण विमर्दितभूमिपालप्रतिपन्नदेहो गायता मनोहारिविस्वरवर्णेन पूयमानविविधवनमालाभिषयपूजितशरीरो शृण्वता वर्णनिरेकाभुत्कृष्टजिवनादमन्दभ देवसङ्घेन भौतिकनादैश्वप्रविज्ञममनोरथ

श्लाघयता नागरलोकेन तथासुरकुमाराकारधरोऽयमिति सधौ
काभि समागतोऽस्माकमय दृष्टिपथमिति सहर्षाभिरस्मदभि
मवलोकयतीति सशृङ्गाराभिर्मदनरसवशीकृतहृदयतया नानावि
लासाभिर्मामिव तिरोधाय दर्शनलोलतया स्वयमवलोकयन्ती
परस्पर सेर्ष्याभिर्गुरुजनोऽस्मानेवमवलोकयन्तीं पश्यतीति स
लज्जाभि प्रव्रजित किलाय भविष्यतीति सशोकाभिरस्मा
योऽयमेवंविधैरपि त्यज्यत इति ससंवेगाभिरेवमनेकरसभावनिर्भर
हृदयमुद्वहन्तीभिर्निरीक्ष्यमाणमूर्तिर्वातायनविनिर्गतवदनशशाङ्कै
पुरसुन्दरीभिरभिनन्द्यमानोऽम्बरविवरवर्तिनीभि सुरसुन्दरीभि
सहितो रथान्तरारूढेन स्वप्रतिबिम्बसन्निभेन मध्यमबुद्धिना अनुग
म्यमानो रथहरिकरिगतैर्महासामन्तसमूहैर्महता विमर्देन प्रा
मनीषी निजचित्तसितोद्याने। रथादवतीर्य स्थित क्षणमात्रमेव
शेखरद्वारे। परिवेष्टितो राजवृन्देन। इतश्च
राजा विशेषतस्तदा सत्त्वपरीक्षार्थं मनीषिस्वरूपं दृष्टा
निरूपयति स्म। यावत्तस्य विशुध्यमानाध्यवसायप्रक्षालितकर्म
मलकलङ्कस्य सत्यपि तादृशे रथचेतौ न लक्षितस्तेन तिलतुषत्रि
भागमात्रोऽपि चेतोविकार प्रत्युत गाढतर क्षारस्फुटपाकादि
विविधसंसारविलसितदर्शनसमुद्भूतैर्भावनाविशेषैर्निर्मलीभूत
रत्न। तत परम्परानुविद्धतया मम शरीरयोर्जातमस्य
शरीर। विलोकितं च राज्ञा यावत्तत्तेजसाभिभूतं दि
निकरतिरस्कृतमिव तारकानिकुरम्बं न राजते सम
वर्ति तद्राजक। ततस्तदीयगुणप्रकर्षेण राजोऽपि विलीन

कर्मजाल सञ्जातचरणपरिणामो निवेदित अमुद्दिमध्यमबुद्धि-मद्मकन्दलीधामन्यादिभ्यो निजोऽभिप्राय । ततोऽचिन्त्यमाहात्म्यतया महापुरुषमभिधानस्य विविधतया कर्मक्षयोपशमस्य रक्षित चित्ततया निष्कम्पमनीषिगुणे । समुपस्थित सर्वेषां तदा जीव वीर्ये । ततस्तैरभिहितम् ।

साधु साधूदितं देव युक्तमेतद्भवादृशाम् ।
संसारे ध्रुव नि सारे मान्यत्वाद् विवेकिनाम् ॥

तथा हि ।

देव पश्य संसारे किंचित्स्याद्रमणीयकम् ।
प्राप्यं सारमुपादेयं वस्तु सुन्दरमेव वा ॥
ततः किमीदृशा रम्या पूज्या युष्मादृशामपि ।
संसारेऽस्मिन् कुर्युर्ज्ञाततत्त्वा महाधिप ॥
ततोऽमूदृग्प्रपञ्चैकत्यागादेवावगम्यते ।
नास्त्येव किंचित्संसारे सार सारकथञ्चिमे ॥
अतो मनीषिभिस्त्यक्ते देव नैराश्य युज्यते ।
स्यात् विज्ञाततत्त्वानां भवे भूरिभयाकरे ॥
अन्यच्च देव सर्वेषामस्माकमपि साम्प्रतम् ।
दृष्टा मनीषिचरितं न चित्तं रमते भवे ॥
यथैवास्य प्रभावेण सञ्जातचरणोद्यम ।
अस्माकमेव निर्वाह तथा तेनैव याच्यति ॥
ततोऽस्मानमुजानीत संसारोच्छेदकारिणीम् ।
येन भागवती दीक्षामङ्गीकृत्य सुनिर्मलाम् ॥

नृपतिरुवाच।

अहो विवेको युष्माकमहो गम्भीरचित्तता।

अहो समस्तविज्ञानसम्पातो मलसारता ॥

साध्वध्यवसितं भद्रे साधु प्रोत्साहिता वयम्।

साधु भो भवताचैव चोदितं मार्गपरम् ॥

एवं सामान्यतस्तावत् सर्वेषामभिनन्दनम्।

कृत्वा प्रत्येकमप्याह स राजा हर्षनिर्भरः ॥

तत्र सुबुद्धिं तावदाह।

सम्यग् विदितसंसारस्वभावेन त्वया सखे।

इयमा तितता(?) काले वयमेव प्रतीधिता ॥

अन्यथा ते सखे किं वा स्यादवस्थानकारणम्।

को नाम राज्यनामेऽपि भजेत्साग्रामरूपताम् ॥

तत्साधु विहितं साधु हतोऽस्माकमनुग्रहः।

एवमाचरता मित्र दर्शिता च सुमित्रता ॥

मध्यमबुद्धिं प्रत्याह।

त्वमादावेव धन्योऽसि यस्य मन्त्री मनीषिणा।

नैव कल्पद्रुमोपेतो नरोऽकल्याणमृच्छति ॥

अधुना चरितेऽप्यस्य दधानेन मतिं त्वया।

स्वभावतुनिविशेषैव दर्शिता तुल्यरूपता ॥

तत्साधु विहितं भद्र यः पश्चादपि सुन्दरः।

सोऽपि सुन्दर एवेति यतो वृद्धाः प्रचक्षते ॥

ततो मदनकन्दलीं प्रत्याह।

सारं च सुकुमारं च देवि काञ्चनपद्मवत् ।
नाथकोमलमिदं चित्तं येनाङ्गीकृतमीदृशम् ॥
प्रसिद्धा धर्मपत्नीति यत्त्व लोकोपचारतः ।
मम तत्सत्यतां नीतं कर्तव्येन त्वयाधुना ॥
तत्साधु विहितं देवि सत्यं च भवपञ्जरे ।
नियन्त्रितानां जीवानां कर्तव्यमपरं परम् ॥

तथा ।

यैरभ्युपगता दीक्षा तानन्यानपि भावतः ।
स राजा मधुरैरेव वाक्यैरानन्द्य नोपतः ॥

तद्यथा ।

धन्या यूयं महात्मानः कृतकृत्या नरोत्तमाः ।
यैरभ्युपगता यूयं दीक्षा पारमेश्वरी ॥
तथाच विहितं भद्रा युक्तमेतद्वचादृशाम् ।
यूयमेव परं लोके निमित्ता मम बान्धवाः ॥

ततश्च ।

राजविज्ञापनाद्राज्ये स्थापयित्वा सुलोचनम् ।
ततः कृतान्यकर्तव्यः प्रविष्टो जिनमन्दिरे ॥

तत्र च ।

विहितानेककर्तव्याः पूजयित्वा जगद्गुरुम् ।
आचार्येभ्यो निजाकूतं ते सर्वेऽप्याचचक्षिरे ॥
ततोऽभिनन्दितास्तेऽपि सूरिभिः मधुरया गिरा ।
सर्वं विज्ञप्तितेनाथ प्रचार इति भाषिताः ॥

ततः प्रवचनोक्तेन विधिना धूतकल्मषे।
सर्वे ते क्षणमात्रेण दीक्षिता गुरुभिर्गुणा॥
अथ संवेगवृद्ध्यर्थं कल्पोऽयमिति वा क्षणम्।
कृता समच लोकस्य सूरिभिर्धर्मदेशना॥

तद्यथा।

अनाद्यनन्तसंसारे जन्ममृत्युभयाकरे।
मौनीन्द्री दुर्लभा सत्त्वै प्रव्रज्येयं सुनिर्मला॥

यत।

तावद्दुःखान्यनन्तानि तावद्रागादिसन्ततिः।
प्रभवः कर्मणस्तावत्तावज्जन्मपरम्परा॥
विपदस्तावदेवैतास्तावत्तत्र विडम्बना।
तावद्दीनानि जल्पन्ति नरा एव पुरो नृणाम्॥
तावद्दौर्गत्यसद्भावस्तावद्रोगसमुद्भवः।
तावदेष बहुक्लेशो घोरसंसारसागरः॥
यावदेषा न भावेन प्रव्रज्या परिपालिता।
एषा न लभ्यते जीवैः प्रव्रज्यात्यन्तदुर्लभा॥
प्रसादाल्लोकनाथस्य स्वकर्मविवरेण च।
यदा तु सम्यग्लभ्येत प्रव्रज्येयं जिनोदिता॥
[illegible] पापानि यान्ति ते परमां गतिम्।
[illegible] पूर्णा नि[illegible]क्लेशप्रव्रजिताम्॥
[illegible] भोक्ता सर्वेऽपि [illegible]।
[illegible] दूरपापा भवन्ति ते॥

किं च।

इहापि भो भवन्त्येते प्रमादात्पतिताः पिनः ॥
प्रमादपापिनो जीवा निर्बाधा दुःखपूरिताः ॥
या च भागवती दीक्षा युष्माभिरधुना स्फुटम् ।
अवाप्ता तेन यत्नेन यत्नस्य भवोदधौ ॥
केवलं सततं यत्नः प्रमादपरिवर्जितैः ।
यावज्जीवं विधातव्यो भवद्भिरिदमुच्यते ॥

यतः ।

नाधन्याः पारमेतस्या गच्छन्ति पुरुषाधमाः ।
ये तु पारं व्रजन्त्यस्यास्त एव पुरुषोत्तमाः ॥
ततस्ते प्रणताः सर्वे जगदुः सूरिपुङ्गवम् ।
इच्छामोऽनुग्रहं नाथ कुर्मो नाथानुशासनम् ॥
अमितानन्दयोगेन सुखवासितया मुदा ।
यथाकारे कृतं मन्त्र प्रभुर्नस्त्वयाधुना ॥

कथम् ।

विज्ञानं निर्मलं धीरं गम्भीरं दर्पवर्जितम् ।
दयापरीतं निर्विघ्नं देहाभिमुखवर्जितम् ॥
स्थितिमज्जगदानन्दं यदा बाह्याचरान्वितम् ।
कथमीदृग्भवेच्चित्तं नाथ यादृङ् ममोदितम् ॥
यच्च चेतितमाकर्ण्य त्रिविधोऽप्यमलात्मना ।
एते सर्वं वच श्रुत्वा श्रीमान् यथारम्भारम्भात् ॥
रस्ताव ।

भदन्त किं वा मो सन्ति मध्यबुद्धेः सहोदराः ॥

सूरिणाभिहितं । बहुतमास्ते विद्यन्ते । यतः ।

ये बालचरिताः केचिन्मनीषिचरिताश्च ये ।
एतेभ्यो ये परे सत्त्वाः सर्वे तेऽमुष्य सोदराः ॥
ये केचिच्छुभसाधाराः समा मध्यमबुद्धिना ।
युताः सामान्यरूपायास्ते जीवा भुवनोदरे ॥
सकाशादितराभ्यां ते गण्यमाना जगत्त्रये ।
अनन्तगुणितास्तेन प्रोक्ता भूरितमा मया ॥

राजर्षिरुवाच । भदन्त यद्येव ततो मम चेतसि परिस्फुरति । एवं व्यवस्थिते सत्येतदापन्नं यदुत ।

भार्यात्रयेण जनितं जघन्योत्तममध्यमम् ।
तस्य कर्मविलासस्य जगदेतत्कुटुम्बकम् ॥

सूरिरुवाच ।

बाढं नैवात्र सन्देहः सम्यगार्येण लक्षितम् ।
मार्गानुसारिणी बुद्धिर्भवत्येव भवादृशाम् ॥

तथाहि ।

जघन्यमध्यमोत्कृष्टाः सर्वयोनिषु जन्तवः ॥
विद्यन्ते केवलं मूले व्यक्तभावा भवन्ति ते ।

ततश्च ।

नरत्वेऽपि विनिर्दिष्टं व्याप्येदं कुटुम्बकम् ।
यच्च विदुषा कार्यं तदिदानीं निबोधत ॥
त्याज्यं बालचरितं न कार्यस्तत्समागमः ।

मनीषिचरिते यत्नः कर्तव्यः सुखमिच्छता ॥
यतोऽत्र बहवो जीवाः प्रायो मध्यमबुद्धयः।
ते च सम्यगनुष्ठानात् सपद्यन्ते मनीषिणः ॥
एतद्विज्ञाय भो भव्याः सर्वेऽपि गदिता मया।
कार्यं सदनुरोधेन वृत्तमस्य मनीषिणः ॥
वर्जनीयश्च यत्नेन पापमित्रैः समागमः।
यतः स्पर्शनसम्पर्कात् स बालो निधनं गतः ॥
वर्जनेन पुनस्तस्य मनीषी सुपरिस्फुटाम्।
लोके शेखरतां प्राप्य जातोऽयं मोक्षसाधकः ॥
कल्याणमित्रैः कर्तव्या मैत्री पुंसा हितैषिणा।
इहामुत्र च विज्ञेया सा हेतुः सर्वसम्पदाम् ॥
दोषायेह कुसंसर्गः सुसंसर्गो गुणावहः।
एतच्च द्वयमप्यत्र मध्यबुद्धौ प्रतिष्ठितम् ॥
तथा हि।
बालस्पर्शनसम्बन्धाद्दोषोऽभूद्दुःखभाजनम्।
युक्तोऽभूत्ततताह्लाद एष एव मनीषिणा ॥
तदिदं भो विनिश्चित्य बहिरङ्गान्तरे सदा।
न कार्या दुर्जनैः सङ्गः कर्तव्यः सुजनैः सह ॥
ततश्च।
इदमाकर्ण्य सौमीन्द्र वचनं सुमनोहरम्।
प्रबुद्धा बहवः सत्त्वा जाता धर्मपरायणाः ॥
प्राप्ता देवा निजं स्थानं स्थितो राज्ये सुलोचनः।

गतोऽन्यत्र विहाराय सूरिः शिष्यगणैः सह ॥

ततश्च ।

विहृत्य कालं भूयांसमागमोक्तेन वर्त्मना ।
पर्यन्तकाले सम्प्राप्ते विधाय सकलं विधिम् ॥
ज्ञानध्यानतपोवीर्यवह्निनिर्दग्धकल्मषः ।
मनीषी निर्वृतिं प्राप्तो हित्वा स्वं देहपञ्जरम् ।
ये तु मध्यमवीर्यास्ते तनूभूतकर्मकाः ।
गता मध्यमबुद्ध्याद्या देवलोकेषु साधवः ॥
बालस्य तु यदादिष्टं भदन्तैर्भाविचेष्टितम् ।
तत्तथैवाखिलं जातं नान्यथा मुनिभाषितम् ॥

॥ मध्यमकथानकं समाप्तम् ॥

विदुर उवाच । कुमार तदिदं मया च कथानकमाकर्णित-माकर्णयतश्च मम गलितं दिनं । तेन युष्मत्समीपे नागतोऽस्मि । मयाभिहितं । भद्र सुन्दरमनुष्ठितं । यतोऽतिरमणीयमिदं कथानकं बुध्यत एव श्रोतुम् । अहो अत्यन्तदुरन्तं पापमित्रसम्बन्धो यतस्तस्य बालस्य स्पर्शनसम्पर्कादिहामुत्र च निबिडविडम्बनागर्भा दुःखपरम्परैव केवलं सम्पन्ना नान्यत्किञ्चनेति । विदुरेण चिन्तितं । बुद्धस्तावदनेन कथानकतात्पर्यार्थ इति । भविष्यति मे वचनावकाशः ॥ इतश्च तत्रावसरे मत्ता नातिदूरे वर्तते वैश्वानरः । श्रुतं तेन मामकीनं वचनं । चिन्तितमनेन । अये विरूपको नन्दिवर्धनस्यालापो । उत्पादितप्रायोऽयमनेन विदुरेण । तत्र सुन्दर-

मिदं वर्त्तते दृष्टं खल्वेष विदुरो ज्ञापयिष्यत्यस्य मदीयवृत्त-
मिति। साम्प्रतं सपक्षो वैश्वानरः॥ विदुरेणाभिहितं। कुमा
सत्यमिदं सम्यगवधारितं कुमारेण। अन्यच्च। प्रकृतिरेषा इह
प्राणिनां यथा यत्र कुत्रचित्किञ्चन दृष्टं श्रुतं वा तत्रात्मानं
योजयन्ति। ततो मयापीदं कथानकमनुस्मृत्य स्वहृदये चिन्तितं।
यदुत यदि कुमारस्य कदाचिदपि पापमित्रसम्बन्धो न भवि
ततः सुन्दरं सम्पद्यते। मयाभिहितं। भद्र किमत्र चिन्तनीयं।
नास्त्येव मे नापि भविष्यति पापमित्रसम्बन्धगन्धोऽपीति। विदुर
प्राह। वयमप्येतावदेवार्थयामहे। ततः स्थितो मदीयकक्ष्या
विदुर। शनैः शनैरभिहितं चानेन। यदुत केवलमेषोऽपि
वैश्वानरो लोकवार्त्तया दुष्टप्रकृतिः श्रूयते। तदयं सम्यक्परि-
वर्जनीयः कुमारेण। मा भूदेष स्पर्शनवद्बालस्य पापमित्र-
भूतोऽनर्थपरम्पराकारणमिति।

निरीक्षते च तस्मिन्नवसरे वैश्वानरः साकूतं मयाभिमुखं
मदीयवदनं। लक्षितोऽहमनेन मुखविकारतस्तैर्विदुरवचनैर्दूयमान
ततः कृता वैश्वानरेण मां प्रति सा पूर्वभाषितिका संज्ञा। भक्षि
मया क्रूरचित्ताभिधानं वटकं। ततस्तत्प्रभावान्मे जनितो
ऽन्तस्तापः। समुत्पन्नाः स्वेदबिन्दवो जातं गुञ्जार्धसन्निभं लो
सपद्य विषमदष्टोष्ठं भ्रूभङ्गकुटिलतरङ्गमतिकरालं वक्त्रकुहरं। भ
भद्रे अगृहीतसङ्केते तथा वैश्वानरवटकप्रभावाभिभूतात्मना
पापकर्मणानाकर्ण्य तस्य वचनमनाभोग्य।
सपद्य चिरपरिचयं परित्यज्य दोषभावमुररीकृत्य दुर्भना आ

निपुणवचनैर्निरस्तगतोऽसौ विहृत्य । तदनन्तरे दूरागत्य निजतम मां शास्त्रस्य सम्प्रति सदाशिवप्रभावोदेन परमोपकारकमना रक्षित । वैराग्य सदाशिवदृष्टकाशोपम मन्त्र । वररामस्य च मधुमार विहृतस्य सदा हता कपोलदारणो चपेटो । सवीता नरसकल अवतीर्णस्यावोऽस्य । ततो मदातिरेकमकलमानमगावधहि सदो विहृत । समसमयतोऽपि । कथित समस्तोऽपि दृष्टाज । ततो निदित समनपि मानेन । तदा न प्रकृत एव कथञ्चिदपि दृष्ट ते विलोकयितुमेतत्कारे वामरपायमिथाहिति । तदेव स्थिते तद्विहस्तागैरालाभिमांनिमेव स्वातु दुःखमिति स्थापितस्तातेन विहाय ।

एवं निर्विघ्नेन मया कलापदत । ततो भवति समस्तादिन । तत्रोपोऽस्य कलाप्रासादप्रासादैरन्तमपमीप । पुञ्जित कलाचार्यो ...तानि सदारामानि कारितो मयोत्सव । अभिनन्दितोऽस्य मानमात्मादिभि देवल केव । वितीर्णा मे दृष्टगावाचक । यथा-प्रसमास्यतेव इति कृत्वा तातेन नियुक्त परिजन । समुप-करणानि मे भोगाय भूपोपकरणानि । स्थितोऽस्य छत्रकुमारबहल-मान । ततस्त्रिभुवनविलोभनीयोऽमृतरस इव सागरस्य सकल-लोकनयनानन्दजननश्चन्द्रोदय इव प्रदोषस्य बहुरागविकारभङ्गुर सुरचापकलाप इव जलधरसमयस्य मकरध्वजायुधभूत कुसुम-शर इव कल्पपादपस्य अभिव्यज्यमानरागरमणीय सूर्योदय इव कमलवनस्य विविधलास्यविलासयोग्य कलाप इव शिखण्डिन प्रादुरभूत् मे यौवनारम्भ । उपचमतिरमणीय शरीर । विस्तीर्ण-

भूत वच स्थल। परिपूरितमुरुदण्डद्वय अगमत्तनुतां मध्यदेश। प्राप्त प्रथिमान नितम्बभाग। प्रतापवदारूढा रोमराजि। वैस्त मवाप्ते लोचने। प्रलम्बतामुपागत भुजयुगल। यौवनमहायेनैवाधि ष्ठितोऽह मकरध्वजेन॥ इतश्च स्वभवनाच्चिमन्ध्य मजामि स्म राजकुले गुरूणा पादवन्दक। ततोऽन्यदागत प्रभाते। स्त तातस्याम्बादीनां च पादपतन। अभिनन्दितस्तैराशीर्वादेन। स्थि तस्तत्समीपे कियन्तमपि चण। समागत स्वभवने निविष्टो विष्ट यावदकाण्ड एवोच्छलितो राजकुले बहल कलकल। तत किमेतदित्यलचिततन्निमित्ततया जातो मे सम्भ्रम। प्रस्थितस्त भिमुख यावत्तूर्णमागच्छन्नालोकितो मया धवलाभिधान सर्व बलाधिकृत। प्राप्तो मदन्तिक। प्रणतोऽहमनेन। आह च। कुमार देव समादिशति। यदुतैतो निर्गतमात्रस्य ते मत्समीपे दूतो। निवेदित च तेन। यथा कुशावर्त्तपुरात् कनक चूडराजसूनु कनकशेखरो नाम राजकुमारो जनकापमाना भिमानात्त्वत्समीपमागतो गव्यूतमात्रवर्तिनि मलयनन्दने कानन तिष्ठत्येतदाकर्ण्य देव प्रमाणमिति। ततोऽह प्रत्यासन्नबन्धुतया महापुरुषतया च प्रत्युद्गमनमर्हति कनक शेखर कुमार इति आस्थानस्थायिभ्यो राजवृन्देभ्य एष समुच्चलित स्वय तदभिमुख। कुमारेणापि मौ मित्यच प्रहितो युष्मदाह्वानाय। तच्छ्रुत्वा प्रस्थातुमर्हति यदाज्ञापयति तात इति ब्रुवाणश्चलितोऽह सपरिकरो। मार्गमध्ये पृष्टो मया धवल। कथमेष

)

वस्तुरिति। धवलेनाभिहितं। यतो मन्दाया कनकचूडसहोदरी भवति तेन ते मातुलसूनुरेष भ्रातेति। प्राप्तास्तत्समीपं। कृतं कनकशेखरेण तातस्य पादपतनं। समालिङ्गितस्तातेन मया च। कृतोचिता प्रतिपत्तिः। प्रवेशितो नगरे महानन्दविमर्देन। अभिहितश्च तातेनाहमथ च कनकशेखरो। यथा कुमार सुन्दरमनुष्ठितं यदात्मीयवदनकमलदर्शनेन जनितोऽस्माकं मनो रथानामप्यगम्यो महाधिमानन्द। तदेतदपि कुमारस्य पैतृकमेव राज्यं। तस्मादत्र कुमारेण तिष्ठता विकल्पो विधेय इति। अभिनन्दितं तातान्नावचनं कनकशेखरेण। समर्पितस्तातेन मदीय भवनाभ्यर्णवर्ती कनकशेखरस्य महाप्रासादः। स्थितस्तत्रासौ। जातोऽस्य मया सह स्नेहभावः। समुत्पन्नो विश्रम्भः। अन्यदा रहसि पृष्टोऽसौ मया। यदुत मयाकर्णितं। किल जनकाप-मानाभिमानाद्भवतामिहागमनमभूत्कीदृशो जनकेन भवतो-ऽपमानो विहित इति श्रोतुमिच्छामि। कनकशेखरेणाभिहितं। आकर्णय।

तातेन चूतमञ्जर्या जनन्यात्यन्तलालितः।
कुशावर्तपुरे तावदहमास कुमारकः॥
अन्यदा मित्रवृन्देन युक्तः केलिपरायणः।
गतः प्रमोदं नाम काननं नन्दनोपमम्॥
तत्र माधविले देशे रक्ताशोकतलस्थितः।
दृष्टो मया महाभाग प्रशान्तो मुनिसत्तमः॥
क्षीरसागरगम्भीरस्तपनीयगिरिस्थिरः।

दिवाकरमहातेजा शुद्धस्फटिकनिर्मल ॥
तत प्रादुर्भवद्भक्तिरह गत्वा तदन्तिकम्।
प्रणम्य चरणौ तस्य निषण्ण शुद्धभूतले ॥
वयस्या अपि मे सर्वे प्रणिपत्य मुनीश्वरम्।
उपविष्टा मदभ्यर्णे विनयानम्रमस्तका ॥
उपमद्दतमज्ञान स माधुर्यनामक ।
दत्ताशीर्मधुरैर्वाक्यै ममस्तान समभाषत ॥
तदीयवाक्यप्रीतेन मयोक्त प्रहृचेतसा ।
भदन्त कीदृश प्रोक्तो धर्मस्तावकदर्शने ॥
अथ प्रह्लादयन्नुच्चैर्मनो मे कलया गिरा ।
धर्माख्यत्प्रपञ्चेन जैनचन्द्र स मे मुनि ॥
तत्रापि प्रथम तेन साधुधर्मो निवेदित ।
ततस्तदनु विस्ताय गृहिधर्म प्रकाशित ।

ततश्च ।

सम्यग्दर्शनसन्मूलो व्रतस्कन्धो महाफल ।
शमादिशाखो गृहिणां धर्म कल्पद्रुमोपम ॥
गृहीत सवयस्येन गतोऽन्यत्र महामुनि ।
धर्मं पालयतो मेऽथावन्यदा पुनरागत ॥

इतश्च ।

व्युत्पन्नबुद्धि सञ्जातस्तदाहमपरापरे ।
श्रावकै सह ससर्गं कुर्वाणो धर्मकाम्यया ॥
अथासौ वन्दितो भक्त्या गत्वोद्यान महामुनि ।

एवंविधे भदन्तेह किं सारं जिनशासने ॥

सुमतिराह ।

अहिंसा ध्यानयोगश्च रागादीनां विनिग्रहः ।
साधर्मिकानुरागश्च सारमेतज्जिनागमे ॥

मया चिन्तितम् ।

सर्वारम्भप्रवृत्तानां मादृशां सुपरिस्फुटम् ।
अहिंसा प्राणिनां तावद्विधातुमिह शक्या ॥
निष्प्रकम्पमनःसाध्यो ध्यानयोगोऽपि मादृशाम् ।
विषयामिषमूढानां दूराद्दूरतरं गतः ॥
रागादिनिग्रहोऽप्यत्र तत्त्वाभ्यासपरायणैः ।
अप्रमादपरैः शक्यः कर्तुं पुम्भिर्न मादृशैः ॥
साधर्मिकानुरागस्तु यो भदन्तेन साधितः ।
स कदाचिद्विधीयेत मादृशैरपि जन्तुभिः ॥
तदेष एव कर्तव्यो यथाशक्ति मयाधुना ।
एतत् सारमनुष्ठेयं नरेण हितमिच्छता ॥
एवं निश्चित्य चित्तेन वन्दित्वा तं मुनीश्वरम् ।
सवर्धमानसंवेगस्ततोऽहं स्वगृहमागतः ॥
इतश्चैकसुतत्वेन जीवितादपि वल्लभः ।
अहं तातस्य तत्रैव यथेच्छाकरणक्षमः ॥
विनयं राजनीतिं च अनुवर्तयता मया ।
तथापि तातः प्रत्यक्षे प्रार्थितो न तथा गिरा ॥

पया ।

४४

करिष्येऽहं यथाशक्ति वात्सल्यं जैनधर्मिणाम्।
तात तत् कुर्वतो यूयमनुज्ञां दातुमर्हथ॥

इतश्च।

मत्सङ्गेनैव तातोऽपि भद्रको जिनशासने।
तत स मामिका तस्य प्रार्थना रुचिरा मता॥

आह च।

राज्यं पुत्र तवायत्तमायत्तं तव जीवितम्।
स्वाभिप्रेतमतः कुर्वन् त्वं मां प्रष्टुमर्हसि॥
ततोऽहं हर्षपूर्णाङ्गः पतितस्तातपादयोः।
महाप्रमादः इत्येवं ब्रुवाणः प्रीतमानसः॥
ततः प्रभृति सर्वोऽपि यो नमस्कारधारकः।
सोऽन्यदेशोऽपि निजे देशे बन्धुबुद्ध्या मयेक्षितः॥
भोजनाच्छादनैर्दिव्यैरलङ्कारैः सरत्नकैः।
धनेन च यथाकामं स्मृतः साधर्मिको जनः॥

अन्यच्च।

अर्हतो यो नमस्कारं धत्ते पुण्यधनो जनः।
स देशे घोषणापूर्वं विहितोऽकरदो मया॥
साधवः परमात्मानः साध्व्यः परमदेवता।
गुरवः श्रावका लोका ममेति ख्यापितं मया॥
जिनेन्द्रशासने भक्तिं यः कश्चित् कुरुते जनः।
आनन्दजलपूर्णाक्षस्तमहं वन्दे स्तुवे॥
याचाद्याचमहोत्सर्गे प्रमोदमुदिताशया।

विचरन्ति स्म जैनश्रामण्य मत्र सज्जना ॥
तथाभिनवधर्माणो ये गौणीभूते स्थिता ।
तथा विशेषतस्तेषां सपर्या भावतो मया ॥
ततो मदनुरागेण लोका धर्मपरायणा ।
यदुक्तञ्च सपदा यथा राजा तथा प्रजा ॥
अद्य न तादृश सौख्य प्रमोद जिनशासने ।
अमात्यो दुर्मुखो नाम पाप प्रद्वेषमागत ॥
ततो रक्षति नानाय स दुरात्मा छिद्र किल ।
पुरुषमस्तहमिश्रेव मन्याख्य शठमानस ॥
इद न्यवेदयद्देव मैव राज्यस्य पालना ।
उच्छृङ्खलीकृता सर्वे कुमारेण यतो जना ॥
नातिक्रामन्ति मर्यादा लोका हि करभीरव ।
ते मुक्ता मुक्तमाचारा कमपथ न कुर्वते ॥
राजदण्डभयादेव देव लोको निरङ्कुश ।
उन्मार्गप्रस्थितस्तूर्ण करीव विनिवर्तते ॥
उद्दण्डोऽनायकार्येषु वर्तमान स केवलम् ।
प्रतापहाने राज्ञोऽपि साधव जनयत्यलम् ॥
अन्यदा चाधुना भूरिलोको जैनमते स्थित ।
क कुमारप्रमादार्थी साम्रपेक्षमकथक ॥
च ।
करघौमे जने जाते यथेष्टप्रविचारिणि ।
कल्याण ब्रूय राजान किं वा राज्य विनाशया ॥

तदिदं यत् कुमारेण देव प्रारब्धमलौकिकम्।
राजनीतेः समुत्तीर्णं बुध्यते तन्न सुन्दरम्॥
तात प्राहाय यद्येवं स्वयमेवोच्यते त्वया।
कुमारो न वयं तस्य सम्मुखं भाषितुं क्षमाः॥

ततश्च।

तातानुज्ञामवाप्यैव दुर्मुखो मामभाषत।
कुमार नेदृशी नीतिर्नृपतेर्लोकपालने॥

यतः।

करापीतजगत्सारो महसा व्याप्तभूतलः।
राजा दिनकराकारो लोकस्योपरि तिष्ठति॥
यस्तु प्राकृतलोकस्य वशगः स्यान्महीपतिः।
तस्य स्यात्कीदृशं राज्यं का वा न्यायस्तदाज्ञया॥
राजदण्डभयाभावात्ततो लोका निरङ्कुशाः।
दुष्टचेष्टितमार्गेषु प्रवर्तन्ते यथेच्छया॥

तदेवं स्थिते।

आदित्य करदण्डाभ्यां यस्तासां शास्ति भूपतिः।
तेनैव परमार्थेन स कृतो धर्मसंग्रहः॥
कुमार तदिदं ज्ञात्वा राजधर्मव्यतिक्रमात्।
मा लोकधर्मतामस्य युक्तं कर्तुं भवादृशाम्॥
ततः प्रादुर्भवत्कोपविक्रमलीभूतचेतसा।
आकारसंवरं कृत्वा मया न प्रति भाषितम्॥
अथ युक्तमिदं कुमारेण मां प्रति यदुक्तम्।

दुष्टवद्दादिभ्रोवस्य कुर्यां सम्मानपूजनम् ॥
ये तु स्वगुणमाहात्म्याद्देवानामपि पूजिता ।
तेषां यथेच्छादानेऽपि नैतत्प्रयुज्यते क्व ॥

तथा हि ।

ये चौर्यपारदार्यादि सत्कर्मादुष्टचेष्टितान् ।
स्वत एव महात्मानो निवृत्ता भवभावन ॥
तेषां जैनेन्द्रलोकानां दण्ड स्यात् कुत्र कारणे ।
दण्डबुद्धिर्भवेत्तेषु यत्सायो दण्डमर्हति ॥
करोऽपि रक्षणीयेषु लोकेषु ननु युज्यते ।
तस्यापि मोचिता जैना ये गुणैरेव रक्षिता ॥
अत किङ्करतां युक्ता नान्यत्किंचन प्रभुत्वम् ।
विधातु युक्तमेतेषां वैराग्याभिविधीयते ॥
येषां नाथो जगन्नाथो भगवांस्तेषु किङ्कर ।
य स्याद्राजा स एवात्र राजा येषां तु किङ्करा ॥
एव चाचरता नृप राजनीतेविलङ्घनम् ।
किं मया विहितं येन भवानेव प्रजल्पति ॥

किं च ।

अलीकधर्मवात्सल्य मदीय वदता त्वया ।
परिस्फुटीकृतं नूनं दुर्मुखत्वमिहात्मन ॥

एवं च वदति मयि कविनो दुर्मुख मदीयोऽभाग्य ।
विस्मितमनेन । अपि अवदाने निर्भरोऽस्यानुराग । अन्येन
कथितमपर । कुपितश्चाय मदीयपक्ष । तदवमनगन्धुना न ह

तदमुद्देशितेन । प्रमाणीकृत वचस्तथा मया राज्ञा । तत सर्वमर
स्वाभिमतमनुष्ठास्यामि । साम्प्रत पुनरेनमनुलोमयामीति भणित्वा
भिहितमनेन । साधु कुमार साधु । सुन्दरस्ते सद्बुमधैर्यातिरेक ।
मया हि भवतश्चित्तपरीक्षणाय मतमिदमुपक्रान्त । ततश्च सुनि
श्चितमधुना । यदुत तावकीन मन । स्थिरतया मेरुशिखरमधर
यति । तच्चेद मदीयवचन कुमारेणान्यथा सम्भावनीय । मयाभि-
हितम् । आर्य किमत्र वक्तव्य । अविषयो भवादृशा अन्यथासम्भाव
नाया । ततो निर्गता मत्समीपाद्दुर्मुख । मया चिन्तित । दुष्ट
प्रकृतिरेष दुर्मुख पापात्मा च । तन्न विज्ञायते किमयमाचरिष्यति ।
यतो महताकूतेन प्रथममनेन मन्त्रित पश्चादतित्वरया कृतमाकार
संवरणम् । अतो निरूपयामस्तावत । तत प्रयुक्तो मया प्रणिधि
श्चतुरो नामान्तरङ्क ॥ गतेषु कतिचिद्दिनेषु समागतोऽसौ
मत्समीप । निवेदितमनेन । यथा स्वामिन तावदितो निर्गतोऽसौ
विनयेनाराध्य दुर्मुख सपन्नस्तस्याङ्गरक्षक । ततो दुर्मुखेण रहसि
समाहूय समस्तस्थानेभ्य प्रधानश्रावकानिदमभिहित । यदुत अरे
एष कनकशेखरकुमारोऽलीकधर्मपक्षरहीनो राज्य विनाशयति
लग्न । ततो युष्माभ्यमित प्रभृति यदेव किंचित प्रयच्छति एष
राजभागसद्भूतो भवतां करस्तद्द्वयमपि प्रच्छन्नमेव मम समर्पणीय
न च कुमाराय निवेदनीयमितरथा नास्ति भवता जीवितमिति ।
श्रावकैरुक्त । यदाज्ञापयति महामात्य । ततो निर्गतास्ते । मया
भिहित तात्ते । भद्र अपि ज्ञातमेतत्तातेन । चतुर आह । ज्ञात ।
। कुत सकाशात् । चतुरेणोक्त । तत एव दुर्मुखात् । मया

निहितं। तत किमपरित तातेन। चतुर प्राह। न किञ्चित् केवलं कृता गजनिमीलिका। ततो मया चिन्तितं। यद्येव दुर्वृत्त केन एव तातस्यानभिप्रेतमिदमकरिष्यत्ततोऽस्मदग्रायिष्यमस्य यदीदृशमप्यविनयस्य फलं। यदा तु परकलत्रमनुमतमप्रतिषिद्धमिति स्थायात् तातेनापीदं गजनिमीलिकां कुर्वताभिमतमेव तदा किमत्र कुर्मः। यतो दुष्प्रतिकारौ मातापितरावित्याख्यातं भगवता। ततो न युक्तं मायत्तातेन सह विग्रहकरणं नापीदमी-दृशमिदानीं द्रष्टुं शक्यं। तस्माद्दिगोऽपक्रमणमेव श्रेयः। इत्यालोच्य कस्यचिदप्यकथयित्वा आत्मनिच्छन्देन महापकालोऽत्र समागतो ऽस्मि। तदेष मे जनकेनापमानो विहित इति॥

मयाभिहितं। कुमारसुन्दरमनुष्ठितं भवता। न युक्त एवाभि-मानशालिनो पुरुषाणां मानम्लानिकारिणि सदेकत्र निवासः। तथाहि।

भास्करस्तावदेवास्ते गगने तेजसां निधिः।
निर्धूय तिमिरं यावत् कुरुते च जनोत्सवम्॥
यदा तु ग्रस्यतेव तमसोऽपि महोदयम्।
तदापरसमुद्रादौ गत्वा कालं प्रतीक्षते॥

ततस्तुष्टो मद्वचनेन कनकशेखरः। तदैव परस्परप्रीत्या तत्र दमराव। अत्रान्तरे मङ्गवने नियतोरावयोः समागतो चेटकः। प्रणतिपूर्वकमभिहितमनेन। यदुत कुमारौ देवः समाज्ञापयति। शीघ्रमागन्तव्यं कुमाराभ्यामिति। ततो यदाज्ञापयति तातः। इत्यभिधायावां गतौ तातसमीपे यावदतिसम्भ्रमेण तातस्तान

दुत्थाय गलदानन्दोदकप्रवाहप्लावितनयनयुगलास्तय ७
समागत्य सपरिकरा पतिता कनकशेखरचरणयो। तत ८
कैते सुमतिवराङ्गकेसरिण इति वदता सस्नेहमूर्ध्न्यालिङ्गिता कनकशेखरेण। मयोक्तं। कुमार क एते। कनकशेखर प्राह। मदीयजनकसहस्तमा इति। तत कृतप्रतिपत्तय समुपविष्टा सर्वेऽपि तातास्यर्णे। तात कनकशेखर प्रत्याह। कुमार एतैस्त्वमेव जनकसहस्तमैराख्यात। यथा यत प्रभृति कुमारोऽनाख्याय निर्गतो गेहात् तत आरभ्य राजा कनकचूड परिजनसकाशाच्च दूरं क्वापि कुमार इत्याकर्ण्य सहसा वज्राहत इव पिष्ट इव दारित इव मत्त इव मूर्छित इव न किञ्चिच्चेतयते स्म। देवी च चूतमञ्जरी प्रविष्टा महामोह स्मृतेव स्थिता मुहूर्तं। तत परिजनेन दत्वाति व्यजनचन्दनादिभिराश्वासन। ततो हा पुत्रक क गतोऽसीति प्रलपितुं प्रवृत्तौ तौ देवीनृपौ। तत परिजनस्यापि समुत्थितो महानाक्रन्दरव मिलितं मन्त्रिमण्डलम्। अभिहितमनेन। देव मा समर्थे पाय। ततो मुञ्च विषाद अवलम्बस्व धैर्यं क्रियतां यत्न कुमारान्वेषणे। राजा न तद्वचनं वेदयते स्म। ततश्चातुरेण चिन्तित। शोकातिरेकेण त्यक्ष्यति देव प्राणान्। ततो नाधुना समादेशं कर्तुं युक्ता। तत पादयोर्निपत्य तेन राज्ञे निवेदितं सकारणं मदीयमपक्रमणं। ततो जीवति कुमार इति कृत्वा समाश्वस्त राजा चेतनया। पृष्टश्चतुर क पुनर्गत कुमार इति। चतुरेण
[illegible]। न मे किञ्चिदाख्यातं कुमारेणापक्रमणकारणमिति।
मया लक्षितं चन्द्रमतीतापदिनकारणमिति। यदुत सस्वयं

देवस्य समीपे गतो भविष्यति । वत्सा हि मन्दा कुमारस्य वचनं पप्रच्छ । कुमारपरिचयादेवावगतमिदं मया । इतो निर्गतस्य तथैव चित्तनिर्वाणं नान्यथेति ॥ अतः साधु चतुर विज्ञात साधितमिति यत्ता दापितं चतुराय पारितोषिकं महादानं राज्ञा । वचनमाकर्ण्यानर्थनिकरस्य हेतुरिति कृत्वा निर्वासितः स्वविषयात्सु-रेन्द्रो दुष्टः । प्रतिज्ञातं च देवीनृपाभ्यां । यथा यावत् कुमारवदनं साक्षादवलोकितं तावदेवावाभ्यामाहारशरीरसंस्कारा-दिकं करणीयमिति ।

इतश्च तस्मिन्नेव दिने प्रविष्टो दूतः । तेन च विहितोचितप्रति-पत्तिना निवेदितं कनकचूडाय । यथा देव अस्ति विशाला नाम नगरी । तस्यां नन्दनो नाम राजा । तस्य च द्वे भार्ये प्रभावती पद्मावती च । तयोश्च यथाक्रमं द्वे दुहितरौ विमलानना रत्नवती च । इतश्च कनकपुरे प्रभावत्याः सहोदरोऽस्ति प्रभाकरो नाम राजा । तस्य वसुसुन्दरी नाम भार्या । तस्याश्च विभाकरा-भिधानस्तनयः । तयोश्च प्रभाकरपद्मावत्योः पूर्वमजातयोरेव विभा-करविमलाननयोः परस्परमभ्युपगमश्च । यदुतावयोर्यस्य कस्यचिद्दु-हिता जायेत तेनेतरसम्बन्धिने सुताय सा देयेति । अत एव प्र-तिपन्ना सा विमलानना विभाकरस्य । अन्यदा गुणसम्भारगर्भ-निर्भरं बन्दिभिरुद्घुष्यमाणं श्रुतं तया कनकध्वजकुमारनामकं । तत्प्रभृति च सा विमलानना कुमारे निःशङ्कितरागातिरेका भिन्न-यूथपरिभ्रष्टेव हरिणिका सहचरवियुक्तेव चक्रवाकिका नाकनिर्वा-सितेव देवाङ्गनिका मानससरःसमुत्कण्ठितेव कलहंसिका स्मरदि-

रक्षितेव दूतकरो [illegible] न रञ्जयति गीतं न ।
कन्दुककेलिषु न विभवो [illegible] नाभ्यस्यति चित्र
न कुरुते [illegible] न [illegible] [illegible]
रात्रिन्दिवं [illegible] निश्वस्य [illegible] परम
निरामयम् किमपि ध्यायन्ती तिष्ठति । तत पत्रदुत्सुक
परिकरो न जानीते तादृशविकारस्य कारणं । तदा निर्बन्धे
मया सपरिहितया [illegible] रत्नवत्या विकारहेतु । कथि
दितं तया । सखे कनकशेखरकुमारनामधेयान्यभिरामचरित
श्रावणरम्याः समपमतो निश्चितमेतत्प्रभृत्येव प्रियभगिन्या मनसि
रत । तदिदमत्र प्राप्तकालं । निवेदयाम्येवमुचितमेव तस्य ।
येन तात पत्र तस्य प्रियभगिनीचित्तचौरस्य नित्य [illegible]
विचिन्त्य निवेदितं तया मत्र नन्दनगरपतये । चिन्तितमन्ते ।
दत्तैवेयं जनन्या विभाकराय तथापि नान्यथाधुनास्या जीवितमिति
कृत्वा प्रेषयामि तस्यैव कनकशेखरस्य स्वयंवरामेनां । यतो नेह
वध्यायामस्या युक्तः कालविलम्बः पश्चादेव विभाकर समानुनि
ष्याम । ततो वत्से धीरा भव मुञ्च विषादं गच्छ कुशावर्त्तं कनक
शेखरायेति मधुरवचनैरामन्त्र्य देवेन सह परिजनेन प्रस्थापित
तत्र विमलानना । रत्नवत्यापि विज्ञापिता देव । यदा तत
तादृशमनया रहिता क्षणमपि जीवितुमुत्सहे । ततो मयापि द
ष्यमित्यनुजानीत यूयं । केवलं न मम कनकशेखरो भर्ता । द
मापन्यं नारीणां महदेव स्नेहचोटकारणं । ततो मया तदिदं
वयस्य कस्यचिन्नायथा भाव्यमिति । देवेनाभिहितं । वत्से वत्से

राजते सदैव समाचर। न खलु वत्सा स्वयमेवानुचितमाचरिष्यति। ततो महाप्रसाद इति वदन्ती प्रवृत्ता रत्नवती । ततोऽनन्तर-प्रयाणके प्राप्ते ते विमलाननारत्नवत्यौ श्रावस्तिनगरे स्थिते बहिरुद्याने । प्रहितोऽहममुमर्थं विज्ञापयितुं देवपादमूलमेतदाकर्ण्य देव प्रमाणमिति ।

ततस्तद्दूतवचनमाकर्ण्य कनकचूडराजा हर्षविषादपूरितहृदय कन्यायामकदानाय व्यापाय शूरसेन बलाधिकृतमस्मात् सुमति-वराङ्कमरिण प्रधानमहत्तमाम् प्रत्याह । पश्यतां हो परमानन्द-कारणमपीदमस्माक मन्दनराजदुहितोरागमन कुमारविरहानल सर्पिःप्रक्षेपकल्पतया क्षते क्षारनिषेकतुल्य प्रतिभासते । तदुच्यत शीघ्रं यत्र जयस्थले । निश्चितमेतत्तत्रैवास्ते कुमार । निवेदयत पद्मनृपतये मदीयावस्थां कन्यागमनं च । कारणद्वयमवगम्य प्रहे अत्यैव कुमार पद्मराज । अन्यच्च नन्दिवर्धनकुमारोऽपि पद्मरा-जमनुज्ञाप्य युष्माभिरानेयो यत स एवोचितो वरो रत्नवत्या । ततोऽस्माभिरभिहित । यदाज्ञापयति देव । ततस्तेनामुना प्रयो-जनेन समागता वयमिति ॥ तदिद सर्वमस्माभ्यमेतैराख्यात । तदेव स्थिते यद्यपि युष्मद्विरहकातरहृदयतया नेदमस्माभिरभि धातु युक्त तथापि महाप्रयोजनमित्याकर्ण्याभिधीयत । यदुत मा कुरुताधुना कालविलम्ब गच्छतामितरया कुमारौ जनयत द्वावपि युवां कनकचूडराजचित्तानन्दमिति । तत शोभनमाज्ञा-पित तातेन भविष्यत्येव कनककेसरेण सह समावियोग इति चिन्तयता मया कनककेसरेण चाभिहितं । यदाज्ञापयति

राजते तदेव समाचर । न खलु वत्सा स्वयमेवानुचितमाचरिष्यति । ततो महाप्रसाद इति वदन्तौ प्रवृत्ता रत्नवती । ततोऽनवरत-प्रयाणकैः प्राप्ते ते विमलानगरासन्नवर्त्यौ उद्यानोपवने स्थिते च विश्रान्ते । प्रहितोऽहमनुमत्य विज्ञापयितुं देवपादमूलमेतदाकर्ण्य देव प्रमाणमिति ।

ततस्तद्दूतवचनमाकर्ण्य कनकचूडराजा हर्षविषादपूरितहृदयः कन्यावासकदानाय व्यापार्य शूरसेन सेनाधिपतिमगात् सुमति-वराङ्गमतिप्रधानसचिवमाम् प्रत्याह । अनन्तरा परमानन्द-कारणमपीदमस्माकं मन्दभाग्यदुर्विपाकागमनं कुमारविरहानल-प्रदीपनैकवचनतया कृते सारमिदमतुल्यं प्रतिभासते । तदुच्यत मोदं एव अथवालं । निश्चितमेतत्सैवास्ते कुमारः । निवेदयत पद्मनृपतये मदीयावस्थां कन्यागमनं च । कारणद्वयमवगम्य प्रेष्य व्यत्येव कुमारं पद्मराजः । अन्यच्च नन्दिवर्धनकुमारोऽपि पद्मरा-जमनुज्ञाप्य युष्माभिरानेयो यतः स पर्याचितौ वरौ रत्नवत्याः । ततोऽस्माभिरभिहितं । यदाज्ञापयति देव । ततश्चैवासुना प्रयो-जनेन समागता वयमिति ॥ तदिदं सर्वमवगम्यमेतेरात्मात । ततश्च स्थिते यद्यपि युष्मद्विरहकालस्वहृदयतया नेदमस्माभिरभि-धातुं शक्यं तथापि महाप्रयोजनमित्याकलय्याभिधीयते । यदुत मा कुरुताधुना कालविलम्बं गच्छतातित्वरया कुमारवर्ये जनयत तावदपि युवां कनकचूडराजचित्तानन्दमिति । तत श्रीभगवताज्ञा-येत तातेन भविष्यत्येव कनकशेखरेण सह ममावियोग इति चिन्तयता मया कनकशेखरेण चाभिहितं । यदाज्ञापयति

सता सन्नीतयस्तावत्प्रवर्तन्ते जगत्त्रये ।
दुष्टाभिसन्धिनो यावत्तासां विघटको भवेत् ॥
प्रादुर्भावे पुनस्तस्य क्व धर्मः क्व च नीतयः ।
तेनासौ नीतिमार्गस्य धौरेयैर्गीतो विलोपकः ॥

तस्य च दुष्टाभिसन्धिनरेन्द्रस्यानभिज्ञा परवेदनानां कुशला पापमार्गे वत्सला चरटवृन्दस्यानुरक्तचित्ता निजे भर्तरि पूतनाकारा निष्करुणता नाम महादेवी । तथा हि ।

दुष्टाभिसन्धिना तेन नानाकारैः कदर्थनैः ।
चिरं कदर्थितं दीनं लोकमालोक्य सस्मिता ॥
सा निष्करुणता देवी दुःखं गाढतरं ततः ।
जनयेत्तस्य नो वेत्ति तेन सा परवेदनाम् ॥
नेत्रोत्पाटशिरश्छेदनासिकाकर्णकर्तनम् ।
उत्कर्तनं त्वचोऽङ्गस्य खदिरस्येव कुट्टनम् ॥
ये चान्ये जन्तुपीडाया प्रकारास्तेषु कौशलात् ।
सा निष्करुणता देवी पापमार्गे विचक्षणा ॥
ये ये भुवनसन्तापकारिणो दुष्टचेष्टकाः ।
रौद्रचित्तपुरे लोका सन्ति द्रोहादयः खलाः ॥
ते तेऽतिवल्लभास्तस्यास्ते ते सर्वस्वनायकाः ।
अतश्चरटवृन्दस्य देवी सात्यन्तवत्सला ॥
दुष्टाभिसन्धिराजेन्द्रं तं भर्तारं दिवानिशम् ।
मन्यते परमात्मानं सा शुश्रूषापरायणा ॥
न मुञ्चति च तद्देहं संवाहयति तद्बलम् ।

अनुरक्ता निजे पत्यौ सा देवी तेन वर्ण्यते ॥

तस्याश्च निष्करुणताया महादेव्या अभिवृद्धिहेतुरस्य रौद्र रूपमुरस्य सकला तक्षशिलाजनानां विनीता जननीजनकयो- ऽतिभीषणा स्वरूपेण साक्षात्कालकूटसम्पुटघटितेव शिवा नाम दुहिता । तथा हि ।

यत प्रभृति सा जाता कन्यका राजमन्दिरे ।
तत आरभ्य तत्सर्वं पुरं समभिवर्धते ॥
राजा पुष्टतरीभूतो दर्पो प्रकर्षमागता ।
अतोऽभिवृद्धिहेतुः सा पत्तनस्य सुकन्यका ॥
ईर्ष्याप्रद्वेषमात्सर्यचण्डत्वाप्रशमादय ।
प्रधाना ये जनास्तत्र पुरे विख्यातकीर्तय ॥
तेषामानन्दजननी सा द्विधा प्रविलोकिता ।
स्थिता परापरोत्सङ्गे भ्रमन्ती करात्करे ॥
चुम्ब्यमाना जनैर्नोचैस्सम्भ्रमीति निजेच्छया ।
सा तक्षशिलालोकस्य तेनात्यन्तवल्लभा ॥
दुष्टाभिसन्धिनृपतेर्वचन नातिवर्तते ।
सा निष्करुणतादेव्या वचनेन प्रवर्तते ॥
शुश्रूषातत्परा नित्यं तयोर्हिंसा सपुत्रिका ।
जननीजनकयोस्तेन सा विनीतेति गीयते ॥
भीषणा या स्वरूपेण यथाभिहितसम्भ्रमा ।
तदिदानीं मया सम्यक्कथ्यमानं निबोधत ॥
अपि सा नाममात्रेण पापकार्यविधायिका ।

सर्वेषामेव जन्तूनां किं पुनः प्रविलोकिता ॥
साधोमुखेन शिरसा नरकं नयति देहिनं ।
सा संसारमहावर्तगतसंपातकारिका ॥
सा मूलं सर्वपापानां सा धर्मध्वंसकारिणी ।
सा हेतुश्चित्ततापानां सा शास्त्रेषु विगर्हिता ॥
किं चेह बहुनोक्तेन नास्त्येव ननु तादृशी ।
लोकेऽपि दारुणाकारा सा हिंसा हन्त यादृशी ॥

इतश्चास्ति तामसचित्तं नाम नगरं । तत्र महामोहनृपते द्वेषगजेन्द्रो नाम नरेन्द्रः प्रतिवसति । इतश्च या प्रागाख्याता वैश्वानरस्य जननी मम धात्री अविवेकिता नाम ब्राह्मणी स तस्य द्वेषगजेन्द्रस्य भार्या भवति । सा च केनचित्प्रयोजनेन तत स्तामसचित्तान्नगराद्बहिर्भूते सति वैश्वानरे तत्र रौद्रचित्तपु समागतासीत् । यादृक् तत्तामसचित्तं नगरं यादृशोऽसौ द्वे गजेन्द्रो राजा यादृशी साविवेकिता यच्च तस्यास्तामसचित्त नगराद्रौद्रचित्तपुरं प्रत्यागमनप्रयोजनमेतत् सर्वमुपरव क यिष्याम । केवलं भद्रेऽगृहीतसङ्केते न तदास्य व्यतिकरस्य गन्धमपि ज्ञातवान् । इदानीमेवास्य भगवतः सदागमस्य प्रसा दादिदं समस्तं मम प्रत्यक्षीभूतं । तेन तुभ्यं कथयामि ।

ततः साविवेकिता तत्र रौद्रचित्तपुरे स्थिता कियन्तं कालं । जातो दुष्टाभिसन्धिना सह परिचयः । ततो द्वेषगजे प्रतिबद्ध एवासौ दुष्टाभिसन्धिवरटनरेन्द्र ततोऽविवेकिता किङ्करभूतो वर्तते । ततः साविवेकिता सा समुत्पन्नो ग

समयश्यामे समीपवर्ति चैत्यगेहेऽवगत्य ततो रौद्रचित्तपुरात् स्थिता
प्रवर्तिता। ततोऽन्यदा मम जन्मनि वैश्वानरो वृद्धिं गत
एवेति। कथितमाया तस्मै सर्वोऽप्यात्मीय वृत्तान्त। ततस्तस्य
वैश्वानरस्य तत्र मार्गे मया सह गच्छत समुत्पन्नैवंभूता बुद्धिः।
यदुत नयाम्येनं नन्दिवर्धनकुमारं रौद्रचित्तपुरे। दर्शयाम्यस्मै
दुष्टाभिसन्धिना तां हिंसाकन्यकां। ततस्तया परिणीतया सम्यग्
अस्मद्योजनेषु गाढतरं नियमितो भविष्यति। ततो विचिन्त्य
तेनैवमभिहितोऽहं तत्र गमनार्थं। मयोक्तं। कनकशेखरादयोऽपि
गच्छन्तु। वैश्वानर आह। कुमार नामीषां तत्र गमनावसरो यतो
दूरवर्ती तद्रौद्रचित्तं नगरं। ततो विना परिजनेन मत्सहाय एव
कुमारस्तत्र गन्तुमर्हति। ततस्तदाकर्ण्याहमत्यन्तलोलतया तद्वचनस्य
दुष्टतया तत्र वैरभावस्य अज्ञानोपहततया चित्तस्याकलय्य तस्य
परमशत्रोः स्वरूपं आत्मघातहिताहित अदृष्टापायगामिनीमनर्थपर-
म्परां गतो वैश्वानरेण सह रौद्रचित्तपुरे। दृष्टो दुष्टाभिसन्धिः।
दापिता वैश्वानरेण मह्यं तेन हिंसा। परिणीता क्रमेण। कृत
दुश्चितकरणीय॥

तत प्रहितो दुष्टाभिसन्धिना महितो हिंसावैश्वानराभ्यां
मिलितोऽहं कनकशेखरादिवर्गे। गच्छता मार्गे प्रारब्ध सहर्षेण
वैश्वानरेण सह जल्पः। यदुत कुमार कृतकृत्योऽहमिदानीं। मयोक्तं।
कथम्। स आह। यदेषा परिणीता कुमारेण हिंसा। केवलमेता-
वदधुनाऽहं प्रार्थये यदेषा कुमारस्य सततमनुरक्ता भवति। मया-
भिहितं। कः पुनरेवंभवनेऽस्या उपायो भविष्यति। वैश्वानर

प्राह। सापराधं निरपराधं वा प्राणिनं मारयता कुमारेण मनागपि न घृणायितव्यं। स्वयमस्याः सकाशादनुरक्तीभवनोपायः। मया भिहितं। किमनयात्यन्तमनुरक्तया भविष्यति। वैश्वानरः प्राह। कुमार सत्याऽपि महाप्रभावेयं। यतो मयाधिष्ठितः पुरुषो तेजस्वितया परेषां केवलं त्रासमात्रं जनयति अनया पुनः हिंसयात्यन्तमनुरक्तयालिङ्गितमूर्तिर्महाप्रभावतया दर्शनमात्रेण जीवितमपि नाशयति। तस्मादभिमुखीकर्तव्येयं कुमारेण। मया भिहितमेवं करोमि। वैश्वानरेणोक्तं। महाप्रसाद इति। ततो मार्गे गच्छन्नहं शशसूकरशरभशम्बरसारङ्गादीनामनेकजीवानां शतसहस्राणि मारयामि स्म। ततः प्रहृष्टा हिंसा कृता ममानुकूला। ततः कम्पन्ते मद्दर्शनेन जीवा मुञ्चन्ति प्राणानपि केचित्। ततः सञ्जातो मे वैश्वानरकथितहिंसाप्रभावे प्रत्ययः। प्राप्तोऽहं कनकचूडविषयाभ्यर्णे। तत्रास्ति विषमकूटो नाम पल्ली। तन्निवासिनः कनकचूडमण्डलोपद्रवकारिणोऽम्बरीषनामानश्चरटाः प्रतिवसन्ति। ते च कदर्थिता एव बहुशः कनकचूडेन। ततः कनकशेखरमा[illegible] मवगम्य निरुद्धस्तैर्मार्गः। प्रत्यासन्नीभूतमस्मद्बलं। ततः कलकलं कुर्वन्तः समुत्थिताश्चरटाः। समालग्नमायोधनं। ततश्च

निपतितशरजालभिन्नेभकुम्भस्थलाभोगनिर्गच्छदच्छमुक्ताफलस्तोमसंपूरिताशेषपीठभूदेशं क्षणात्। तथा

विदलितभटमस्तकाभ्यन्तराजीववृन्दानुकारेण रक्तौघनीरदण्डाम्बष्ठच्छसमघातहेषेण तुच्छं तडागेन सञ्जातसुखैर्महायुद्धमकमिति।

तत एकदेशमया करटकस्य सभाया परिभ्रमणाय कनक-पुरावदत । तदनन्तरं सारथ्याभिधानेन करटनायकेन सार्धं समाचरित समायोधनमिति। तत्र अग्निमोऽह वेदान्तरेण । अधित मण तत्सूरविलाभिधानं नरक। तत्र प्रहृष्टो मेऽलमलाप । मज्ञानो धूर्जटकृतदूरो करटकथ । मदाचित स्वेदबिन्दुनिकरेण शरीर। स च सारथ्योऽयमनुमानो धनुर्वेदे निर्दयावध वराणेऽतिनिपुण सर्वशस्त्रयोगेषु गदोद्धुरो विद्याबलेन प्रबल वैदो देवतानुग्रहेण। तदापि अधिविनयपुरोदयमाहात्म्यान्मे न वर्तन्ते स्म तदीयाभिमोघता न प्रभवन्ति स्म तदीयशस्त्राणि न वहन्ति स्म तस्य विद्या अकिञ्चित्करीभूता देवता। मम तु येनापि परिस्फुरित चक्रे भिषमिषरटकस्य प्रभावातिशयो यद्स्य देवता समाप रिपुदृष्टिमपि धारयितु न पारयति। ततो मया तदा वेदान्तरकटकप्रभावाधिष्ठितेन स सारथ्येनकरटनायको विच्छिन्नकार्मुक प्रतिबन्धमेवाप्यगाद् तत् स्वकीयधनुष्कुटाग्रास्त्र-शरेण स्कन्धाद्वतीय स्थितो भूतले प्रस्थितो मदभिमुख। तदनन्तरं पापात्मिका विमाकिताऽद्य विमया। जातो गाढतर रौद्रपरिणाम मुक्तो मया कर्णान्तमाकृष्य निशितोऽर्धचन्द्र । छिन्न तेन तस्यागच्छतो मस्तक। मनुष्यमितोऽस्मद्बले कलकल । निपातिता ममोपरि दिवे कुसुमवृष्टि । हृष्ट सुगन्धोदक। समाहता दुन्दुभय । समुद्घोषितो जयजयशब्द। ततो हतनायकस्मादिमान करटबल। चतुर्भिरनसहरण गत मे तरल प्रतिपन्न मया। निष्कण्टकायोधन सजात मन्ये। प्रतिपन्न सद्वरटेमस मत्प्रभाव।

मया चिन्तितं। अहो विमलाया माहात्म्यप्रकर्षः यदनयापि वि-
कलस्य ममैतावानवतिविशेषः सम्पन्न इति। सम्मानितास्तेऽपि
कणखरादिभिः। ततः प्रयाणकैः सम्प्राप्ता वयं कुशावर्त्तपुरे। आ-
नन्दितः कनकशेखरकुमारागमनेन कनकचूडराजः। महा-
तता विधापितमनेन महोत्सवं प्रवेशनं प्रवर्त्तितं। ततो वि-
विमलाननारत्नवत्योः ररौद [illegible] समागतं पथ धनं हतमुर्ख-
गाय ततो [illegible] नन्दिधीयमानजैनजनसमानविधि
कुलाचारं रूपात्मानरम [illegible] नवानवानमानर्वा
तेन निर्भरीभूतं समस्तं कुशावर्त्तपुरं परिणीता कनकशे-
विमलानना मया रत्नवतीति। ततो [illegible]
निरुक्त [illegible] गत [illegible] कुर [illegible]
रमणीयतया [illegible] [illegible] [illegible]
मास [illegible] [illegible] [illegible]
समर्पिकया [illegible] विमलाननारत्नवत्यो [illegible]
नमामि [illegible] [illegible] [illegible]
सुम। वय [illegible] कनकचूडराजा [illegible] [illegible]
एव प्रथम कोलाहल [illegible] [illegible]
प्रस्थितमाश्रम। यतो विमलानना [illegible] [illegible]
प्रवाद। ततः [illegible] [illegible] ततो [illegible]
परमेन्द्रस्य [illegible] [illegible] एव [illegible]
परवमप्रकाशता किमन्। [illegible] [illegible] वन्दिभिरु-
मागम। ततः [illegible] विभिन्नमनाभि। [illegible]

पुरनिवासी प्रभाकरवर्मसूनुर्धर्मात्मजयो विभाकरो यस्मै प्रभावत्या
ऽवेषा विज्ञानन्ता पुत्रमाश्रोऽटिति निवेदित दूतेन। ततश्चैषो
काम् परिभूय वर्ततेऽ ब्धौ दृष्टामीति भावयतो मे विचिन्ता
दान्तरेण गता। ततो भणितं मया क्रूरचित्ताभिधान वटक।
कथाता माथुर परिणाम। ततो मयाभिहितं। अरेरे पुरुषाधम
विभवर परदारहरणतस्कर क यासि पुरुषो भव पुरुषो भवेति।
सकलदावस्य नृत्यमथाव इव विभि स्वातोमुखैश्चलितमभिमुख
याव। सा विभूतामदधिहायकामाय एव नायका। ततो मया
कनकचूडराजेन कनककेशरेण च विभिरपि योद्धुकामैश्यामसुख
नाम। तस्य दोऽसौ कन्यागमनश्रुत्यर्थं कनकचूडराजसमीपे
मागत पुत्रमाश्रोपन्त्रराजदूत च तथावसरे मधुकरो वर्तते।
ततोऽभिहितोऽसौ मया। अरे विकट जानीषे स कतमा युध्यते
वद नायका। विकट आह। देव सुष्ठु जानामि। य एष वाम-
पार्श्वेऽवस्थ भवत एष कलिङ्गाधिपतिः समरसेनो नाम
राजा। एतदर्थेनैव हि प्रारब्धमिदमनेन विभाकरेण। यतो महा-
कनया विभाकरपितुः प्रभाकरस्याय स्वामिभूतो वर्तते। य पुनः
रेव मध्यमपेन्द्रो वर्ततेऽभिमुख कनकचूडनरपतेरय विभाकरस्यैव
मातुलो वङ्गाधिपतिर्दुमो नाम राजा। यश्चैष दक्षिणभागवर्तिनि
रले नायकोऽभिमुख कनककेशरस्य सोऽयं विभाकर एव। यावदेव
कथयति विकट तावत्समासन्नमायोधनम्। तच्च कीदृशम्।

शरजालतिरस्कृतदृष्टिपथ पयरोधसमाकुलतीव्रभटम्।
भटकोटिविपाटितकुम्भतटं तटविभ्रमखण्डितशरीररचितम्॥

मया चिन्तितं। अहो विमलाया माहात्म्यमकथ। यन्नदापि सौ किमस्य मनीनानाम्यनिर्निमित्त मयम इति। ...
कामसदिभि। तदा प्रयाणक। समाप्ता वय कुमारवर्तपुरे। सर्व मन्दिर कनककामरकुमारागमनेन कनकचूडराजसुतो नरवर्ती ततो विधापितमान महात्मा पनित प्रणयितव। ततः सर्व विमलाननारत्नवत्योर्विवाहदिनं समागत पर्यायेण। हतमुत्सव नीय। ततो नीयमानमहानन्दविधीयमानैर्जनस्नानमानैरत्र कुमाचारै स्नापयमानरम्यरितजनोपचारैगानवादनपानखादनेन निर्भरीभूते ममस्त कुमारवर्तपुरे परिणीता कनकचूडेन विमलानना मया रत्नवतीति। ततो विहितेषूचितकर्तव्येषु निवृत्ते विवाहमहानन्दे गते दिनत्रयद्वष्टप्रवनतया कुमारवर्त्तनगरीरमणीयतया तमदर्शनाकुतूहलपरतया यौवनस्य समुचितनया समासु विश्रम्भभावस्य गृहीत्वास्मदनुज्ञा नगरावलोकनाय निर्गते भ्रमणिकया सपरिकरे विमलाननारत्नवत्यौ। ततोऽनेकाश्चर्यदर्शनेनानन्दपूरितहृदये संप्राप्ते ते चूतचूतक नामोद्यानं प्रवृत्ते क्रीडितुम। वयं तु कनकचूडराजास्थाने तदा तिष्ठाम। यावदकाण्ड एव प्रवृत्त कोलाहल पृष्टास्त दासचेटीभि किमेतदिति सर्वाभ उत्थितमास्थानं। हृते विमलाननारत्नवत्यौ केनचिदिति प्रादुर्भूत प्रवाद। ततः सन्नद्धमस्माकं बलं लग्नं तदनुमार्गेण। ततो मार्गस्खलितं परसैन्यस्य मोक्षापनतयास्मदनीकस्य स्तोकभूभाग एव समरद्यूतं परवमूरसाद्यतयाकिन्या। श्रुतमस्माभिर्विभाकरनामकं वन्दिभिरुद्घुष्यमाणम्। ततः सर्वैरेव चिन्तितमस्माभि। अये स एष कनक

पतितो धाऽह विभाकर । तारस्वर्णेद्धास्मार मुक्तानि तेन कनक-
केसरस्योपरि चाटिमयबाणादीनस्त्राणि । निवारितानि चारुण-
चारुदत्तादिभि प्रतिपक्षै कनककेसरेण । ततोऽमिलताम् द्वाव
समरभौम चन्द्रमाः विभाकर । कौदृश रणस्य भूमिस्थेन सह
युद्धमिति मत्वा कनककेसरोऽपि स्थितो भूतले । ततो दक्षिण-
हस्तकरस्थितखड्गमसिरोहितममेचकार प्रतिपक्षप्रहाराद्गर्भाधार सगात
द्वयोरपि द्वन्द्वे वेला यत्र करवालयुद्धम् । तत समाहत्य स्कन्ध-
देशे पातित कनककेसरेण विभाकरो भूतले । ततो मूर्च्छा । समु-
त्थित कनककेसरस्तमे व्यजनमकरोत् । ततो निवाय न वायुदान
चन्दनाम्बुसेकादिभिराश्वासितो विभाकर कनककेसरेण अभि-
हितश्च । साधु भो नरेन्द्रतनय साधु न मुक्तो भवता पुरुषकार
कातरोऽस्मो दीनभाव समुत्साहिता पूर्वपुरुषस्थिति लेखितमात्मीय
स्वरूपे नामक । तदुत्थाय पुनर्योद्धुमर्हसि राजसूनु । ततोऽहो
अस्य महानुभावता अहो गम्भीरता अहो पुरुषातिरेक अहो
सत्त्वातिरेक इति चिन्तयता विभाकरेणाभिहित । नाथ सम-
सितानौ युद्धेन । निर्जितोऽहं भवता न केवल खड्गेन किं तर्हि
चरितेनापि । तत परमस्नेहात् स्वयं निविष्टितो विभाकर
उत्तरीयप्रान्तेन कनककेसरेण समाच्छादितो मधुरवचनै । उपसर्पत-
मापाधत । ततं पदातिभाव मत्सम्पि परसैन्य कनककेसरस्य । दृष्टे
भगतिरिकमकम्पमानगात्रयष्टी विमलाचारवसन्यौ समानन्दिते
पितृमाता भ्यापिते निजभर्तृपरन्दनया कनकचूडेन । ततो कस्य
महतया द्वयपरिपूर्णाङ्ग वय कुशावतपुरे प्रवेष्टुमारब्धा । कथ ।

रचितप्रचितोरुमुहुर्भिदुरं घटमागतभीरुजनातरवम्।
रवपूरितभूधरडिम्बरवं वरहेतिनिशातशराग्निमयम्॥
नृपभिन्नमदोद्धुरवैरिगणं गणसिद्धनभश्चरघुष्टजयम्।
जयलम्पटयोधशतैश्चटुलं चटुलाश्वसहस्रविसङ्करम्॥
करटिप्रकरौघविदारणरयं रथभङ्गविवर्द्धितवीरवनम्।
बलगर्वितभटेरितसिंहनदं मदभीषणरक्तनदीप्रवहम्॥

ततश्चेदृशे प्रवृत्ते महारणे दत्ते परैः छलमौपचनाते समरभरे। भग्नमस्मद्बलं। समुन्नमितं परबलं कलकलं। केवलं न चलिता वयं पदमपि पराङ्मुखाः। ययोऽपि नायकाः समुत्कटतया निकटीभूताः परे। अत्रान्तरे पुनः भस्मितोऽहं वैश्वानरेण। भक्षिता मया क्रूरचित्ताभिधाना वटका। जातो मे भासुरतरः परिणामः। ततः साक्षेपमाहूतो मया समरसेनो वलितोऽसौ ममोपरि मुञ्चन्नस्त्राणि। केवलं सन्निहिततया पुण्योदयस्य न प्रभवन्ति स्म तानि मे शस्त्राणि। ततो विलोकितोऽहं हिंसया। जातो मे दारुणतरो भावः। ततः प्रहिता मया परविदारणचतुरा शक्तिः। विदारितः समरसेनो गतः पञ्चत्वं। भग्नं तद्बलं। वलितोऽहं द्रुमाभिमुखं। स च भग्न एव योद्धुं कनकचूडेन। ततो मयाभिहितो। रे किमेवं भवति इत्थमद्य तातेन याचितेन। न खलु गोमायुकेसरिणोः रूपमायोधनं। ततस्त्वमारादागच्छेति। ततो वलितो ममाभिमुखं द्रुमनरेन्द्रः। निरीक्षितोऽहं हिंसया। ततो दूरादेव निपातितमर्धचन्द्रेण मया तस्योत्तमाङ्गं। भग्नं तदीयसैन्यं। विहितो मयि सिद्धविद्याधरादिभिर्जयजयशब्दः। इतश्च कनकशेखरेणापि सह

तो यातु विभाकर । शरवर्षच्छेदानन्तरं मुक्तानि तेन कनक-
रस्योपरि आग्नेयपन्नगादीन्यस्त्राणि । निवारितानि वारुण-
द्यादिभि प्रतिशस्त्रै कनकशेखरेण । ततोऽभिमतामवाप
सन्नीण स्यन्दनाद्विभाकर । कीदृग् रथस्य भग्नत्वेन सह
युद्धमिति मत्वा कनकशेखरोऽपि स्थितो भूतले । ततो दक्षिणा-
नेकरणचिन्तासमभिवाञ्छितसमयहार प्रतिप्रहारवञ्चनासार सञ्जात
दयारपि एतनौ वेलां नैव करवालयुद्धम् । तत समासाद्य स्कन्ध-
देशे पातित कनकशेखरेण विभाकरो भूतले । गतो मूर्च्छां । समु-
ह्रमित कनकशेखरपाणे व्यजनकेन । ततो निवाय स वायुदान
वर्षित कनकशेखरवासे व्यजनकेन । ततो निवाय स वायुदान
धर्मालापभूषणादिभिराश्वासितो विभाकर कनकशेखरेण अभि-
हितश्च । साधु भो नरेन्द्रतनय साधु न मुक्तो भवता पुरुषकार
विषय । साधु भो नरेन्द्रतनय साधु न मुक्तो भवता पुरुषकार
नाश्रोहतो दीनभाव समुज्ज्वालिता पूर्वपुरुषस्थिति लेखितमात्मीय
समधरे नामक । तदुत्थाय पुनर्योद्धुमर्हति राजसूनु । ततोऽहो
स्य महानुभावता अहो गम्भीरता अहो पुरुषातिरेक अहो
वचनातिरेक इति चिन्तयता विभाकरेणाभिहित । आर्य अल-
मिदानीं युद्धेन । निर्जितोऽहं भवता न केवलं खड्गेन किं तर्हि
चरितेनापि । तत परमबन्धुवत् स्वय निर्विमितो विभाकर
तत्कौपस्यन्दने कनकशेखरेण समाह्लादितो मधुरवचनै । उपसंहृत-
मायोधन । गत पदातिभाव सवमपि परसैन्य कनकशेखरस्य । दृष्टे
भयातिरेकप्रकम्पमानगात्रयष्टी विमलाम्भारत्नवत्यौ समानन्दिते
पेशलवाक्यै व्यापिते निजभटस्यन्दनयो कनकचूडेन । ततो रूप्य
जयतया जयपरिपूर्णाङ्ग वय कुमारवलपुरे प्रवेष्टुमारब्धा । कथम ।

[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] ॥

[illegible] ।

[illegible] ।
[illegible] ॥

[illegible] ।

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] नगरी ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] वातायन[illegible] ।
[illegible] ॥

।

कुतूहलवशेनाथ वीक्षमाणेन सर्वतः ।
गवाक्षे लीलया दृष्टिर्मया तत्र निपातिता ॥
ततः कनकमञ्जर्या लोलल्लोचनमीलिता ।
क्षणं सा मामिका दृष्टिश्चलति स्म न कीलिता ॥
सापि तां मामिकां दृष्टिं पिबन्ती स्तिमितेक्षणा ।
स्नेहकम्पनरोमाञ्चैर्व्यक्तकामा क्षणं स्थिता ॥
मम तस्याश्च सानन्दं दृष्टियोगं दीपितम् ।
सन्धीयसारथिर्भावं तेतलिस्तममन्वयत् ॥

ततश्चिन्तितं तेतलिना । अये रतिमकरकेतनयोरिवानयो-रीयमनयोरनुरागविशेष । केवलं महाजनसमक्षमेवमनिमेषावलोकन-निरीक्षमाणयोरनयोः लौल्यतया लाघवमत्र सम्पद्यते । स्वाधीना च कदाचिदेषा भविष्यति । ततो न मे युक्तमुपेक्षितुमिति । तत आकर्षितं हस्ता यास्तनया तेतलिना व्यन्देन । ततोऽहं आनन्दामृत-पहमग्नामिव कपोलपुलककण्टकम्पनामिव मदनशरप्रहाराक्षी-निनामिव मदीयसौभाग्यगुणस्यूतामिव कनकमञ्जरीं तदवलोक-नेत्रेन कथञ्चिद्दृष्टिमाकृष्य तस्यामेव निक्षिप्तहृदयः प्राप्तः स्वके निजमन्दिरे । तत्र च शून्यमनस्को विधाय दिवसोचित कर्तव्यमात्रं समुपविष्टः शयनकार्यात् । ततः प्रसाद्य सकलं परिजनमेकाकी स्थितः प्रसुप्तो । तस्यां चापरापरैः कनकमञ्जरीगोचरैर्वितर्क-कल्लोलैर्विधूर्णमानचेतोवृत्तिरासमासि स्मरामि । यदुत किमानन्दोऽस्मि । किं स्वप्नोऽस्मि । किं मतिव विक्षिप्तोऽस्मि । किमेकाकोऽस्मि । किं सर्वान्ववनम्नोऽस्मि । किं सुप्तोऽस्मि किं वा जागर्मि । किं रोगेऽस्मि

प्रमादेन शरीरकुशलवार्तामाचायत्तजीविताय किङ्करापसदायास्मै जनाय यदस्य व्यतिकरस्य कारणमिति ब्रुवाणः पतितो मेचर णयोस्तेतलि । ततो मया चिन्तितं । अहो अस्य मयि भक्तिप्रकर्ष अहो वचनकौशलं । युज्यत एवास्मै सद्भाव कथयितुं तथापि वामशीलतया मदनविकारस्य मयाभिहितं। भद्र तेतले न अन्ये किमत्र कारणं। केवलं यत प्रभृति दृष्टमागमनतिक्रम्य समानीत स्त्वया रथो राजकुलाभ्यर्णे धारितस्त्वं कियन्तमपि क्षणं तदा रात्रिवाणि मे विलीयन्तेऽङ्गानि प्रवर्धतेऽन्तस्ताप ज्वलतीव मन न सुखायन्ते जनोल्लापा आविर्भवति रणरणक समुद्भुतातीव चिन्ता शून्यमिव हृदयं। ततोऽहमस्य दुःखस्याज्ञपरिज्ञानापाय स्वस्थेव स्थित इति तत महर्षेण तेतलिनाभिहितं। देव यदेव तता विज्ञातं मयास्य दुःखस्य निदानमौषधं च। न विशद कतयो देवेन। मयाभिहितं। कथं। तेतलि प्राह। समाकर्णय निदान मावदस्य दुःखस्य चतुर्दोष । मयोक्त। कस्य सम्बन्धी। तेतलि प्राह। न जाने किमसौ लक्षिता न वा देवेन मया पुनर्दृष्टौ यत्तौ निरूपिता तत्र राजकुलपयन्तवर्तिनि प्रासादे वर्तमाना काचिद् दृष्टहारिका देवशर्धनिरर्थेनेत्रयुगलन साभिनिवेशमनुप्रपद्यन्ती निरूपयन्ती। सन्निधितमेतत्तस्या एव सम्बन्धी चतुर्दोषो,य। यतो देव अतिविषमा विषमशीलानां दृष्टिभवति। ततो मया चिन्तितं। अहो सम्यग् ज्ञातमि । युद्धाःप्रेम सर्वेधभाव । विज्ञातिना वा । अत पुनरवाप्य, यावद्दन्योपि यथा तस्य मया नातं दुःखस्य भेषजमिति तत समपादयिष्यति शुभ तां मत्सहसर

हरणमूलिका कन्यकामेव मे । तस्मात्प्राणनाथो ममाय वत्स इति
विचिन्त्य समारोपितो प्रमाणपङ्क्तौ तेतलि । अभिहितश्च । साधु
भो साधु सुष्ठु विज्ञात भवता मदीयरोगनिदान । इदानीमौष-
धमस्य निवेदयतु भद्र । तेतलिनाभिहित । देव इदमत्र चतुर्दोषे
भेषज । यदुत निपुणवृद्धनारीभि कार्यता सम्यग् लवणावतारणक
विधीयता समस्तकुशलैरपमार्जन लिख्यता रक्षा निबध्यन्तां
करण्डकानि क्रियन्तामन्यानि भूतिकर्माणि । अन्यच्च । शाकिन्यपि किल
प्रत्युच्चारिता न प्रभवतीति कृत्वा गत्वा निष्ठुरवचनैर्गाढ निर्भ-
र्त्सिता सा दारिका । यदुत हे पापलोचने निरीक्षितस्त्वया
विषमदृष्ट्या देव । ततस्त्व ज्ञाता मुद्रा तिष्ठसि । यदि च
देवस्य शरीरे मनागपि स्खलित भविष्यति ततो नास्ति ते
जीवितमिति । एव क्रियमाणे देव नियमादुपशाम्यत्येव चतुर्दोष ।
तदिदमस्य भेषज मया विज्ञातमिति । ततो विहस्य मयाभिहित ।
भद्र तेतले पर्याप्त परिहासेन । निवेद्यता यथार्थाति कश्चिद्भवता
निश्चित मद्दुःखविगमोपाय । तेतलि प्राह । देव किमत्र
देवदुःखप्रतीकारा एव देवपादोपजीविन कदाचिदपि देवस्य
पुरत सोद्वेगे सति देवे सहर्ष जल्पितुमुत्सहन्ते । तथापि युक्त
विषाद । निष्ठुरैव देवसमीहित । यथा हि देवोद्वेगनिराकरणायैव
परिहासो विहित । यथाभिहित । बलय तर्हि कथ सिद्धमस्य
मीहितम् । तेतलि प्राह । देव विज्ञापितमिदमादावेव मया ।
यथा मम प्रत्युषस्येव देवसमीपमागच्छतो इत्थम प्रयोजनान्तर-
मापतित । तेन स्खलितो ममाय दिनावसर इति । तद्देवसमी-

हितसिद्ध्यर्थमेव प्रयोजनान्तरं। कथमन्यथा इदमेतत्सम्प्रोपपद्यते।
यतोऽस्ति मम परिचिता मलयमञ्जरीसमन्विनी कपिञ्जला
नाम वृद्धगणिका। सा मम शयनादुत्तिष्ठत पुरतः प्रविश्य
मद्भवने वयस्य त्रायध्वं त्रायध्वमिति महता शब्देन पूत्कृतवती।
ततोऽनुपलब्धभयकारणेन मयाभिहितं। भद्रे कपिञ्जले कुतस्ते भयं।
तयाभिहितं। मीनकेतनादिति। मयाभिहितं। कपिञ्जले अश्रद्धेय-
मिदं। यतोऽहमेव तर्कयामि। यदुत कुङ्कुमरागपिङ्गलपलितवि-
तानज्वालावलीभासुरं कटकटायमानास्थिपञ्जरशिराशब्दभैरवं लु-
ञ्चितवलीतिलकजालपिच्छलताभीषणं उपलक्षितमहाकारस्तनमाला-
तिस्थूलस्तनभयानकं अतिरौद्रमहाश्मशानविभ्रमं त्वदीयशरीरमि-
दमुपलभ्य नूनं कामः कातरनर इवाराटीं दत्त्वा दूरतः प्रपला-
यते। तत कुतस्ते भयमिति। कपिञ्जलयाभिहितं। अयि शठ
कदुविदग्ध न लक्षितस्त्वया मदीयोऽभिप्रायः। तेनैव भणामि।
अत समाकर्णय यथा मे मदनाद्भयमिति। मयाभिहितं। तर्हि
निवेदयतु भवती। सा प्राह। अस्ति तावदिदितैव भवतो मल-
यमञ्जरी नाम मम स्वामिनी। तस्याश्चास्ति कनकमञ्जरी नाम
दुहिता॥ अत्रान्तरे मेतस्लिना कनकमञ्जरीनामश्रवणादेव ध्वनित
मे दक्षिणलोचनेन स्फुरितमधरेण उत्कम्पितं हृदयेन रोमाञ्चि-
तमङ्गेन गतमिवोद्वेगेन। ततो मया चिन्तितं। नूनं एषा मम
हृदयदयिता कनकमञ्जरी उच्यते। महर्षेण चाभिहितं। ततस्त-
स्यां कथितमनीयभावेन अहो प्रियनामाश्रावणमप्रामञ्जरि
विहितम् मेतस्लिनानुसन्धानेन कपिञ्जलावचनमिदमभिहितम्।

सा च मदीयमन्दपातेन सवधिता । तेन मम सर्वस्वमिव शरीर-
मिव हृदयमिव जीवितमिव सा कनकमञ्जरी स्वरूपाद्व्यतिरे-
किणी वर्तते । अधुना पीड्यते सा वराकी मकरध्वजेन । ततो
यथाप्या मीनकेतनाद्भय तत्परमायतो ममैव भयमिति ॥ तदि-
दमाकर्ण्य धारयतमेतमेराहय्य करवालमरे रे मन्मथहतक मुञ्च
मुञ्च मे प्रियां कनकमञ्जरीं पुरुषो वा भव दुरात्मन्नाप्यधुना ते
जीवितमिति ब्रुवाणोऽहमुत्थित शयनीयतलादेगेन । तेतन्निनाभि-
हित । देव श्रमसवेगेन । स खलु मदये देवेद कनकमञ्जर्या
मदनहतकादन्यश्मादा सकाशाद्भयगन्धोऽपि । कथानक चेदमतस्त-
स्येयमप्याकर्णयतु देव । ततस्तद्वचनेनाह पुन प्रत्यागतचेतनो
मनाग् विश्वस्तीभूतो निषण्ण शय्यातले । तेतलि माह । तत
मयाभिहित । भद्रे कपिञ्जले किं पुनर्निमित्तमासाद्य तस्या
कनकमञ्जर्या प्रभवति मदनहतक । कपिञ्जलयाभिहित आकर्णय ।
अस्ति तावदतीते दिने सप्तम वधूहरणविद्वर । सजातो देवस्य
कनकचूडस्य परे सह महासङ्ग्राम । ततो लब्धपताकेषु नगर
प्रविशत्सु कनकचूडकमकगोचरनन्दिवर्धनेषु कुतूहलवशेनाह गेहा-
न्निर्गत्य स्थिता चतुर्मार्गे । प्रविष्टेषु गता स्वामिनी भवन ।
आरूढा चोपरितनभूमिकायां । तत्र च वातायने वर्तमाना राज
मार्गाभिमुखनि मारितवदनकमला निष्पन्दमन्दस्तिमितशून्यदृष्टिका
चित्रविन्यस्तेव शैलघटितेव निष्पन्नयोगेव परमयोगिनी व्युपरता-
शयाद्भप्रत्यङ्गचलनचेष्टा दृष्टा मया कनकमञ्जरी । ततो हा
किमेतदिति विचिन्त्य स सम्भ्रम पुच्छ कनकमञ्जरीति पुन पुनरा-

सदमाहृतवती। न च दत्तं मे मन्दभाग्यायास्तया प्रत्युत्तरं। इतश्च तस्मिन्नवसरे तत्रासीत्कदलिका नाम दासदारिका। ततस्तां प्रति मयाभिहितं। भद्रे कदलिके केन पुनर्हेतुना वत्साया कनकमञ्जर्या इयमेवंविधावस्था संजातेति। कदलिकयाभिहितं। अम्ब न सम्यग् लक्षयामि। केवलं यत प्रभृति राजमार्गावतीर्णो नन्दिवर्धनकुमार पतितो दृष्टिगोचरे भर्तृदारिकाया तत आरभ्यैव प्रमुदितेव लब्धरत्नेव अमृतसिक्तेव महाभ्युदयप्राप्तेव अनाख्येय किमपि रसान्तरमनुभवन्ती मया दृष्टासीत्। यदा त्वतीतोऽसौ दृष्टिगोचरात् तदेयमीदृशीमवस्थां प्राप्तेति तत स्तदाकर्ण्य मरिष्यतीयमकृतप्रतीकारेति संचिन्त्य शोकविह्वल तया विहितो मया हाहारव। तदाकर्णनेन समागता मदनम ञ्जरी। तत सापि किमेतत्कपिञ्जले किमेतदिति वदन्ती निरीक्ष्य कनकमञ्जरीं विज्ञपितुमारब्धा। ततो बृहत्तमतया बोध जननीवत्सलतया अन्यस्य स्वभ्यस्ततया विनयस्य समाकृ संजात चेतना सपदि कनकमञ्जरी। मोटितमनया शरीरकं। मुक्ता जृम्भितु। ततस्तां स्वकीयोत्सङ्गे निधाय मदनमञ्जर्याभिहितं। वत्से कनकमञ्जरि किं ते शरीरकं बाधते। कनकमञ्जर्याभिहितं। अम्ब नाहमन्यत्किंचिल्लक्षयामि। केवलं दाहज्वरो मे शरीरं बाधते। ततो यावदाकुला वयं कुसमस्ता शरीरस्य समयशरचन चेतन प्रेरयाम कर्पूरजलबिन्दुरूपाणि तालवृन्तानि प्रयच्छामोऽ विमलकर्शीनया जलार्द्रा समर्पयामो मुक्तागुञ्ज कर्पूरपूरितानि समाचरामोऽन्यानप्यनेकाकारां शीतक्रियो

गवद्गतोऽस्त शम्बरेश्वरं समुद्गतो निशीथिनीनाथ पश्चिमाचित
श्चिकया सम्भलश । ततो मयाभिहिता मलयमञ्जरी । स्वामिनि
समयमिदं स्थानं । अत्र प्रकामं निःसार्यतां राजदुहिता ।
तयाभिहितं । एवं क्रियतां । ततो हिमगिरिविशालशिलाविभ्रमे
सुधाधवलप्रकाशहर्म्यतले कथंचिद्ध्रायमाणा नीता कनकमञ्जरी
विरचितं तत्रातिशीतलनलिनीदलपल्लवशयनीयं । तत्र तां निवेश्य
विहितानि भुजयुगले मृणालमालावलयानि । स्थापितो वक्षःस्थले
सिन्दुवारहारः । समुपनीता स्पर्शनाय प्रक्षेपमात्रेण महासरोवर-
स्यापि स्थानभावसम्पादकाः शीतवीर्या महौषधयः । भणति च
तत्र प्रदेशे स्वत एव अनिलानामपि रोमहर्षदन्तवीणामञ्जनतो
गन्धवाहन । ततो मलयमञ्जर्याभिहितं । वत्से कनकमञ्जरि किम-
धुनाधुना भवत्या दाहज्वरबाधा । कनकमञ्जरी प्राह । नहि
नहि अम्ब प्रत्युताधुना मम मतिः प्रद्युतानलजागुणा मा भवते ।
अत्र सम्भ्रमितसादिराङ्गारपुञ्जायते मां प्रत्येव शशधरबिम्बकं ।
ज्वालाकलापायते चन्द्रिका । विस्फुलिङ्गायते तारकानिकरः ।
दहति मामेव नलिनीदलसस्तरः । शोषयन्ति सिन्दुवारहारा-
दयः । किंबहुना सकलशरीरकमपि मेऽधुना पापाया दाहात्मक
तया वह्निपिण्डायते ॥ ततो दीर्घं निःश्वस्य मलयमञ्जर्याभिहितं
भद्रे कच्चिद्धर्मे आनानि वत्साया किं पुनरीदृग्दाहज्वरकारणं ।
मया तु कर्णे स्थित्वा निवेदितं तत्कालासन्दर्शनकारणं । मलय-
मञ्जर्याभिहितं । यद्येवं तत किं पुनरत्र प्राप्तकालं । कथं मरे
समुत्थितो राजमार्गे शब्दः । यदुत विज्ञसिदेव प्रयोजनं । केवलं

वेनाच विलम्बिते। तत महर्षया मयाभिहित। स्वामिनि गृहीत शब्दार्थ। सा प्राह। बाढ गृहीत। मयाभिहित। यद्येव तत सिद्धमेव वत्साया कनकमञ्जर्या समीहित। मन्दते च मम वामलोचन। अतो नात्र सन्देहो विधेय। मलयमञ्जरी प्राह। कोऽद्यापि सन्देह मिथ्यत्वेवेद॥ अचान्तरे कनकमञ्जर्या एव ज्येष्ठा भगिनी मणिमञ्जरी नाम सा समारुह्य हर्म्यतल महर्षा निवला-स्मत्समीपे। मयाभिहित। वत्से मणिमञ्जरि निर्दु खसुखतया कठोरा लक्षसि। सा प्राह। कथ। मयोक्त। या लमेवमस्मासु विषादवतीषु महर्षा दृश्यसे। मणिमञ्जर्याभिहित। अथ किं कियता। न शक्यते गोपयितु महन्मे हर्षकारण। मयाक्त। आख्याहि वत्से कीदृशमिति। मणिमञ्जर्योक्त। गताहमास तात समीपे। निवेशिता तातेन निजोत्सङ्गे। तदा च तातस्य कनक-शेखर पार्श्ववर्ती वर्तते। ततस्त मति तातेनाभिहित। पुत्र येनानेन नन्दिवर्धनेन महाबलावपि तौ समरसेनद्रुमौ लीलया विनिपातितौ स नैष सामान्य पुरुष। न चास्य सुकृतस्य वय जीवितदानेनापि निस्तय गच्छाम। तदिदमच प्राप्तकाल। जीवितादपि वल्लभतरे ममैते मणिमञ्जरीकनकमञ्जर्यौ। दत्ता चेय पूर्वमेवास्यैव महत्तमसहोदराय शीलवर्धनाय। इयतु कनक-मञ्जरी साम्प्रतमस्मै नन्दिवर्धनाय दीयतामिति। कनकशेखरेणोक्त। चारु मचित तातेन। तात एवोचित जानीते। ततो दातव्ये-येति। स्थापितस्ताभ्यां सिद्धान्त। समुत्थिताच तातोत्सङ्गात् प्रहृष्टा चेहागता। चिन्तित च मया। अहो मे धन्यता अहो अनुकूलता

यद्येव ततो यद्यपि वशेन्द्रियो देवो महासत्त्वतया च क्षणमित्‌-स्तैणमाकलयति तथाप्येव विज्ञपयामि यथाभ्युद्धरति निजदर्शनेन राजदुहितर । केवल रतिमन्मथे कानने भवतीभि स्थातव्य । ततो महाप्रसादोऽनुगृहीतोऽस्मीति वदन्ती पतिता मच्चरणयो कपिञ्जला । गता स्वभवन । अहमपीहागत । तदिद देव मया भव हृद्भेषजमवाप्त ॥

मयाभिहित । साधु तेतले साधु त्वमेव वक्तु जानीषे । तत समारोपितस्तस्य वक्षस्थले मयात्मीयो हार परिहिता भुजयो कटककेयूरादय । तेतलि प्राह । देवाद्य तुच्छकिङ्करजने दर्-शितोऽयमतिप्रसादोऽनुचित इवाभासते । मयाभिहित । आर्य प्राणप्रदेऽपि मद्देहे कि किञ्चिदनुचितमस्ति । तद्य कर्तव्योऽत्र भवता सक्षोभ । त्व ममेदानीं जीविताद्व्यतिरिक्तो वर्तसे ॥

अत्रान्तरे समागतो द्वारि विमलो नाम महाराजसचिवतमो निवेदितो मे प्रतिहार्या । स्थित पृथगासने तेतलि । प्रविष्टो महत्तम । कृताचिता प्रतिपत्ति । अभिहितमनेन । कुमार देवेन प्रहितो युष्मत्समीपेऽनेनार्थेन । यथास्ति मम जीवितादपीष्टतमा कनकमञ्जरी नाम दुहिता । सा ममोपरोधात् कुमारेण स्वय पाणिग्रहणेनाह्लादनीया ॥ ततो निरीक्षित मया तेतलिवदन । तेनाभिहित । देवानुवर्तनीयो महाराजो देवस्य । अतो मान्यता-मिय तस्य प्रथमप्रणयप्रार्थना । मयाभिहित । तेतले समय प्रमाण । विमल प्राह । कुमार महाप्रसाद । ततो निर्गतो विमल । तेतलिनाभिहित । देव गम्यतामिदानीं तत्र रतिमन्मथे

कानने। मा उन्मनीभूत्सा राजदुहिता कालहरणेन। मया-
भिहितमेव भवतु॥ ततस्तेनजिनसहाय एव गतोऽहं तपोद्याने।
दृष्टं तदपहसितनन्दनवनं काननम्। ततश्चम्पकवीथिकासु कदली-
गृहेषु अतिमुक्तकलतावितानेषु केतकीषण्डेषु मृद्वीकामण्डपेषु
अशोकवनेषु सल्लकीगहनेषु नागवल्ल्यारामेषु नलिनसरोवरोपान्तेषु
विचरितमितश्चेतश्च भूयो भूयः कनकमञ्जरीदर्शनलोलुपतया।
न च दृष्टा सा कुरङ्गलोचना। ततो मया चिन्तितं। हन्त
प्रतारितोऽहमनेन तेनजिना। विप्रलब्धातिकरोऽपि नूनं तत्तैरेव
मायाप्रपञ्चैः। कुतस्त्यद्गमसम्पादकानि भाग्यानि मादृशां॥ अत्रा-
न्तरे श्रुतो मया लतागहनमध्ये कलनूपुरध्वनिः। ततोऽपसृत्य
तेनजिनसमीपाच्चिकर्पितं तद्गहनं मया। दृष्टा च तमालतरोरध-
स्तादतमाना 'स्वर्गात्परिभ्रष्टेवामराङ्गना स्वभवनविप्रवासितेव नाग-
कन्यका रतिरिव मदनविरहकातरा अशोका कनकमञ्जरी।
विलोकितमनया तरलतारया दृशा दिक्चक्रवालं। न दृष्टः
कोऽपि सत्त्वः। ततोऽभिहितं तया। हे भगवत्यो वनदेवताः
प्रतीतमेवेदं भवतीनां। यत्किल प्रतिपन्नं तेनजिना तस्य समस्ता-
गमं दत्तोऽत्र रतिमन्मथे कानने सङ्केत इत्युपमशोभ्याहमिहा-
नीता तया जरन्मार्जार्या। अधुना किमसौ जनो न दृश्यत इति
न गवेषयामीत्यभिधाय मामेकाकिनीं विमुच्य सा न जाने कुच-
विहृता। तदेव प्रतारिताहमिन्द्रजालरसमाचतुरया कपिञ्जलया।
तदलं मे जीवितेन प्रियविरहानलदग्धाया आजन्मनापि
वञ्चिताया मन्दभाग्यायाः। केवलं प्रसादाद्भगवतीनां जन्मान्तरेऽपि

स एव जनो भर्ता भूयादिति वदन्त्या वल्मीकमारुह्य निबद्ध-स्तमालतरुशाखायां पाशक । निमिता तत्र शिरोधरा। प्रवृत्ता मोक्तुं शरीरं। अत्रान्तरे सुन्दरि मा साहस मा साहसमिति ब्रुवाण: सप्रोऽहं वेगेन धृत वामभुजेनाश्लिष्य मध्यदेशे निपतच्छ-रीरं। छिन्नो दक्षिणकरेणासिपुत्रिकया पाशक । आश्वासिता पवनदानेन। अभिहिता च। देवि किमिदमसमञ्जसमारब्धं। ननु स्वाधीनोऽयं जनस्ते वर्तते। तन्मुञ्च विषाद। तत: सा तथैव स्थिता घूर्णमानविलोलविलोचना मां निरीक्षमाणा तत्क्षणमनेकरस-सभारगर्भनिर्भर सुपरिस्फुटं मदनचिह्नं योगिनामपि वाग्गोचरा तीतं स्वरूप धारयन्ती मया विलोकिता। कथं एकाकिनीति भीता' स एवायमिति सहर्षा' कुत इति साशङ्का' स्वरूपोऽयमिति ससाध्वसा' स्वयमागतेति सलज्जा' विजने प्राप्तेति दिक्षु निक्षिप्त-तरलतारिका' दत्तमङ्केति विश्वस्ता' दृष्टमिदमनेन मदीयमाच रणमिति सवैलक्ष्या' लक्ष्मीरिव क्षीरोदमन्थनोत्थितमात्रा विमद खेदजलप्लावितदेहतया' कदम्बकुसुममालिकेव परिस्फुटपुलकोद्भेद-सुन्दरतया' पवनप्रेरिततरुमञ्जरीव प्रकम्पमानसर्वाङ्गतया' आनन्द-सागरमवगाहमाना स्तिमितनिष्पन्दमन्दलोचनतया। सानभिव्यक्त-स्वरैर्मुञ्च मुञ्च कठोरहृदय मुञ्च न कार्यमनेन जनेनेति वदन्ती मदीयभुजमध्याद्बहिर्मुखं निष्पतितुमारब्धा। ततो निवे-शिता मया ललितकोमले दूर्वावितानेे। निषण्ण: स्वयमप्यहं तदभिमुख । ततोऽभिहितं मया। सुन्दरि मुञ्च लज्जां। परि त्यज कोप। न खल्वाज्ञाकारी किङ्करजनोऽयं कोपस्य गोचरो

भवितुमर्हसि । एवं च वदति मयि सा कनकमञ्जरी किंचिदुत्तरमपि न वक्तुं प्रभवन्ती केवलं विलसद्दशनकिरणरञ्जिताधरबिम्बा कपोलतलस्फुरितसूचितान्तःस्मिता वामचरणाङ्गुष्ठेन भूतलं लिखन्ती स्थितैवाधोमुखी । मयाभिहितं । अलमत्र सुन्दरि विकल्पितेन । यतः ।

> हृदयाज्जीविताद्देहात्सकाशादतिवल्लभा ।
> नाथोऽत्र त्वां विहायान्यो नास्ति मे भुवनत्रये ॥
> अद्यप्रभृति निर्मिथ्य तव पद्मविलोचने ।
> क्रीतः सद्भावमूल्येन दासोऽहं पादधावकः ॥
> कठोरहृदयो नाहं कठोरोऽत्र विधिः परम् ।
> यो मे दर्शनविच्छेदं कुर्यात्ते वक्त्रपङ्कजे ॥
> एतच्च मामकं वाक्यमाकर्ण्य प्रीतमानसा ।
> मया निरीक्षिता बाला भजन्ती सा रसान्तरम् ॥

कथम् ।

> अमृतेनामृतसिक्तेव दिव्येव सुखसागरे ।
> साम्राज्याभिषिक्तेव तोषादन्येव सा स्थिता ॥

इतश्च मामन्विष्य नानास्थानेषु पर्यटन्तौ प्राप्तौ नगुरक्षकपिञ्जलकौ । दृष्टस्तैरहं । अभिहितमनया । स्वागतं वयस्य कच्चित्कुमार इति । तेनापि नाभिहितं । अथ तहस्मागतेन प्रविष्टः । ततश्चान्ते द्वे अपि ते अस्मदभिमुखं । दृष्टमावयोर्मिथुनं । सञ्जातो हर्षातिरेकः । कपिञ्जलेनाभिहितं । नमस्ते भगवते देवाय येनेदं युगलमत्यन्तमनुरूपं संयोजितं । तेनापि प्राह ।

[illegible] Fasc. 1–5 Part IV [illegible]

[illegible]

[illegible] Fasc. 1–6 [illegible]

[illegible] (Text) Fasc. 1–6 [illegible] each

[illegible] Arabic and Persian Series [illegible]

[illegible] (Text) Fasc. [illegible] each

Ain-i-Akbari [illegible] (English) [illegible]

[illegible] Akbar [illegible] (Text) Fasc. 1– [illegible] each

[illegible] Fasc. 1–5 [illegible] each

Akbarnamah, with Index [illegible] (Text) Fasc. 1–3 [illegible] each

[illegible] (English) Fasc. 1–6 [illegible] each

[illegible] Dr. A. Sprenger [illegible]

[illegible] (Text) Fasc. 1–19 [illegible] each

Catalogue of Arabic Books and Manuscripts [illegible]

Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society [illegible] Fasc. 1–3 [illegible] each

Dictionary of Arabic Technical Terms and Appendix [illegible] Fasc. 1–21 [illegible] each

[illegible] (Text) Fasc. 1–14 [illegible] each

[illegible] (Text) Fasc. 1–4 [illegible]

[illegible] (Text) Fasc. 1–9 [illegible] each

Ditto [illegible] (Text) Fasc. 1–4 [illegible] each

[illegible] (Text) Fasc. 1 [illegible]

Iqbalnamah-i-Jahangiri [illegible] (English) Fasc. 1–6 [illegible] each

[illegible] (Text) Fasc. 1–3 [illegible]

Maasir-ul-Umara [illegible] (Text) [illegible] Fasc. [illegible] each

Index [illegible] Fasc. 1–9 [illegible] Fasc. 1–9 [illegible] 10;

[illegible] Fasc. 10–11; Index [illegible] Fasc. [illegible]

Maghazi of Waqidi (Text) Fasc. 1–5 [illegible] each

[illegible] other Fasciculi of these works are out of stock and complete [illegible] supplied.